

GACETA DEL GOBIERNO

ESTADO DE MÉXICO

Periódico Oficial del Gobierno del Estado Libre y Soberano de México

REGISTRO DGC NUM. 001 1021 CARACTERISTICAS 113282801

Mariano Matamoros Sur No. 308 C.P. 50130

Tomo CXCVII

A:2023/001/02

Número de ejemplares impresos: 200

Toluca de Lerdo, Méx., jueves 19 de junio de 2014

No. 113

SUMARIO:

SECRETARÍA DE DESARROLLO SOCIAL

TRADUCCIÓN DE LA LEY PARA PREVENIR, ATENDER, COMBATIR Y ERRADICAR LA TRATA DE PERSONAS Y PARA LA PROTECCIÓN Y ASISTENCIA A LAS VÍCTIMAS EN EL ESTADO DE MÉXICO, A LAS LENGUAS MATLIZINCA, OTOMÍ, NAHUATL, MAZAHUA Y TLAHUICA.

“2014. Año de los Tratados de Teoloyucan”

SECCION CUARTA

PODER EJECUTIVO DEL ESTADO

SECRETARÍA DE DESARROLLO SOCIAL

ERUVIEL ÁVILA VILLEGAS, Akajte pi bot'uch'apintojuati ki kutemet'ani ku'inkjowi:

Mu pu rontepanti newebetemet'ani ne bēmeni, roma'njiri tareyē:

TEMETI 159

**IN H. “LVIII” NEWEBETEMET'ANI CH'APINTOJUATI
KU'INI:**

BEMENI NJANIRAWI. Kute'awi xirbawi ki temet'ani, kupatikuenta 'ixta taretuxchi nibete'eni nechajmu 'ixta taroremēt'anjē nechajmu ki roma'eni be ch'apintojuati, yomukjakja te'ini pēkji:

**XIRBAWI KI TEMET'ANI, KUPATIKUENTA 'IXTA TARETUXCHI NIBETE'ENI NECHAJMU 'IXTA TAROREMET'ANJE
NECHAJMU KI ROMA'ENI BE CH'APINTOJUATI**

Nixu nrawi

Nemaa'bēmeni 'ixta nekjanabēmeni

Xirakuati nrawi

Teso nemaa'bēmeni

Bēmeni 1.- Ninji nxirbawi ki patesokjowi 'ixta parukjuatumet'ani bot'urijyo tesokkjowi, pu kjuandro, bejaats'i, pi rijyo puwerawi 'ixta meyat'ani tatujnawi nechajmu, pu rupēyajē t'ani 'ixta yomukjakja taremet'ani 'ixta taretuxchi nibete'eni nechajmu, pu ronas'ori newexuwi, netoxuwi, netowa'a, nebumuso, nechajmu ki xaronkjanarijyo, nemaatata, nexuyēni 'ixta munitjē ki xaronmeteta.

Mu, tare'ini nemaani ki taroremēt'ani be ch'apintojuati 'ixta roch'atonunijanjē, puwerawi ki taremet'ani njachi, tatupatikuenta 'ixta taretuxchi nibete'eni nechajmu, pu tenawi tupēyajē, netemēti ki tuyējē puwerawi 'ixta munitjē nemaani ki tarontemet'ani ninji bēmeni.

Bemeri 2.- Ninji xirbawi tare'opijna maaxirbawi, netumjaxirbajø ki romatewe'e be maanunijani ixta be ribawi ki temet'ani maapintojuati.

Teso ki xamtemet'ani pi ninji nxirbawi, terepatikuenta t'anmu'ini nemaaxirbawi ki temet'ani, kupatikuenta 'ixta taretuxchi nibete'eni nechajmu 'ixta taroremestanjø nechajmu ki roma'eni, Nixirbawi nerextu, Xirbawi ki Ma'ini Yomukjakja Terebet'anje Nekjat'ani be Pintojuati, Ribawi ki Matemet'ankjowi be Pintojuati, Ribawi ki Matemet'ani T'it'ije Nechajmu ki Roma'eni be Pintojuati, Ribawi ki Temet'ani Nitebajya Wexuwi, Wetowa'a 'ixta Nebumusobe Pintojuati, Ribawi ki Matutent'ankjowi be Pintojuati 'ixta pi Nenunijani, Ribawi ki Matunejchji be Pintojuati, Ribawi ki Matemet'ani Nekjat'ani 'ixta Nekja'chajmu, pu tesokjowi rukjuatupatikuenta ninji bemeri, nemaabemeri 'ixta munitjø nebemeri ki tarorejøjya.

Bemeri 3.- Pa rukjuabet'ani ninji xirbawi tenawi rupeyaje ki:

- I. Tement'ani nechajmu ki roma'eni:** Tesojø net'ani ki taroremestanjø puwerawi, ki tarepajrø yakja tamjiti, tupentjø 'ixta tarotutoki pi maani werawi, pu tare'ini t'antatiyø 'ixta taremet'ani puwerawi nedoktor, k'unmeriu 'ixta nifamilia ret'ewi.
- II. Temet'ani:** Tesojø ret'ani ki kujyø akajte 'ixta kakjowi pu rukjuapajrø meyont'antujejya nechajmu ki roma'eni.
- III. Yomukjakja tareyø:** Ka nixu xirbawi ki ku'ini yomukjakja kuteyø net'ani be ch'apintojuati.
- IV. Nixirbawi nerextu:** Kan Nixirbawi Nerextu be Pintojuati.
- V. Tuxchi:** Tesojø net'ani ki nemaani rontemet'ani ninji bemeri pataretuxchi 'ixta tajotoki nibete'eni nechajmu.
- VI. Nibemeri botutebajya:** Kan Nibemeri botutebajya ki kuchjori be ch'apintojuati.
- VII. Nechajmu ki rorepanti:** Ki ne chajmu ki rorepanti 'ixta taroremestanjø, kupatikuenta 'ixta taretuxchi nibete'eni ne chajmu be ch'apintojuati.
- VIII. Maa'ribawi:** Kin Maa'ribawi ki Temet'ani Maa'pintojuati.
- IX. Akajte:** Kin Akajte be ch'apintojuati.
- X. Nekjat'ani:** Tesojø nebemeri ki ku'ini bemeri 8 paran maa'xirbawi.
- XI. Nikjanabenuta:** Ka nikjanabenuta pi Nimaani Nerextu ki Kuchjori be Pintojuati, ki taremet'ani betejori nekjat'ani.
- XII. Meriu:** Kin meriu ki tarebet'ani para nitemet'ani 'ixta nitent'ani tit'ijø nechajmu ki roma'eni.
- XIII. Xirbawi:** Xirbawi ki temet'ani, kupatikuenta 'ixta taretuxchi nibete'eni nechajmu 'ixta taroremestanjø nechajmu ki roma'eni be ch'apintojuati.
- XIV. Maa'xirbawi:** Maa'xirbawi ki temet'ani, kupatikuenta 'ixta taretuxchi nibete'eni nechajmu 'ixta taroremestanjø nechajmu ki roma'eni.
- XV. Ribawi ki Matemet'ani Nekjat'ani:** Ribawi ki Matemet'ani Nekjat'ani 'ixta Nekja'chajmu, pu kjøntemet'ani tesokjowi.
- XVI. Nechajmu ki xaronmeteta:** Ka tit'ijø nechajmu ki ronuta pi bot'ununijani ki kjøn'ini ki kan xuyøni, nikjøche, mæxi meriu kitju, nibetjiti, niwendiwi ki teso ninji romatetopi por ki roma'eni puwerawi, naga xaronpækjikjowi, kumpøya 'oxkako, rekjanarijyo o meyantewi t'ani ki kabukjawewi, ki rontubet'ani nekjachajmu para roma'eni munitjø.
- XVII. Tare'ini:** Tesojø net'ani ki roma'ini pibemeri akajte, pu xatarepari nebete'eni nechajmu 'ixta tamatoki ninji nkjat'ani, pu tarepatikuenta 'ixta taremet'ani puwerawi ki tujejya.
- XVIII. Nimaani nerextu:** Kin Nimaani Nerextu ki Kuchjori be Pintojuati.
- XIX. T'ani matemet'ani be nunijani:** Kin t'ani ki matemet'ani, kupatikuenta, 'ixta matuxchi nibete'eni nechajmu 'ixta nitent'ani nechajmu ki roma'eni.
- XX. Maa't'ani:** Kin maa't'ani ki matemet'ani, kupatikuenta, 'ixta matuxchi nibete'eni nechajmu 'ixta nitent'ani nechajmu ki roma'eni.
- XXI. Maani pu tewe'e:** Kan Nimaani pu Tewe'e be Pintojuati.
- XXII. Bete'eni nechajmu:** Tesojø net'ani ki tatuyø werawi o mamekjø nechajmu pu rontutori, rontusiri, ront'uri, rontuneti, rontjabi meyopojti ki roma'eni, mu munitjø nekjat'ani ki ku'ini ninji nrirbawi.
- XXIII. Ki xameteta:** Ka nichjori werawi ki retopi por ki roma'eni nanji o mamupækjø nejeabi, ki puyakja matunjori tit'i nechajmu ki roma'eni, meyantewi nt'ani ki kjachajmu kujt'ari.

- a) Ninuta, kjêche, nixu o nmeriu kitju.
- b) Nibetejiti, niwendiwi yakja roma'eni, nikuaki o nisots'i antes ki roma'eni.
- c) Nitejuti werawi.
- d) Kan yunu o xarekjanarijyo.
- e) Ki kuchjori o kanuta pu nan nunijani ki kapêkjikjowi.
- f) Naga kutesasts'i.
- g) Xamukjanat'una, por ki kan bumuso o xamunkjananpêya yakja kute'ini ki t'antuyê ka nekjat'ani.
- h) Munitjê nekjat'ani ki majyê nkjachajmu yakja kuma'eni werawi.

XXIV. Kjabêmeni: Ku'ini ninji xirbawi ki nekjabêmeni meyantewi tatu'ini para roma'eni nechajmu naga kutejêchi 'oxkako pi nekjat'ani pu roma'eni nechajmu.

XXV. Kan kuchibêmeni: Ku'ini ninji xirbawi ki kan kuchibêmeni teso nbêmeni ki ta'ini ki xapji yomukjakja tareyê, puyakja tarenjori por ki tarenu pi meyopoiti, nbêmeni ki kute'ini o nbêmeni ki romatutuxchi, pu taromatupantjê nechajmu 'ixta tarontusiri murakuati pu taroma'eni o tatuyêjê nekjat'ani, pi bete'eni.

XXVI. Kjanabêmeni: Ka nitemêti nechajmi ki rorepanti pi tesoje nemaani tatuyêjê tesoje net'ani ki romatemêti.

Xirakuati Tenowi Nekjanabêmeni

Bêmeni 4.- Ka nekjnanabêmeni benuta 'ixta tareyê ninji xirbawi, mu munitjê ki ronchjori be maa'xirbawi, ka ninijê:

- I. Nitemet'ani bot'urijyo:** Kjênte'opijna, taremet'ani teso nirijyo werawi, pu xata'importaru yomukjakja chjori, nixu o munitjê, ki rontjêchi tarijyo 'ixta ta'ini t'ani mujnawi, pu taremjêtemet'ani njanirawi, 'ixtan nunijani tatukjanapatikuenta nirijyo werawi, 'ixkako kute'ini ki romantuneti nirijyo 'ixta bot'utebajya ki rontutemet'ani.
- II. Nitepatikuenta botutebajya:** Ki tepari yakja nemaa'akajte 'ixta ne ch'a'akajte, puwerawi nit'ani, ka nimandaru tarijyo tesoje bot'utebajya ki ku'ini Maa'ribawi ki Temet'ani Maa'pintojuati 'ixta netumjabêmeni, ki tuch'etajê 'ixta romatemêti pêkji pi bot'ununijani, pexka tenawi tare'ingê, taremet'anjê, yomukjakja ku'ini nebêmeni ki patesokjowi, njanirawi, xataretuxixchi 'ixta tarijyo. Pêpji, tenawi kjuatutoki, kjuajori, kjuakastikaru 'ixta taretent'ani, yomukjakja ku'ini nxirbawi, mu tarepatikuenta net'ani ki rontejêjya pu tatumejê 'ixta ki romatejaats'i yakja ka nebete'eni, pu tarekjana rijyojê rotebajya.
- III. Betejaats'i 'ixta kabukjawewi:** Ka tit'ijê nederecho ki kutju bete'eni 'ixta betejaats'i pu tatu'ingê yomukjakja tareyê nejaats'i t'ani, pu tatu'etjê 'ixta tatukastikarujê tit'ijê nekjachajmu ki roma'eni.
- IV. Xarekjananupi:** Ka nimandaru nemaa'akajte 'ixta nech'a'akajte ki tarepari bêmeni ninji xirbawi, pu tatutent'anjê nechajmu ki roma'eni, pu xata'importaru pojti kanuta, nixu, nirijyo, puchjori, kukjanarijyo 'oxkako, nibêmeni, nitetenyê o munitjê net'ani, ki romatucho'chi nirijyo 'ixta nitebajya puwerawi nechajmu.
- V. Bot'utemet'ani kakjowi:** Ninji tarepari yakja nunijani 'ixta kakjowi kjêntubet'ani pa tarepari 'ix tarijyo, pibêmeni akajte 'ixta kakjowi, tesoje pa tarekumpliru teso ki ku'ini ninji xirbawi, mu ki tarijyo nankjanat'ani pu matutoki niteyê nekjat'ani ki roma'eni.
- VI. Nitepatikuenta netowa'a:** Ka tesoje net'ani ki rontemet'ani nirijyo 'ixta ninjachjori netowa'a, mu tit'ijê net'ani ki rontujêjya para tarekjanarijyojê.
- VII. Yakja 'ibumuso:** Yakja xaterepari o ki xarompêya ki kan chajmu por ki xime nexirbawi 'ixta xatarepatikuenta nibêmeni nanwebepêya, pêpji tare'ini ki kan bumuso.
- VIII. Nitemet'ani nibete'eni muranji:** Ka nimandaru Nunijani 'ixta nechajmu ki ronbet'ani, pi t'ani puwerawi, ki tare'ini t'ani tareyê para xaromatu'eni muranji.

Nixu tenowi Nebêmeni pi bete'eni nechajmu

Xirakuati ndawi Newebetemet'ani

Bêmeni 5.- Net'ani 'ixta teso ki matemêti ninji xirbawi, ki taremet'ani ch'a'akajte, tatuyê wantewi ki man'ori puwerawi nemaani, yakja kan Nimaani Nerextu, tenawi Maani ki Kutemet'ani Nechajmu ki Roma'eni be Pintojuati 'ixtan Nibenuta, be Maani pu Tewe'e, be Maani ki Kutemet'ani Riro, be Maani ki Kutemet'ani Betejiti, be Maani ki Kutemet'ani T'ani, be Maani ki

K'utemet'ani Paxalu, be Maani ki Kutent'ankjowi, be Maani ki Kutemet'ani Nekareta, be Maani ki Kutemet'ani Nirijyo Kakjowi be Pintojuati, be Niwebe'e pi Maani Nerextu, be Maani ki Kutemet'ani newexuwi be Pintojuati, be Maani ki Kutemet'ani Nebumuso, 'ixta be Maani ki Kutemet'ani Nirijyo Nenunijani ki Ront'uria Murant'una, yomukjakja 'ini ninji xirbawi.

Bēmeni 6.- Nemaani, munitjē nemaani ki romantetent'ani 'ixtan nemaani ki romatemēti ch'a'akajte, betemet'ankjowi be ch'apintojuati, Maani ki Kutemet'ani Bot'utebajya be Pintojuati 'ixta netoch'anunijani, pit'ani puwerawi, puromatemēti mēxi meriu rontju, ka nimandaru tare'ini 'ixta tarepari nebēmeni, 'ixta net'ani ki rontejjya pu tamatoki, temet'ani 'ixta tamatuxchi nibete'eni nechajmu be ch'apintojuati, mu ki taremet'ani tit'ijē nechajmu ki roma'eni por nibete'eni nechajmu.

Tesoje nemaani ki temet'ani ch'a'akajte be ch'apintojuati, puwerawi pit'ani tenawi romantetent'ani pi maani nech'arextu pu matejori nibete'eni nechajmu.

Xirakuati tenowi Rot'anjē newebe'ori

Bēmeni 7.- Taremet'ani ch'a'akajte:

- I. Tamas'ori pi Pantí Nechajmu be Pintojuati 'ixta tatuxinjē munitjē yakja tenawi taromakēntu, pu tatu'injē rowebe'e.
- II. Tatuyē 'ixta tarepari nebēmeni 'ixta net'ani ki rontejjya para tarepari nibēmeni ninji xirbawi.
- III. Tarepari 'ixta tama'ini yomukjakja romatemēti, tatuyējē 'ixta romantetent'ani munitjē nenunijani, nemaani ki ronchori pekji 'ixtan ronchjori murakuati, pu romatemjidi nebēmeni 'ixta romantent'ani para tarekjanapari nibēmeni ninji xirbawi.
- IV. Tare'ini ki tarobet'ani bēmeni nechajmu yomukjakja tareyē, tarepari nebēmeni 'ixta net'ani pa tajotoki 'ixta taremet'ani nibete'eni nechajmu pi bot'ununijani.
- V. Tatupari teso ki tujjya nechajmu ki xaronmeteta por ki romantjē nebete'eni, meyotukja'ini nebēmeni.
- VI. Tare'ini 'ixta tarepari, pi nemaani nebēmeni nitejiti newebet'ani be Maani pu Tewe'e, nemaani 'ixta nemaani ki romatemēti ninji xirbawi ki taroremēt'ani nechajmu ki roma'eni.
- VII. Munitjē ki taret'ejē 'ixta tit'ijē ki rontejjya para tarekjanapari ninji xirbawi.

Bēmeni 8.- Ka nit'ani Maani pu Tewe'e:

- I. Tatupanti nebēmeni ki tejjya pu romatunexchi nebēmeni ki romatemet'ani para tarepari ninji xirbawi.
- II. Munitjē ki tareyējē 'ixta tit'ijē ki rontejjya para tarekjanapari ninji xirbawi.

Bēmeni 9.- Ka nit'ani Nimaani Nerextu, be Maani ki Benuta:

- I. Tarijyo bēmeni pi net'ani ki roma'ini ki roma'eni nechajmu, pu tarekjanamet'ani wantewi ma'ini.
- II. Repari nan bēmeni printa kjēche pi Pantí Nechajmu be Pintojuati, pu tare'ini t'ani kuteyē pa tajotoki nibete'eni nechajmu.
- III. Tent'ani yakja romanu weran kjat'ani pi bete'eni nechajmu pi bot'ununijani.
- IV. Tamatenu nekjanunijani 'ixta nechajmu ki xaronmeteta pi bot'ununijani, ki romanu newebete'eni ne chajmu, pa tare'aje nebēmeni k taromatutoki ninji kjat'ani.
- V. Tenawi nechajmu ki romaapēya 'ixta nekjanamaani pu romanu nechajmu ki roma'eni 'ixta ki romantetent'ani Maani ki Kutemet'ani Nechajmu ki Roma'eni be Pintojuati.
- VI. Tenawi nechajmu ki maakaronpēya yakja kute'ini kin bete'eni nechajmu.
- VII. Tare'ini be internet yomukjakja tereximpi bēmeni yakja ka rot'ani nebet'eni nechajmu, ninji tatujijkjowi pi Maani Nerextu meyantewi ntosu ki matubet'ani, ninji xatama'ini wantewi.
- VIII. Tatuyē net'ani ki romatutent'ani nechajmu ki roma'eni, pu tatupatikuenta ki xatarepari muranji.
- IX. Tatukuri 'ixta tatujori nebēmeni ki roma'ini ka nibete'eni nechajmu.
- X. Tatuyē meyont'ani ki tejjya para tarenexchijē nemaani ki tatutent'anjē be chjori, roma'iki 'ixta nitemet'ani nechajmu ki roma'eni 'ixta rekjanapatikuenta nirijyo puwerawi pi pēya 'ixta piriro.
- XI. Romatetent'ani ki ronas'ori be maapintojuati, ch'apintojauti 'ixta nech'atonunijani, pu tarenu 'ixta tamatoki nibete'eni nechajmu.
- XII. Munitjē ki ron'ini munitjē nexirbaje 'ixta tit'ijē ki rontejjya para tarepari ninji xirbawi.

Bëmeni 10.- Ka nit'ani Maani ki Kutemet'akjowi:

- I. Teretent'ani tesojë ne'akajte, pu tarenu 'ixta romatjë yakja romatexipi bëmeni o majo'ri meyopojt'i o yakja kutepensaru ki pëpji roma'eni nechajmu.
- II. Tareyë nekjanabëmeni 'ixta yomukjakja rukjatutoki nebetë'eni nechajmu.
- III. Tare'injë nechajmu nenúmero pu romateximpi bëmeni "066" 'ixta pu mateximpi pu tenawi xaromanpëti "089", ninjiwewi tarotemet'ani nebetë'eni ki tareximpi werawi.
- IV. Tare'ini yomukjakja tarobet'ani pa taronkjanapëya yomukjakja ki ronbet'ani nebetë'eni nechajmu, pu tarenu 'ixta tatutokjë.
- V. Tareyë nan lista meyopojt'i ki romanyë nekjat'ani ki ku'ini ninji xirbawi.
- VI. Mu ki tarenu nekareta ki rontubet'ani tesojë, pu romatejori nekjachajmu ki roma'eni munitjë.
- VII. Taroremëti tesojë nemaani ki romatubet'ani ninji bëmeni, pu taromanu 'ixta tarotutoki nekjat'ani ki ronyë nebetë'eni nechajmu, meyatukja'ini Maat'ani ki Kutemet'ani tesokjowi be Nunijani.
- VIII. Tareyë 'ixta tatubet'anjë net'ani pu romanitemet'ani nechajmu ki roma'eni, munitjë ki tunujë, be maani ki temet'ani net'ani para nebetë'eni nechajmu.
- IX. Tarekuri 'ixta tareyë, pimpi bot'ununijani, tesojë net'ani ki rontejëya para taroremëtanjë nechajmu ki roma'eni.
- X. Tareyë 'ixta tatubet'anjë nebetë'eni nechajmu ki romatemet'ani nechajmu ki roma'eni, mu tit'ijë ki tunujë yomukjakja repari nibetë'eni nechajmu.
- XI. Munitjë ki ron'ini munitjë nexirbajë 'ixta tit'ijë ki rontejëya para tarepari ninji xirbawi.

Para tatubet'ani ninjië net'ani Maani ki Kutemet'akjowi tenawi teretent'awewi pi Maani Nerextu, pi t'ani be Maani benuta; mu pëkji tareparibëmeni ki repanti pi Maani Nerextu, para tarekjanabet'ani nikjat'ani nebetë'eni nechajmu.

Bëmeni 11.- Ka nit'ani Maani ki Kutemet'ani Riro:

- I. Tareyë netoxirbajë pu romatemet'ani nipëya 'ixta niriro werawi, ki tujëjyajë nechajmu ki roma'eni, mu tit'ijë ki tunujë yomukjakja repari nibetë'eni nechajmu.
- II. Tareparibëmeni tesojë newebet'ani ki rontemet'ani nechajmu ki roma'eni, mu tit'ijë ki tunujë yomukjakja repari nibetë'eni nechajmu.
- III. Tenawi kuyë nechajmu ki ronkjananpëya para taroremëtanjë nechajmu ki roma'eni, mu tit'ijë ki tunujë yomukjakja repari nibetë'eni nechajmu.
- IV. Tarechobi pu werawi nemaani ki rontejëjtawi, yomukjakja tareparibëmeni, tatunujë 'ixta tatu'abisarujë ne'akajte, yakja pi bet'ani kute'ini ki weran chajmu ki roma'eni.
- V. Tarechofë nebenuta, mu tenawi ki tatukjanapatijë kuenta para tarenu 'ixka roman'uri bot'uriro, 'ixta taremani'ini pi Maani benuta, pu tamayë nebetëjori ki rontejëya.
- VI. Tarechobi nan ch'atomaani pu tarepari bëmeni yakja weran chajmu roma'eni.
- VII. Munitjë ki ron'ini munitjë nexirbajë 'ixta tit'ijë ki rontejëya para tarepari ninji xirbawi.

Bëmeni 12.- Ka nit'ani Maani ki Kutemet'ani T'ani:

- I. Taromanu, pi bet'ani 'ixta yomukja'ini xirbawi, pu kutebet'ani 'ixta nemaani ki romapanta net'ani, pu tarenu 'ixta tarepëti ki pëpji roma'ini ki tarepari nibetë'eni nechajmu, ninji ki makoxi, tatu'ini be Maani benuta.
- II. Tarepari bëmeni pi newebet'ani pu ronchjori tit'ijë ki romantjëjë nebetë'eni.
- III. Tareyë net'ani pu romajori, romanu, romatemet'ani 'ixta taromantuxchi nekjat'ani pi t'ani puwerawi.
- IV. Taretent'ani, pi t'ani, nichëtajë nexirbawi pin t'ani ki xakjakjowi, pexka ninji tatupaokjowi bëmeni 'ixtan t'ani para tit'ijë nechajmu ki roma'eni.
- V. Taromanu nibetë'ani puwerawi xachi tarepënti net'ani ki romanturijyo nebetë'eni nechajmu.
- VI. Munitjë ki ron'ini munitjë nexirbajë 'ixta tit'ijë ki rontejëya para tarepari ninji xirbawi.

Bëmeni 13.- Ka nit'ani Maani ki Kutemet'ani Betejiti:

- I. Tenawi tareparinbɛmeni nechajmu ki rontemet'ani xatarepari nibete'eni nechajmu.
- II. Tare'injɛ nebetejiti, mu nenana 'ixta netata yomukjakja kutepari nibete'eni nechajmu 'ixta t'ani tareyɛ yakja kutepari.
- III. Tareyɛ nexibawi pu rontejiti, ki romatutoki nibete'eni nechajmu 'ixta romanu netoxuwi, netowa'a 'ixta nebumuso, pu romatemɛti be Maani ki Kutemet'ankjowi 'ixta netomaani ki rontejaats'i pi nech'atonunijani.
- IV. Tarenjiri tamanju'u betejiti tit'ijɛ nechajmu ki roma'eni 'ixta mu tit'ijɛ ki tunujɛ yomukjakja roma'eni werawi.
- V. Taroretent'ani tesojɛ ne'akajte, ki romantemet'ani nibete'eni nechajmu, pu tenawi tarekjanapɛya para tarepari bɛmeni meyantewi maani ki repari nankjat'ani.
- VI. Munitjɛ ki ron'ini munitjɛ nexirbajɛ 'ixta tit'ijɛ ki rontejɛya para tarepari ninji xirbawi.

Bɛmeni 14.- Ka nit'ani Maani ki Kutent'ankjowi:

- I. Tareyɛ 'ixta tatubet'anjɛ nebɛmeni, net'ani ki romantujokjowi, pu rukjuakjanchjori 'ixta mukuna nechajmu ki xaronmeteta ki ma'ini ninji xirbawi, para taretuxchi tesojɛ nekjat'ani ki romanturijyo nebete'eni nechajmu.
- II. Tare'ini pi nan xirbawi, net'ani ki tatubet'anjɛ pi maani.
- III. Tareyɛ nebɛmeni 'ixta net'ani ki romantujokjowi, pu rukjuakjanchjori 'ixta mukuna nechajmu ki xaronmeteta ki ma'ini ninji xirbawi, para taretuxchi tesojɛ nekjat'ani ki romanturijyo nebete'eni nechajmu.
- IV. Munitjɛ ki ron'ini munitjɛ nexirbajɛ 'ixta tit'ijɛ ki rontejɛya para tarepari ninji xirbawi.

Bɛmeni 15.- Ka nit'ani Maani ki K'utemet'ani Paxalu:

- I. Tarepari net'ani ki romatupatikuenta newebet'ani betepaxalu 'ixta nechajmu ki romanpaxalu, t'ani kjɛntujɛwi nebete'eni nechajmu pi bot'ununijani.
- II. Tareyɛ nemaabɛmeni pu mate'ini xatarepari nibete'eni nechajmu be ch'atonunijanɛ ki kjuen'ini ki manpaxalu pi bot'ununijani, pu rukjuatutoki nibete'eni bejexi.
- III. Tenawi tareyɛ nan lista para newebet'ani pi tit'ijɛ nech'atonunijani, pu tarojori newebetemet'ani nitenu 'ixta tamatoki nibete'eni nechajmu.
- IV. Munitjɛ ki ron'ini munitjɛ nexirbajɛ 'ixta tit'ijɛ ki rontejɛya para tarepari ninji xirbawi.

Bɛmeni 16.- Ka nit'ani Maani ki Kutemet'ani Nekareta:

- I. Tareyɛ 'ixta tatubet'anjɛ nebɛmeni, net'ani ki romatemet'ani tarepari ninji xirbawi meyopojt'i 'ixta neru pu romantejuti nekareta, pu tamatoki 'ixta matejori nikjat'ani nebete'eni nechajmu.
- II. Munitjɛ ki ron'ini munitjɛ nexirbajɛ 'ixta tit'ijɛ ki rontejɛya para tarepari ninji xirbawi.

Bɛmeni 17.- Ka nit'ani Maani ki Kutemet'ani Nebumuso:

- I. Tareyɛ nemaabɛmeni pu tare'ini ki xatarepari nibete'eni nechajmu, para nebumuso ki ronchjori pi bot'ununijani, meyantewi bɛmeni ki tareximpi.
- II. Tareinjɛ nebumuso rekjat'ani 'ixta yomukjakja rukjuatutoki, pi bet'ani bot'ured 'ixtan bɛmeni nisots'i be internet, kjɛnpɛya ki pɛkji teso ki matesots'i 'ixka ronawi taromatupewi nebete'eni nechajmu para tatuxure muran chajmu.
- III. Tarejijtjɛ nebɛmeni 'ixta net'ani ki romantemet'ani nibete'eni nechajmu, ninjiɛ para nebumuso, tenawi tatuparijɛ kuenta yakja kan bejexi, be bet'ani 'ixta nitent'ani pi nan kjat'ani.
- IV. Tare'ini, tarijyo 'ixta taroretent'ani munitjɛ nemaani pi nech'atonunijani para nebumuso yakja tareximpi bɛmeni weran bete'eni nechajmu.
- V. Munitjɛ ki ron'ini munitjɛ nexirbajɛ 'ixta tit'ijɛ ki rontejɛya para tarepari ninji xirbawi.

Bɛmeni 18.- Ka nit'ani Maani ki Kutemet'ani newexuwi be Pintojuati:

- I. Tare'uxtijɛ nechajmu ki roma'eni pi nebɛmeni ki rontemet'ani teso pu taritents'ok'i.
- II. Tarepari 'ixta tarenu nt'ani ki repari nechajmu ki roma'eni, meyopojt'i nemaani ki tujɛya, pu tatuparɛ nechajmu ki ronkjanapɛya puwerawi, yomukja'ini ninji xirbawi 'ixtan maaxirbawi.
- III. Tatusiri bɛmeni 'ixta nitejiti rotebajya, net'ani 'ixta nexirbawi ki romatemet'ani nechajmu ki roma'eni, mu tit'ijɛ ki tunujɛ yomukjakja repari nibete'eni nechajmu.

- IV. Tarepari teso t'antejya pu tarey nemaani pu tachjori teso ki tujya weran chajmu ki roma'eni naga nichjori, matetiri 'ixta nitemet'ani pu romaturijyo muranji teso nipeya 'ixta pi riro.
- V. Munitje ki ron'ini munitje nexirbaje 'ixta tit'ije ki rontejya para tarepari ninji xirbawi.

Bemeri 19.- Ka nit'ani Maani ki Kutemet'ani Nirijyo Nenunijani ki Ront'una Murant'una:

- I. Tatu'inkjowi wantejje ka nekjat'ani ki romaye nebete'eni nechajmu, pi t'una puwerawi pi bot'ununijani.
- II. Tatuyje nebemeri pu romanturijyo werawi ki roma'eni muranji pi nunijani.
- III. Taretent'ani munitje nemaani pi bot'ununijani ki rontemet'ani nechajmu ki roma'eni, tarepari pi t'una werawi 'ixta tatunkjananuje.
- IV. Matupa puwerawi pi t'una ninji xirbawi be ch'apintojuati.
- V. Munitje ki ron'ini munitje nexirbaje 'ixta tit'ije ki rontejya para tarepari ninji xirbawi.

Bemeri 20.- Ka nit'ani Maani ki Kutemet'ani Nirijyo Kakjowi be Pintojuati:

- I. Taretemet'ani nekune, pu tatunu, taremet'ani 'ixta tatupari teso ki ronjya ne chajmu ki roma'eni yakja ret'ejje ka nebumuso 'ixta xarontachi 18 nekjeche pu tarekjanapatikuenta t'ani ronawi pi nemaani pu romachjori, yakja romatujaje, taremet'anje teso nichunta werawi meyatokja'ini xirbawi.
- II. Taretent'ani, pi bet'ani ret'ewi, mu munitje ne'akajte ki rontemet'ani, tamatutokje 'ixta tareneti nebete'eni nechajmu.
- III. Tatujori nitent'ani pu romaterijyo netoxuwi, netowa'a 'ixta nebumuso, ki roma'eni 'ixta mu tit'ije ki tunuje yomukjakja roma'eni werawi.
- IV. Tampakjowi nemaabemeri pu tare'ini ki xatarepari nite'eni nechajmu, pi bet'ani netowa'a, pi tenye, xarekjanamet'ani, munitje, pu romatemeti Maawebe'e be Maani ki Kutemet'ankjowi be Maanunijani.
- V. Munitje ki ron'ini munitje nexirbaje 'ixta tit'ije ki rontejya para tarepari ninji xirbawi.

Bemeri 21.- Ka nit'ani Maawebe'e be Maani ki Kutemet'ankjowi be Maanunijani:

- I. Ta'ini yomukjakja romatemeti munitje ne'akajte be maa'pintojuati 'ixta pi bot'ununijani para nebete'eni nechajmu.
- II. Tatu'atje bemeri ne'ch'a'akajte ki ronbet'ani pin maa'akajte, pi nemaani, nemaani ki rontent'ani 'ixta munitje, yakja kutepari nikjat'ani nebete'eni nechajmu.
- III. Tatuyje 'ixta taman'ori yakja tenawi nan kjanajori ko munitje nemaani, pu taturijyoje nebemeri, nemaabemeri 'ixta net'ani ki romatutoki nebet'eni nechajmu.
- IV. Ta'ini tarenuta, nit'ani nebete'eni nechajmu, pi nenunijani ki kute'ini ki pepji taxkutepari njikjat'ani, pa tama'ini t'ani tarey para tamatutoki nebete'eni nechajmu.
- V. Munitje ki ron'ini munitje nexirbaje 'ixta tit'ije ki rontejya para tarepari ninji xirbawi.

Bemeri 22.- Ka nit'ani Maani ki Kutemet'ani Nechajmu ki Roma'eni be Pintojuati:

- I. Tatukjananu nechajmu ki roma'eni taromatent'anje pi betejaats'i, pi peya 'ixta pi t'ani pu taremanimet'anje rotebajya.
- II. Taretent'anje munitje nemaani pu romanximpi rotebajya tit'ije nechajmu ki roma'eni.
- III. Tatupari t'i ki kujnawi njachi weran chajmu ki roma'eni.
- IV. Tatuyje nitejiti pi peya yakja romatu'atje weran akajte.
- V. Taretent'anje 'ixta tare'ore nechajmu ki roma'eni bejexi, pa xataromakuri weran kjate'i 'ixta niwendiwi werawi ki xatukjananawi.
- VI. Taretent'anje yakja kuximpi bemeri.
- VII. Tarejore nitent'ani pi nemaani ki rontemet'ani nefamilia 'ixta nechajmu.
- VIII. Tare'inje pi nemaani ki rontejjtjawi tatupare yakja werawi tatujya.
- IX. Munitje ki ron'ini munitje nexirbaje 'ixta tit'ije ki rontejya para tarepari ninji xirbawi.

Bemeri 23.- Ka nit'ani pi T'ani Nerextu be Pintojuati:

- I. Tatuyé nebémeni 'ixta taromatubet'ani nechajmu puwerawi pi péya ki rontujéya pu romakjanabet'ani yakja romantejaats'i werawi ki roma'eni.
- II. Tare'injé ne'akajte, t'ani ki re'injé bémeni ki romatusotsijé nekjachajmu, mu meyopojti ki romateximpi puwerawi.
- III. Tarenu ki net'ani betajaats'i yakja kan bete'eni weran chajmu, tarekati pi rakauti nechajmu ki roma'eni 'ixta wantewi ki tunu meyotukja'ini n nji xirbawi.
- IV. Munitjé ki ron'ini munitjé nexirbajé 'ixta tit'ijé ki rontejéya para tarepari ninji xirbawi.

Bémeni 24.- Ka nit'ani Maani ki Kutemet'ani Bot'utebajya be Pintojuati:

- I. Tareyé 'ixta tarebetanjé nebémeni pu taremet'ani nechajmu ki roma'eni 'ixta ne chajmu ki tunujé yomukjakja roma'eni werawi.
- II. Tareparibémeni ki romatubet'ani pu tarepari nikuenta pi teso nunijani 'ixta ki tupatikuenta bot'upintojuati, pi ninji bémeni.
- III. Taremanteneru 'ixta taximpijé nebémeni ko ne'akajte 'ixta pi nemaani be maa'pintojuati, be ch'apintojuati 'ixta be ch'atopintojuati, mu nepénts'i ki ronbet'ani njanirajé pi teso nunijani, pi ninji bémeni.
- IV. Tatu'atjé nitepari ninji xirbawi newebe'ori pi nemaani, nebémeni pu taresots'i net'ani ki tuyéjé pi betenu, temet'ani 'ixta matetoki nibete'eni nechajmu.
- V. Munitjé ki ron'ini munitjé nexirbajé 'ixta tit'ijé ki rontejéya para tarepari ninji xirbawi.

Bémeni 25.- Ka nit'ani nech'atopintontojuati:

- I. Tareyéjé 'ixta tatubet'anjé nebémeni, net'ani ki romatutoki nibete'eni nechajmu, puwerawi ninunijani.
- II. Tarejiti nechajmu ki ronbet'ani pin'akajte ki romatemet'ani nechajmu ki roma'eni 'ixta tit'ijé ki tunujé yomukjakja roma'eni werawi.
- III. Taremanimet'ani nechajmu ki roma'eni, nechajmu ki tunujé yomukjakja roma'eni werawi, ba tatupéya webe'ori para tit'i nkjat'ani ki repari.
- IV. Tatuyé nebémeni ki romatemet'ani nibetejori 'ixta ni'toki nekjat'ani ki rontepari pi bete'eni werawi, pu matu'awi nexirbawi pu kutepari ninji kjat'ani pukja nebar, neclub nocturno, pu romanebi, pu roma'eni, pu ronpi'ich'i, nehotel, betexuti, betejite, pu betesisi, necafé internet 'ixta munitjé, mu taromanujé pu tarenu ki kapji o xako, njanirawi o por nibémeni werawi, 'ixta tare'injé Maani benuta yakja kute'ini ki roma'eni nechajmu.
- V. Tarepari nebémeni 'ixta nitent'ani munitjé ne'akajte ki romanu, rontemet'ani 'ixta romatutoki nibete'eni nechajmu.
- VI. Munitjé ki ron'ini munitjé nexirbajé 'ixta tit'ijé ki rontejéya para tarepari ninji xirbawi.

Nixu Roxu

Nebémeni ki romatejori, romatebet'ani 'ixta t'anromante'impí

Njanirawi Xirakuati

Nekjat'ani 'ixta t'anromante'impí

Bémeni 26.- Ninji xirbawi kutupatikuenta nibémeni betajaats'i yakja roma'eni weran chajmu, t'ani kumate'impí, nebémeni ki tupéyaje tesoje, mu yomukjakja tarejori pukja'ini nixu tenowi, pi maa'xirbawi, meyotukja'ini ninji xirbawi.

Nixu rokunjowi

Nitemet'ani nechajmu ki roma'eni 'ixta tit'ijé ki tunujé yomukjakja roma'eni werawi

Xirakuati rawi

Roderecho ne chajmu ki roma'eni, nechajmu ki tunujé yomukjakja roma'eni werawi betajaats'i 'ixta yomukjakja romatemet'ani werawi

Bémeni 27.- Para ninji xirbawi, kute'ini ki kan chajmu ki roma'eni yakja weran chajmu romat'ochi por ki werawi ma'eni weran kjachajmu, o yakja weran chajmu kutenepi, o werawi ki tarepari nibete'eni, naga pi riro, pi péya, nibetebati nimeriu, romatujaaats'i o yakja romakjana'eni nechajmu ki roma'eni werawi.

Tenaw, ninji bémeni para tarepéti, tare'esti 'ixta tarejaats'i nekjachajmu, mu wantewi ki tutent'ani, mu yakja kuentepéti t'i ki roma'eni 'ixta wantewi ki ma'eni.

Mu nechajmu ki roma'eni tarotemet'ani ninji nebémeni ki repari chajmu ki roma'eni.

Bëmeni 28.- Kute'ini ki roma'eni, rofamilia chajmu ki roma'eni ba tenowi tesiti, tit'ijë ki kutemet'ani, mu werawi chajmu romanrakja o ki kjuenchjori 'ixta ki romatucho'chijë, ki roma'eni o taroma'eni por net'ani ki tarorepari yakja taroma'eni weran chajmu. Ninijë ka ne:

- I. Nimjutajë 'ixta nimjutentjë.
- II. Nichajmu o nit'uxujmu werawi.
- III. T'in chajmu ki tarejabi teso ki ku'ini wentani o weniwi yakja werawi niwentanjë tarijmuri.
- IV. Nchajmu ki romachjori tesojë nejeabi ba tenowewi te kjëche antes tarepari nkjat'ani.
- V. Nchajmu ki recho'chi por ki mate'uxti pi tent'ani pa xatarepari o tamatutoki nibete'eni chajmu.

Bëmeni 29.- Kute'ini kan chajmu ki tunu yomukjakja roma'eni werawi yakja kuchjori pi pëya kumpëya t'ani kutejori, pu ta'ini t'ani mumpëya para tarekjananpëya, meyantewi nitejaats'i kutepari.

Bëmeni 30.- Pu tarekjananu nechajmu ki roma'eni 'ixta nechajmu ki tunujë yomukjakja roma'eni werawi, newebe'ri puwerawi nemaani tenawi tatuyëjë ninijë nebëmeni:

- I. Tareyëjë nebëmeni pu tatupëtjë nechajmu ki roma'eni 'ixta wantejë tuyë nekjat'ani.
- II. Tareyë nebëmeni pu romatemet'ani antes, pi betejaats'i, mu nitent'ani pi tesobetejaats'i 'ixta puwerawi nexirbawi ki romatejëjya. Ninijë nebëmeni romatupatikuenta puwerawi nemaani ki ku'ini ninji xirbawi, njanjirajë o pi tent'ani munitjë naga kakjowi o xako, pu rukjëbet'ani tesokjowi.
- III. Tareyë 'ixta romatebet'ani nebëmeni ki romanitemet'ani nechajmu ki roma'eni 'ixta tit'ijë ki tunujë be maani pu romate'impï nibete'eni nechajmu.
- IV. Taremet'ani 'ixta tamanu nemaani yakja romanirijyo, romatejëjtjawi pu werawi, mu meyopojti kute'ini ki takjanachjori, pu tatuparë nirijyo rotebajya, nisisi 'ixta nitemet'ani meyotukjanajë, yakja ka netoxuwi, netowa'a 'ixta nebumuso ki romatjafë, nichjori bemaani tarepari pu tarepatikuenta nirijyo netowa'a.
- V. Tareyë 'ixta tarebet'anjë nebëmeni ki romapakjowi nitemet'ani nechajmu ki roma'eni, pu tatubet'anjë rotebajya muranji.
- VI. Tareparë nebëmeni pu taroremet'ani nechajmu ki roma'eni 'ixta nechajmu ki tunujë, pu tatumëjë roxu 'ixta nichjori murakuati bot'ununijani.

Bëmeni 31.- Nitekjanamet'ani nechajmu ki roma'eni 'ixta nechajmu ki tunujë yomukjakja roma'eni werawi, tarepatikuenta t'ani mu'ini bëmeni 20 be Maa'ribawi ki Temet'ankjowi, Maa'xirbawi ixta munitjë nebëmeni ki ku'ini ninji xirbawi, yomukjate'ini pëkji:

- I. Tarenu, yakja kutejëjya, nichjori, nitejëjtjawi 'ixta nitejiti, mu tarepari nitekjana tejiti pu tajori nt'ani, ba tarijkjanarijyo njanirawi 'ixta pi nunijani muranji.
Mu, tarepari nekjanat'ani pa tare'uxti pi bot'ununijani muranji, pu tarenexchji njanirawi, meyotukja'ini xirakuati IV, pi bëmeni 30 pi ninji xirbawi.
- II. Rekjananu pi riro, pi pëya 'ixta pi kakjowi ba tarijyo pi mji newebetemet'ani chajmu muranji, pu romatetent'anjë pi tesokjowi.
- III. Tarepari weran chajmu ki matupa pi bëmeni werawi, yakja kan xuyëni ki xamujpënti pinanchixta o yakja xamukjanakëntu.
- IV. Repari bëmeni yakja tujëjyajë wantejë romatepaxalu nechajmu ki roma'eni, mu tareparibëmeni wantewi ki man'ori pi nunijani.
- V. Munitjë ki romatemet'ani nichunta werawi, pi riro, nitejuti, pi pëya, rotebajya, mu nirijyo pu werawi, yakja romanu nebete'eni nechajmu.

Bëmeni 32.- Newebetemet'ani tarepari ninji xirbawi, pi t'ani pu werawi, tatuparë nechajmu ki roma'eni 'ixta tit'ijë ki tunujë yomukjakja roma'eni werawi, teso net'ani ki romatujëjya meyotukja'ini maa'xirbawi, be Xirbawi pu Te'ini Yomukjatareyë 'ixta munitjë nebëmeni ki rontemet'ani ninji bëmeni, mu ki tareyëjë net'ani ki romatemet'ani nechajmu ki roma'eni, wantejë ki tunujë, pu tarepatikuenta rotebajya ninijë ki romankoxi:

- I. Taremet'anjë, pi so werawi, pi pensaru pu werawi 'ixta meyotukja'ini nitebajya, pu mate'uxti betejaats'i, nimewi nitebajya, meyotukja'ini niji xirbawi 'ixtan maa'xirbawi.

- II. Tarochjori yakja rontejaats'i, murakuati pu chjori ki roma'eni.
- III. Tarepari bēmeni yakja newebe'ori ronjējya.
- IV. Tatupari bēmeni newebe'ori pu werawi, pu tatupari werawi ki kjananpēja, ki tatu'injē yomukjakja kutepari nitejaats'i, mu tit'ijē net'ani ki tarepari 'ixta ki romantemet'ani.
- V. Tare'ati nebēmeni ki romanu nitemet'ani nechajmu ki roma'eni, nechajmu ki tunujē yomukjakja roma'eni werawi, yakja kutepari nitejcri 'ixta nitetsisti nechajmu ki tuyējē nekjat'ani 'ixta pu romatukuri nit'anjē pu romatupoki nikjat'ani.
- VI. Tampari bēmeni pu xataromantupētjē be maani pu tejaats'i, pu tarepaxchjē tesoje bēmeni ki ma'pakjowi.
- VII. Tare'ini, meytukjananawi, tesoje nebetexipi pu werawi nimaani 'ixta pi net'ani ki ronchjori pi netosu 'ixta yakja ka nebumuso, tenawi pēpi tarepari pu werawi niteximpi bēmeni.
- VIII. Teso nejeabi tare'injē yomukjakja taremet'ani pu werawi 'ixta pa xaromaximpi murakuati nebēmeni ki romatupēti nechajmu ki roma'eni, tit'ijē ki tunujē yomukjakja roma'eni werawi.
- IX. Tatu'awi nan kjanakcpia, pi nebeteximpi bēmeni pu romatejaats'i.
- X. Taretent'ani Nimaani Nech'arextu 'ixta tareparē nebēmeni yakja kutepari nibetejaats'i.
- XI. Tatupēja teso pu mantejuti nkjachjmu o wantejē ki romatetent'ani yakja roma'eni nechajmu, mu tit'ijē ki tunujē yomukjakja roma'eni werawi.
- XII. Tatupēja yakja romatjēchi nkjachajmu o wantejē ki romatetent'ani ki roma'eni werawi, mu tit'ijē ki tunujē yomukjakja roma'eni werawi, pu romatemet'ani muranji por romatjēchi nkjachajmu.
- XIII. Taremani'ini 'ixta taremanitemet'ani, yakja nkjachajmu o nekjachajmu romajēki por nibete'eni nechajmu, mu tit'ijē ki tunujē yomukjakja roma'eni werawi.
- XIV. Tarepari kjanabēmeni, pu taremet'ani pi Maani Nech'arextu 'on webe'ori pi betejaats'i, yakja ka nebumuso, yakja ku'ini weran chajmu ki kjananpēja ki tenawi tarepari nibēmeni njachji, yakja nitesiti tiempu para beteximpi bēmeni xatajo'awi weran bumuso o yakja nitenepi pi pēja matucho'chi nirijyo puwerawi.
- XV. Tarepari bēmeni tesoje en jeabi yomukjakja kutepari t'ani pi jeafē 'ixta nintru nebēmeni be kjat'ani.

Bēmeni 33.- Pi tesoje ne'etapa betejaats'i, newebe'ori pi Maani Nerextu 'ixta betejaats'i tenawi tarekjanamet'anjē chajmu ki roma'eni, tit'i ki tun upa takjana'ini bēmeni 'ixta tampakjowi nipēja puwerawi pu xamantetiri o ki mate'iki por nichunta njanirawi o por nifamilia.

Mu, tare'injē nebēmeni ki romatutoki nibete'eni muranji yakja kutepari nibetejaats'i, pu xatama'ini teta pu kjēnchjori 'ixta pu taremet'ani nichjori 'ixta nichjori nifamilia, pu tarekjanamet'ani roxu 'ixta tesoje robēmeni ki xataroma'injē munitjē, puyakja.

Ninjijē nebēmeni taromate'uxti, tare'injē pero xamenk'uha 'ixta puwerawi o romatekombina, meytukjajēja nechajmu ki roma'eni, mu yomukjakja repari kjat'ani, meytukjate'ini:

- I. Tarenjiri ki teso kujnawi tampēja tarepari 'ixta romatenu pi nejeabi pu tejējya puwerawi, pero tenawi xatayakja romatubet'ani pi kontra nechajmu ki roma'eni.
- II. Tarepari nitemajti yakja kutejēja pi temeti bēmeni 'ixta pi bet'ani nebēmeni o nexirbawi ki romantenjiri pi tepoki nkjat'ani.
- III. Yakja kutepari nebēmeni tarebet'anjē netosu ki romantu cho'chi bot'u t'una 'ixta bot'uriro, 'ixta pi maani be *Cámara de Gesell*.

Bēmeni 34.- Nechajmu ki roma'eni, nechajmu ki tunujē yomukjakja roma'eni werawi pi t'ani, betejaats'i, betejejtjawi 'ixta pi pēja ki kutejēja, por newebe'ori pi bot'ununjani, tit'ijē ki romatetent'ani pi munitjē nemaani naga nunijani o xako, pi bot'ununjani 'ixta gakjowi, meytukja'ini ninji xirbawi.

Bēmeni 35.- Tatuparē net'ani 'ixta nitent'ani nechajmu ki roma'eni, tarepatikuenta puwerawi t'antujēja ki romanjiri por nibete'eni nekjachajmu o por murawi t'ani ki repari pu chjori tit'i nechajmu.

Xirakuati tenowi

Bēmeni pu taremet'ani nechajmu ki roma'eni 'ixta tit'ijē ki tunujē yomukjakja roma'eni werawi

Bēmeni 36.- Kan Nimaani Nerextu taman'ati nitent'ani munitjē ne'akajte pu romatumewi nixu werawi 'ixta nichjori murakuati tit'jē nechajmu ki roma'eni, ne chajmu ki tunujē yomukjakja roma'eni werawi pukja'ini xirbawi, 'ixka nichjori romantupari.

**Xirakuati roxu
Nimeriu pintojuati**

Bɛmeni 37.- Akajte pi bot'ununijani tatuxeri k'unmeriu ki tatubet'ani pi betenu, taremet'ani 'ixta ni'toki bete'eni nechajmu.

Meriu tarepari meyotukja'ini nibemenu maa'xirbawi, mu yomukja'ini ninji xirbawi, 'ixta taromatemɛti pi bɛmeni 18 pin maa'xirbawi, nirawi xatarepatikuenta t'ani mu'ini xirakuati V pi tit'i bɛmeni.

Meriu ki taremet'ani meyotukja'ini nebbemenu, pu matets'isti nitekjanabet'ani meyopojt'i ki romatewe'e pi nebbemenu ki rontujɛjɛ, pu taroremɛti pojti romatuxerɛ.

**Nixu rokut'a
Nechajmu 'ixta munitje ki rontepanti be nuninijani
Njanjirawi xirakuati
Nitent'ani kakjowi**

Bɛmeni 38.- Nechajmu 'ixta munitje ki rontepanti be nuninijani, be maa'pintojuati ixta pi teso nunijani, romabet'ani pi nebbemenu ki rontejɛjɛ, net'ani ki rontemet'ani:

- I. Taromanu 'ixta tatutokjɛ nibete'eni nechajmu.
- II. Taremet'anjɛ ne chajmu 'ixta tit'ijɛ ki tunujɛ yomukjakja roma'eni werawi.
- III. Tarenu nekjat'ani, mu nechajmu ki roma'eni 'ixta nechajmu ki tunujɛ yomukjakja roma'eni 'ixta nekjachajmu ki roma'eni nechajmu.
- IV. Taximpi bɛmeni, ta'ini, taremet'ani rotebajya nechajmu ki roma'eni, tit'ijɛ nechajmu ki tunujɛ yomukjakja roma'eni werawi.
- V. Murawi ki matupa pɛkji pit'ani ninji xirbawi.

**Nixu Natowi
Kjanamaani ki tatunu, taremet'ani, tatutoki nibete'eni nechajmu 'ixta taroremɛt'ani nechajmu ki roma'eni**

**Xirakuati Dawi
Kan Nipanti Nechajmu be Pintojuati**

Bɛmeni 39.- Kan Nipanti Nechajmu be Pintojuati, kan kjanamaani ki taremet'ani net'ani ki taroreyɛ 'ixta taroretent'ani pu tarenu, taremet'ani 'ixta tatutoki nibete'eni nechajmu, nit'ani kan:

- I. Tatuyɛ 'ixta tamatubet'ani weran Nibɛmeni Pintojuati pi bete'eni nechajmu 'ixta munitjɛ net'ani ki ku'ini ninji xirbawi.
- II. Tatumandaru 'ixta tamanbet'ani pi netemɛti munitjɛ nemaani pu romanu, taroremɛt'ani 'ixta tatutokjɛ nibete'eni nechajmu.
- III. Tatukuri 'ixta matupa nebbemenu, ki romayɛ Nechajmu 'ixta munitje ki rontepanti be nuninijani.
- IV. Tarenu 'ixta tarepaari nebbemenu, ne t'ani ki romate'impijɛ nemaani ki tenawi tatuyɛjɛ meyotukja'ini ninji xirbawi.
- V. Nitenu, yomukjakja kubet'ani 'ixta niteximpi bɛmeni puwerawi nit'ani ki murakuati romantetent'ani munitjɛ nemaani, nebbemenu 'ixta net'ani ki romateyɛ pu tarenu, taremet'ani 'ixta tamatutoki nibete'eni nechajmu.

Bɛmeni 40.- Kan Nitepanti Nechajmu be Pintojuati romatunjorɛ weran webe'ori pu werawi nemaani ki rontesots'i pɛkji:

- I. Akajte nunijani.
- II. Maani pu Tewe'e.
- III. Maani ki Kutemet'ankjowi.
- IV. Maani ki K'utemet'ani Paxalu.
- V. Maani ki Kutemet'ani Riro.
- VI. Maani ki Kutent'ankjowi.
- VII. Maani ki Kutemet'ani Betejiti.
- VIII. Maani ki Kutemet'ani T'ani.
- IX. Maani ki Kutemet'ani Nekareta.
- X. Nit'ani Nerexti be Pintojuati.

- XI.** Pu Ronye Neribawi be Pintojuati.
- XII.** Maani ki Kutemet'ani Nebumuso.
- XIII.** Nimaani Nerextu be Pintojuati.
- XIV.** Maani ki Kutemet'ani Bot'utebajya be Pintojuati.
- XV.** Maani ki Kutemet'ani Nechajmu ki Roma'eni be Pintojuati.
- XVI.** Maani ki Kutemet'ani Nirijyo Kakjowi be Pintojuati.
- XVII.** Maani ki Kutemet'ani Newexuwi 'ixta Nirijyo Puwerawi.
- XVIII.** Maani ki Kutemet'ani Nirijyo Nenunijani ki Ront'una Murant'una.
- XIX.** Niwe'e 'Akajte pi T'ani ki Kutemet'ankjowi be Nunijani.
- XX.** Rokut'a nech'ato'akajte, pi tit'ijë nenunijani ki taxkaronme nebete'eni nechajmu.

Puwerawi ki tamexu tachjori murawi ki tatutent'ani por ki matu'ini, ki tamanitemet'ani pëpji o ki babukjawewi pu tamet'una pukja ronas'ori.

Bemeni 41.- 'Ixka ronawi tatu'injë tarobet'ani pi nebëmeni ki tatuyë nechajmu ki rorepanti tit'ijë ki ronas'ori pi betepanti, nemaani ki rontejiti, munitjë nemaani, yakja tesojë romanjiri, tit'ijë nechajmu taromet'una, pero xayoko tareyë t'ani ron'ini.

Bemeni 42.- Pi Nechajmu ki Forepanti be Pintojuati taman'ori ta'akajte nunijani 'ixta tame weran webewe'e ki taremet'ani Maani ki benuta.

Xirakuati Tenowi
Ka rot'ani Nechajmu ki Rorepanti be Pintojuati

Bemeni 43.- Ka rot'ani Nechajmu ki Rorepanti be Pintojuati ninijë nebëmeni:

- I.** Tunjori 'ixta tatu'awi nixirbawi ki taremet'ani pimpi, pu takjanabet'ani 'ixta tarepari nit'ani ki kute'impì.
- II.** Tatuyë nan t'ani nunijani pu romatemëti maat'ani pu tatunu, taremet'ani 'ixta tatutoki nibete'eni nechajmu 'ixta romatent'anjë yakja tareyë.
- III.** Tamayë nebëmeni pu tarenu 'ixta pu tejiti, mu tit'ijë nebëmeni ki ronturijyo nitoki nibete'eni nechajmu.
- IV.** Taroremëti munitjë nenunijani 'ixtan Distrito Federal, mu nech'atonunijani 'ixtan maa'akajte, pu tarenu, taremet'ani 'ixta tahotoki nibete'eni nechajmu.
- V.** Taroremëti nemaani 'ixta nenunijani 'ixtan Distrito Federal, mu munitje nechajmu ki rorepanti be nunijani, ki ronchjori pi bot'ununijani, be nunijani 'ixta pi teso nunijani, pu ronyë 'ixta romanitemet'ani nechajmu ki roma'eni pukja'ini maa'xirbawi, pi bëmeni puwerawi, nintru, pu romatemet'ani pa tantoki pu nuta, mu pu tare'esti nekjachajmu 'ixta nechajmu ki rontutent'ani pu tare'ini yomukjakja tahotoki nikjat'ani nebete'eni nechajmu.
- VI.** Tare'injë tesojë nechajmu ki tarobet'ani 'ixta tarotent'ani pi munitje nechajmu ki rorepanti pu xamantupoxchjë 'akajte 'ixta pi Nechajmu ki Forepanti 'ixta meyopojti tarebet'ani nitenu 'ixta nitemet'ani bete'eni nechajmu.
- VII.** Tampakjowi nebëmeni pu tar'ini nekjat'ani 'ixta t'anrukjëteti 'ixka roma'enkjowi, yomukjakja tamatoki nekjat'ani meyotukja romatujëwi nekjachajmu.
- VIII.** Tarijyo kjanajori 'ixta betekëntu yomukjakja kutepari nibete'eni nechajmu, pi nemaani 'ixta nemaabaani be maa'nunijani 'ixta pi teso nunijani.
- IX.** Tarepari bëmeni nechajmu ki ronbet'ani be hotel, pi nekareta, pu tesisi, nebar, 'ixta pu tenebi, 'ixta munitjë, yakja ret'ëjë tarotent'ani o xaromanyë teta yakja repari pibemji werawi nibete'eni nechajmu, mu ki tarejijjtjë.
- X.** Repanti 'ixta rejanti nebëmeni ki ronturijyo nekjat'ani meyotukja'ini ninji xirbawi, pu tarenu ixta tatutokjë nibete'eni nechajmu.

Tenawi ninji bëmeni ki tachjori meyotukjakja:

- a)** Mëxi nechajmu <i roma'eni, kan wejma on wexuwi, nitetenyë, pojti ka nuta, yomukjakja tukurë, t'ani tuyë, pojti ki manro, 'ixta yakja, yomukjakja mantejuti 'ixka rejëjya.
- b)** Nibëmeni neru 'ixta yomukjakja ronsiri nechajmu ki roma'eni 'ixta nechajmu ki rorepanti ki ronyë nekjat'ani pi bete'eni nechajmu.
- c)** Tit'i ki romansiri nechajmu ki roma'eni pimpi nunijani.

- XI.** Tareyêjê nebêmeni pu romatetent'anjê 'ixta rontemet'ani nitepanti familia 'ixta pi nunijani nechajmu ki roma'eni.
- XII.** Tarepari bêmêni yomukjakja taroreximpi bêmêni yakja roma'enkjowi meyotukja'ini ninji xirbawi, para ki newebe'ori pi nemaani taroma'esti nekjachajmju ki roma'eni nechajmu.
- XIII.** Tarebet'anjê nebêmeni pi betejiti pu tare'ini yomukjakja tarebet'ani internet 'ixta bot'ured.
- XIV.** Tareyêjê nebêmeni pu romanpajchjê bot'upêya 'ixta tatukjananujê puwerawi, pu romatupatikuenta yomukjakja ronbet'ani nite'esti, yomukjakja romate'uxti 'ixta xayakja roma'unri nifotografia werawi.
- XV.** Tarenu 'ixta tapaari tesojê nejeabi tit'ijê nebêmeni ki meyopojti romantewe'e, pu tahotoki nibete'eni nechajmu.
- XVI.** Tarepatikuenta nebêmeni pu tatunu, taremet'ani 'ixta tatutoki nibete'eni nechajmu, mu nite'esti, nitemet'ani, nirijyo muranji 'ixta nite'uxti pi nunijani yakja roma'eni weran chajmu.
- XVII.** Tareyê 'ixta tarepari nankjanabêmeni pi rakjêche pu tarechobi teso net'ani ki reyêjê 'ixta t'ani kutenu be T'ani Nunijani, ki romatupa pi t'ani be nunijani, pin bê ki man'ori kjêche 'ixta taromajijkjowi.
- XVIII.** Tarekuri nebêmeni ki ronyê nemaani, pu ronyê neribawi 'ixta munitjê, pu romanu, rontemet'ani, tatutokjê nibete'eni nechajmu.
- XIX.** Tarorepanti yakja tusiti roxu nebê pu tarenu mœxi net'ani rontenjori pi nebêmeni, net'ani ki romatemêti tesojê ki tatubet'anjê.
- XX.** Reyê nite'esti 'ixta nisiri werawi, bemeriu 'ixta netosu pu tarenu, taremet'ani 'ixta tatutokjê nibete'eni nechajmu.
- XXI.** Rebet'ani nebêmeni ki romat'ikjowi t'ani reyê 'ixta t'ani kirepari pi nebêmeni pu tarenu nekjat'ani pi bete'eni nechajmu, pu tenawi ki t'ani ranjori romaximpikjowi 'ixta tarekjananu.
- XXII.** Tarepari teso kitujêya para nirijyo, nipêya, nikjanabet'ani 'ixta takjanpêya tit'ijê ki ronasbet'ani pi nemaani pu romanu 'ixta romatitoki nibete'eni nechajmu.
- XXIII.** Tare'ini nebêmeni ki romatu'uxti be Maat'ani Nunijani pu romanu, taremet'ani, tatutokjê nibete'eni nechajmu 'ixta nitekjanamet'ani ninji ne chajmu.
- XXIV.** Reyê nebêmeni ki ku'ini ninji xirbawi tatuyêjê nemaani ki ronchjori pi Nechajmu ki Rorepanti.
- XXV.** Munitjê ki ron'ini munitjê nexirbajê 'ixta tit'ijê ki rontejêya para tarepari ninji xirbawi.

Bêmeni 44.- Kan Nechajmu ki Rorepanti tatuyê 'ixta tatunu nibet'ani pu rontemet'ani nechajmu ki roma'eni, 'ixta tit'ijê ki tunujê yomukjakja roma'eni werawi ki ku'ini maa'xirbawi, ki taturijyojê tit'ijê nemaani ki rontê'impî 'ixta romaani Nibetenu Meriu be Pintojuati, pi t'ani puwerawi, ki taremet'ani rotebajya ki te'ini pixu rokunjowi pi ninji xirbawi.

Bêmeni 45.- Kin Nechajmu ki Rorepanti tatuyê ne t'ani ki romatusaki nitent'ani 'ixta nitenu kakjowi pi nekjat'ani meyotukja'ini ninjiyê nebêmeni:

- I.** Tare'inkjowi, yomukjakja kutepari nibete'eni nechajmu, t'anrukjêtetî, pojti kanuta, meyotukja romatemet'ankjowi, mu bot'uderecho puwerawi.
- II.** Tareyêjê net'ani 'ixta nebêmeni ki romantuximpi bêmêni yakja kutepari nibete'eni nechajmu.
- III.** Tareyê nemaabêmeni pu tare'ini t'ani ki rontubet'ani nechajmu ki roma'eni pu roma'esti 'ixta romatupa murakuati nechajmu.
- IV.** Tarepari bêmêni ki ronso nechajmu ki roma'eni, pukja nete'i pi riro, pi pêya, bentunini, nete'i ki rontenjori pi betetimbi, 'ixta munitjê.
- V.** Tareyê nebêmeni ki romatemet'ani rotebajya 'ixta nipêya puwerawi tit'ijê nechajmu ki roma'eni pi net'ani betexipi bêmêni, 'ixka xaromatupatikuenta rotebajya, taremet'ani puwerawi. Xatarepatikuenta yakja nechajmu ki romanbet'ani 'ixta t'antuteti njikjat'ani, pu romatemêti pi betenu 'ixta xatarijyo.

Nixu Netowi

Nibêrneni Nunijani pu tarenu nibete'eni nechajmu

Xirakuati rawi

Kin Nibêmeni Nunijani

Bêmeni 46.- Kan Nechajmu ki Rorepanti tatuyê T'ani be Maanunijani, pu tama'ini Nibêmeni be Pintojuati ki ku'ini nekjat'ani pin maa'xirbawi, tenawi tatu'ini, ninjiyê nebêmeni:

- I. Yomukja re'ini, t'ani kuteti, t'ani rukuateti 'ixta nirijyo puwerawi, mu tit'iję ne chajmu ki romatukanchikę nagan kuna o mamupękję.
- II. Net'a ni 'ixta yomukjakja romatubet'ani akajte taretent'ani 'ixta tatubet'ani teso, pi betepari rot'ani puwerawi 'ixta pi nemaani ki kutemet'ani ki romanu, rontemet'ani 'ixta nibetejori tit'iję ki roma'eni nechajmu.
- III. Tatuyę nana xirbawi pu ta'ini t'ani muyę pi nunijani.
- IV. Tatu'ini yomukjakja taroretent'anję tesoję nemani.
- V. Nekjanaru pu romamparę nimandaru 'ixta nit'ani puwerawi.
- VI. Nebęmeni kakjowi pu tarepari net'ani pi betenu, nitemet'ani ixta nitoki nebete'eni nechajmu.
- VII. Yomukjakja 'ixta tatuęjya pi tent'ani 'ixta nitewebi bęmeni pi ch'atonunijani, be nunijani 'ixta be maa'nunijani.
- VIII. Nebęmeni pu romatujitę tesoję nejeabi nechajmu ki ronbet'ani pi nimaani ki kutemet'ani akajte nunijani, be Maani Nerextu be Pintojuati, be Maani ki Kutemet'ani Bot'utebajya be Pintojuati 'ixta pi nech'atonunijani.

Bęmeni 47.- Nememexi 'ixta nerextu tatupakjowi bęmeni para t'ani romanyę, mu teso bęmeni ki romatu'akja ni rijyo 'ixta nitepari be maa'nunijani 'ixta be nunijani tesoję nekjat'ani kin maa'xirbawi ku'ini, mu 'ixka kutenu, kutemet'ani 'ixta kajotoki.

Bęmeni 48.- Ka nit'ani Nechajmu ki Rorepanti be Pintojuati, betę t'ani kuteyę 'ixta t'ani kutepari pi nebęmeni pu kutenu, kutemet'ani 'ixta pi nitoki bete'eni nechajmu, 'ixta nitekjanamet'ani nechajmu ki roma'eni.

Betenu tarekjanayę 'ixta tarepari tesoję nejeabi.

T'ani ma'awi yakja tarenu net'ani pępi ki tare'inję puwerawi webe'ori pi nemaani t'ani tarorebet'ani.

Xirakuati Tenowi **Nebęmeni ki romantutoki**

Bęmeni 49.- Ne'akajte, puwerawi nit'ani, tatuyęję 'ixta tarorebet'ani robęmeni, net'ani 'ixta munitję net'ani, pu tajotoki nibete'eni nechajmu.

Bęmeni 50.- Nememexi 'ixta nerextu, taromanijori weran chajmi ki roma'ini ki rebati, roma'awi, pu tarepari bęmeni tesoję nemaani ki kutemet'ani ninji bęmeni pimpi nunijani 'ixta murakuati, mu be Maani ki Kutemet'ani Newebetru 'ixta be Maani ki Kutemet'ani Nebetexipi Tesoje Nechajmu pu tare'inję ki xatarontjęchi ta'awi werawi pi bot'uninijani.

Bęmeni 51.- Tenawi rupęyayę ki xatarepari nitepoxchji pi netosu ki ronpakjowi bęmeni para meyantewi bęmeni ki tare'ini, pu taro'ini ki tarepari nibęmeni betimbi 'ixta nibetję nechumpi pu tarijyo nebete'eni nechajmu.

Xirakuati Roxu **Taremet'ani pi nenunijani 'ixta nechajmu ki romantję**

Bęmeni 52.- Ne'akajte, puwerawi nit'ani, 'ixta kutepatikuenta t'ani ronjęjya puwerawi pi nunijani, tarepari ninjį net'ani:

- I. Taremet'anję nenunijani ki ronchjori niraję 'ixta nenunijani ki ronchjori be pinjibi ki romant'ini ki pępi tajorepari nibete'eni nechajmu 'ixta mu nenunijani pu taxkutepari t'inkjat'ani.
- II. Tatuyę nemaani ki ronturijyo, rontemet'ani 'ixta munitję nemaani ki romanu tesoję nejeabi nichajmu ki roma'eni 'ixta tarore'uxti pi nunijani puwerawi.
- III. Tatuparę nitent'ani tit'iję nechajmu romantjęję meyotukjakjanaję.
- IV. Tatuyę nebęmeni ki romatubet'ani nirijyo puwerawi, pi nechajmu, nichunta werawi 'ixta nipęya nechajmu paran kjat'ani ki romanyę necbete'eni nechajmu.
- V. Tarebet'ani nebęmeni nefamilia, ki taturijyoję romutjęntję 'ixta romjutaję pu xatarepari nibete'eni nechajmu.
- VI. Tatuparę nitent'ani chajmu ki rorepanti be nunijani ki romatemet'ani nibetenu, nitemet'ani 'ixta nitoki bete'eni nechajmu.
- VII. Tarijyokjowi bot'utent'ani pu tajotoki bete'eni nechajmu 'ixta tarekjanamet'ani nefamilia 'ixta nechajmu ki roma'eni, mu nitent'ani munitję ki ronpari meriu 'ixta net'ani ki ma'ini ninji Xirakuati.
- VIII. Tatupari nekjanabęmeni 'ixta t'ani matetopi wanteję romankjanabet'ani nebęmeni ki kute'ini be bęmeni ki kjobu'ini makuts'i.
- IX. Tatuyę munitję net'ani pu romanu tesoję 'ixta taremet'ani tesoję net'ani pu bete'eni nechajmu 'ixta nibetenu, nitemet'ani nefamilia 'ixta nechajmu ki roma'eni.

Bęmeni 53.- Kan Akajte Nunijani, pi t'ani be Ribawi ki Kutemet'ani Bot'urijyo, tareparę nebęmeni ki romanterijyo pi nunijani pu tare'uxtiję nebęmeni ki romatemet'ani, nisisi, be tejęjtjawi, betejiti 'ixta munitję net'ani ki rontejęjya be nunijani pu tajotoki nibete'eni nechajmu.

Xirakuati Rokunjowi
Nibetje nebemeni ki romanu nibete'eni nechajmu

Bemeni 54.- Ne'akajte nunijani, puwerawi nit'ani, meyotukja'ini nexirbawi ki rontemet'ani, tanimandaru tatuyegje nebemeni pu tepari 'ixta t'ani retopi pi nebemeni pu tajotoki bete'eni nechajmu, pu tarejgja para tarenu 'ixka kutebet'ani 'oxkako.

Tit'ijg nebemeni tarepakjowi 'ixta tareximpijg meyantewi tosu ki kumpari bemeni.

Bemeni 55.- Ne'akajte 'ixta nech'a'akajte nunijani, ki rontemet'ani nebete'eni nechajmu 'ixta ki rontent'ani tit'ijg nechajmu ki roma'eni, romatepanti pu tarorepari bemeni para yomukjakja ronbet'ani ninji t'ani puwerawi, tatuyegje nebemeni 'ixta taroremeti pu taroretent'ani para tajotoki nibete'eni nechajmu meyotukjakja 'ixta meyopojoy'i.

Xirakuati Rokut'a
Betenu tit'ijg ki romankoxi

Bemeni 56.- Akajte nunijani tatutent'ani nebemeni pi nenunijani pu taromankoxi pi bete'eni nechajmu, pu taroremeti pi nexirbawi.

Bemeni 57.- Newebe'ori, pu tarepatikuenta t'ani ronjgja puwerawi pi nunijani pi nebemeni ki roma'ini ki ronkoxi ninjig pi temet'ani nebete'eni nechajmu, tareparg munitjg net'ani ki re'ini pi ninji xirbawi, pu tajotoki teso ki manikoxi puwerwi nit'ani pi nenunijani.

T'ANI TAREYE

BEMENI RAWI.- Tarewe'e ninji xirbawi pi jeabi ki kutebet'ani pi "Xibarwi Nunijani".

BEMENI TENOWI.- Ninji xirbawi tarebet'ani muran jeabi ki tarewe'e pi jeabi ki kutebet'ani be "Xibarwi Nunijani".

BEMENI ROXU.- Kan Akajte Nunijani tatupari teso tarejgja pu tarenejchji, nemaani 'ixta nibet'ani Nechajmu ki Rorepanti be Pintojuati tatunujg, taremet'ani 'ixta tajotoki nibete'eni nechajmu be pintojuati nunijani, yakja tajositi 60 nejeabi ki rontebet'ani, ki taromjiti yakja tarewe'e ninji xirbawi.

BEMENI ROKUNJOWI.- Kan Nechajmu ki Rorepanti be Pintojuati tenawi tatu'awi xirbawi ki romatemeti, yakja tusiti 90 nejeabi ki rontebet'ani, ki taromjiti yakja tarewe'e ninji xirbawi.

BEMENI ROKUT'A.- Yakja tamachjori Nechajmu ki Rorepanti be Pintojuati, nit'anjg ki ku'ini ninji xirbawi pi meyantewi nemaani ki rontemeti, tatuyegje, meyatukja'ini nexirbawi ki romatemeti peghji.

BEMENI NATOWI.- Nemaani 'ixta munitjg nemaani, tenawi taromatemeti robemeni ki rontubet'ani, pu tarepari nit'ani ninji xirbawi.

BEMENI NETOWI.- Nebemeni ki ronchjori be Xirbawi ki ms'ini yomukjakja tareye nitebet'ani, para nekjat'ani ki ma'ini Maa'xirbawi, mu tit'ijg romatebet'ani yakja repari nichunta ninji xirbawi. Mu, nebemeni ki roremeti tit'ijg nechajmu ki romatukotijg tarepari rokastigu ki roma'ini 'ixta munitjg ki romate'imp por nibemeni ninji xirbawi.

BEMENI NENKUNJOWI.- Nemaani 'ixta ninunijanag Akajte Nunijani, ki rontemet'ani nechajmu ki roma'eni 'ixta nechajmu ki tunujg t'ani roma'eni werawi ki ma'ini Maa'xirbawi, tenawi taromate'uxti pi t'ani kjeghjg 2014 'ixta ki romants'ijti, pi romeriu ki romatubet'ani rakjeghjg, teson meriu ki tareyegja pu taroyg nebemeni 'ixta net'ani ki romanu, taroremeti 'ixta tajotoki nibete'eni nechajmu.

BEMENI MURANT'ANRAT'A.- Romatetuxchi nebemeni ki romankoxi o ki romakuts'i ki romate'oponeru ninji xirbawi.

Tatupgja Akajte Nunijani, pu tenawi tatuwe'e 'ixta tarepari.

Repari be Maani pu Ronyg Neribawi, be pinjibi Bomaani, nich'atonunijani Pintojuati, pu romani'i netowi nijgafg noviembre kjeghjg tenowi temil mus rat'a mus roxu.- Webe'ori.- Dip. Ana María Balderas Trejo. Newebewe'e.- Dip. Marco Antonio Rodríguez Hurtado.- Dip. Fernando García Enríquez.- Dip. Sergio Mancilla Zayas.- Rochgta.

Peghji, tejegja tarewe'e, tantru, tarenu 'ixta tarepari nikjanabemeni.

Bomaani, Pintojuati, kan 13 noviembre 2013.

AKAJTE NUNIJANI KI KUTEMET'ANI PINTOJUATI

DR. ERUVIEL ÁVILA VILLEGAS
(NICHETA)

NIWEBEWE'E AKAJTE

MTRO. EFRÉN ROJAS DÁVILA
(NICHETA)

RENJIRI:

Kan 7 noviembre 2013.

RE'INI:

kan 13 noviembre 2013.

REWE'E:

Kan 13 noviembre 2013.

TARIJTACHI:

Ninji xirbawi tarebet'ani muran jeabi ki tarewe'e yakja kutebet'ani be "Nixirbawi Nunijani".

MATUPA BOT'UNA

MTRO. LEONARDO CARRANZA MARTÍNEZ
(NICHETA)

ERUVIEL AVILA VILLEGAS, Dänga Nzayo ka ra Xeni Hnini M'onda, ge Handy ya jäi:

Ya Hmunts'i Nzayo ka ra Xeni M'onda, xi xa nguki nuyu pa di thoki:

M'EDE XENI N'A NTHEBE MADE GUTO 159

Ra H. "LVIII" YA HMUNTS'I NZAYO KA RA XENI M'ONDA XA NGUKI:

RASE XENI.- Xa njuki ra xeni pa di n'u, di t'ode, di thandy ne di Thäki pa ya hindä m'o ya jäi ne ge di 'yopu ra nfatsi pa gehiya ka ra Xeni M'onda, di gen'ya ya xa thuxkua:

XENI PA DI N'U, DI T'ODE, DI THÄNDY NE DI THÄKI PA YA HINDÄ M'O YA JÄI NE GE DI 'YOPU RA NFATSI PA GEHIYA KA RA XENI M'ONDA

Thuhu N'a

Ndui xat Hutsi pa Ngotho te di Thoki

Heke n'a

Ngatho ya xa thuts'i

Xeni n'a 1.- Nuna ra xeni ge xa thoki pa ngatho ya hnini ge pets'i ra tse di ne pa ngatho ya nzaki, ra hmädi, ra tehgi m'ui, ra nhn'u tsutbi, ra di thedi di nhyo ra nte jäi ne ha di ko te di hoki konge ra ya nzaki ya jäi, konge u di hoki pa ha di m'ui ra nhio pa ra ntsuni, pa di nhn'u pa nhidä tho ne hindi m'o ya jäi, pa di n'u ne ya pa yapu, di ge ya hñätho jäi ne ma ra ya jäi u to xi jar m'edi ya m'ui.

Njapu, di hyandi nu te di thoki ya ndä nzaya ka ya xeni hnini ne ka ya Ta Hnini, di genyu te tsa te ga hoki ngu ga nzayo, ha ga nu, ha ga iote, ha ga japi pa ya hito da m'o ya jäi, ge xi nu pageyu, ya nt'o t'i ko ma ra ya nguu nänzu to nfaxu ha ga thoki pa di ge ya n'u, di ge ya m'efi nzayo, ha di thoki ya m'efi ne ha gä thoki di gehu.

Xeni yoho 2.- Nuna ra Xeni ge xi di t'ode ngu ra Ndä Ngatho Xeni, Ya Nhnu xi yapu ya te hmä, xa I'ot'i ra Hai Ngatho M'onda ne ra Ndä Thot'i Xeni Ngatho M'onda.

Nu ngatho u hinte xa thuxkua ka ra Xeni, ge xi di thutsi ngatho u te di m'edi ka ra Ngatho Xeni pa hindi thogi, pa nzayo ya thote ne ya m'o ya jäi u xi tsudi ra thogi di digen'a. Ra Ndä Tsutbi xa ra Xeni Hnini M'onda, ra xeni ha ga thoki tsutbi ka ra Xeni Hnini ra xeni ha gä n'u ka ra Xeni hnini M'onda, ra xeni ha ga hyandi u te petsi ya bätsi ne ya Ndängä bätsi ka ra Xeni Hnini M'onda ne ya Ta Hnini, ra Xeni n'u ya jäi ka ya Hnini Xeni M'onda ne ya Ta Hnini, ra thoth'i m'edi ä xi pädi ja ra xeni hai M'onda, ra thot'i pa da nu da ja masu nuu to xa nduxte neu to pë neu ya hiote kongeu to mfatsi ya jäi ka hnini ka ra hai xeni hai M'onda, ra ndui digeu gatho pets'i neu mara mä da thoki digena da näki.

Xeni hñu 3.- Page u da thoki kongena ra thot'ige mä .

- I. **Da Nu ya Mui To u ya Jäi Th'or th'ogi :** Gatho u ya 'mui mfatsi , ge da nu u tho ra thogi dige ä ra pa da dini ne ta di tsoni da mengi ja ra hnini , da nu pa da tsifi hanja ne da nu ka ra ngu nthothe ne te thogi tengu ya mapa, ne ä kongeu ya mengu.
- II. **Da nu ya m'ui.** Gothou te hoki nu u to tsixa ya he'mi dige ya jäi hnini pa da nu te da uni ya jäi to tho ra thogi ne hangu ga nu ya jäi.

- III. **Ra Hem'i m'ä ha ko te di thoki:** Ä ra Hem'i m'ä ha ko te di thoki ra tsutbi nu ka ra Xeni Hnini M'onda.
- IV. **Hem'i ha m'äTsubi:** Ä ra Hem'i ha m'äTsubi ka ra Xeni Hnini M'onda.
- V. **Di ntsai:** Ya m'efi ya nguu nzayo u ha juati ya ngatho hem'i di ge u pehu ne ua hingi mpehu pege nu ha pa ya hindi m'o ya jäi.
- VI. **Ra Ndä nzayo nu u te petsi ya jäi:** ä ra Ndä nzayo nu u te petsi ya jäi ka ra Xeni Hnini M'onda.
- VII. **Ra Tsutbi M'ui ka xeni:** Ä ra Tsutbi M'ui ka xeni di nu, ne di hyandi pa ya hindi m'o ne hindi tho ya jäi M'ui ka ra xeni hnini M'onda.
- VIII. **Thot'i M'onda:** Ra Ndä Thot'i Hñänsü Mpote Xeni Hnini Goncho M'onda.
- IX. **Ra xi Pätho Nzayo Xeni:** Ä ra Ndänga Nzayo ka ra Xeni Hnini M'onda.
- X. **Xi Tsaptho ra Tsedi:** Ngotho u xa thutsi ka ra xeni hñäto (8) di ge ra ngatho xeni.
- XI. **Ra xi Ndä Tsutbi:** Ä xi ra Ndä tsutbi ha ja ra nthändi ngotho ya tsutbi ka ra Xeni Hnini M'onda, ä xa t'uni ra m'efi pa di hyoni ya nhyote jäi.
- XII. **Ra m'ui:** Ä ra M'ui to nu ya thogi ya jäi nuu to m'o.
- XIII. **Xeni:** Ä ra Xeni di nu, ne di hyandi pa ya hindi m'o ne hindi tho ya jäi M'ui ka ra xeni hnini M'onda.
- XIV. **Ngatho Xeni:** Ä ra Ngatho Xeni ge m'ä, di nfädi ne di ñäki pa ya hinda m'o ya jäi ge di mäti ne ra m'ui pa di un ya thogi ne tho ya jäi.
- XIV. **Ngatho Xeni:** Ä ra ngatho Xeni pa m'etho di hyandi, ne di igt'e tsutbi pa ya hinda m'o ya jäi ne pa xi di hmäti ne di nhnu to Thor thogi di ge ra tho.
- XV. **Xeni ä nu ya jäi:** Xeni ä nu ya jäi di ge tho ne ya ntso jäi, konge ya to faxhu ya jäi ka ra Xeni Hnini M'onda.
- XVI. **Ya jäi u Thor Thogi ga M'ui:** U ya jäi to petsi n'ar thogi ngu ya to m'ui ka hnini hñätho di ge ka ra hai M'onda, ya j'eya har tada ua ra m'ehñä, ha hä ua hinte hä ra bojä, ha nxadi ua hingi nxadi, ha ñ'u, ha gehia xi tho ga thogi ra m'o jäi ne ra thogi t'utsa, ne ua ya m'ä yapu ha ja ya nzaki ne ha ua xi nxotho ya jäi, ne ua ma ra te thogi ngu jäya, xi ja masu pa di m'o ne ua di tho ya jäi.
- XVII. **Pa Ha di Nhnu:** Ge kon gatho u te ko di nhnu pa di thädi ya tsitsi nzayo pa di thoki ya hem'i pa ya hnini, pa ya hindi Thor thogi ya jäi di ge ya m'o ne pa di m'ui ra nhio, u di nfädi pa di nhnu ngatho ka ya hnini ne ka ya rase m'ui.
- XVIII. **Ra ndä Nguu Hñänsu:** Ä ra ndä Nguu Hñänsu ka ra Xeni Hnini M'onda.
- XIX. **Ya ko Ha te di Thoki ka ra Xeni:** Ä ra Ya ko Ha te di Thoki ka ra Xeni di nu, ne di hyandi pa ya hindi m'o ne hindi tho ya jäi ne pa xi di hmäti ne di nhnu to Thor thogi di ge ra tho.
- XX. **Ya ko ha te di Thoki ka hai M'onda:** Ä ra ko ha te di Thoki ka hai M'onda pa ha di nhnu, di tsutbi ne di hmädi ngatho ya jäi u xi tsur thogi tho.
- XXI. **Ra nzayo Nt'ot'i:** Ä ra nzayo Nt'ot'i di ge ra nzayo ngatho M'onda.
- XXII. **Ya M'o ya Jäi:** ngatho u te njapi ya jäi ge xi xa ntsedi pa di thoni ne pa ha di rini, ne di ts'i tsi, di thuni, di rom'i, di da, di tsihi, ne u ama ra te di japi ya jäi u to po, ne conge ma ra te di njäpi ngu m'ä ka ra ngatho xeni.
- XXIII. **Ya To Tor Thogi ga M'ui:** Ha ga m'uisse ya to tho thogi di gehi'a xa hmä, ge xi tsudi ya jäi u to hingi ja ya m'ui ngu ga mpefi n'a ra m'efi, u ngu pefi u xi adi ya ndä m'edfi u xi ja ya m'ui ga mpefi dige ra tho.
- a) Ha mengu, tengu nj'eye petsi ha ra m'ehñä ua ra n'oghä ha hä bojä ua hin'ä.
- b) Te bi tsotse ra nxadi, n'u ngu gehi'a t'äki pa di m'o, ne ua di t'utsa ge kongehi'a xi uni gä m'ui ra ya jäi tsun'ä ra thogi.
- c) Ua geu poni pa yapu.
- d) Ya jäi u to hingi xotho ya jäi ne tsur ra m'edi mfeni.
- e) Mu m'ui ka ra hnini ha hñätho ya jäi.
- f) Mu dathi konge ya bängajäi.
- g) Ge numu hinte pätho te dä hoki, di ge ä ngu ra chulo jäitho ne ua ngu hinte pädi digenu te tsifi di ä hanja ra jäi.
- h) Ne mara ya te Handy hangu ra jäi ä hinte ja ra m'ui padi ge ko nge ä xi t'unbi pa di m'o.

- XXIV. Njuki u hingi japu:** pa di zotse nuna ra xeni njuki u hingi japu ge, pa genu to ne dā n'embī ra m'eti ne ua di udi, ne hindā udi ra ndā nzayo nu ya tho, di ge ya jāi ta m'a.
- XXV. Njuki u ya thate:** Ge nu nuna ra xeni nuu to juki u hima juani ge embi hate ya hma, ge hima juani di ge u juki, u te hmā ge di gempu m'ā hima juani ya hmā u te xa thuts'i, ne digempu xi hat'i ne hmā ge hinte xa m'ā njapu di ge ya thote, di ge ya m'o ya jāi.
- XXVI. Nante pa ma ra ya Hmunts'i:** Ge ra Ndā Nzayo ka ra Xeni Hnini M'onda ne ya hmunts'ihu pa ngatho di hoki nuyū.

Thuhu yoho
Ya Ndui ya jar m'edi

Xeni goho 4.- Ya Ndui ya jar m'edi u di thāndi ne di thoki digen'ā ra xeni, ne u ya thuts'i ka ra Ngatho Xeni, ge geh'ia:

- I.** Ge xi di jā masu ya m'ui ya jāi: Ge xa pādi ge nuna, ge xi xa madi ra nzaki ya jāi ge di n'u pa geyu, ne hindi thāngu jangu ra m'ui, ha ra m'ehñā ua n'gho ne ha ngu ra thāt'i, nuge xi di nu ne ja di beni ne di hoki ya mfeni, pa di hñānsuse ne xi di m'ui ra nhio ne xi di nhe, ge kongeh'ia xi di muse ne xi di nu ge xi x aza ra m'ui jāi ne j ama t'eke ya m'etsi ya m'ui jāi ne nuhy to mādi.
- II.** Konge ra hmādi u te pets'i ya jāi: ge konge ya tedi ya Ndā Nzayo ka ra Xeni Hnini ne ya Nzayo ka ya Ta Hnini, ge xi ya tsedi, ne petsi ra tsedi pa di nu ja di jāpi pa di m'ui ngatho ya jāi di ge ya xa jā t'ot'e kut'i ka ra hnini ngatho M'onda, u ya xa tūnt'ā 'ye ne xa thudi ka ra xeni hnini ngatho. M'onda, ge xi dāmu di thudi, di mādi, di nāgi, ne di thāndi ra nhio, ge xi rangutho xki ndui xa hmā ka ra ngatho hmā, di rase, di gese, ne xi di pengi mu di jarm'edi. Ge numu, ge xi jar m'edi di ndui di handupu, di hioni, di tsutbi ne xi di t'ote ntsutbi, ngu xa m'ā ra xeni, ne di jampune ne di handi ha di japi pa di nuu jarm'edi pa ya hindā tho ne hindā tsutso ya jāi, ge nu pa di m'ui ra nhio konge u te petsi.
- III.** Ra tsutbi ne ra rangutho: Ge pageu ya jāi u Thor thogi di ge ra m'a ge tsā dā di yut'i kogen'ā ra xeni habu m'ui nuna, ha di t'ote ne xi di jot'i u to xi thombi ra hmā ge xi hāmbi ya m'ets'i m'ui.
- IV.** Hindi t'utsuā: Ra tse ya nzayo ka ya xeni Hnini ne ka ya Ta Hnini ge xi di nu pa di t'ot'e ra nhio nuna ra xeni, genyu to xi tsur thogi ya m'o di ge ya jāi, xindir dar nātho, har mengu Mōnda ua hin'ā, ha ganthāti, ha ra m'ehñā ua ra n'gho, ra j'eya, ha xotno ra jāi, ha hā ua hin'ā ra bojā, ha xa nhio ra nzaki, ra nijā ha pa, te m'ā, ha xa thāt'i, e ua ma u xi t'umbi ha gar m'ui ya jāi ne t'āmbi ya m'etsi pa di thegi di m'ui ra nhio ya jāi.
- V.** Te di taki rangunta konge ra Hnini: Ge hmā ge xi tsā hangu te di thoki ngu ra Hnini ne ya nzayo ha di jāpi pa di hoki ne di mupu ya ha di ntutbi, ya hangu di hoki pa di tsotse ngu xa m'ā nuna ra xeni, ne pa di ja ra m'efi ne di mupu ra bojā pa nte da nja ra m'o jāi.
- VI.** Ra ndā ā xi ne ya chulo jāi: t'gde ge xi m'ui ya hadi njāpi pa te di thoki ua ha di njāpia ha di t'ote pa xi di m'ui xa nhio ne xi di nte ya m'ui ya nzaki, ne ya ha di njāi konnu ha te di thoki ra nhio ya m'efi pa di tsotse ra nhio ra nte.
- VII.** Pa di n'u ya chulo bātsi: Pa ha di n'u ya chulo bātsi di ge u hingi fādi ra nhio ya j'eya ne ua hinte kāhā ya hem'i pa di fādi ha ra mengu ne ua hinte m'ui ra hem'i xa mbgni ka nguu nt'othe, ne ma ra digeh'ia.
- VIII.** Ha di m'ā ge hinda tho: Ge xi ra tsedi ra Xeni Hnini ne ya Ndā nzayo kaya Hnini, di genu xi pādi ha di hoki, ge xi tsā di hoki ha di jāpi pa hindi nfe ua pa hinte di ja digeh'ia.

Thuhu yoho
Ya nākā hmunts'i nu ya jāi
Heke N'a
Ndā Nzaya da j amasu

Xeni kut'a 5.- Nuū to pet'si nu ha di hoki dige mā ra thot'i ge ra m'efi ra Ndā nzaya Xeni hai M'o Nnda da thoki ngu da mā ra Ndā habu jamasu kongera ra ta Ngu Nzaya neāā Ra ta ngu hoka ts'utbi, ngu mā ra Instituto habu da nuu ya jāi to xa tset'i ne da ngaxte dige ra xeni hai M'onda neā ra bixka pādi ha di hoki raza, ra Ndā Ngu Nzaya nuu ya jāi ja ya hnini, ra Ndā ngu Nsaya Ngu nt'othe ra ta ngu nu ra Nxadi, ra ta Ngu nu ra mefe, ha ngu nu abu thandi, ra Ngu nu pa di nteja hnini, ra ngu nu ya n'o bojā, ra ta ngu nu ya mengu ra xeni hai M'onda, ra Ndā Nsaya handi hinte da ja ya jāi gatho ya hnini ha m'ui ra Ntsui hmuntsi xeni M'onda ya méhñā ne ya m'ui xanhio, ra Instituto M'onda neu ya dānga bātsi ne ra Ntsui xeni hai M'onda pa da nte ya hnini nātho ra xeni hai M'onda ngu ra gāts'i gena ra thot'i.

Xeni rato 6.- Ya Ndā Ngu neu ya hmunts'i mfatsi neu to m'ui ja ra Ndā Nzaya ja ra xeni hai M'onda, ra Ndā Tsutbi ra xeni hai M'onda, to nu ya m'ets'i pageu ya jāi ra xeni hai M'onda neu ya ta ngu Nzaya dige ya dānga hnini, n'angun'au ya m'efi hoki ngu bi gohi kongeu ya ya bojā m'ui pageu, pets'i da un ne da hoki kongeu y hmunts'i, te mefi beni da hoki raza pa da qte

ne hida hiegi da thoki_u hingi za pa geu ya jai ja ra xeni hai M'onda, njap'u nehe da nu ne da ote tou tho ra thogi neu to bi hiandi digena ra thogi.

Gathou ya Ngu Nzaya ra Ndä Nzaya ra xeni hai M'onda, digeu ya mefi tsa da hoki da mfatsi kongea ra Ndä hoka tsutbi pa da hnini dige ra tset'i ya jai.

Heke yoho
Te da hoki ya jai to hoki ra mefi

Xeni yoto 7.- Pets'i da hoki ra Ndä Nzaya xeni hai M'onda:

- I. Da nu da hoki konge ra Nts'ui xeni hai M'onda ne da m'atiu mara pa da hmunts'i kongea ra Ngu Ndä Nzaya pädi da hoki.
- II. Da nu ra tsedi ne da hoki_u ya hmunts'i te tsa da thoki pa da hogi razä ä mä ra thot'i.
- III. Da nu ha di japi pa da mfats'i kongeu mara ya xeni hai M'onda tou hmuntsi rad ä hnini M'onda ne nthi ya hnini M'onda pa da nza da hoki ne da mpati digeu pädi, da mfats'i pa da tsudi da hoki ta tsudi te mara thot'i.
- IV. Da n'a ni ne da nu ha di mfatsi pa da thuts'i te m'efi da thoki ya hmuntsi jai ne m'efi da thoki ne da nu, da ote razä ya jai j ara xeni hai M'onda.
- V. Da un te japar m'edi ya jai pa da uni ra mfatsi nuu to hinte pets'i ne gentho da tsudi ra thogi ya jai ko ra mfatsi fageu.
- VI. Ge xi di thoki, konge ya nguu nzayo nuu xi pätho di ge ya m'efi nuya pa ka ya hnini di ge ra nzayo hoki hem'i, ne ya nguu nzayo ngotho u mupu xi ja masu pa di hoki nuna ra xeni ne xi di iot'e ya to thor thogi, pa ya jai u to ho dä t'ex nfädi ya to po ya jai.
- VII. Ne ma ra ya thoki di ge u xi ja ra m'edi di thoki pa xi di tsotse ra nfeni nua ra xeni.

Xeni Hñäto 8.- Ge ra m'eti ra nzayo iot'i:

- I. Di juati ra thoni hmä di ge u xi jar m'edi pa di boni ya ra'yo hñä nzayo pa di tsotse nuna ra xeni.
- II. Ne ma ra u xi jar tsedi pa di thoki xi majuani jar m'edi pa di tsotse ya nfeni dige ra xeni.

Xeni guto 9.- Ge ra tsedi ra ndä nzayo tsutbi, ne konge ra Nda Tsutbi handi ra nhio ra nzayo.

- I. Dämu di gate numu handi ja ra m'o jai ne ma ra di geu xi xa ntsedi ja ga thogi ya tho ya jai, m'o, ne xi di nu sämu ya m'ui ra nhio ya jai u to ngate.
- II. Xi di da ra thot'i hem'i ra ndä nzayo tsutbi, mu ya bi zidi n'a nzänä di ge ya m'efi xa thoki pa di n'u ra thote ne ra m'o ya jai.
- III. Xi di njä pa di thoki pa di nfädi ha ga thogi ya m'o di ge ra Xeni Hnini M'onda.
- IV. IV. Ge xi di pädi ka ra xeni Hnini hapu m'ui ya jai u nãtho, u to thogi ra m'o jai, tsa di thoni ha di njäpi pa di m'ui ya thoki xa nhio pa di nfatsi.
- V. Xi di n'ëhe ya jai u xi pätho ne ya nguu dar za pa ha di t'ot'e ngatho u thor thogi, di ge ra m'o jai, ne di faxui ra Nguu Nzayo Handi ya jai to m'o ka ra Xeni Hnini M'onda.
- VI. Di N'ëhe ya jai nuu xi pätho pa di nu ya m'o ya jai.
- VII. Di thoki ka ra m'ehni hem'i yapu pa ha di ngaxte ya jai nuu to Thor thogi di ge ra m'o jai, ne pa xi di juki pa di nfädi ra ndä Tsutbi konge ya ko ha di juki pa di nfädi, ya te thogi ya jai ne hindä pa to ä.
- VIII. Di njä ra hmuntsi pa ha di m'ä ya jai u to tsu ra thogi, ua xa Thor thogi ne xi pädi hanja ra tsedi ra m'o jai, ge xi di thändi ngatho ya pa nuu ya bi ndui n'a ra thogi di ge ra m'ote.
- IX. Da hñä ne ha hioni ya ndaxte u to xa ngaxte di ge ra m'o jai.
- X. Di nu pa ha thoki ya nguu pa ha di juat'i ya jai u xi Thor thogi pa di mupu, ne pa di thändi ne di n'u pa di punfni ra thogi di ge ra m'o jai ä xa nu ne pa hindi nfädi ya hiote ha m'ui ne xi di thothe ne di nfats'i pa ya hindi beni ra thogi.
- XI. Ge xi di nfaxhu ya nzayo Hai M'onda, ya Xeni Hnini M'onda ne ya Ta Hnini, pa di hiandi ne di nu ya thogi m'o ya jai.
- XII. Ne ma ra di geu tsa di nu ne di iot'e majuani ne nuu jar m'edi pa di zotse u xa mbeni digen'ä ra Xeni.

Xeni ret'a 10.- Da hoki ra Ndä Ngu Nzaya to nu hinte da thogi gatho ya jäi ya hnini:

- I. Da nu ha da japi kongeu ya Nzaya gatho ra hai M'onda, xeni hai M'onda ne ya dängä hnini pa da ote ne da nu te da m'efi to ngaxte digeu ya jäi ua da honi habu ngu m'ui pa da dini tou tset'i ya jäi.
- II. Da nu ha di japi pa hinte da thogi da tseti ya jäi.
- III. Da üdi pa gatho ya jäi tengu tsudi ne habu m'ui pa n'itho da ñä "066" ne habu da ngaxte "089" pa da ote da ngaxte to tseti ya jäi.
- IV. Da beni xanhio pa da nu ha di japi ne da dini tou hoka ra thogi ya jäi, pa da da un hinte da thogi.
- V. Da hoki n'a ra he'mi habu da hñuxa ya thuhu gatho ya thogi da nu digena ra thot'i.
- VI. Da nu ha di hoki pa da nu da thoki ra za nuu ya ñ'o bojä, pa xi di t'ändi ra nhio ra m'o jäi.
- VII. Da nu te di hoki pa da nza da m'faxu kongeu ya Ndä Nzaya gatho M'onda, xeni hai M'onda ne ya dängä hnini pa da nu ne hinda hiegi da tseti ya jäi digeä ra tsutbi to handi hinte da thogi ya jäi.
- VIII. Da thoki hanja di ñ'o pa da un ne da ote n'itho tou xaxi net o da hiandi, kongeä to tsu ra thogi.
- IX. Da hoki dige mbo ja xeni hai M'onda, gatho te tsa ga hoju ra Nzaya to nu te htogi ya jäi.
- X. Da un te da hoki ra ya nxadi pa da bädi te da hoki ya jäi ote ne da un raza nuu ya pa hinda hiegi te da thogi.
- XI. Neu mara xa t'uni te da hoki ko ra tsutbi neu raza da tsudi da thoki ngu mä ra nuna ra thot'i.

Pa di thoki nuna ra m'efi ra Ngu Nzaya nu ya m'ui ya jäi ja ya hnini hinte da ja petsi da nu ne da mfatsi ra ta ngu hoka tsutbi, kongeä ra bixka padi da hoki raza. Njap'u nehe petsi da uni r ara uenda da hoki ra Ngu hoka tsutbi, pa da hoki raza pa honte da thogi ya jäi.

Xeni ret'a ma n'a 11.- Petsi da hoki ra Ngu Nzaya Nthothe

- I. Da nu ko te di hoki pageä ra hoga nzaki ne mfeni, te ne to tsu ra thogi, xaxi net o bi hiandi ra m'a ya jäi.
- II. Da t'uti ya jäi to pa da ote p'di raza to tsur thogi ya jäi.
- III. Di petsi ya jäi di pädi raza pa di nu tou tsur thogi xaxi net o bi nu r ama jäi.
- IV. Da hoki n'angun'au ya Ngu Nthothe, ha di ungar uenda, ote ne di pädi digeä ra m'a ya jäi.
- V. Da nu ha di thoki pa da hindi da thoki raza, njap'u nehe di m'ui nar ngu nthothe pa da nu ha ntetho ya nzaki ya jäi m'a, da unar uenda n'itho ra buxka pädi te da hoki, pa da hoki ne da nu habu xki ñ'ehe.
- VI. Da nu te hadi japi pa da un raza pageä ra mä ya jäi.
- VII. Neu ma ra mä ya he'mi tsutbi neu pa di thoki pa da tsudi mä ra thot'i.

Xeni ret'a ma yoho 12.- Petsi da hoki ra Ndä ngu nu ra m'efi.

- I. Da nu habu m'ui, digeä tsa da hoki ngu mä ra thot'i, ja ya m'efi ne habu ne habu t'una ra m'efi, pa da da un ne da honi ne da un ya m'ui pa da un ya m'a ya jäi. Nuna ra gäts'i da una ra uenda ra bixka pädi te da hoki.
- II. Da ñ'ani te petsi ya m'efi konge ya jäi to thogi ra m'a ya jäi.
- III. Da thoki ya m'efi ne da nu ha da japi pa da pa hinda hiegi da thoki da m'efi xangu.
- IV. Da un da nadi dige ra m'ui ya m'efi hingi za pa da thoki ra m'a jäi.
- V. Neu mara mä ja ya he'mi pa di thoki ta ha tsani m'ra thot'i.
- VI. Neu ma ra mä ya he'mi tsutbi neu pa di thoki pa da tsudi mä ra xeni.

Xeni ret'a ma hñu 13.- Te da hoki ra Ngu nzaya ya Ngu nxadi.

- I. Da un habu da nxadi pa da bädi ya xampate, njap'u nehe ha di japi pa hinda thoki ra mä jäi.
- II. Da un ha di japi ya bätsi, njap'u nehe ya tan e ya me ya bätsi dige ra m'a ya jäi ne ha di japi pa hinte da thogi.
- III. Da un ja ya ngu nxadi, pa ginte da un dige ra m'a ya jäi konge ya nxutsi ne ya tsu nt'u ne ya dängä tsunt'u ra mä ya jäi, da hoki konge ra Nnu Nzaya nu ra hoka tsutbi konge rad ä hnini m'ui.
- IV. Da thegi da mengi da ñut'i ja ra Ngu Nxadi tou thogi ne xaxi ra m'a ya jäi.

- V. Da un ha di mfats'i konge ya tsutbi, tou un hinte da thogi dige ra m'a ya jai ne pa da una ra uenda tou nu ya thogi.
- VI. Nu u ma ra ya hemi ma da thoki raza ne mara pa da thoki xanhio ta da zudi te ma ra thot'i.

Xeni ret'a ma goho 14.- Ra tse di ra Nzayo iot'i n'u ra nte ya Hnini:

- I. Ge xi di nu ha di japi pa di hoki ya tsits'i nzayo, ya ha di thoki pa di nte ya hnini ya m'ui ya jai, nuu to tsu n'ar thogi ngu xa m'a ra xeni, pa ya di chutho ya thogi ya jai ka ya hnini u xi thogi ra tho ua ra m'o jai.
- II. Ge xi di t'udi konge ya hem'i, ha xa thutsi hanja di thoki pa di m'ui xa nhio ya jai.
- III. Di nte ya m'efi tsitsi nzayo, ne ya hanja pa di thoki ya m'efi pa di nte, ya m'ui ya jai ka ya hnini ngu nuu ya hñätho m'a nuna ra xeni, pa ya hite tsu da m'ui ya jai nuy Thor thogi di ge ra tho uan m'o jai.
- IV. Ne ma ra u jar m'edi pa di m'a di thoki ra nhio ne pa xi di tsotse u xa beni nuna ra xeni.

Xeni ret'a ma kut'a 15.- Petsi di hoki ra nzayo iot'i:

- I. Di ju ki ha di thoki pa petsi di jut'i ra hm'a ya m'efi ha m'ui ya thadi yam'ui nuu mpepu di genya, ka ra Xeni Hnini di ya hñä ha ga m'o ya jai.
- II. Da thini ha di thoki ka ya nguu nzayo pa hinte da nja ya m'o ya jai nu ka ya Ta Hnini nuu nfädi ha thandi ya nzatho m'ui, pa di tsotse hinte da nfeni ra hñut'äte.
- III. Di m'ui n'a ra hmuntsi pa di mpefi ra ha thandi ya nzatho m'ui, pa ha di bädi ya nzayo nuu to nu pa hidä nja ra m'o jai.
- IV. Ne ma ra u jar m'edi ne u ama ra ha di thoki ra nhio ne pa xi di tsotse u xa beni nuna ra xeni.

Xeni ret'a ma rato 16.- Ge petsi di hoki ra nzayo iot'i bojä:

- I. Da nu ha di hoki ra hñä nzayo tsits'i, ne ha di japi pa di thoki ha di mpefi pa di nu ra nhio ne xi di t'ot'e nuna ra xeni pa ha di m'apu ya n'o bojä, pa di nu ne di bädi hanja ga thogi ra thote ngu xa thuxkua ka ra nuna xeni.
- II. Ma ra u jar m'edi petsi di iot'e pa di thoki pa di thoki ra nhio u xi jar m'edi pa xi di tsotse ra feni ra Xeni.

Xeni ret'a ma yoto 17.- Ge ra ntse di ra Nzayo Mengu Xeni Hnini M'onda Dänga jai:

- I. Dä thoki ya hmuntsi pa di hmä pa hinte da nja ra m'o jai, pa ge ya dängä Jai m'ui ka ra xeni hnini M'onda, konge ya ha ngatho ja ra nfädi ko boja.
- II. Xi di t'ut'i konge ya dänga tsunt'u ya ntse di te jä, pa xi di ntsuni, ka ya m'ehni yapu ya hñä ua ya hem'i ne ma ra u njuki ya hmä ko ra interne, ge nuna ge ka njua ya to Thor thogi di ge ra m'o jai.
- III. Xi di t'udi kongense ya dänga jai ngatho numu ya pädi di ge ya m'o jai, pa ngatho u mupu ka ya hnini ya dängä jai, xi geu to japi dä hoki ra hñut'i konge ya jai u hingi pädi tou, ne u aka ra m'e njapi hoki ra tho.
- IV. Di ndui, di thoki ne di hiadi konge ya ta nguu nzayo ya dänga jai pa di fadi ne di ngate ya thogi m'o jai.
- V. Ne ma ra digenu petsi di hoki xa nhio ne nuu jar m'edi pa xi di tsotse u xa beni di hoki ra xeni.

Xeni ret'a ma hñäto 18.- Ge ra tse di ra nzayo tsui m'ui ka ra xeni hnini m'ehñä ne m'ui ra nhio ka ya hnini:

- I. Di thandi ya jai u to xa thor n'ar thogi m'o jai pa di n'u ha di njapi pa di punfni ra thogi ä xa nzudi.
- II. Xi zämu di thoki pa di n'u ya thogi ya jai, ngatho ya nguu nzayo pa ngatho ya hnini ne ua xi rase gä nzayo, pä di m'ehni ya jai u xi pädi dige ya thogi, ngu xa ndui xa thuxkua nuna ka ra xeni ne ka ra ngatho xeni.
- III. Di nfatsi pa di nfädi ne di t'udi ya nfädi di ge te petsi, hanja pa di hoki pa di t'ot'e ne di hmädi di ge ra thogi xa n'u, ä xi xa nu di ge ra m'o jai.
- IV. Di nfatsi pa di thoni ne di thoki ya nguu t'axi pa di m'upu ya jai, di juäpu, di hmädi ne di t'othe ra thogi di ge ra m'o jai ä xa thogi ne ge xi di nfatsi pa di thandi ua di n'u ngatho ra jai ne pa di nfatsi di m'engi ra nzaki ne nfeni dar nhio.
- V. Ne ma ra digenu petsi di hoki xa nhio ne nuu jar m'edi pa xi di tsotse u xa beni di hoki nuna ra xeni.

Xeni ret'a ma guto 19.- Ra ma su ra tsutbi M'ui ka ra Xeni Hnini M'onda pa di nte ya hnini Hñätho u m'ui ka ra Xeni Hnini M'onda:

- I. Di hoki ne di udi ya m'efi ha thoki pa ya hindi thogi ya m'o jai, nuu to xi hñätho m'ui ka ya Hnini hñätho ka ra Xeni Hnini M'onda.
- II. Di hoki ya hanja pa di yut'i mbo ka ya hnini hñätho ngatho ya jai u xi xa thogi ra ntse di m'o jai.

- III. Di hoki ya m'efi pa di nfatsi ngatho ya ngu: nzayo pa di t'andi ne di t'uni ra nfatsi ya hñätho jäi u to xa thogi ra m'o jäi, nuu xi hñätho ne ge hindä tsutsa digen'a.
- IV. Di mpodi ra t'ot'i ko ya hñä hñätho ka ra xeni Hnini M'onda.
- V. Ne ma ra u petsi di hoki xa nhio ne nuu XI jar m'edi pa xi di tsotse u xa beni di hoki ra xeni.

Xeni n'ate 20.- Petsi da hoki ra Ndä Ngu Nzaya pa da nte gatho ya mengu.

- I. Da fadi pa da madi, da ote kongeu japar'medi gathou to tho ra thogi ua xa xaxi tou hingi pets'i ret'a ma hñäto njeya ne da nu te japar m'edi ne pageu dra za habu ja ya ngu t'oxi page da thoki, nem'u da zogi ne hinto da nu ngu m'ra ka he'mi m'ui da thoki kongena.
- II. Da mfats'i digeä ra mefi hoki, kongeu ya Nzaya tou nu ne ote pa hinte da m'a ya jäi.
- III. Da hioni habu ja ya mfats'i pa da nte ya nxutsi ne ya tsunt'u ne y änga bätsi tou tho ya thogi ngaxte net o nu ya m'a ya jäi.
- IV. Da thoki ra ya mefi pa da madi ne hinda hiegi da m'a ya jäi ngu japi da mpefi xangu ya b'itsi to hinto n'iehe u ato m'uhu razä, ne mara konge ra Ndä ngu to handi hinte da ja ya hnini ya jäi.
- V. Nu mara te mä ya he'mi razä ta da tsudi ra thot'i.

Xeni n'ate ma n'a 21.- Petsi da hoki ra Ndä Ngu Nzaya handi ya jäi gatho ya hnini ka ra m'ui nu hinte da thogi.

- I. Da un ha da japi pa da xifi te thogi kongeu ya nsaya gatho M'onda ra xeni hai M'onda digen ra hñä.
- II. Da api ra uenda ya Ndä nzaya to ya mefi gatho M'onda ne xeni hai M'onda digena ra hñä.
- III. Da j ara tsedi da hoki konge rap a da hini mäjuäni konge mara ya ta ngu nzaya pa da m'ui da hoki ya mefi pa da mfatsi da käm'i ya thogi m'a ya jäi.
- IV. Di nani pa di nfadi ya nñu, pa da fadi to u ya jäi xi tsur thogi tho, ka ya ta Hnini un u embi xi xa ntsedi, ge pa di thoki ha di nfadi ya thogi ne xi di r'oki ra tho jäi.
- V. Nu ma ra u xi ja ra tsedi dä m'a da hoki ya hmända pa di tsotse u xa beni ra ndä nzato.

Xeni n'ate ma yoho 22.- Petsi ra Ndä ngu Nzaya da nu ya thogi ra xeni hai M'onda:

- I. Nu to tsu ra thog da ote to padi ko ra tsutbi pa di un ya mfeni xa thogi pa n'itho da nu razä dige ya m'etsi ya jäi.
- II. Da un da mfatsi konge mara ya ta ngu nzaya pa da udi ya m'etsi ya jäi.
- III. Da nu ne da ote dige ra ndui ge net o tsu ra thogi.
- IV. Da thoki ra nxadi ge ngu m'ui te da tapi ya Nzaya p'di xanhio.
- V. Da nu da hoki razä to tho ra thogi ra n'ut'i, pa hinda hiegi da ndathi ua da japi ra tsedi da n'u.
- VI. Da t'uni ne da ote nu'u ya bi nu ngut'a da thoki.
- VII. Da un habu da dini ra mfatsi mengu pa da ote to tho ra thogi.
- VIII. Da ma da adi ka ya Ngu Ntothe pa da ote.
- IX. Nu mara te petsi da thoki ne mä ya he'mi pa da thoki razä pa da tsudi te mä ra thot'i.

Xeni n'ate ma hñu 23.- Ge'te hoki ra Nd'tsutbi ra xeni hai M'onda.

- I. Da thoki ra ya nxadi pa da bädi ya mfadi ne te padi da hoki page ra mefi hoka tsutbi pa di nu ya m'a ya jäi.
- II. Da una ra uenda dige ra hñä da t'uni konge r ama ya jäi njap'u nehe habu da bon ira hem'i mä da thoki tsutbi.
- III. Da hoki razä gatho ngu da zits'i konge ra mä ya jäi, da thoki pageu to tsu ra thogi ne bi xaxi ne te pets'i nuna ra thot'i.
- IV. Nu mara mä mara ya he'mi pa da hoki razä pa da tsudi te mä ra thot'i.

Xeni n'ate ma goho 24.- Te pets'i da hoki ra Nd'hoka tsutbi ya m'ets'i ra xeni hai M'onda:

- I. Da un ha di thoki pa da ote to tho ya thogi ne xaxi dige ra thogi m'a ya jäi.
- II. Da m'ite da thoki pa da g'ra tsedi konge te di thoki bi t'uni pa ra ata hnini M'onda, kongena ra hmä.

- III. Da thoki ne da hnu ha da japi pa da ñ'hu ko ya tsutbi gatho 'M'onda xeni hai 'M'onda ne ya dānga hnini.
- IV. Da t'api tou nu da thoki raza digena ra thot'i, una ra uenda dige ya mefi bi hoki pa di ote ne da mādi ya m'a ya jai.
- V. Nuū mara m'mara ya hem'i raza pa da hoki ne da zudi m'ka ra thot'i.

Xeni n'ate ma kut'a 25.- Te da hoki ya Ngu Nzaya dānga hnini.

- I. Da thoki ne te da thoki ko ya hmunts'i jai haki pa da mfa ts'i da māti ra m'a ya jai habu m'ui.
- II. Da uti k ora nxadi pa da badi to mpefi net o ote raza pa ge to xaxi pa ya m'a ya jai.
- III. Da t'uni ne da māti n'itho tou thogi xaxi ne handi ya m'a ya jai, ta da ngaxte to pādi dige ra thogi.
- IV. Da hoki hangu beni da dini pa da māti dige ya m'a ya jai, njap'u nehe da una nseki pa di m'ui pa gena ra thogi ngu habu pa y n'ethi nti ne habu ja ya n'eni, ngu hñuni, ne mara, njap u nehe da ma da thandi pa da nu pa da ngaxte ne da un ra bixka p'di da un ya m'a ya jai.
- V. Da un ko te di thoki konge ya mfats'i ko ya ndā nzaya gatho 'M'oda ne ya xeni hai 'M'onda pa da ote ne da māti ya m'a ya jai.
- VI. Neu mara m'mara ya hem'i j ara m'edi pa da hoki raza ne da tsudi ra thot'i.

Thuhu hñu

Ra ndui ra thoni, pa di thoki tsutbi ne di nmfadi u te xa iot'e

Hense ra theke

Ntui ne ra tho

Xeni n'ote ma rato 26.- Nuna ra xeni ge xi xa haki nu ra tsedi tsutbi ra m'o jai, ge xi di utbi, ge xi dā nfadi, ne ngu ha di thoni ngu ha xa thutsi ka ra Thuhu yoho di ge ra Ngatho Xeni, di ge ā pādi di hoki ngu xa thutsi nua ka ra xeni nunā.

Thuhu goho

Pa xi di hnu ne di thāndi ya to tsu ra thogi, xi xa nu ra tho ua ya m'o jai

Heke n'a

Di gen'u petsi ya to Thor thogi, xi xa nu ra thogi ha xa njā di ge ra thogo tsutbi ne ha xa njāpi xki hmātbi.

Xeni n'ote ma yoto 27.- Pa di thoki nuna ra Xeni, ge hmā ge ra ndā nzayo tsutbi ge numu xa hoki ā hima juani ne ua te xā kani ge di ra m'o jai, ua to ā te hi xa hoki xa nhio ra m'efi, di ge ya jai u to tsudi ra thogi ā xi xa tho ra m'ui ne xa jai, ua xa m'edi ra bojā, ua xa m'edi ya m'etsi, xa thāmbi u te petsi ge embi ge ra thogi ā ha ndā thāndi digen'ā ra thogi ngu tsau.

Nuya m'etho xa hmā ge xi di thāndi ne di nfadi, pa di thoni, pa di jot'i un ā to xi xa hoki nu ra tsedi nuna, ne ā to xi xa nfaxui, xi dar mengui nuā to xi xa thogi digen'ā.

Ya ra thogi ge xi n'u te xa jā ne ngu u to xa nfadi ge xa thogi ra than'ā.

Xeni n'ote ma hñāto 28.- Ge xi tsa da ngaxte, xi ndi ge ya mengu ā to xa hoki ya tho xin dar mengu ngu ya yapu, ne ua di tuntho ra bojā, ne ua ma ra ya jai u to mpāhu ge xi xa nzudi ra thogi, ne xi tsudi ra tsedi ā ri thāndi pa di tsits'i ka ra ntsedi thogi. Di ge xi m'ui di ge ra thogi:

- I. Ra t'ixu ua ra tunt'u ya Thor thogi.
- II. Ra ndg, ra chu ua genā to muhui.
- III. Ra to di zakaui ya m'etsi una uendā ra thogi ua ra du ka ra tsutbi te xa jā.
- IV. Ra jai ā xa muhui zāmu xa nzudi n'a nj'eya ra jai ā xa thogi ra thogi.
- V. Ra jai ā xi xa nzudi ra ntsedi thogi ne xi nutbi ra jai ā to pa bi ngaxte ra
a. thogi ra jai pa di n'u.

Xeni n'ote ma guto 29.- Ge xi ra jai ā to pādi te xa jā dā m'a ka tsutbi di hmā ha xa nja, di ma juani u pādi pa xi di nfadi xa nhio, xi di m'ā ha binjā pa di nfadi ra nhio, xindi xa t'etpu nfadi.

Xeni n'ote ma ret'ā 30.- Pa xi di thāndi ra nhio ya totho thogi, u to xa m'ui ra thogi nuna, ya nzayo hā ra tsutbi ge xi di hyoni ja di japi pa di nu nuya.

- I. Da n'u ha di thoki pa di nfadi to u tsur thogi ua to u xi xa thādi pa di Thor thogi.

- II. Di thoki ya hanja pa di n'ú ne di nfädi, muxtä ndui ne di m'äpu ra thogi tsutbi, ne ua di m'ä ka ra tsutbi ya hangu dä thogi pa dä ntutbi, ya nzayo ne thogi hem'i. nuya ya hanja pa du n'ú ge xi di mupu ka ya nzayo u to petsi di n'ú ngu xa m'ä ra xeni, digenyu ne ua di faxhu ma ra ya ngu tutbise ne ya ngu tsutbi pa ngatho ka ya hnini, pa di uat'i ya nhnu nzayo mupu ka hnini.
- III. Di m'ui ya ha di njä di thoki pa di n'ú ne di n'itho di mupu pa di thändi ya thogi ne ua ya te xa jä di ge ra m'o jäi.
- IV. Di hmädi ne di zitsi ka ngu t'oxi ta di hogi ra thogi, di pengi ra nzaki ne ne di nhogi ra nhyio ra m'ui, ka ya ngu t'oxi ne dar za pa hinte di jä, ne nupu ha di n'ú xa nhio di ge u te petsi ga m'ui, ne di m'ets'i te di zi ne ya jäi ne xi di thändi ya mara ya thogi, pa di t'ode ne, numu ya nxuts'i ua ya tsunt'u ne ya dänga jäi u xa t'ei ka hnini, ge xi di tuts'i pa di thändi ge xi ja masu ya m'ui ya chulo jäi.
- V. Di t'ot'e ne di thoki ya hanja pa di thoki ne xi di fädi pa di n'ú ya thogi, ya jäi to te xa pa di n'ú ha di totse pa di mpotbi ya m'etsi jäi.
- VI. Di thoki ya ha di njä pa di hmädi ne di mupu ya jäi to xa thogi ra thogi, ge xi di pat'i ya ha mengu ne di mui yapu ka ra xeni M'ondä ua di m'ä ma n'a ra hai ximhä.

Xeni n'ote ma ret'ä ne n'a 31.- Nu pa xi thändi ne di hmädi ya jäi u to xi xa Thor thogi ge xi tsä di nhnu nuya, ne ya nhnu ka xeni n'ote (20) di ge ra thot'i Ngatho M'ondä, ka ra Xeni ngatho ne ma ra ngu xa hmä pa di totse nuna xeni, ge xi di thändi nuya:

- I. Di hmä, numu xi jar m'edi, ra nfädi pa geä, di n'ú pa di nt'otthe ra nhio ne xi di nyut'i pa di bädi ra nxadi, ge di njäpu ne pa di tut'i ne di hioni ra m'efi pa di mpefi, ne pa di tsotse nxoge ya thogi ne xi di pähu ma ra ya jäi xa m'ä nuna ra thot'i ne ma ra pa di pähu.
Ne di japu ne, pa di t'uni ra za ne pa di yut'i ka ra hnini pa xi ñäpu ne di nte ra ndä ne di ñänsuse ra m'ui, ngu xa thutsi ka ra heke IV di ge ka ra xeni 30 ha xa thuxkua di gen'ä ra xeni.
- II. Xi di t'otthe ra nhio ra nzaki, ne ra nfeni hñä ta di gätsi xa nhio ra t'otthe Di ge ra ntsedi ra ndä nzayo to nu nuna ra thogi, ne pa to di nfäsi nzayo.
- III. Di m'ui to di pat'i ra hñätho pa di ñäpi, numu gi ñätho ra jäi mu m'ui ka hnini ne ua xi ñätho ne hingi pädi ra hñämfo ne ua hingi nxotho ra jäi.
- IV. Xi zähni ra tsutbi ya poni yapu jäi u to thor thogi ne dä bädi, ne xi di xifi ya n'ohu mu ne dä bädi.
- V. Ne ma ra u ha di m'ä ge xi di nhnu ne xi di juati ya thogi pa hinte dä ja ra jäi, ra thegi, ne ra ngotho jäi, ne di nxoge ra jäi, ne pa xi di nte ra nhio m'ui jäi u xi jar m'edi ra m'ui.

Xeni n'ote ma ret'ä ma yoho 32.- Ya nzayo pa di jäpi di zotse nuna ra xeni, di ge ra tsedi pa di hoki, ge xi uni ya to Thor thogi, ya hanja pa di ntsuni u te di hoki ngu xa thutsi ka ra ngatho xeni, ka ra hanja di ntsutbi, ne ngu ha di thoki ya m'efi pa di n'ú ya thogi, ya to xa mui ya thote, ngu xa thutsi pa ya m'etsi nuya ya gätsi:

- I. Di t'ote, xa nhio zämu, ne xi di thändi ra nhio ngu xa hmä digenyu petsi, xi n'itho di tsutbi, ne hindi gombi ya te petsi, ngu xa mämi ta xeni ne ra ngatho xeni.
- II. Di yopu di handi ha ga thogi, ngu gä tsutbi ä to xa t'ex nfädi.
- III. Di uni ra hmä ä adi ra tsutbi ä di adi pa di nhnu.
- IV. Xi di hniñä ra tsutbi ra nzayo ä xi pätho, di ge ra tsutbi, ge xi di xifi hanja ga m'ä ra thogi, ne di xifine ndä di tuni ngu ya m'etsi di ge ra fatsi.
- V. Xi di iadi ra nfäte pa di thändi pa hinte dä ja di ge ra thogi, di ge ra pa nutbi ra thogi, ngatho ya pa u nhnutbi ra thogi ä xa rimbi ya hiote jäi u xa u xa m'et'i ne pa di hmä ha di t'uni ra ya m'etsi dige u xa thämbi.
- VI. Xi di hñäkb'i ne xi dar ngu di hmä ra thogi mux ta hiandi, ne nu ra ndä nzayo ge tsä hinda m'ä di ge ra t'udi ra jäi.
- VII. Xi di iadi ge, numu ya xi di pädi, ngatho ya t'etsi pa di ueke n'ampu di k'ä ne di nhnu konge ya nhu bojä nuu ya chulo jäi, ge xi n'anpu di hiandi.
- VIII. Ngatho ya pa ge xi da n'ú pa hindä hmä to ä xa ngaxte pa hindi fädi pa hinte däja, di genu xa thogi ra thogi di ge ra m'ö jäi.
- IX. Di t'uni n'itho n'a ra njuki hem'i ne hinted ä gut'i di ge ra ngaxte xa iadi.
- X. Ge xi di hñäui konge ra Ndä tsutbi pa di uni ngatho u pädi ya pa u tsutbi.

- XI.** Ge xi zāmu di pādi hampu m'ui ra jāi ā to bi Thor thogi, ā bi n'u ne pādi a. jab i nja.
- XII.** Ge xi m'etho di tsifi hamu di thegi ra fadi di ge ra jāi ā to xi xa t'et'i Nfadi, ne hindā hmā di ge ā xa hoki ā xa mboni digeā.
- XIII.** Ge xi n'itho di hmā pādi fadi ne di thāndi, ge numu dā n'āni di boni ka fadi ra iafadi, ā pādi ra thogi ā xa n'u.
- XIV.** Ge peti xi dar ntse di u xi xa hmā, pā di hoki tsutbi ra Ndā Nzayo Tsutbi di ge ra m'efi ā di thoki pa geā to xi xa thor thogi, numu xi ra chulo jāi, ge xi di m'otsi n'a jāi nuā xi pātho di ge ra tsutbi, ge xi nutbi ra ngate ne hindā zahni ge ta gemu xtā nu hamu da zahni, numu xtā zox ra pa ā di nhiandi ra chulo jāi ka da nhnu ja da hyandi ge di ā ra chulo pege numu xi xa ntse di ra thogi ge pe da nā numu xi xa tambi ra nte mfeni.
- XV.** Ge xi di tsifi zāmu hanja ga m'ā ra ngaxte thoki ja pa xa nhio.

Xeni n'ote ma hñu 33.- Nu ngu ndotho ja di m'āpu ra hñā tutbi, ya Ndā Nzayo Tsutbi ge xi tsa di hoki xa nhio ra tutbi u to xa t'ex fadi, ge xi di m'ā majuani ra thogi hinte dā zu ge hinte dā nja ngu ā ne ngu ya mengu.

Njāpu ne, ge xi di n'u pa hinte ne hinto to dā gat'i ra thogi ya pa u xi n'utbi ra ngaxte, ge hinto dā bādi u te hoki pa hinte di njā ngu ā ne ngu ya mengu, ge ni xi di hmā hampu ne hindi t'udi jāi pa hnite dā ja, di ha ya nfādi.

Nu kongehia ya n'u, ge xi di gotsi ma ra nuya xa hmā pege ma ra ge ndā hmā ne ua di ngatsi ngatho, di ge u xi di jar m'edi di ra o fadi, nu jangu ra ntedi ra io fādi nuyu, ge genuya:

- I.** Di thegi dā nā ne numu hingi pādi hanja ha di thoki u ne pa di thoki, ge hinda kōmbi pa ha m'āpu ra ngaxte.
- II.** N'itho da hm'ā u hingi njapu da thogi pa di thoki ngu xa mhānda di ge hmā tsutbi pa di thogi ra nhio ra ntedi.
- III.** Nu ha di ndui ra nhnu tsutbi ge xi n'u konge ya te m'ui pa di t'ode ha ga nā, ne xi di handi konge ya thāndi nk'oi (Gesell).

Xeni n'ote ma goho 34.- Ya to Thor thogi, nuu to xi xa n'u ra thogi xe xi di huñā di yopu, tsutbi, ne di t'othe ra mfeni numu jar m'edi, ngu xa hñutsi ya ndā nzayo ka ra xeni Hnini M'onda, ne pa di nfatsi ma ra ya hmuntsise, ya hmuntsise ka ya hnini, ngu xa thutsi nuna ka ra xeni.

Xeni n'ote ma kut'ā 35.- Nu ha ga t'uni ra tsutbi ne ha gā yopu ya to thor thogi, ge xi t'ote u xi jar m'edi di ge ya thogi u xi xa t'umbi ra nzaki ne ua ma ra te xa njapi.

Thuhu Yoho

Di ge ha di thoki ne ha di nhnu ya ngaxte ne ya to pādi te xa hiandi

Xeni n'ote ma rato 36.- Ra Ndā Tsutbi ge xi di iadi ra nfatsi konge ya nzayo ka Ngatho hāi M'onda pa di mpodi pu ha m'ui ra to thor thogi, ā to pādi te xa thogi ne ua ra to tyhor thogi ngu xa thutsi ka ra xeni, u te xa hñāt'i.

Thuhu Hñu

Di ge ra bojā ra Xeni Hnini

Xeni n'ote ma yoto 37.- Ra ndā nzaya ra xeni hnini da m'ui n'a ra bojā pa da un ne da ote ne da gātsi ra m'ā jāi.

Ra m'ui bojā ja ra xeni hnini da hoki konge tengu da t'uni ngu m'nuna ra thot'i ne hangu da gohi ko ra xeni 81 dige gatho ra thot'i ne ngu mā ra heke V digera xeni.

Ra m'ui bojā xeni hnini da un ha di tsoni ngu mā ra gātsi pa da teni da tsoni razā to t'uni ne da hutsi habu pa geā da mā ha di heni ra bojā

Thuhu kut'a

Di ge ya hmuntsi jāi ne mara hmuntsi.tsutbi

Rase Ueke

Di ge ra nfats'i ya hnini

Xeni n'ate ret'a ma hñato 38.- Ya hmunts'i ney mara ya hmunts'i tsutbi xeni h nini,gatho Mānda ne nāñ'o ta hnini tsa da mfats'i pa da un ha di hoki dige ya hmunts'i ne mefi pageu.

- I.** Da nu hinda yhogi ya m'ā jāi.
- II.** Da nu da mādi ne da ote to tho ra thogi xaxi ney togou.
- III.** Da nu ya m'ui hangu, njap u nehe tou tho ra thogi ua xaxi ne to bi hoki ya m'ā ya jāi.

IV. Di juki, pa di nfädi, di bädi ne di hmädi u te petsi ya to thor thogi, u xa n'u ne xa nbädi ra m'o jäi.

V. Ra u xi masu pa di thoki ra tsotse nuna xeni.

Thuhu Rato

Di ge ra hmuntsi pa di n'u, di iode ne hinte di ja ra m'o jäi ne pa di hmädi ne di 'yopu to thor thogi

Rase Ueke

Ra tsutbi ka ra Xeni

Xeni n'ate ret'a ma guto 39.- Ra tsutbi ka ra Xeni, ge xi ra ndä nzayo pa di hoki pa di n'u ha di hoki ra m'efi pa ya hinte di jä, di 'ot'e ya thogi ya jäi ngu xa hmä ko ra tsotse:

- I. Di hyandi ne di nzayo pa ha di jäpi di hoki ya tsitsi nzayo ka ra xeni di ge ra m'o jäi ne ma ra u hi xa n'u di ge nuna ra xeni.
- II. Di iot'e ne di hmuntsi ya to hoki hmuntsa m'efi pa ngatho pa di n'u, ne pa hindä nja, di hiandi, xoni pa ya hinda ja ra m'o jäi.
- III. Di hñä ne di n'u ya hanja di thoki, ya m'efi ya hmuntsise tsutbi.
- IV. Xi di handi ya hanja pa te di thoki, ya m'efi pa di hoki ta ndä nzayo ka nguu tsutbi pa di tsotse ya mbeni xa mä ra xeni.
- V. Pa di n'u ha dä thogi ya m'efi xa thoki ra nhio di ge u ja ra tse di ya nzayo, ja di njapi ne ha di n'u pa ya hinte da nja, ge tso di iode, di ge ra m'o jäi.

Xeni Yoho N'ote 40.- Ra tsutbi ka ra Xeni ge xi di hmuntsihu konge ya ndä nzayo mpefi ka ya nguu nzayo ge nuya geh'ia:

- I. Ra ndä Tsutbi M'ui ka ra Xeni.
- II. Nzayo iot'i pa ngatho
- III. Nzayo iot'i pa Thändi ra nhio ya jäi.
- IV. Nzayo iot'i ha thändi ya m'ui
- V. Nzayo iot'i n'u ra nhio ra nzaki
- VI. Nzayo iot'i n'u ha di nte ya hnini
- VII. Nzayo iot'i Nxadi
- VIII. Nzayo iot'i pa ya m'efi
- IX. Nzayo iot'i n'u ya 'yoboja
- X. Ra Ndä Tsutbi m'ui ka ra xeni hnini M'onda
- XI. Nzayo n'u ya hnini ka ra Xeni Hnini M'onda
- XII. Nguu Nzayo Xeni Hnini M'onda pa ya dängä jäi
- XIII. Nguu Ndä Tsutbi M'ui ka ra Xeni Hnini M'onda.
- XIV. Hmuntsi nzayo N'u ya M'etsi ya jäi ka ra Xeni Hnini M'onda.
- XV. Nguu Nzayo ha t'ote ya ngaxte ya jäi M'ui ka ra Xeni Hnini M'onda.
- XVI. Nguu Nzayo n'u ya ngatho ya nte ya Mengu ka ra Xeni Hnini M'onda.
- XVII. Tsutbi M'ui ka ra Xeni Hnini M'onda nu ya m'ui ya m'ehñä.
- XVIII. Nzayo M'ui ka ra Xeni Hnini M'onda n'u ngatho ya nte ya Hnini Hñätho.
- XIX. Iot'i nzayo n'u ra n'o nhyo pa Ngatho ya jäi ka ra xeni Hnini M'onda
- XX. Kut'a ya Ndä Nzayo ka ya Ta Hnini, ya Ta Hnini pu ha xi thogi ra m'o jäi.

Nu n'a ngu n'a ya nzayo ge xi di n'ehhe ya mpote nzayo, ge xi di chi m'echu di m'efi ya m'efi ne ua di rangutho pa di xi hoki rangutho ya m'efi ngu ra ndä nzayo.

Xeni yoho n'ate ma n'a. 41 Ge xi tsa di zahni pa di kuat'i mu ya bi m'at'i ra hmuntsi Tsutbi M'ui ka ra Xeni ra mpote pa di m'a ha ndi thoki ya m'efi pa ya Hnini, ka ya Nguu nxadi, ne ma ra ya ngu, mu xta jar m'edi ya nzayo, pa di na muxta tsahni pa di na, ge hindä n'etsi pa nzayo di ge ra Nzayo M'ui ka ra Xeni Hnini M'onda.

Xeni yoho n'ate ma n'a. 42 Ra Nzayo M'ui ka ra Xeni Hnini M'onda ge ä xi di na ka ra hmuntsi di mpote ra ndä nzayo xi pätho ne di n'eha ra mpote di iot'i te dä hmä genu di ndä nzayonu ne xi pätho ra thoki m'e digeh'ia.

Thuhu yoho

Te da hoki ra nts'ui xeni hai M'onda

Xeni yoho n'ate ma hñu. 43 Ra Ntsui xeni hai M'onda.

- I. Da thoki ne da boni ra he'mi mä te da hoki di honzeu, pa da m'ui raza ta da tsudi habu da tsoni.
- II. Da thoki ra he'mi mä te m'efi da thoki pa ra xeni hai M'onda, gatho M'onda pa da mädi da o te pa da daki ya mä ya jai ne da hoki.
- III. Da thoki ya udi pa da preveni ne Nxadi, njap'u nehe ngu te mä da thoki pa da nza da mädi konge ra m'a ya jai.
- IV. Da un ha da japi konge mara ya Ndä Nzaya mara ya xeni hai M'onda ne ra n era xei m'ui Monda, njap'u nehe ya Nzaya ya danga hnini n era Nd'nzaya gatho M'onda pa da un da mädi hinte da tsur thogi ya m'a ya jai.
- V. Da y'o t'i k ara he'mi konge mara ya Ngu Nzaya hanja di hoki konge mara ya xeni ha M'ona ne ra xeni mui M'onda D.F. njap'u nehe ya hmunts'i jai nthi M'onda ua M'onda ne ne ya heke tsegi, pa da un ha di thoki da ote n'itho ngu xa thandi digena ra thot'i konge ya Nzaya to fadi ya jai ya hnini ha thogi ne pa, pa da ote pa di mengi ha mengu, njap'u nehe da honi tou tho ra thogi pa da nu te da hoki pa hinda thegi da da thoki ya m'a ya jai.
- VI. Da t'uni n'a ra njut'i tou hoka hmunts'i ne gatho mara tou hoka ya rase hmunts'i pa da mädi ne hinda hiegi da m'a ya jai.
- VII. Da thoki ya udi ka ya hnini te tsa da thogi ne da ja ya m'a ya jai ngu ja di japi pa da mädi ra m'efi mage te ot'e pa da m'o ya jai.ndo'yo ra jai.
- VIII. Da ga ra ts'edi pa da honi majuäni ne da mpata mpädi konge to hmunts'i ka ya ngu ngaya di gekua M'onda ne mara ya n'añ'o ta hnini.
- IX. Da thoki ra ya m'efi pa da una ra uenda ya jai nju ko ya ngu t'oxi ne ya m'efi n'o bojä, ngu thoka hñuni, ngu pa n'ethi ne mara da un mu te da ja pa hinda higgi ra m'a ya jai, ne njap'u da xifi te da hoki pa himda tho ra thogi.
- X. Da jo ya m'ede pa da bädi tengu ya jai xa tho ra thogi ngu mä ra thot'i, pa da un hinda tho ya thogi. Ra uenda di pets'i nuya xa thuxpu:
 - a) Tengu ya jai, ha nxutsi ua tsunt'u, xa nth'ti, mengu M'onda ha m'uihangu bi tho ra thogi ne ha mi poni pan di ma pa da zits'i.
 - b) Ya nt'ot'i ha mä ne ko te bi ruts'i pan di nu konge ra hmunts'i to thoki ra thogi.
 - c) Nuü ya m'ui mbo konge to bi tho ra thogi ya jai.
- XI. Da thoki ya m'efi ha mä te da hoki pa da mfats'i pa da m'ui raza ya mengu to tho ra thogi.
- XII. Da thoki ya udi pa da bädi gatho ya jai te da m'efi pa da ngaxte ngu mä ra he'mi, pa hinda tho ra thogi.
- XIII. Da thoki ya m'efi nxadi pa da bädi te hingi za konge tsa da nu te poni.
- XIV. Da un ha di japi pa ya thuhu gatho ya jai pa da bädi tou konge ya h'mi nk'oi pa da nu tou.
- XV. Da nu ta yap'u mpangumpa habu mä te da thoki pa hinda mä y ajai.
- XVI. Da teni te da thoki konge gatho ya hmunts'i pa de un hinte da thogi pa da ote ne da pa hogi raza ne da n'ut'i ka ya hnini ko to tho ra thogi.
- XVII. Da hoki ne da udi njeya ngu njeya n'a ra nt'o t'i una ra uenda bi zudi bi hoki konge mä ra he'mi xeni M'onda ne da mehni n'angun'a ote ya jai xeni hai M'onda, ra ndu ra nzänä di nu ra jeya ne tetbu da udi.
- XVIII. Da sifi da hoki raza habu juata ya he'mi habu näki te da thoki pa da un ha di japi pa hinda tho ya thogi.
- XIX. Da hmunts'i dige hñu nzänä pa da nu hangu bi boni ngu bi thoki udi, ya m'efi ko n'angun'au to bi zixa ra m'efi.
- XX. Da nu habu da japi dini ha da matho ya jai m'efi neu mara ya m'ets'i pa da ote ya to tho ra thogi.

- XXI.** Da thoki hangu di hoki ri boni dige mi mā ya hem'i hindatho ya thogi pa te bi thoki da un te di boni ne ta tetbu bi udi.
- XXII.** Da nu ko te di thoki pa da una ra uenda, da bādi te japia xi pādi ne pa da un hida tho ra thogi m'a ya jāi ne pa da mādi toū tho ra thogi.
- XXIII.** Da nu te tsa da hoki pa da t'ot'i te da thoki pa gatho M'onda pa da un hinte da thogi ne da ote ne da mādi toū tho ya thogi.
- XXIV.** Nuū ma ra mā ja ra thot'i ne da mādi toū tho ya thogi. ne mara te da hm'a da thoki ra za.
- XXV.** Ne ma ra u hi xa thuxku ka ra xeni ngatho nuya ya tsutbi.

Xeni yoho n'ate ma goho 44.- Ra Nts'ui pets'i ge da nu ha di thoki ya mefi hangu rase pa da māti to xa tho ra thogi, xa xaxi net o bi nu dige ya thogi dige mā gatho ra thot'i, ne njap'ū nehe da thoki konge ya ngu nzaya ja ya xeni M'onda to tsixa ne una ya bojā ja ya, to tsa te da hoki, pa da ote y a m'ets'i mu'i k ara thuhu goho dige ra thot'i.

Xei yoho n'ot e ma kut'a 45.- Ra Nts'ui xeni hai M'onda te da hoki pa da gu tsedi ra mfxte nepa da un hinda tho ra thogi m'a ngu mā:

- I.** Da tsifi ya jāi ya hnini dige ra m'a ya jāi, te da ja di ñ'ep'ū pa te di tsudi da māti, njap'ū nehe te pets'i to xa tho ra thogi.
- II.** Da nu te da thoki pa geu hinda umba ndumū da ngaxte konge ra thogi m'a ya jāi.
- III.** Da thoki ha di udi pa da uni ra uenda kongeu hanja bi thoki konge to tsixa te xa thoki pa da honi ne da japi nuu hingi njap'ū.
- IV.** Da tsi fi te di ñ'ep'ū page ya jāi to m'a, ngu jaya; tset'i ra ndo'yo ra mui te da uni da zi, te tsa da teti k ora ñ'ut'i ne mara.
- V.** Da hoki ha tsoni pa da mādi te pets'i pa geu ha di ñ'ehe dige ya ñ'mfo te ma te thogi yap'ū. pa m'ū hinda tsuni ya m'ets'i da nu toū. Da mā hā num'ū to mādi ge ya jāi hoki ne di ñ'ep'ū digena ra thogi da hoki pa hinda tho ra thogi pa da udi ne da fādi ya jāi.

Thuhu yoto

Di ge ra hmunts'i xeni hai M'onda pa hinda thoki ya m'a ya jāi

Ueke n'a

Te da thoki ja ra xeni hai M'onda

Xeni yoho n'ate ma rato 46.- Ra nts'ui xeni hai M'onda, da nu ha di gohi ya hmunts'i ra xeni hai M'onda konge ya thogi bi hnu digena ra thot'i di pets'i te mā nuua.

- I.** Da nu ra m'ui te thogi ne hangu ha di eh eñe di ñ'ep'ū ne hangu te thogi, njap'ū nehe to hmunts'i to japar m'edi.
- II.** Ha di japi ra Ndā nzaya ra xeni hai M'onda da mfats'i ne da hoki di nyethora heke dige te pādi konge ya ngu nzaya toū nu, mādi, ote ne thoni.
- III.** Da thoki n'a ra he'mi habu hutsi te gatho m'ui.
- IV.** Te thoki ne nu pa da mfats'i konge mara ya ngu nzaya.
- V.** Ra ñ'u ne ya pa, pets'i da thoki.
- VI.** Da ñāki ha di hoki pa gatho ya jāi pa da māti .da ote ne da juati.
- VII.** Hangu ne te japar m'edi pa da mfats'i da mpati te pādi gatho M'onda.
- VIII.** Da nu te da hoki pa da t'ut'i hiaxm'ū pa ya ngu nzaya ne hmunts'ito fats'i ne to un ko ra ngu nzaya xeni hai M'onda, ra ngu hoka tsutbi xeni hai M'onda, ra komisio to ja masu ya jāi xeni hai M'onda ne ya nzaya ja ya dānga hnini.

Xeni yoho n'ote ma yoto 47.- Ya Nzaya hoka tsutbi da xifi ya jāi ra hnini te bi bon ira gāts'i, ne mara ya hmā da nza da eni ha bi thoki dige ra mpadi gatho M'onda n era xeni M'onda bi hnu dige ra thot'i ne ngu bi un hinda thogi, ote pa da juati.

Xeni yoho n'a te ma hñāto 48.- Pets'i da hoki ra ntsui xeni M'onda da nu ha bi hogi raza ne ha pa dige ya hmā pa da māti, ote ne da juati ya m'a ya jāi ne da ote to tho ra thogi.

Nuna da hnu te di boni da eh ene hiaxm' u.

Da nu te di bani ne da nja pa di n' u ne ra uenda pa ya tsutbi da nu ha di japi.

Ueke yoho

Dige te da thoki pa di m'äti

Xeni yoho n'ate ma guto 49.- Ya Nzaya nuu te hoki da un te m' ui ne da hoki ya m' efi pa da un te di m'ats' i pa di nu ya thogi ya m' a ya jäi.

Xeni yoho n'ate ma ret'a. 50.- Y ndä nzaya to hoki ra tsutbi ne to handi hinte da ja ya jäi da honi n'itho mageä ra jäi bi m' edi, hinte tini da hmä pa da bädi gatho ya ngu hoka tsutbi net o da honi gatho r ata hnini M'ondä ne nthi digena, njap' u nehe ra ngu un ya jäi poni pa yap' u ne to nu pa di boni ya jäi da boni nthi ra M'ondä.

Xeni yoho n'ote ma n'a 51.- Bi gohi hinda nza da udi da jut' i habu thogi te thogi yap' u mageä, te peui pa da mä te thogi ya dänga nxutsi n'ut' i ge tsa da m' a ya jäi.

Ueke hñu

Ote ne mädi habu m' ui neu to japar m' edi.

Xeni yoho n'a te ret'a ma yoho 52.- Ya nda nzaya, te pets' i da hoki ne da hä ra uenda te japar, m' edi n'angun'a ya hnini, da hoki nuya ya m' efi:

- I. Da ote rase ya hnini tetbu m' ui ne ya ta hnini tou xa thandi ngu xa ngu ra hnini dige ra hnini ya m' a ya jäi xa tho ra thogi dige ra m' sa ya jäi neu di pets' i ra hiote.
- II. Da n'äni habu da thoki mara ya m' ui pa da mfats' i pa da hop' u ra za pa ra nzaki.
- III. Da nu ha di japi to japar m' edi da tho ra thogi.
- IV. Da hoki ya udi pa da nte hangu ya, page ya hnini pa dar hoha hnini dige te thogi kongatho te thogi.
- V. Da hoki page ya mengu pa dar za da ote ya bätsi pa hinda thogi n ara hiote.
- VI. Da t'uni ya hmuntsi jäi to hoki pa da mädi digena ra hiote ne da ote tou tho ra thogi.
- VII. Da un ha di mfats' i ra hnini pa da mädi digena ra hiote ne da uni ra bojä ne te da thoki ngu m' nuna ra ueke.
- VIII. Da t'uni to da mfats' i ne to handi ted a thoki dig era xeni nxutha.
- IX. Ge xi di hoki ngatho ya m' efi ne xi ta yapu di nfädi pa gen' u to tho thogi, pa di thändi ne xi 'yopu ya mengu.

Xeni yoho n'ate ret'a ma hñu 53.- Ra Ndä Nzaya xeni hai M'ondä, ngu mä ra thot' i pa d ante ya hnini ya nte ha m' ui di pets' i ya m' efi ya mfats' i pa da zi ne ra nt' othe, xadi ne mar ate da hoki raza pa hind ante ya m' a ya jäi.

Ueke goho

Da nu te di boni te thoki pa da mädi

Xeni yoho n'ote ret'a ma goho 54.- Ya Ndä Nzaya xeni hai M'ondä konge te hoki ngu m' ra g' ts' i te xa thoki, pets' i ge da t' u t i ha di hoki pa da boi ngu bi beni nda thoki pa da mädi hinte da thor thogi, pa da nu hanja di bon ira m' efi. Nu u ti da b' di xanhio gatho ne da udi tetbu konge ya nänfa thandi ya jäi

Xeni yoho n'ate ret'a ma kut'a 55.- Ya Ndä Nzaya ra xeni hai M'ondä ne ya ndä nzaya dänga hnini geu tsa da un te da hoki pa geu ya thogi pa da ote to tho ya thogi, da hmunts' i mpam' u pa da un ne da mpati hangu di nu ne ha di thoki da n'äpi te da hoki pa da mfats' i ne ha di juati nuä mage te di hoki.

Ueke kut'a

Da ote u bi gohi

Xeni yoho n'ate ret'a ma rato 56.- Ra Nd'nzaya xeni hai M'ondä damfats' i pa da nu te hoki habu negi te xa ngohi dige ra m' a ya jäi ne da nkombeni.

Xeni yoho n'ate ret'a ma yoto 57.- Ya ndä nzaya da hä ra uenda te japar m' edi j ara hnini habu m' ui ha negi ne da ote un ya hiote da thoki mara ra ya m' efi da mädi ngu mä nuna ra thot' i, pa da un te bi gohi ne te pets' i da thoki.

TE THOGI

XENI N'A.- Da boni nuna ra he' mi, ja ra Gaceta Nzaya.

XENI YOHO.- Nuna ra he'mi bi bgni da ñut'i ra ñoho ra pa di ge ra pa a bi bgni j ara "Gaceta ndä nzaya".

XENI HÑU.- Ra ndä nzaya xeni hai M'onda da un te gatho da japar m'edi pa da thoki habu da m'ui ra ntsui pa da un ne da juati te thogi ya jäi ne pa da un ne da mäti to tho ra thogi j ara xeni hai M'onda dige ya p a di mpehu, dige ra pa bi bgni nuna ra he'mi.

XENI GOHO.- Ra ntsui xeni hai M'onda pets'i da hoki ra he'mi di m'te da thoki dege di thogi 90 ya mpaja ra mefi habi m'ui.

XENI KUT'A.- Kongena bi gohi ra ntsui xeni hei M'onda ndau ya mefi ngu jana ra thot'i da hoki ya ngu nzaya ne habu tsixa ya gatho ya he'mi neu ya hmunts'i nuse te hoki ne tou, da ngu ne da hoki ne ha di thoki raza.

XENI RATO.- Ya ngu nzaya neu to fats'i, pets'i ge da un ha da japi di geu, pa ge da thoki raza ngu m'ra thot'i.

XENI YOTO.- Nuü xa huxa ja ya he'mi ja ra Thot'i hoka tsutbi, page ra hiote ngu m'ra thot'i, da hoki konge ya mefi xa hoki ta da ñut'i ra thot'i. Njap'u nehe da japi konge ya jäi to xa jot'i da ntsutbi ngu m'nuna ra thot'i.

XENI HÑÄTO.- Ya ngu nzaya ne ya xeni hai M'onda ne ya dänga hnini pets'i te da hoki konge ya jäi to xa tho ra thogi ngu m'ra thot'i pets'i da zote ko to tsixa ra bixka 2014 neu di ñ'epu, di ge ra boj'pa di thoki di ge ra njeya pa te gatho da thoki pa da m'di ne da ote ne da juati ya hiote.

XENI GÜTO.- Da tsogi rangutho ua x ante to hinda hoki digena ra thot'i. Bi t'uni ja ra ta ngu habu ñäki te thoki page ya hnini ne ya jäi.

Ja ra ta hnini Nzuhm'i hnini xeni hai M'onda ra pa ra yoto ra ret'a ma n'a ra njeya yoho m'o ret'a ma hñu.-Ndä Nzaya.- Dip. Ana Mariä Balderas Trejo.- Mfaxte.- Dip. Marco Antonio Rodriguez Hurtado.-Dip.-Fernando Gracia Enriquez.- Dip.- Sergio Mancilla Zayas.- Rubrica.

Ko ngatho, di pehni da bon ira m'ot'i, da nxint'i, da hiandi ne da thoki raza.

Nsuhni Lerdo, M'onda, ra pa ret'a ma hñu ret'a ma nzänä ra njeya yoho m'o ret'a ma hñu (2013)

RA ND'NZAYA XENI HAI M'ONDA
DR. ERUVIEL AVILA VILLEGAS
(YAXTI)

RA MFXATE RA NDÄ NSAYA

XAMPATE. EFREN ROJAS DAVILA
(YAXTI)

BI THOGI: 07 ret'a ma n'a ra nzänä 2013

BI THOKI: 13 ret'a ma n'a ra nzänä 2013

BI NUUKI: 13 ret'a ma n'a ra nzänä 2013

M'UTHO: Nuna ra hem'i bi bgni da ñ ut'i ñoho ra pabi bgni jara ta
he'mi "Gaceta ra Nzaya.

XA 'YOT'I RA MPOHÑÄ HÑÄTHU
RA XAMPATE. PETRA BENÍTEZ NAVARRETE

ERUVIEL AVILA VILLEGAS, Tiakateka nauatijketl ipan melajyo mexika tlali, kin matiltia i maseualua:

In amanauatil chiuallis nechikoli tlen ni tlali, ki melauak ixtlalia tlen nika mo ijtoau:

AMANAUATIL TLAPOUALI 159

IN UEYI NECHIKOL NAUATILCHIUANI "LVIII" IPAN MEXICO TLALI TE YOLMELAU:

SAN NAUATIL NEXYILI- Mo chiua in nauatili ika tien ki melaua, ita, senkaua ua ijkuenia in maseual nemakalistli ua ika kin manauia ua paleuia akimej ki maseua ipan Mexiko Tlali, ijkino:

**NAUATILI IKA TLEN KI MELAUUA, ITA, SENKAUA UA IXPOLOUA IN MASEUAL NEMAKALISTLI UA IKA KIN MANAUUA
UA PALEUIA AKIMEJ KI MASEUA IPAN MEXICO TLALI**

**Achtoui tokaitl
San Yolmelauuali ua nextil tekiti**

**Achtoui xeloli
San yolmelauuali**

Nextili 1.- Ni ama nauatili kin yekana nochi maseualmej uan ki uikatias uan i teki ki manauis maseualtonali, tiepanitali, majkayotl, yolchikajyotl, nauatilmelj melauakej, melauak miskaltijkayotl uan maseulamej in tlajtol tlen kenik mo panoltiskej, ki ixtlatitika kenik mo peualtis ua mo san mo melauayo maliuis, kin itas ua ki tlanis in tlajtlakoli keman kin nemakaj maseualmej, maskej achi kin itas in siuamej, siuapilmelj, okichpilmelj, telpokayotl, maseualmej tlen amo mo manauiaj, ueueyi maseualmej, tekitemouanij, san maseualmej ua tlen amo yol tetikej.

No ijkino, ki ixtlalis tlen ki chiuaskej maseual kalnauatiyanij tlen Mexiko tlali uan chinankomej, ipan in san tekiyo tekiti, tlen mo neki ki achto chikauaskej, senkauaskej, ixtlanisekje ua ixpoloskej in maseual nemakali, yeka ipan ni ki ilnamiki, ama teki ilnamikil paleuili noso kalteki mo paleuskej tlen mo ixkayotia kenik mo chiuas, ika altepeyo teki ilnamikili, tlanauatijka maseual tekiti ua tlen mo chiuatika ipan ni ama nauatili.

Nextili 2.- Ni ama nauatili mo kuamachilis ken Mexiko ueyi ama nauatili, iuan sekinok tlaltepakmej tlajtol chiuali, tlen mo ijkuilojtok iuan Mexiko tlali uan in ueyi Mexiko ama tlal nauatili.

Nochi tlen amo mo itatok ipan ni nauatili, mo tekiuis uan tekitis ika tlen mo ilnamiktok ipan ueyi Mexiko nauatili tlen ika mo ixewa, te tlatsakuiltis ua ki ixpolos in tlen mo chiuua ika maseual tlanamakali tlajtlakoli ua no ika kin manauis ua kin ixtlamatiltis tlen ki maseuaj ni tlajtlakolmej, in ama nauatili tlen Mexiko tlali, in ama tlanauatil tlajtlakol chichiuali tlen Mexiko tlali tlanauatia, ama nauatil yolchikaua itali tlen Mexiko tlali, amanauatil manauili tlen maseualmej tlajtlakol maseuaj ipan Mexiko tlali, amanauatil manauili tlen sisuapilmelj, piltonmej uan piltonyo telpokamej ipan Mexiko tlali, ama nauatil tlen maseual paleuil chichiua ipan Mexiko tlali uan chinakomej, in ama nauatil tlen tlapiipal xelol senkaua ipan Mexiko tlali, in ama nauatil tlen ki itas melauak maseualnemili ua tlajtlakol nemili, ika maseual teki chichiual paleuili tlen Mexiko tlali, nochi maseual kual melajyo yekanali uan sekinok nauatilmelj ipan ni tlailnamikili.

Nextili 3.- Tlen ika mo chiuas ni nauatili mo kuamachilis ken:

- I. Paleuili uan manauili tlen tlamaseuanij:** In nechikol tlailnamikili tlen senka melauak kin kual paleuia ua manauia, in maseualmej tlen ki piaj se kuesoli ok keman kin ixmatilia noso kin kixtiaj ok keman oksempa mo melauak maseualyotiaj, tlen senka tekipoaj kin tlailnamikil nauatil meuaj ua kin makaj paleuili ika yolchikauali, yolmachil chikauali, kin tomintiaj kentsi, yejua ua in mauikalua.
- II. Paleuili:** Nochi tekiti tlen ki chiuaj tlanauatiyanij ua maseualmej tlen ika te paleuiaj, pampa ika yee kin makaj manauiaj ua yolchikauayotl maseualmej akimej kin kokotokej ika maseual nemakali.
- III. Ama chichiual teki yekanali:** Ama chichiual teki tlatsakuil yekanali tlen Mexiko tlali.
- IV. Ama tlatsakuil nauatili:** In ama tlatsakuil nauatili tlen ipan Mexiko tlali.
- V. Ixpololi:** Nochi tekiti tlen ki chiuaj kal tlanauatiyanij tlen i melajya ua amo i melajya ki pilkentsiliaj ua ki ixpolouaj maseual nemakali.
- VI. Nechikol maseualyo yektili:** In nechikol maseual yektili tlen Mexiko tlali.
- VII. Mexiko tlal nauatil nechikoli:** In Mexiko tlal nauatil nechikoli tlen ki achtouiyotis, itas ua ki ixpolos maseual nemakali ua tlen kin manauis ua paleuis nemakal kokoyanij ipan Mexiko Tlali.
- VIII. Ama nauatil Mexiko tlatipak:** In ama nauatil Mexiko tlatipak nechikolya.
- IX. Tlakateka nauatiani tlen Mexiko tlali:** In tlakateka nauatiani tlen Mexiko tlali.
- X. Teki ichtekili:** Nochi nemilismej tlen mo nextia ipan chikueyi tlapouali tlen ueyi ama nauatili.
- XI. Tekichiual melajyo nextili:** In tekichiual melajyo nextili tlen poui ipan ueyi kalnauatili tlen Mexiko tlali, mo tekipanoltis keman ki ijitas in maseual nemakal tlajtlakoli.
- XII. In tomin ajkokuili:** In tomin ajkokuili kin paleuis nochi akimej ki maseuaj maseual nemakal kokoyanij tlajtlakoli.
- XIII. Nauatili:** In nauatili tlen ki achtouiyotis, itas ua ki ixpolos maseual nemakali ua tlen kin manauis ua paleuis nemakal kokoyanij ipan Mexiko tlali.

- XIV. Ley General:** In ueyi Mexiko nauatili tlen tlen ki achtouiyotis, tlatsakuiltis ua ixpolos tlajtlakoli ipan maseual nemakali ua kin manauis ua paleuis kokoyanij ipan ni tlajtlakoli.
- XV. In amanauatili tlen ki chtouis maseualnemili:** In amanauatili tlen ki achtouis maseualnemili ua tlajtlakoli, ika maseual tekitl ipan Mexiko tlali.
- XVI. Maseualmej ika sotlajyotl:** In maseualmej tlen ki piaj se san maseualyo euali noso san mexikayo nemili, ueue xiuiyotl, tlakatl noso siuatl, tominyo teki nextili, machtiliyotl, tlanemiltli, i pampa in maseual nemakali tlajtlakoli, yolkokolis noso pinaualtili, maseual teki temol nemili, tlakayo noso tsonteko chikauali, tlakayo poliujki, nekil kokolistli noso seyok tlamantli ijkin, tlen kuali ki tekiuiskej in maseualmej tlen tlajtlakouaj ika maseual nemakali.
- XVII. Achtouiyotl:** Nochi tlanamikili kampa peua mo chiua inamikil nauatilmej tlen ki chiua in maseualyo teki kalnauatili, tlen ika amo ki kaua ma mo chiua maseual nemakal tlajtlakoli uan ki sotlaua ni tlajtlakol tlanamikili, pampa ki itas ua melauas nochi tlamamej tlen tlamajuilooa ipan nochi maseualyotl.
- XVIII. Teki kalnauatili:** Ueyi kalnauatili ipan Mexiko tlali.
- XIX. Amatekitl Mexico tlali:** Amatekitl Mexiko tlali tlen ki achtouiyos, itas ua ixpolos maseual nemakali ua tlen kin manauis ua paleuis nemakal kokoyanij ika ni tlajtlakolmej.
- XX. Amatekitl nochi Mexico tlali:** Amatekitl nochi Mexico tlali tlen ki achtouiyos, tlatsakuiltis ua ixpolos maseual nemakali ua tlen kin manauis ua paleuis nemakal kokoyanij ika ni tlajtlakolmej.
- XXI. Achto tlakateka paleuiyani:** In achto tlakateka paleuili.
- XXII. Maseual nemakali:** Nochi tlamantli tlen ki chiua se noso sekin maseualmej tlen ika te tsakuilia, te echkuauia, te uika, tlapatla, te tsakua, te maka, te selia noso kaltlanejtia pampa kin tekitiltisnekij ua kin kakayauaj, no ijkin sekinok amo kual nemilmej tlen mo ijkuitotok ipan ueyi Mexiko nauatili.
- XXIII. Maseualmej ika sotlajyotl:** Tlakayo sotlajyotl tlen ki pia maseual kokoyanij uan peua ipan sekin tlamamej tlen monextia, tlen ika peua te tlanauis se amo kual nemil maseuali, paleuili noso tekitl tlen ki tlajtlanis noso tetsopas in amo kual maseuali:
- a) San maseualyo euali, ueue xiuiyotl, noso amo tominyo piali.
 - b) Machtiliyotl, tlanemiltli pampa ki nemakil nempolokej, yolkokoli ua pinaualtili tlamaseuali achtoui keman ki nemaka ua sekinok tlajtlakolmej.
 - c) Sejkanok teki temoli.
 - d) Tlakayo kokoli, tlanamikil noso amo uel molinia.
 - e) Akin ualas noso mo chantlalia ipan se san amaseual altepetl.
 - f) Akin ki pias yoltilanka kokolistli.
 - g) Akin amo uel ki chiua se melauak tlailnamikili, pampa noja piltanyo maseuali noso pampa amo ki kuamachilia kenik tlajtlakol nemili ipan seyok maseuali.
 - h) Seyok maseualyo nextil ika tlen mo paleuia se maseual tlajtlakouani.
- XXIV. Amo kual tlainamikil nextili:** Tlen ki neki ni nauatili mo ita ken amo kuali tlailnamikili tlen, san kejueli mo tekiuis ua ika mo chiuas melauak noso amo melauak se kokol tlajtlakoli, iuan nochi maseualyo altepemej.
- XXV. Istlakakti tlainamikil nextili:** Tlen ki neki ni nauatili mo ita ken istlakakti tlailnamikili tlen ika tleueli tlamantli ki chiuas ma mo kuapolokaj, pampa ki nextis se tlailnamikili ken kuali, tlen ki ijtoua noso tlailnamikili tlen ki nextia noso ki ixtlatia tlen melauak ki ijtosneki tlen ki moyaua, pampa ki neki kin echkauis oke kin selis masuealmej tlen teipa kin tekitiltis santlapik noso kin uikas ma ki chiuakaj katliueli tlajtlakoli, kampa maseual nemakaj.
- XXVI. Nechikol nauatili:** Tlajtolchichiuali Mexiko tlanauatil nechikoli ma nochi kalnauatilmej mo neki ki tlepanitas chiuaskej.

Ompaka xeloli
Melauak nauatil nextili

Nextili 4.- In melauak nauatil nextili tlen ki itas ma kuali mo chiua ni nauatili, no ijkin tlen mo ixtlatitok ipan ueyi Mexiko nauatili, ken ni:

- I. **Maseualyo tlepanil nemili:** Mo kuamachilia ni, in tlepanitali tlen nochi maseualmej mo neki ki pisakej san pampa maseualmej, ua amo mo itas kenik mo tomintia, siuatl noso tlakatl, maseual neljuayo noso kuilotsin ua okichsiamej, tlen kin kauilia ma mo tlanamikilis chiuakaj, tlen ika mo nauatiskej no ijkon mo uikaskej ika melauakyotl, uan kalnauatyanij, teipa, ki chiuas ma mo tlepanita, pampa intla ki ixpoloua tlamamej tlen mo ijto uajka ki ijtosneki se ueyi maseualyo ixpanoli ua pasuili ipan nochi maseual nemili tlen ki neljuayotia.

- II. Maseualyo yekti tlepanitali:** Mo chiuas iuan chinanko uan to tlalyo tlanauatiyanij, ok kampa asia in tlanauatil, ki piáj ki melauasej ua itaskej ma mo tlepanita ua pakilo in maseualyo yektili tlen mo ixtlalia ipan maseual yekyo nauatili tlen mexiko nechikol tlatepaktli ua tlajtol chichiualmej iuan sekinok tlaimej ipan ni tlailnamikili, ki usanitokej ua selitokej ipan Mexico tlatepaktli, yeka mo neki te ixmatiltiskej, tlepaniskej, manauiskej ua melauaskej, ken se yolchikauali ika neljuayo tlatikniyotl, nechikol paleuili, amo xelolo ua miskaltilyotl. Uan teipa, mo neki mo achtouitis, ki tetemos, te tlatsakuiltis ua ki melauas i tlajtlakol ixpanoli, kenik ki ixtlalitok in maseualyo nauatili, no ijkino ki ilnamikis kenik kin chikauas nochi maseualmej tlen kin yolkokotokej ua ixpanotokej ika maseual nemakal tlajtlakoli, ipan nochi yolchikaualo uan in nemilis.
- III. In meluak nauatili ua suatlaka xeloli:** Mo ita ken malauali tlen ki piás akin ki kokotokej ua ixpanotokej ipan tepan nauatili, kampa kuali kin kakiskej tlen ika kin tlatsakuiltiskej akimej ki ixpanokej in maseual chikaualyo.
- IV. Amo iyoka kauali:** In tekítiki in to tlalyo ua chinanko tlanauatiyanij pampa mo neki ki melauak uikaskej ua chiuaskej ni nauatili, tlen ika kin paleuiskej akimej kin kokotokej ua ixpanotokej ika maseual nemakali, ua amo mo itas maseual neljuayotl, mexikayotl, suatlakayotl, xiuiyotl, tlen amo uel tekítiki, maseual tomintili, chikaualisti, teotlailnamikili, tlainamikilistli, kuilotsin ua okichsiamej, siuaue ua namike ok seyok tiamantli, tlen ki ixpanos in nochi maseualyo chikaualo.
- V. Maseualyo mapaleuili:** Tlanauatiyanij uan maseualmej mo neki ki ilnamikskej uan ixtlaliskej san sejko tlailnamikilmej tlen tlayekanskej, amatekimej uan tlailnamikilmej, ika tlen ki tekítiltiskej tlen mo ita ipan ni nauatili, pampa ijkino ki chiuaskej maseualyo tekimej ika tlen ki sotlauaskej maseual nemakal nemil tlainamikili.
- VI. Piltonyo ueyi yolnekili:** Mo kuamachilia ken se ueyi nechikol telitl tlen ki melauak uikatia nochi kone yolchikau miskaltili ipan in tonal, no ijkino tlanamej uan tlasojmej tlen kin paleuis ma ki asika se ueyi miskaltili uan nemili.
- VII. Pilkenstí xiui nextili:** Kema amo uel mo nextis noso amo uel mo neltitilistlis intla pilketsi xiuitl ki piáj noso amamej tlen kin maseualyo nextis ua amo onkas se tepajtian machilyo amatl, ijkino mo itas.
- VIII. Temachilyo ayok kokolistli:** In teki tlanauatiyanij una tlanauatil tekítinij, kenik in teki kin melauak nauatia, ki ixtlaliskej nochi teki nauatilmelj ua ijkino akimej kin kokotokej ayokmo ueliskej oksempa kin tlakayo kokoskej.

**Ompaka tokaitl
In tlailnamikili ipan maseual nemakali**

**Acho xeloli
Tlanauatiyanij in tekiyo**

Nextili 5.- In tekimej, chiualyo ua nemilmej tlen mo xeloua ipan ni nauatili, tlen ki tetsopa in Mexiko tlalyo tlakatekatl, ki tekiyotis in Acho tlanauatiyani noso iuan i paleuiyani, ueyi kalnauatili, kin paleuis kalpaleuili akimej kin kokotokej ika maseual nemakali in Mexiko tlali ua in tekichual melajyo nextili, tekikal maseualyo itali, tekikal yolchikauali, tekikal machtili, tekikal teki chiuani, tekikal paxalol melauak chiuani, tekikal maseualyo chichiual miskaltili, tekikatl maseual uikani, tekikal kampa kin paleuij ma mauikalmej melauak miskaltikaj ipan Mexiko tlali, in maseual melauak itali tlakatekamej ipan Mexiko tlali, in siua maseualyo panoltli Mexiko tlatl tekítianij, Mexiko maseual telpokayo nechikol tekítiki ua in maseual nechikol tlekitl tlen kin melajyo iskaltia san maseual altepemej ipan Mexiko tlali, ken mo ijtoua ipan ni nauatili.

Nextili 6.- In kalnauatilmelj, nechikol paleuiyanij ua nechikol tekiuekemej in tlakateka Mexiko tlali, kalnauatil chiuali in Mexiko tlali, in nechikol maseual yektili tlen Mexiko tlali ua in chinako tlatl tlatlanani, ok kampa yejua mo neki tekitiskej iuan nochi maseualmej, ika tlen yejua kin paleuis in tominyo teki paleuil, ipan in teki ki pia ki moyauaskej uan ki chuaskej maseualyo tekimej, amatekimej ua ilnamikilmej tlen ki achtouilis, itas, sotlauas ua xpolos maseual nemakali ipan Mexiko tlali, no ijkino kin pajtis ua paleuis nochi maseualmej tlen kin kokotokej, ixpanotokej ua tlajtlakol itanij.

Nochi kaltetianij iuan Mexiko tlatl tlanuatiyani, ok kampa ki piáj in teki chiuai ki piáj tetsopali ma tekitiskej iuan nauatil tlatsakuil tekítianij kema ki ijita maseual nemakal tlajtlakoli.

**Ompaka xeloli
In teki tlanauatiyanij**

Nextili 7.- I teki Mexiko tlali tlanauatiyani:

- I.** Ki yekanas maseual nechikol tekítiani uan kin tlajuis sekinok tekichuanij ipan tlajtolchiuilistli, iuan i ompaka paleuijka.
- II.** Ki Ixkayotis ua ki chiuas altepe tekimej, amatekimej ua tlanamej tlen mo neki ipan melauak chiuali in nauatili.

- III. Mo tlalis ua chiuas in tekinechikol paleuil ilnamikili, paleuili ua tekitti iuan sekinok tlalikniua, nechikolmej ua uejka mexika nechikoli ua axajchilan nechikolmej, tlen mo xelof melauak makaskej ilnamikilmej, tomin paleuili ua san paleuili tlen ika mo melauak chiuas ni nauatili.
- IV. Mo moyauas ua neljuayotis nochi maseualtekitl ipan teki ilnamikili, chichiualo ua tekiyo in maseual tlailnamikilmej, amatekimej uan tekimej tlen ki achtouiyos ua itas maseual nemakali ipan to tlal.
- V. Ki temos tlen mo neki ua kin paleuis in maseualmej tlen ki pias sotlajyotl uan uelis ki maseuaskej in maseual nemakal kokolyotl, san mo neki mo ixmatis tlamanmej tlen mo neki.
- VI. Mo moyauas ua meluas, ika nechikolmej tlen kin melauak maseualyo machtiay maseualmej tlen tekitij ipan ueyi tekikalmej, ua nochi kampa ueli kaltekitinij tlen in teki ki melauak chiuaskej ua melauak uikaskej ni nauatili ma kin paleuikaj tlen kin kokotokej, ixpanotokej ua itatokej maseual nemakal tlajtlakoli.
- VII. Nochi tlen kin tekichiuatla uan osekin melauak nauatilmej tlen mo neki ua ika mo uikas ua melak chiuas ni nauatili.

Nextili 8.- Kalnauatili mo neki ki chiuas.

- I. Ki temos tlailnamikilmej tlen mo neki uan ika mo chiuas tlanauatil teki ixmatilmej tlen ki uikatiyas ma mo melauak chiua ni nauatili.
- II. Sekinok tlamanmej tlen ki melauak nauatil majyotia ua ken sekinok semi mo neki tlen ika mo melauak chiua ni nauatili.

Nextili 9.- Mo neki ki chiuas ueyi kalnauatili, iuan in kaltekichiuatla melajyo nextili.

- I. Mo moyauas tlailnamikili tlen te iljuis ma ki nextikaj nemilmej tlen mo chiua ika tlajtlakol maseual nemakali, sentel ki manauitos i chikaualis akin ki nextis inon nemilmej.
- II. Ki amanextis i metstika ama tekitl iuan Mexico tlal nauatil nechikoli, kenik miskaltia in teki sotlauali ika maseual nemakali.
- III. Ki itas in tlaixtemol tekitl ipan in maseual nemakal kokolyotl ipan Mexico tlali.
- IV. Kin temos maseual altepemej tlen uelis sotlauia ipan Mexico tlali, achi uelis maseual nemakali ki maseuaskej, pampa mo nekis ki ilnamikiskej kenik ki xoleuaskej maseual nemakali.
- V. Ki pias maseual tekitiani machtilekej ua no kuali kalmej kampa kin chikauaskej uan paleuiskej maseual nemakal kokoyanij, ixpanotokej uan itatokej ni maseual nemakal tlajtlakoli, mo paleuis iuan kalteki tlajtlakol maseual kokoyani yolchikauali ipan in Mexico tlali.
- VI. Ki pias maseual tekitianij machtilekej ipan maseual nemakal tlajtlakoli.
- VII. Ki chiuas ipan *Internet* sejkak kampa kuali mo teljuiskej nochi tlen mo itas ipan ni maseual tlajtlakol nemakali, tlen ki ueyi maseual moyauas in ueyi kalnauatil, ika maseual tlajtol moyauali tlen ki pias, uan uelis amo mo tokayotis akin ki chiuas.
- VIII. Ki ilnamikis kenik kin paleuiskej maseual nemakal kokoyanij, ixpanotokej uan itatokej ni maseual nemakal tlajtlakoli, sentel ki tlachilitos ma ayokmo ki maseuaskej ni yolkokoli.
- IX. Ki selis ua ixtetemos in tlateljuili tlen mo chiuas ipan in maseual nemakali tlajtlakoli.
- X. Teki chiuas tlen ika ki melauak uan kuali senkauas kochka kalmej ika nochi tlen mo neki ua ijkino te kochkal makas, manauis, paleuis ua kin pajtis in maseual kokoyanij ika maseual nemakal tlajtlakoli uan kin paleuis ika se melauak tlakayo manuili uan ijkino ki piaskej tlakayo chikauali ua se tektik yolchikauali.
- XI. Mo tekichiuatla nechikos iuan ueyi tlanauatianij, Mexico tlen nauatianij ua chinanko nauatianij, kenik ki sotlauaskej maseual nemakal tlajtlakoli.
- XII. Nochi tlen kin makilis sekinok tepatlajtoan nauatilmej uan nochi tlen mo nekis ika mo melauak chiuas ni nauatili.

Nextili 10.- Mo neki sentel ki chiuas tekikal maseualyo itali:

- I. Mo tekichiuatla nechikos iuan ueyi tlanauatianij, Mexico tlal nauatianij ua chinanko nauatianij, kenik ki chijtiyas ua sentel ijitas nochi maseualyo tlateljuili noso ijkino ki tejtemos kampa kin matiltiskej kalmej uelis mo chiua noso eltok in maseual nemakal tlajtlakoli.
- II. Ki chiuas tlailnamikili ua ilnamikis tlen ika ki achtouiyos ua sotlauas in maseual nemakal tlajtlakoli.

- III. Ki ixmatil moyauas iuan maseualmej in tepos poualmej "066" kampa kin isokapa ua kakil paleuiskej ua kampa amo aka kin tlateljuis "089", ua kin paleuiskej tlateljuii ipan maseual nemaka tlajtlakoli.
- IV. Ki chiuas tlailnamikilmej tlen kin paleuis ki kuamachiliskej kenik tekij in maseual tlajtlakol chiuanij, ua ijkino kin sotlauaskej ua no ki achtouiyotikej.
- V. Ki ama ixtlaliskej ua mo matis ua itas kampa mo chiua tlajtlakolmej tlen mo ijtoua ipan ni nauatili.
- VI. Mo ixtlalis kenik ijitasej ua mokuilauiskej altepe tepos kuako maseual uikanij, ua ijkino mo ixmatis kenik maseual nemakal tlajtlakol mo chiua.
- VII. Mo tlailnamikil tekichiuil nechikos iuan ueyi tlanauatyanij, Mexico tlanauatyanij ua chinanko nauatyanij, tlen ika ki achtouiyos ua sotlauas in maseual nemakal tlajtlakoli, kenik ki ijtoua in Mexiko maseualyo melauak ital nemili.
- VIII. Ki ixtlalis ilnamikilmej tlen kin manauis ua paleuis maseual nemakal kokoyanij, ixpanotokej uan itatokej ni tlajtlakoli, iuan nauatil nechikol no intla onka ipan maseual nemakal tlajtlakoli.
- IX. Ki selis ua chiuas, ipan Mexiko tlali, nochi tlailnamikilmej tlen kin manauis in altepe neminij tlen ika ki sotlauas maseual nemakal tlajtlakoli.
- X. Ki ixtlalis ua chiuas melauak machtili in akimej ki itaskej maseual nemakal kokoyanij, ixpanotokej ua itatokej in maseual nemakal tlajtlakoli.
- XI. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlananmej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.
- XII. Mo neki mo chiuas ni tekimej iuan in tekikal maseualyo itali ua mo nauatil teki nechikos iuan in ueyi Mexiko kalnauatili, ika tekichiuil melajyo nextili; no ijkino mo neki te matiltis tlajtoli tlen ki chiuas in ueyi kalnauatil Mexiko tlali, tlen ika ki sotlauas maseual nemakal tlajtlakoli.

Nextili 11.- Mo neki ki chiuas tekikal yolchikauali:

- I. Ki chiuas melauak tlananmej tlen ika ki tlakayo ua yol chikauas, tlen ki nekiskej in maseual nemakal kokoyanij, ixpanotokej ua akimej ki itatokej in maseual nemakal tlajtlakoli.
- II. Kin makas sentel machtili nochi tekitanij akimej kin nauatiskej ma ki itaskej maseual nemakal kokoyanij, ixpanotokej ua itatokej in maseual nemakal tlajtlakoli.
- III. Kin pias tekitanij akimej kin chikauaskej maseual nemakal kokoyanij, ixpanotokej ua itatokej in maseual nemakal tlajtlakoli.
- IV. Ki tlaliskej ipan sesen in altepe kaltepajtianij, tlananmej ika tlen te matiltis, ki ijitasej ua kin iljuis no in ueyi tlanauatyanij, kaman pampa ika i maseualyo teki chiuil ki matis intla onka noso mo chiua se maseual nemaka tlajtlakoli.
- V. Ki ixtlalis tlananmej kenik ki melauas ua uikas, no ijkino tlen ika mo paleuis, ki ijitasej ua ki kuamachilis amo melauak nemilmej tlen mo nechikol uikas ika tlakayo chiuil nemakali, yolka nakatl ua yeso chiuil, ua kin matiltis nima in tekichiuil melajyo nextili, ua ijkino nima ki ixtemos akimej tlajtlakoyanij uan ki chiuas tlen mo neki.
- VI. Ki chiuas teki ilnamikili tlen ki melauak itas in maseual nemakal tlajtlakoli.
- VII. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlananmej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.

Nextili 12.- Nochi teln mo neki ki chiuas tekikal teki chiuanij:

- I. Mo ixtlalis kenik ijitasej, ok kampa asi i teki chiuil ipan ni nauatili, ipan kal tekichiuilmej ua kampa te tekimakaj, pampa ijkino ki achtouiskej ua itaskej in maseual nemilmej tlen uelis ijkino ki peualtisekej in maseual nemakal tlajtlakoli, ua intla ijkino panoskia noso pantiskia, ki matiltis nima in kal teki chiuil melajyo nextili.
- II. Ki moyauas matil teki chiuilyotl iuan maseualmej tlen achi kin echkauiaj in maseual neamakal tlajtlakouanij.
- III. Ki chiuas tlananmej tlen ki paleuis ika ki ixmatis, achtouis, ki itas ua sotlauas nochi tlananmej tlen ika kin teki maseualtiaj.
- IV. Ki temos, ok kampa i teki asia, tlajkuilol tlailnamikili iuan maseualyo tekipianij, ua ijkino kin makas teki machtili ua tekiuis maseualmej tlen ki maseua se maseual nemakal tlajtlakoli.
- V. Ki ixtejtemos kampa onka tekil ika amo kual nemilmej kampa ki ueyiliaj noso ki miyekiliaj in maseual nemakal tlajtlakoli.

VI. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlamamej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.

Nextili 13.- Tlen nochi mo neki ki chiuas tekikal machtili:

- I. Ki temos kenik in temachtianij ma kin ixtlamatiltikaj melauak uan kenik ki achtouiskej in maseual nemakal tlajtlakoli.
- II. Ki temos tlamamej kenik kin yolyamanilis nochi momachtianij, no ijkinno tatamej uan nanamej ipan nochi kulan kuesoli ipan maseual nemakal tlajtlakoli ua kenik ki achtouiskej.
- III. Ki chiuas ipan kalmachtilmej, tlen ika ki kaxanis ua achtouiyos iuan in siuapilmej, okichpilmej uan telpokayomej ipan in maseual nemakal tlajtlakoli, achtoui mo nechikos tekittl iuan tekikal maseualyo itali iuan in yaonauitl tlakamej ipan chinanko tlali kampa tlatilantokej.
- IV. Kín selis ipan kalmachtilmej akimej kin kokotokej ua ixpanotokej ika maseual nemakal tlajtlakoli.
- V. Ki nechikoskej iuan tlauiatyanij, akimej ki achtouiyaj ua sotlauaj maseual nemakal tlajtlakoli, ua ki matiltiskej intla onka se tlamantli tlen nochi mo notsa nika.
- VI. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlamamej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.

Nextili 14.- Tlen ki chiuas tekikal maseualyo chichiual miskaltili:

- I. Ki ixtlalis ua chiuas tlailnamikilmej, tekimej tlen ki ueyilis maseualyo chichiual miskaltili ua kin kual ojchiuas ipan in tonali nochi maseualmej tlen achi mo echkauiaj ipan ixpanoli tlen mo ilnamiktok ipan ni nauatili, pampa mo neki ki ixpoloskej tlamamej tlen kin yolkuetlani ua echakauia in maseual nemakal tlajtlakoli nochi maseualmej.
- II. Ki moyauas tlajtolli ipan maseual amoch nextili, in tekimej tlen ki senkauas maseualyo chichiual miskaltili.
- III. Ki ixtlalis ua chiuas tlailnamikilmej tlen ki ueyilis maseualyo chichiual miskaltili, uan kin kualchichiuas in maseual tonamej akimej yol kuettlanij uan kin ilnamiktokej ipan ni nauatili, pampa mo neki ki ixpoloskej tlamamej tlen kin yolkuetlani ua echakauia in maseual nemakal tlajtlakoli nochi maseualmej.
- IV. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlamamej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.

Nextili 15.- Tlen ki chiuas tekikal paxlol melauak chiuan:

- I. Ki chiuas tlamamej tlen ika kin matiltis nochi paxalol tekichiuani uan akimej iniuan paxalouaj, ipan Mexiko tlali in kuesolmej tlen mo chiua iuan maseual nemakal tajakoli.
- II. Ki chiuas machtil tlailnamikil moyauali uan mo achtouis ipan maseual nemakali kampa chinankomej Mexiko tlali tlen ki piáj paxalouanij, tlen ika ki xoleuaskej in ajautil siua nemakal paxaloli.
- III. Mo melauak amatlaliskej akimej maseual paxalol tekipoj, kampa kuali ki itaskej in tlanauatyanij tlen in teki ki achtouiskej uan sotlauaskej in maseual nemakal tlajtlakoli.
- IV. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlamamej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.

Nextili 16.- Tlen ki chiuas tekikal maseual uikani:

- I. Ki ixtlalis ua chiuas tlailnamikilmej, tekimej tlen ki melauak itas ua chiuas tlen mo ijtoua ipan ni nauatili nochijkak kampa mo ojtlatitok maseual uikal tepos nemili, ua ijkinno ki achtouiyos ua itas tlen uelis tlajtlakoli mo itatok ipan ni nauatili.
- II. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlamamej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.

Nextili 17.- Tlen ki chiuas Mexiko maseual telpokayo nechikol tekitti:

- I. Ki chiuas tekimej tlen ki achtouis tlajtlakol maseual nemakali, tlen kin matiltis telpokamej ipan in Mexiko tlali, ika in sesentlamantik tlajtol moyauali tlen onka noso sekinok moyauamej.
- II. Tlajtol moyauas iuan telpokamej tlen maljuili, uan tlamamej tlen ki achtouiyos, in kenik ki tekiuskej uejka tlajtol maseual uikani ua te maka *internet*, intla mo kuamachilis ken se tlamantli tlen ika kin echkauiaj ua asij maseualmej tlen ki maseuaskej in maseual nemakal tlajtlakoli.
- III. Tlajtol moyauas tekimej tlen mo nechikoua iuan maseual nemakal tlajtlakoli, ki melauas iuan tlapokayotl, achi tlen mo echkauia iuan ajautil siua nemakali, tekitti ua kin uika ipan tlajtlakoli.
- IV. Ki ixtlalis, ueyilis ua nechikos iuan chinanko telpokayo teki kalmej ki ixkuamachilis ua tlateljuis tlen maseual nemakal tlajtlakoli.
- V. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlamamej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.

Nextili 18.- Tlen ki chiuas siua maseualyo panoltli Mexiko tlatl tekitanij:

- I. Kin selis maseualmej tlen kin ixpanotokej uan yolkokotokej ika maseual nemakal tlajtlakoli ipan tekimej kampa kin paleuiskej ma mo maseualyotikaj.
- II. Kin matiltis ua ki itas kenik kin paleuij in maseual nemakal kokolyokej, ipan tlanauatil ua te axkayo tepatijloyan kalmej, ki tlachilis ma kin makakaj maseual kual ixtlamatinij ipan ni yolkokoli, ijkin mo tlepanitas tlen ki ijtoua ni nauatili ua nochi ueyi Mexiko tlatipak amanauatili.
- III. Te paleuis ki moyauas ua ki tenkauas in tlanamikili tlen mo neki mo pias, kenik kin itaskej uan keman kin paleuiskej nochi maseual yol kokoyanij, ki ixpanotokej ua ki itatokej ni maseual nemakal tlajtlakoli.
- IV. Teki chiuas tlen ika ki melauak uan kual senkauas kochka kalmej ika nochi tlen mo neki ua ijkin te kochkal makas, manauis, paleuis ua kin pajtis in maseual kokoyanij ika maseual nemakatl tlajtlakoli uan kin paleuis ika se melauak tlakayo manauili uan ijkin ki piaskej tlakayo chikauali ua se tektik yolchikauali.
- V. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlanamej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.

Nextili 19.- Tlen ki chiuas maseual nechikol tlekitl tlen kin melajyo iskaltia san maseual altepemej ipan Mexiko tlali:

- I. Tekichiuas ika nochi tlanamej tlen ki moyauas ua achtouiyos tlen tlajtoua ipan maseual nemakal tlajtlakol nemilimej, ipan san maseual tlajtolmej tlen Mexiko tlali euanij.
- II. Ki chiuas teki tlainamikilmej tlen ika oksempa kin maseualyotis ipan in altepeua nochi maseualmej tlen ki masejtokej oke kin kokotokej ika maseual nemakal tlajtlakoli.
- III. Teki chiuas iuan sekinok kalnauatilmej ua ijkin nochi in paleuili tlen ki seliskej in sanmaseualmej tlen kin yolkokotokej oke kin ixpanotokej ika maseual nemakal tlajtlakoli, ma mo melauak ua kual chiuas amo ika maseual ixtlapejpenili nochi ipan in sanmaseual tlajtol.
- IV. Ki tlajtol patlas no nauatili ipan nochi san maseual tlajtolmej tlen Mexiko tlali euaj.
- V. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlanamej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.

Nextili 20.- Tlen ki chiuas tekikal kampa kin paleuij ma mauikalmej melauak miskaltikaj:

- I. Kin tlachilis ua chan makas ika kentsi tonali, kin makas manauaili, pajtis ua paleuis ika nochi tlen moneki in maseualmej tlen ki masejtokej tlajtlakoli oke ixpanotokej tlen ayomo ki axitia 18 xiuitl ki maljuitos ma nochi tlen mo nekiliy ki piakaj ipan kalmej kampa ijkin kin ixtlaliskej, ua intla kin makauaskej noso amo akis akea ki paleuis noso panoltis, ika sen melauak chanselis ijkin ken sen tlajtoua nochikak ma mo chiua ua melauak uika ni nauatili.
- II. Tlapaleuis, ok kampa i tekichiuas asia, iuan nochi tlanauatyanij tlen mo neki ki achtouiskej, itaskej, sotlauaskej ua xpoloskej nochi ni maseual nemakal tlajtlakoli.
- III. Ki temos sekinok paleuilmej tlen ika miskaltiskej siupilmej, chokomej ua telpokamej kin kokotokej, ixpanotokej ua itatokej maseual nemakal tlajtlakoli.
- IV. Ki temos kenik ki moyauas achtouiyos melauak tlajtoli ika maseual nemakal tlajtlakol nemili, ken san tlapik pilton tekitki, tetsop uiuiyo nemili, san te kuiyo suatili, amo melauak kone selia, uan sekinok tlanamej, mo nechikoskej iuan in maseual melauak itali tlakatekatl ipan Mexiko tlali.
- V. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlanamej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.

Nextili 21.- Tlen ki chiuas maseual melauak itali tlakatekamej ipan Mexiko tlali, iuan kaltekitl kampa ki achtouij tlajtlakoli:

- I. Ki temos kenik mo makaskej kamanali iua nochi tlanauatyanij tlen nika ua nochi Mexiko tlattepaktili, ipan ni tlanantli.
- II. Kin tlanjtlanis kamanali in tlanauatyanij tlen mo pialij in Mexiko tlali, sekinok kalnauatyanij, kalnauatil teki paleuiyanij ua sekinok tlen sejkanok tekipanoaj, ika in tlajtol nauatili ipan maseual nemakal tlajtlakoli.
- III. Ki ixtlalis ua nechikos teki tlainamikil temoli iuan sekinok kalnauatil machtil chiuanij, pampa ika yee ki chiuaskej amatekimej, maseual nextilmej ua tlanamej tlen tlapaleuiskej ki sotlauaskej in maseual nemakal tlajtlakoli.
- IV. Te tlauiis ma mo ita kenik kajki nochi tlanamej, ipan in maseual nemakal tlajtlakoli, ipan chinankomej kampa mo mati mo chiua ni tlajtlakoli, pampa mo neki mo chiuas tlajtol ilnamikilmej tlen ika ki sotlauaskej ni tlajtlakoli.
- V. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlanamej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.

Nextili 22.- Tlen ki chiuas kalpaleuili akimej kin kokotokej ika maseual nemakali in Mexiko tlali:

- I. Ki melauas ma in maseual kokolyokej ki selikaj se paleuili ika melauak nauatili, tlailnamikil chiuali ua maseualyo tekiti tlen ika nima kin manauiskej ua tlepanitaskej in maseualyo yektili.
- II. Tlapaleuis iuan sekinok keltekitinij ki moyauaskej in maseualyo yektili tlen maseual nemakal kokoyanij.
- III. Kin makas paleuili akimej semi tlamaseua ika ni yolkokol tlajtlakoli.
- IV. Ki chiuas tlailnamikil pajtli amatl tlen mo nekis iuan ueyi tlanauatyanij.
- V. Kin tlailnamikiltis ua paleuis maseual kokoyanij ika uiuiyo kajayauali noso ajauil siuanemili, pampa ijkino amo mo kokolismakaskej, ika echkaui siuayo kokolismej ua konekuiskej amo ika in yolo.
- VI. Kin makaskej paleuili ika tepantlajtoani kema mo ixpantiskej iuan tlanauatyanij.
- VII. Kin temoskej mauikal peleuiyanij ua maseualyolo tlen kin paleuiskej in kokoyanij.
- VIII. Ki temos iuan kalpajtil nauatyanij ua maseualmej tlen tepajtian peluaj.
- IX. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlanamej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.

Nextili 23.- Tlen ki chiuas kalnauatil uikani ipan Mexiko tlali.

- I. Ki ixtlalis melauak machtili ika tlen ki iskaltis in ixmatili ua kenik mo chiua tlen mo neki ika iuan tekitanij akimej mo chiuaskej in maseualyo nauatili ipan in manauili ua pajtli ipan in maseual nemakal tlajtlakoli.
- II. Kin matiltis tlanauatyanij ipan ni tekiti, melauak tlajtol chichiuali ipan maseual nemakal tlajtlakoli, no ijkino ken ipan tlalyo nauatilmej kampa mo ilnamikis.
- III. Ki itas ma mo chiua nochi in nauatilmej tlen yauia iuan in maseual nemakal tlajtlakoli, iuan maseualmej tlen ki piaj se yolkokoli noso kin ixpanotokej nochi tlen kina maka ni amanauatili.
- IV. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlanamej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.

Nextili 24.- Tlen ki chiuas in nechikol maseual yektili tlen Mexiko tlali:

- I. Ki ixtlalis, iskaltis ua chiuas kual amatekimej tlen ika kin paleuiskej in maseual nemakal kokoyanij ua kin ixpanotokej ika maseual nemakal tlajtlakoli.
- II. Ki ixtlalis tekimej tlen ika ki tetsopas ma mo chiua tlen ipan taltepaktli mo ilnamiktok ua ki kual seljtok ipan Mexiko tlatipak, ipan ni ilnamikili.
- III. Ki ixtlalis ua uikas meluak sasanili iuan tlanauatyanij ua kalnauatyanij tlalyoka noso chinankomej, no ijkino iuan altepe maseual nechikolmej mexika ua tlaltipak euaj, ipan ni nauatil ilnamikili.
- IV. Kin tlajtlanis tlanauatyanij akimej ki ixkayotiaj ni amanauatili, ma ki nextikaj tlen ki chijtokej ipan achtouiyo tekimej, ki itatokej ua ki sotlajtokej in maseual nemakal tlajtlakoli.
- V. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlanamej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.

Nextili 25.- Tlen ki chiuaskej in Mexiko tlali chinanko tlatilayanij:

- I. Ki chiuas ua iskaltis se melauak amatekitl, tlailnamikilmej tlen ika kin paleuiskej achtouiyotl in maseual nemakal tlajtlakoli, ipan in tlalua kampa mo poualtiaj.
- II. Kin machtiltekej ni kalnauatil tekitanij ua ijkino kin melauak paleuiskej maseualmej akimej ki maseuaj in maseual nemakal kokoli noso kin ixpanotokej ika in maseual nemakal tlajtlakoli.
- III. Kin makas manauili ua paleuili nima in maseual kokoyanij, ki ixpanotokej ua itatokej in maseual nemakal tlajtlakoli, ok kema ki matiltiskej tlanauatyanij ipan ni tlajkoli.
- IV. Ki chiuas tlailnamikil nechikolmej tlen ika ki matis ua achouiyos in maseual kokoli ipan maseual nemakal tlajtlakoli, kema te makaskej amamej tlen ika te kauiliskej ma tekitikaj kampa uelis mo chiuas ni tlajtlakoli ken tlailnemakaloyan, youal nechikoloyan, tlamauisolpa, pakiloyanmej ua mauiltiloyan, kal xixitoloyan, kalkochiloyan, altiloyan, apokiyotl, kaltlakualoyan, uejka tepos teikti ua sekinok, ijkino ken kin ijtisaskej ni kalmej, intla oke amo ki tlateljuiskej, ua ki matiltiskej in tekichual melajyo nextili intla uelis maseual nemakal tlajtlakouaj.
- V. Ki ixtlalis tlanamej ua mo teki nechikos iuan Mexiko tlatipak ua Mexiko tlal tlanauatyanij tlen kin kauilis ki achtouiskej, itaskej, sotlauaskej ua xpoloskej in maseual nemakal tlajtlakoli.
- VI. Nochi sekinok tlen kin makas tepantlajtoan tlanamej ua mo nekis pampa ika mo chiuas tlen ki neki ni nauatili.

Expaka tokaitl
Tlalnamiikili ika tlajtejtemoskej, chiuaskej ua tlatsakuil tlaliskej

Iyoj xeloli
Tlajtlakoli ua tlatsakuiliti

Nextili 26.- Ni amanauatili ki kui maseual tlatsakuilitili ipan maseual namakal tlajtlakoli, i tlamaseualyo, i nauatilua, no ijkino ken tlajtlakol temoli tlen mo ita ipan ompaka tokaitl, tlen mo pia ipan ueyi Mexiko nauatili, ken mo ijtoua ua ilnamiki ni nauatili ki ixtlalia.

Naupaka tokaitl
Tlamanauili ua paleuili in maseual kokoyanij, ki ixpanotokej ua itatokej in maseual nemakal tlajtlakoli.

Achto xeloli

Maseualyo yektili tlen maseual kokoyanij, ki ixpanotokej ua itatokej keman tlatsakuil tekiuia ua kenik kin manauiskej.

Nextili 27.- Tlen ika mo nemachtilis ipan ni nauatili, mo ixmatis ken kokoyani akin ki nextis i tlakayo tlen mo maljuil tlali ika tlen mo chiua nochi in maseual nemakal tlajtlakoli, noso in maseuali ipan akin mo seuia ni nemili, noso akiuel maseuali tlen ki maseua noso maljuil panoa ki maseuas ni kokoli, uelis tlakayo kokoli, tlailnamikilis noso yol tlasoj kokoli, tomin pololi, tlanauatil ixpanoli, noso iyoka kaua i maseualyo yektil pampa ijkino ki kaua i maseual nemakal tlajtlakouanij.

Tlen o mo ijto ika melauak tlajtoli mo ixmatis, mo tsakuas, tlateljuis ua tlatsakuilitis akin ki chiua, paleuia oke ki melaua in tlajtlakoli, intlā mauikalmej iuan in kokoyanij.

Akimej kin ixpanoj ki piaskej san se maseualyo yektil ken tlen san kokoyanij.

Nextili 28.- Mo itaskej ken kin ixpanotokej, ok in maseual nemakal kokoyani uan i ompaka mauikalua, akin kin tomin panoltia, no ijkino sekinok maseualmej tlen ki piā in champo noso in tlasoj mauikal echakuili iuan akin ki maseua maseual nemakal kokoli uan yejua no ki maseuaj, ki maseuatokej noso mo pantia ika maljuili ki maseuaskej se maseual nemakal kokoli noso tlakyo nempololi ua i pampa ni tlajtlakoli. In tsalan mo pantia:

- I.** I Okichpilua noso siuapilua in nemakal kokoyani.
- II.** I siua, ompaka siua noso ompaka tlaka.
- III.** Akin ki tokatiskej tlanauatiyanij tlaselis ipan tlajtlakolmej keman akin ki kokotokej oke ixpanotokej mikis.
- IV.** In maseuali akin iuan sentel mo panoltij in maseual nemakal kokoyani uelis ome xiuimej achtoui keman ayomo mikia.
- V.** Maseuali tlen mo koko keman o ki neki ki paleuis in maseual kokoyani kema mo maljuiloua noso ki achtouiyo ni yolkokoli.

Nextili 29.- Mo kuamachilis ken se maseuali itatika nochi akin ki melauak oke amo melauak ita, ika i itlalnamiikil ki mati ipan in tlajtoli tlen mo neljuayo temoua, ua yeka kuali te makas tlajtoli tlen ika mo senkauak tlalis, maske amo mo itas kenik kaj ika ama nauatili.

Nextili 30.- Intlā mo neki kin melauak kuamachiliskej kokoyanij, ixpanotokej ua itatokej, in tlanauatiyanij mo neki ki ixtlaliskej nauatilmej tlen ika kin manauiskej ken nii:

- I.** Mo ixtlalis tlanamej ika ki melauak ixmatiskej kokoyanij uan tlen uelis kin kokoskej.
- II.** Ki achtouiskej amatekimej tlen ika tlanauiskej ua paleuiskkej, keman mo chiua ua teipa in tlateljui tekittl, ijkino ken paluili ipan nochi teixpantil tlatsakuili kema mo nekis, san tlajtol texpantili ua amachiualo. Ni amatekimej pouis ipan kaltekimej tlen ni nauitili ki ijtoua, in seltitsi noso iuan sekinok tlanauatil kaltekimej, san altepeua noso ki piā in axka, kampa kuali tekichiuaskej nochi maseualmej.
- III.** Ki ixtlalis ua ki tekiuis amatekimej tlen ika nima kin manauis nemakal kokoyanij noso kin ixpanotokej iuan kal paleuiyanij.
- IV.** Kin manauis ua paleuis ika kalkochili keman mo chikauaj, mo yoltlaliā ua maseualyotiaj, ijkino no kal kualchiuas kampa kuali mo temachoas amo tleno in pantis, kampa nochi kin tlepanitaliskej in maseualyo yektili, no ijkino kin tlamakaskej ua maljuilo ken sesen in tlakayo mo nekis, keman siuapilmej, piltonmej noso piltonyo telpokamej tlen kin makajtokej, tlanauatiyanij ki pia kin kal kochil makaskej pampa mo neki sentel mo melauas tlen ki chiua se kuali piltonyotl.
- V.** Ki ixtlalis ua ki tekiuis amatekimej tlen kin makas melauak yolchikauali in maseual nemakal kokoyanij, tlen ika ki chikauas noso nik melauak makas in maseualyo yektili.

- VI.** Ki chiuas manauil amatekimej ua kin paleuis kokoyanij ua ixpanilokej ika tlajtlakolmej, kampa kuali kin maseualyo patlas ua oskempa kin tlaitis ua chantis ipan Mexico ua sejkanok tlali.

Nextili 31.- In melauak manauaili tlen maseual nemakal kokoyanij ki piäj, echkaua no tlen ki ijtoua nextili 20 ipan Mexiko ueyi ama nauatili, ipan nochi amanauatili ua nochi sekinok nauatilmelj tlen mo melauak ijtoua ipan ni amanauatili, kenik nika mo notsa ua nextia:

- I.** Melauak te makas, kema ijkino mo nekis, kuali kalkochili, kuali tepajtili ua machtili, no ijkino ki temos kenik te makas machtili ua kampa kuali ki piäskelj tekiti, ok keman kuali ki asiskej chikauali ua mo melauak maseualyotiskej.
- No ijkino, kin makaskej tlailnamikili melauak ua kuali tlen ika no maseualyotiskej oksempa, tlen kin ojtis ma in selti mo panoltikaj, ken tlajtoua ipan IV xeloli, *Nextili 30*, ipan ni amanauatili.
- II.** Kuali ua meluak itali ipan tlakayo, tlailnamikil ua maseualyo chikauali ok keman nochi kuali mo melauak chikauas ika tlanauatiyanij, akimej kuali mo nechikoskej iuan nochi maseualmej iuan akimej ki asiskej tlen mo neki.
- III.** Kin paleuis se ompaka tlajtouani, intla uala ipan se san maseual altepetl noso se sankaltitla eua noso san maseual taltoua noso se sentlamantik tlajtoli ken kaxtili noso ki poloua se achi i tlakayo.
- IV.** Kin tlailnamiktiskej ika tlanauatili akimej kin kokotokej oke ixpanotokej ua mo nekiliaj, no ijkino kuali tlajtoskej iuan in teixpantika.
- V.** Uan nochi tlen kin paleuis mo tlakayo manauiskej, in majkayo nemili, yolchikauayotl, tlakayo ua ilnamikil chikaualo, maseualyo yektili, no ijkino ken mo neki kuali miskaltiskej, intla ni maseualmej tlen semi mo maljuiloua.

Nextili 32.- Maseualmej tlen mo neki ki chiuaskej ni nauatilmelj, ok kampa in teki kin axitilia, ki pia kin makaskej maseual nemakal kokoyanij, ixpanotokej uan itatokej, ki chiuaskej manauili ken kuali melauak ki ijtoua ni ueyi ama nauatili, tlanauatil tlajtlakol chichiuili ua nochi melauak tlajtlakol nauatilmelj ipan ni tlailnamikili, ijkino ken no chiuaskej tekimej tlen kin paleuiskej maseual kokoyanij, ixpanotokej ua itatokej, no ijkino ika maseualyo yektil nemili tlen mo ixtlalia nika:

- I.** Kin paleuiskej, sentel ika yol maseualyotl, ki tlepanitsakej in nemilyotl ua tlen mo neki mo pialiskej, nima kin taljtol kakiskej, kin senkauaskej tlen mo nekikiliaj, ijkino ken melauak tlajtoua ni amanauatili.
- II.** Yetos keman mo notsaskej, ipan seyok kalxeloli in kampa yetos akin tlajtlakole.
- III.** Ki matiltiskej tlajtoli tlen mo nekilis iuan ueyi tlanauatiyanij.
- IV.** Ueyi tlanauatiyanij ki meluak tlailnamiktiskej, akimej ki piäskelj tlailnamikili iuan akin machtile ipan ni tlajtoli, akin ki pia sentel kin matiltis kenik yauia in tlajtolnemili ua kenik mo chijtla, no ijkino ken paleuili tlen mo neki ki makaskej.
- V.** Tlajtlanis kenik kin itaskej ua paleuiskej noso maljuiliskej in maseual nemakal kokoyanij, ixpanotokej ua itatokej, keman mo ixtomas ua kin temoskej akimej uelis tlajtlakouanij ua kin kuiliskej tlen ki piäj ua ika ki senkauaskej yolkokoli.
- VI.** Amo kin itaskej keman te makaskej noso miyakiliskej in ixtomal tlajtol ipan kalnauatili, kampa tlanauatiyanij mo neki kin ixtlatiskej ma amo kin ixmatikaj.
- VII.** Tlajtlaniskej, keman ijkino uelis, nochi tlajtol teixpantili ma mo chiuä ipan kalxeloli ueuejka ua ika tepos tlajtoli tlen kuakuali ua no ijkino intla noja konemej tlen amo miyak xiuimej ki piäj, in tlajtolteixpatil mo chiuas xelotokej.
- VIII.** Sentel mo temos kenik mo tlatis ua manauis in maseualyo ixmatil pampa ijkino ki pitsauas ma mo mati tlajtoli ika tlen kin ixmatiskej akimej in maseual nemakal kokoyanij, ki ixpanotokej noso ki itatokej in maseual nemak tlajtlakoli.
- IX.** Kin makaskej se amakopinali san tlapik ua nima, kampa tlajtol teixpantiaj.
- X.** Tlapaleuiskej iuan kal tlatsakuil tlanauatiyanij ua te makaskej tlailnamikili ipan se tlateljuli.
- XI.** Sentel ki matis kampa yetok akin tlapaleui noso o tlajtlako ipan maseual nemakal kokoyani, ki ixpano noso itatok.
- XII.** Ki matiltiskej intla ki majkajkej akin tlapaleui noso o tlajtlako ipan maseual nemakal kokoyani, ki ixpano noso itatok, ua nima ki paleuiskej kenik mo manauis i tech ni tlajtlakouani.
- XIII.** Nima ki matiltiskej ua ki makaskej paleuili tlen ika mo manauis, intla mo chololis akin noso akimej maseual nemakal tlajtlakouanij, akin ki kokol makaj, ki ixpano noso itatok.
- XIV.** Ki piäs paleuili ika achto tlajtolmelauali, tlen ki kual kuis in kal tlatsakuil tekiki noso akin kin teixpantis in maseual nemakal kokoyanij ua tlen kin ixpanotokej, ua noja amo miyak xiuimej ki piäj, keman ika se tlailnamikini i tlajtol

paleuil kuali mo melauas ma te maka i tlajtlakol tlajtol achtoui, ok keman ipan ni kauitl mo asis in tlajtol meluak nextili ma te maka kanalolpa ua in piltontli amo uelis te makas i tlajtlakol tlajtol noso keman ni tlateljuii kamanli semi ki kokos ua melauak tlailnamikis miskaltli.

XV. Kin matiltiskej sentel tlen pano ipan tleteljuili ua tlen mo chijtiya ua kenik mo uika ni tlamantli ipan nauatil tlajtoli.

Nextili 33.- Sentel keman mo chiuu in tlajtlakol tlajtol itali, tlatsakuil ua ama nauatil tlanauatiyanij mo neki ki chiuaskej tlamamej tlen kin manauiskej in nemakal kokoyanij, ixpanotokej ua itatokej kuali ki ijtoskej tlen pano amo kin ixmamatiskkej noso majmauaisekej ipan yejua ua in mauikalua.

No ij kino, mo ixtemos kenik amo panoskej maljuili kin nemakal kokoskej oksempa kernan mo chiuas tlajtol teixpantili, amo kin ixpantiskej miyakapa akimej nemakal kokoyanij in ixmatilis ua no ij kino nochi in mauikalua, ua ij kino ki itaskej kenik in tokayoua ua tlamamej ika tlen kin ixmatiskiaj ma amo mo mati, amo kana.

Iuan ni tlailnamikili mo nechikos, san matili amo tlajtol tsakuali ua san se tlachiuuili noso nechikolo, san kenik ki mo nekilia in maseual nemakal kokoyanij, kenik ua kampa o mo chiuu in maseual nemakal tlajtlakoli, tlen nika mo ijtoua:

- I.** Ki kauaskej ma in tlainamikil ua tlen ki matisneki mo teixpanti ua melauak ita nochipak keman mo chiuas ni tlajtol chichiuuili ua mo tlatlajko tlalis tlen yejua ki mo nekiliaj, ua amo mo iyoka kauas i maseualyo akin ki teljuiaj.
- II.** Amo ki uejkaualtiskej tlen mo neki mo senkauas ua keman mo chiuas in nauatilmej tlen te makas in melauak tlajtlakol senkauuili.
- III.** Keman te makaskej in melauak tlajtol mo tekiuis teposmej tlen ki xoleuas ken mo ixmati in tos, ua mo teixpantiskej ipan se kal tsaktli.

Nextili 34.- In nemakal kokoyanij, ixpanotokej ua itatokej ki seliskej paleuili ika tlamamej, nauatilo, tepajtilo ua tlailnamikilo tlen mo nekis, iuan kal tlanauatiyanij, tlen kuali mo paleuiskej iuan maseual nechikolmej, altepeyoka ua nochi maseualmej, ij kino ken tlajtoua ni nauatili.

Nextili 35.- Keman kin makaskej paleuili in maseual nemakal kokoyanij, kuali ki melauak itaskej tlen mo nekis pampa ki piaj ika nemakal kokol tlamaseuali noso ika sekinok tlamamej tlen kin maka yolchikaua sotlauuili.

Ompaka Xeloli

Amateki manauili tlen kokoyanij uan ki itatokej

Nextili 36.- In kal tlatsakuili tlajtlanis ma ki paleuikaj Mexiko tlanauatiyanij kin teixpantil patlas ua kin seyok tlal makas nemakal kokoyanij, ixpanotokej ua itatokej in tlajtoli tlen mo ita ipan ni nauatili, pampa in chikaualo mo ita ika maljuili.

Expaka Xeloli

Mexiko tlal tomin paleuili

Nextili 37.- Mexiko tlal tlakatekatl ki ixtlalis se tomin paleuili ika ki achtouiskej, itaskej ua sotlauaskej in maseual nemakal tlajtlakoli.

Mexiko tlal tomin paleuili mo pias ken in ueyi ama nauatili ki xexelol sesen ixtlalia, no ij kino ken ni nauatili ki melaua, ua mo senka tlalis kenik ki melauak ijtoua in nextili 81 ipan ama nauatili, san amo mo chiuas tlen tlajtoua V xelol tlajtoli ipan ni nextili.

Mexiko tlal tomin paleuili mo xelol chiuas ken in nauatilmej ki ijtoskej, mo tokilis nochi maseualmej ki ixmatiskej, maseual pialyotl, melauak chiualyotl ua xelolyotl tlen mo ijkuiilos ipan in meluak nauatilo, kampa mo ijtos kenik mo chiuas ua makatiyas in tomin paleuili.

Makuil tokaitl

In tekinechikolmej uan maseual nechikolmej

Iyojtsi xeloli

Maseual tekiyotl

Nextili 38.- In tekinechikolmej uan maseual Mexiko tlali, Mexikame ua tlaltepak nechikolmej, kuali teki ixtlaliskej, amatekimej ua nochi tekichiuamej tlen yaskej kampa:

- I.** Ki achtouiskej ua sotlauaskej maseual nemakali.
- II.** Manauiskej ua paleuiskej nemakal kokoyanij, ixpanotokej ua itatokej.
- III.** Ki temoskej nemilmej, no ij kino tlen uelis akimej kin nemakal kokotokej noso ixpanotokej ua tlen uelis maseual nemakal tlajtlakouanij.

- IV. Ki moyauaskej, matiltiskej, yomelauskej ua manauiskej tlen monekiliaj nemakal kokoyanij, ixpanotokej ua itatokej in maseual nemakal tlajtlakoli.
- V. Seyok tlamantli tlen ki yekana ma mo melauak chiua ni nauatili.

Chikuase tokaitl

Ama nauatili tlen ki achtouis, itas, sotlauas ua ki ixpolos maseual nemakali ua tlen kin manauis ua paleuis nemakal kokoyanij.

Xeloli se

Mexiko tlal nauatil nechikoli

Nextili 39.- Mexiko tlal nauati nechikoli, i teki ki ama ixtlalis tlamanej ua mo nechikos iuan sekinok tekimej ika tlen sentel ki achtouis, itas, sotlauas ua ki ixpolos maseual nemakal tlajtlakoli, tlen mo neki mo teki panoltis ika:

- I. Mo ilnamikis ua sentlalis se teki chiuali ken se tlakateka ilnamikil tekittl ipan maseual nemakal tlajtlakoli ua sekinok tlen mo ita ipan ni nauatili.
- II. Ki peualtis ua tekinechikos iuan kalnauatijanij ua ijkino ki achtouiskej, chikauaskej, ki sotlauaskej ua ixpoloskej maseual nemakal tlajtlakoli.
- III. Ki selis ua ki melaj tlalis tlen ki matiltiskej ipan ni amanauatil tlailnamikili, tlen ki chiuaskej in maseual teki nechikolmej.
- IV. Ki ijitias ua kwalitas amatekimej, tekimej ua ki uikaskej kaltekitki tlen moneki mo melauak chiuas ken tlajtousa ni amanauatili.
- V. In yejyekoli, tlajtol teixmatilistli ipan ni ama tlailnamikili san amo mo kalakis tlen sekinok kaltekimej mo neki ki chiuaskej, amatekimej ua tekimej tlen mo chiuaskej ua ika ki achtouiskej, itaskej, sotlauaskej ua ixpoloskej in maseual nemakal tlajtlakoli.

Nextili 40.- In Mexiko tlal nauatil nechikoli mo chiuas iuan tlakatekamej tlen kaltekimej ua kalnechikol tekittki ken nika mo notsaj:

- I. Mexiko tlal tlakateka nauatijani.
- II. Mexiko kal tlakateka ompaka nauatijani.
- III. Tekikal maseualyo itali.
- IV. Tekikal paxlol melauak chiuani.
- V. Tekikal yolchikauali.
- VI. Tekikal maseualyo chichual miskaltili.
- VII. Tekikal machtili.
- VIII. Tekikal teki chiuani.
- IX. Tekikatli maseual uikani.
- X. Tekikal amanauatil tekittki in Mexiko tlali.
- XI. Tekikal amanauatil chiuani in Mexiko tlali.
- XII. Mexiko maseual te pokayo nechikol tekittki.
- XIII. Ueyi kalnauatil ipan Mexiko tlali.
- XIV. In nechikol maseual yekittli tlen Mexiko tlali.
- XV. Kalteki paleuili akimej kin kokotokej ika maseual nemakali in Mexiko tlali.
- XVI. Tekikali kampa kin paleuias ma mauikalmej melauak miskaltikaj ipan Mexiko tlali.
- XVII. Siua maseualyo panoltili Mexiko tlal tekitianij.
- XVIII. Maseual nechikol tekittl tlen kin melajyo iskaltia san maseual altepemej ipan Mexiko tlali.
- XIX. Maseual melauak itali tlakatekamej ipan Mexiko tlali.
- XX. Makuili chinanko tlanauatijanij, kampa chinankomej achi semi mo ita ua chiua in maseual nemakal tlajtlakoli.

In sesen achto tlanauatil teixpantiketl ki pias se i ompaka teixpantika paleuiyani, akin ki pias ua tekichiuas ika ompaka nauatili achi tlapepotsko noso no ki pias tekittl ua tlanauatili ken tlen ki chiuas i tlakateka.

Nextili 41.- Kual mo notsakej ma tekitikaj ipan in nechikolmej tlen ki chiuas in Mexiko tlal nauatil nechikoli in altepe maseual nechikolmej, nechikol kalmachtilmej, kaltekitinij ua maseual nechikol tekitti, keman ijkino ki ixtlaliskej achi miyak maseual nechikolmej tlen o kin notsaj, yejua kuali tlajtoskej, san amo te ixtlaliskej Mexiko tlal nauatil nechikoli.

Nextili 42. - Ipan Mexiko tlal nauatil nechikoli tlanauatis in Mexiko tlal ueyi tlakatekatl ua ki pias de echka paleuiyani tlen mo chiuas in tekichiuat melajyo nextili tlanauatiyani.

Xeloli ome

Tlen ki chiuas in Mexiko tlal nauatil nechikoli

Nextili 43.- In Mexiko tlal nauatil nechikoli ki pias ni teki nauatili:

- I.** Ki chiuas ua ixtlalis kalteki amanauatili, tlen ika kual mo teki chiuiliskej ua ki axitiskej tlen nochi mo nekiliij.
- II.** Ki chiuas in Mexiko tlal amatekitl tlen mo nechikos iuan Mexiko tlatipak amatekitl ika tlen ki achtouiskej, itaskej ua sotlauaskej in maseual nemakal tlajtlakoli ua ki melauak chiuas.
- III.** Te tlajuis ma ki achtouikaj ua mo melauak machtikaj, no ijkino ken ki ixtlalis amatekimej ika tlen ki achtouiskej maseual nemakal tlajtlakoli.
- IV.** Mo nechikoskej iuan sekinok tlal tlakatekamej ua tlen Mexiko altepetl, no ijkino ken iuan chinanko tlauiyanij ua Mexiko tlatipak tlakatekatl, ua ijkino mo achtouis ua sotlauas maseual nemakal tlajtlakoli.
- V.** Ki ijkuiilos ua ilnamikis kenik mo nechikol paleuiskej iuan sekinok kaltekitki ua ilnamikili kenik mo nechikoskej iuan sekinok tlal tlakatekamej ua tlen Mexiko altepetl, no ijkino ken iuan maseual altepe nechikolmej, axajchilan euaj, mexikamej ua chaneua, ipan in amateki chichiuali tlen kin paleuis nima in kokoyanij akimej mo ijtoua ipan ni ueyi ama nauatili, ken melajyo malauak itali, nemili noso kampa asitij, pampa no neki mo itas ua paleuis keman mo kuepaskej kampa euaj, no ijkino kin achto itaskej akimej uelis kin kokoskej ua ki ixtlaliskej kenik amo ki kauaskej kalmej kampa mo chiuas ni tlajtlakoli noso sejkankok kak kampa mo moyanuas ni tlajtlakoli.
- VI.** Kin yolchikauaskej in teki ua paleuil in altepe teki nechikolmej ua semi nochi maseual teki nechikolmej ua tlen ki piay in teko ua in selti tekichiuaj pampa ki achtouiaj maseual nemekal tlajtlakoli.
- VII.** Ki chiuas nextilmej ika tlen kin tlajuis nochi masuelamej in kenik maljuili ua tlen ki kaua maseual nemakal tlajtlakoli, tekimej tlen te paleuia ki achotuiskej ua sotlauaskej ma ayok mo kokokaj ua kenik ki chiuaj ika tlen kin kajkayauaj ua ki chiua ni tlajtlakoli.
- VIII.** Ki ixtlalis in tailnamikil temoli ua ma mo patlilikaj tlailnamikilmej, iuan kalteki techikolmej Mexikamej ua axajchilan euaj.
- IX.** Kin matiltis nochi tekitianij ipan nechikol kalkochiloyan, tepos kuako maseual uiakanij, kal tlakualoyamej, kal youal pakiloyan, uan sekinok, ipan in tlajtlakoli tlen uelis ki piaskej intla ki kauaskej noso amo ki xoleuaskej in nemili tlen mo axitil paleuia iuan maseual nemakal tlajtlakoli, no ijkino kin ixtlamatiltis ipan maseual nemakal tlajtlakoli.
- X.** Ki sentilis ua nechikos tlen mo ijtoua ua mo chiua ipan tlajtlakol nemili tlen mo ixtlalia ipan ni nauatili, pampa ijkino mo achtouis ua sotlauas in maseual nemakal tlajtlakoli. In tlajtoli mo neki ki pias yomelauali kuali xelolyo:
 - a.** Keskin tlanemakal maseuaj, tlakati oke siuatl, namike oke siuaue, xiuimej, kampa ualauij, kenik kin echkauia, kenik kin tekitiltiaj, kampa kin on tekitiltiaj ua, no ijkino, kenik mo panoltiaj ipan Mexiko tlali, kema ijkino mo uikas.
 - b.** Mo ixmatis ojmej kanika nemij ua kenik maseual oliniaj in amo kual nemil maseualmej ua nechikolmej tlen ki tekiuiaj ika tlen kin olinij ni nechikol nemilmej ika maseual nemakal tlajtlakoli.
 - c.** Ne tlen mo nechikoua ika tleno kin oliniaj in kokoyanij ika maseual nemakali tlajtlakoli.
- XI.** Mo chiuas amatekimej ika tlen kin paleuiskej ua manauiskej no ijkino kin mauikal ua maseualyo nechikoskej in nemakal kokoyanij.
- XII.** Mo tlajuis ua matiltis in maseualmej ma mo teljuikaj ika tlen tlajtousa ni amanauatili, ua ijkino ma kin pantikaj in tlauiyanij tlajtlakouanij, kin tokaskej ua xoleuaskej in nechikol maseualmej tlen tlajtlakouaj ika maseual nemakali.
- XIII.** Mo ixtlalis machtil amatekimej kampa mo ijtos kenik tech kokos in ueajka tlajtol uikaketi.
- XIV.** Mo chiuas ama tekimej tlen ika kin maseualyo tlatiskej ua ki yek uikajkej maseualyo tlajtoli, kampa mo pias sensentlamantik kenik kin sentiliaj, no ki matiskej kenik sesentlamantik ki moyauaj ua tlaxtlauaj in kopinalua a kimej semi mo maseualyo kokouaj.

- XV.** Mo melauak itas sentel in tlananmej tlen ki nextiaj ki moyaua ika seyok tlamantli tlajtoluikani, ika tlen ki sotlauaskej in maseual nemakali.
- XVI.** Ki itatias sentel maseualyo ama tekimej tlen uala kalnauatiloyan ua ika ki achtouiskej, itaskej ua ki sotlauaskej in maseual nemakal tlajtlakoli, ijkino no kin paleuis, manauis chikauas ua maseulayotis nochi maseualmej tlen o kin kokouaj ika maseual remakal tlajtlakoli.
- XVII.** Sesen xiuiti ki nextis miyekapa kenik tekittok ua ki ijtos nochi tlen ki asitok ika Mexiko kalnauatiyan ama tekitl, tlen ki titlaniskej in Mexiko tlat kalnauatiyanij, ipan enero metstli sesen xiuitl ua mo semi tlajtol moyauas.
- XVIII.** Mo ixtlalis ma mo chiuu ama tlatsakuilmej, ama nauatilokej ua seyok tlananmej tlen uelis mo chiuas, pampa ki achtouiskej, sotlauaskej ua xpoloskej maseual nemakal tlajtlakoli.
- XIX.** Mo nechikoskej ejeyi mestmej pampa ki ijtaskej tekimej intla mo chiuu tlen mo ixtlalitokej iuan maseualmej, amatekimej, iuan nochi maseualmej tlen ki yekana nochi tekitl.
- XX.** Ki temoskej kenik kin seliskej ua uikaskej maseual tekitinij, tominyotl ua tlananmej ika tlen ki achtouiskej, itaskej ua sotlauaskej in maseual nemakal tlajtlakoli.
- XXI.** Mo ixtlalis kenik ki ixtokiliskej tlen mo chiuu ua tlen mo pia ipan amatekimej tlen ika ki achtouia maseual nemakal tlajtlakoli, ua ijkino tlen mo asitia kuali uelis mo ixeyjekos ua mo ixmatiltis iuan maseualmej.
- XXII.** Mo temos tlen mo neki ika kin machtil chichiuaskej, melauaskej, melauak nextiliskej ua maseual yekyotiskej nochi maseualmej tlen tekitij ipan kaltekitki kampa mo tekiuij ika achtouili ua sotlauili ipan maseual nemakal tlajtlakoli.
- XXIII.** Mo ixtlalis tlalnamikimej tlen mo nechikoskej iuan Mexiko tlatipak ama tekitl tlen ki achtouis, itas, sotlauas ua xpolos in maseual nemakal tlajtlakoli ua ika tlen kin manauis ua paleuis in maseual nemakal kokoyanij.
- XXIV.** Kin melauak tlajtoljuis tlen ki nechikos iuan ni amanauatili nochi kaltekitkij tlen mo sentlaliskej ipan Mexiko maseual teki nechikoli.
- XXV.** Nochi tlen mo ijtos ipan ueyi Mexiko amanauatili ua sekinok tlen tlamelauaskej.

Nextili 44.- Mexiko maseual teki nechikoli mo neki ki chiuas san se ixtlalili ua itas ika tlakatekamej kenik tekitij ika paleuili ua manauili iuan maseual nemakal kokoyanij, ixpanotokej ua itatokej in tlajtlakolmej tlen mo ita ipan ni amanauatili, inon tlen mo chiuaskej ipan nochi kaltekitki ua kalnauatil Mexiko tlati, ok kampa yejua kin asi in tekichual, tlen mo neki ki kual itas ua melauak chiuas tlen mo ijtoua ipan naui tokaitl tlen ni amanauatili.

Nextili 45.- Mexiko maseual teki nechikoli ki miyakilis tekimej tlen ika ki chikauas in paleuili ua ki maseualyo achtouis tlajtlakoli ken nika mo ijtoua:

- I.** Kin yol machiltis maseualyo altepemej, ipan maseual nemakal tlajtlakoli, tlen maljuili, kenke mo chiuu, tlen ki kaua, tlen ki temoua ika manauili, ijkino ken in yeknemil kokoyanij.
- II.** Ki ilnamikis kenik ua ki chiuas amatekimej ika tlen ki sotlauas in miyekil tlananmej tlen ika mo chiuu maseual nemakal tlajtlakoli.
- III.** Ki moyauas tlanamikili kampa kin matiltis maseualmej kenik tekitij ua ijkino kin echkauiaj noso kin nechikouaj tlen in tech uesti in maseual nemakal tlajtlakoli.
- IV.** Te matiltis kenik mo kauaj tlen ki maseuaj maseual nemakal kokoli, ipan in tlakayo, tlalnamikilis, uiuitili, kenik mo mauaj ika tepol kokolismej, ua sekinok tlananmej.
- V.** Mo ixtlalis nauatili tlen ika ki manauiskej in yekyo nemil ua maseualyo nextili in nemakal kokoyanij akimej te tlajtol matiltiaj ipan teposmej, ua intla amo ki tlepanitaskej in yekyo nemil, ki chiuaskej se tlajtlakoli. Kuali ijkino mo chiuas keman in tlajtol moyauali elis ipan maseualmej tlen ki chiuaj ni tlajtlakoli, ika ni mo temos se kuali achtouili ua amo mo nextil ojtis ma mo chiuu.

Tokaitl chikome

In Mexiko tlat tlalnamikil nauatili tlen ki achtouis maseual nemakali

Xeloli se

In Mexiko tlat amatekitl

Nextili 46.- Mexiko maseual teki nechikoli ki ixtlalis amatekimej, kampa ki temachyotis nauatimej ika tlen ki ixnamikis tlajtlakolmej tlen mo ita ipan ni nauatili, mo neki ki itaskej, maske pilkentsi, tlen teipa nika mo ijtoua:

- I. Ki ixtemos tlen pano, kenik mo chiuu, kenke ua tlen ki ualika ua kenik tlajtlakol nemili, ijikino ken maseual nechikolmej akimej kin kokoua noso mo panoltiaj ika achi maljuili.
- II. Kenik in Mexiko tlatlakatekatl mo teki nechikos ua san se tekichiuili ki chiuas iuan nochi maseualmej, in teki xeloli ua kalnauatil tekitki ipan akimej mo seui in ueyi achtouil tekitl, manauili, paleuili ua kin temos maseual tlajtlakouani.
- III. Ki chiuas se toka pamitl tlajkuile ipan nochi tlananmej tlen onka.
- IV. Ama ilnamikili kenik mo itas ua teki nechikos iuan teki kalmej.
- V. Ojmej ika tekitl ua kauimej, tlen in teki ua tlen mo keni ki chiuaskej.
- VI. Kalnauatil ama tekimej tlen ika mo achtouis, manauis, paleuis ua ixpolos.
- VII. Kenik ua ika tlen mo nechikos ua mo melauak makaskej, Mexiko tlatipak, Mexiko tlali ua tlalyo tlailnamikili.
- VIII. Ama teki machtili ua melauak machtili ipan tlanauatil kaltekitki, nechikol paleuiyanij ua maseual nechikolmej tlen amo tekitij iuan Mexiko tlatlakatekatl, tekikal amanauatil tekitki ipan Mexiko tlali, in nechikol maseual yektili tlen Mexiko tlali ua in chinanko kal tekitki.

Nextili 47.- In tlastakuil ua tlateljuil tlanauatiyanij ki matiltiskej in altepe maseualmej tlen ki piaskej ika teki yejyekoli tlen ki chiuaskej, no ijikino ken nochi tlainamikili tlen te paleuis mo itas kenik yauia ua miskaltia in mexika ua tlatepak tlainamikilis patlali ipan tlajtlakolmej tlen mo ita ipan ni ama nauatili, no ijikino ken i achtouiyo, itali ua sotlauili.

Nextili 48.- I teki in Mexiko tlat nauatil nechikoli, ki yejyekos tlen mo chijtok ua mo pia ipan ama tekimej ika achtouili, itali ua sotlauili ika maseual nemakal tlajtlakoli, ua in paleuili ua yekanali in maseual nemakal kokoyanij.

Ni yejyekoli mo chiuas sentel ua echkaualo.

Ika tlen ki piaskej ipan yejyekoli tlanauatiyanij ki neljuayotiskej sekinok yankuik tlainamikilmej ika tla yankuiliskej.

Xeloli ome In achtouil amatekimej.

Nextili 49.- Tlanauatiyanij, ok kampa in teki asia, ki chiuaskej ua ixtlaliskej tlailnamikilmej, amatekimej, tekimej ua sekinok tlananmej, tlen ika ye tlapeleuskej ika achtouili ipan maseual nemakal tlajtlakoli.

Nextili 50.- In tlastakuil ua tlamokuitlauil tlanauatiyanij, nima peuaskej ki temoua kan se maseuali tlen ki amanextiskej ken polijtok, ki kixtitokej noso amo aki, uan kin iljuis nima nochi kaltekitki tlen amanauatil tekichiuaj ua tlamokuitlauiyanij ipan nochi Mexiko taltipak ua sejkanok tlanmej, ijikino ken Mexiko teki nechikol tlen sejkanok maseual nemini, tekikal sejkanok tlat mekayotili ua ijikino akin ki amatlalitokej polotok amo uelis kisas ipan ni tlali.

Nextili 51.- Amo uel mo chiuas tlajtol moyauali noso tlen tlaxtlauili ipan katliuili tepos tlajtol moyauanij, tlen ki pias ipan i tlajtol noso nextilmej in siua nekamali ua tepil nenemili tlen uelis te uikas kampa maseual nemakali.

Xeloli eyi Achtouili kampa onka maseualmej tlen mo kauaj semi maljuili

Nextili 52.- Tlanauatiyanij, oka kampa asia in teki chiuil, ua ki nechikoskej iuan tlananmej tlen mo nekilia sesen kaltitia, mo neki ki chiuaskej tekimej tlen nika mo ijtoua:

- I. Ki melauak paleuskej in kaltitlamimej tlen mo uejka talitokej san tepeyokan ua altepeyoka ua ki itatokej semi maljuilpa mo panoltiaj ua in maseualmej semi uelis kin maseual nemakal kokoskej ua no ijikino kampa achi mo mati onka maseualmej tlen sentel ki chiuaj ni tlajtlakoli.
- II. Te yolchichiuaskej ma mo chiuu kalteki miskaltli, paleuili ua sekinok kaltekimej kampa sentel kin paleuskej in maseual kokoyanij ua in maseulayo nemil ipan nochi in tonal.
- III. Kin makaskej melauak paleuili ika tlananmej in maseual nechikolmej.
- IV. Ki ilnamikiskej tekimej tlen ika ki tlananaskej in tlainamikil chiuili, maseualyo, kual panoli ua yolnonotsali in altepemej ipan ni tlajtlakol kuesoli ika nochi tlananmej ken mo chiuu.
- V. Mo chiuas amatekimej iuan mauikalmej, tlen kin paleuis achi kuali kin nextiskej in siuapilua ua okichpilua kenik ki achtouiskej ni tlajtlakoli.
- VI. Kin makaskej tlaxtlauili maseual teki nechikolmej tlen mo tekiuskej ipan achtouili ua ki itaskej, manauasikej, peleuskej ua yaskej iuan maseual nemakal kokoyanij mauikalmej.

- VII.** Ki temoskej ma tekítikaj maseual teki nechikolmej ipan achtouili in ni tlajtlakoli ua ki itsakej, manauiskej ua peluiskej in maseual kokoxke i mauikalua ijkino ken maseual tominyo paleuili ipan nochi tekimej tlen mo ita ipan ni xeloli.
- VIII.** Ki seliskej teki yolchikauali ua ixnextili akimej tekichuaskej ua ki tokiliskej tlen mo chiuasneki tlen mo ijtoua ipan achto nextili.
- IX.** Ki chiuaskej sekinok tekimej tlen kin kauilis ki ueyiliskej kualyotl ua tekimej tlen ika ki achtouiskej ni tlajtlakoli ua ki itaskej, manauiskej ua paleuiskej in nemakal kokoyanij in mauikalua.

Nextili 53.- Mexiko tla tlakatekatl, ipan in ama nauatil in maseualyo chichual miskaltili, ki uikas amateki miskaltili kampa no ki itas kenik kin paleuiskej, tlakual makaskej, pajtiskej, ua kual machtiskej ua sekinok yejyekolmej tlen ika achi ki kualtiliskej kenik mo panoltiaj in maseualmej tlen ki chiuu ma maljuil panoltikaj ua uelis oksempa kin maseual nemakal kokoskej.

Xeloli naui

Yejyekoli in achto amatekimej

Nextili 54.- Mexiko tla tlanauiyanij, ipan ok kampa asia sesen in teki, ua kenik mo ijtoua tlen mo chiuas, mo chiualtiskej ki ixtlaiskej yejyekolmej tlen kin paleuis kenik tekiuiskej tlen te makas yejyekolmej tlen ki chiuilaj in matekimej tlen ika ki achtouiaj maseual nemakal tlajtlakoli, pampa ijkino tlen mo asitia kuali ki yejyekoskej.

Kenik ki yejyekoskej ki ixmatiskej nochi maseualmej ua mo moyauas ipan tepos tajtoanij.

Nextili 55.- In Mexiko tla ua chinanko tlanauiyanij, tlen in teki ki achtouiskej in maseual nemakal tlajtlakoli ua te paleuiaj ua manauiaj in maseual nemakal kokoyanij, mo nechikoskej ika tonal yejyekoli pampa ki ijtaskej ua mo tlajtol chichual patlaskej in kenik yauia in amatekitl, ki chiuaskej melauak ixmatilis ua ki ixtlaiskej tekimej tlen ika tlapaleuiskej ipan ixpolol tekitl tlen semi mo ita sesentlamantik ipan altepemej.

Xeloli makuili

Kenik ki kualchichiuaskej tlen mo kajtok

Nextili 56.- Mexiko tla tlakatekatl ki paleuis in ama tekichichiuali tlen mo uikas ipan altepeyoka kampa achi mo ita tetlayokoltili ipan achtouili in maseual nemakal tlajtlakoli, san achtoui mo ijkuiilos teki paleuil inlamikili.

Nextili 57.- Tlanauiyanij, ki itaskej tlen achi mo neki ipan tlalyoka noso altepemej pampa ama teki yejyekolmej ki nextiskej tlanamej tlen amo mo chijtokej ipan in tlajtlakol senkauali, uajka ki axitiskej ika sekinok tekimej tlen mo melauak ijtoua ipan ni nauatili, tlen ika ki ixpoloskej pampa ki senkauaskej tlen amo mo chijtok noso mo ilkautok ipan in sesen teki chiuu.

NENEMIL NAUATILI

ACHTOUI NEXTILI.- Ma mo matilti ni ama nauatili ipan kalnauatil ama tlajkuiloli "tlajtol uikani."

OMPAKA NEXTILI.- Ni ama nauatili peuas tekitis ualmostla keman te ixmatiltiskej kalnauatil ama tlajkuiloli "tlajtol uikani."

EXPAKA NEXTILI.- In Mexiko tla tlakatekatl te matiltis tlen mo neki mo chiuas, melauak tlaalis, yektilis ua kual tekitki in Mexiko tla nauatil nechikoli tlen ki achtouiyotis, itas ua ki ixpolos maseual nemakali ua tlen kin manauis ua paleuis nemakal kokoyanij ipan Mexiko tlaali, ipan 60 teki tonalmej, tlen mo pouas ok keman peua tekiti ni nauatili.

NAUPAKA NEXTILI.- In Mexiko tla nauatil nechikoli mo neki ki ixtlais i kal amanauatil, ipan achto 90 teki tonalmej panos teipa kema mo nechikol chiuas.

MAKUILPAKA NEXTILI.- San keman mo chiuas in Mexiko tla nauatil nechikoli, in tekimej ken tlajtoua ni ama nauatili ki chiuaskej sesentlamantik kaltekitki, kalteki paleuiyanij ua altepe maseual teki nechikolmej tlen ki senkauaj, ki tokiliskej chiuaskej, ken ki ixtlalitok ma mo chiuu ipan ni tonalmej in ama nauatilmiej tlen mo uikaskej ipan altepemej.

CHIKUASEJPAKA NEXTILI.- In kaltekitki ua kalteki paleuiyanij, mo nekis ki kualchichiuaskej in kalijtik nauatilmiej, pampa ijkino ki melauak chiuaskej tlen mo neki ika ni ama nauatili.

CHIKOMPAKA NEXTILI.- In nauatili tlen mo pia ipan in ama tlatsakuil nauatili, ipan tlajtlakolmej tlen mo ijtoua ipan ni ama nauatili, noja mo chijtiyas ika tlen panos ipan tlajtlakouanij ok keman peuas senka melauak tekitis ni nauatili. No ijkino, kin maseual chiuiliskej in maseual tlajtlakouanij tlen kin tsaktokej i pampa tlajtlakolmej tlen mo melaua ipan nextilimej tlen ki pia ni nauatili.

CHIKUEXPAKA NEXTILI.- In kaltekitki ua Mexiko tla tlakateka paleuiyanij ua chinankomej, tlen mo neki tekitiskej ika paleuili in maseual nemakal kokoyanij ua ixpanotokej ken mo ijtoua ipan ni ama nauatili, mo neki ki nechikoskej peuas ika tlachiuu teki 2014 ua teipa xiuimej, ipan in xiuu tominyo, tomi tlen mo axitis kuali ua ika ki ixtlaiskej amatekimej ua sekinok tekimej tlen ika ki achtouiskej, itaskej ua sotauaskej ni tlajtlakolmej.

CHIKNAUPAKA NEXTILI.- Mo xoleua sekinok nauatilmej i achipo noso achi pilkentsi i tekiyo tlen mo ixnamiki iuan ni nauatili.

Ki kuamachilitos in Mexiko tlal tlakatekatl, ki chiuas mo ixmatilti ua ma mo chiua.

Mo ijkuilo ipan kal ama nauatil chiualoan, ipan *Toluca de Lerdo*, ueyi nauatil altepetl in Mexiko tlali, ipan chikome tonal tlen *noviembre* mestli ipan makuili tsonitli majtlaktli ua eyi xiuitl. - Tleyekanani *Dip. Ana María Balderas Trejo*.- Tlapaeuiyanij.- *Dip. Marco Antonio Rodríguez Hurtado*.- *Dip. Fernando García Enríquez*.- *Dip. Sergio Mancilla Zayas*.- Tlauasaniaj.

Yeka, ni tlanauatia ma mo ixmatilti, moyaua, ita ua mo melauak chiua.

Toluca de Lerdo, Méx., in 13 noviembre tlen 2013.

TLAKATEKA TLANAUATIJKETL IPAN MELAJYO MEXIKO TLALI

DR. ERUVIEL AVILA VILLEGAS
(TLAUASANIA)

UEYI TLAKATEKA TALNAUATIL PALEUIYANI

MTRO. EFRÉN ROJAS DÁVILA
(TLAUASANIA).

MO MELAUAK SELI: 07 in *noviembre* tlen 2013

MO IJTO: 13 in *noviembre* tlen 2013

MO IXMATILTI: 13 in *noviembre* tlen 2013

UEUEYO: Ni nauatili peuas tekitis ual mostla keman mo ixmatiltis ipan kalnauatil ama tlajkuiloli "tlajtol uikani."

TLAJTOL KUEPANI IPAN NAUATLAJTOLI, TEMACHTIANI.
CRISPÍN AMADOR RAMÍREZ

Zaya ni chjuu **ERUVIEL ÁVILA VILLEGAS**, nda Arkete a Jñiñi a Ts'ib'onrro, kjapi ra mbari yo tee:

Nujnu k'i pjons'i ja ri ngara na joo yo tee k'a jñiñi a Ts'ib'onrro kjaa t'ekjañ'omī pjons'i yo:

JMAMĪ B' EZHE 159

NUNU H. LVIII K'Ī PJONS'Ī JA RI NGARA NA JOO YO TEE A TS'IB'ONRRO MAMĪ:

NI B'ĪB'Ī NATS'EJE.- Pjons'iji Nu MamĪ ja ri ngara na joo yo tee nuk'o ra Ot'Ī ri Ts'as'iji, ri Nuuji, ri Kjuatiji neje ja ri Chob'iji nu B'oo yo Tee neje ja ri B'ori neje ri Jnuu yo Tee k'o Kjapiji na S'oo a Ts'ib'onrro, k'o ni kjaa:

NUK'O JMAMĪ JA RI NGARA NA JOO YO TEE NUK'O OT'Ī RI TS'AS'ĪJI, RI NUUJI, RI KJUATĪJI NEJE RI CHOB'ĪJI YO B'OO YO TEE NEJE JA RI B'ORĪ NEJE RI JNUU YO TEE K'O TSJAPĪJI NA S'OO A TS'IB'ONRRO

Ot'Ī ni Tjuns'Ī.

Texetjo jmamĪ k'o juns'iba ra tsjaaji neje nuk'o ja ri tsjapiji

Ni Ot'Ī B'epji

Texetjo jmamĪ k'o juns'iba ra tsjaji

Ni B'ĪB'Ī 1.- Nujnu mamĪ ja ri ngara na joo yo tee na ngeje ni ñ'eje ra tsjaa texetjo yo tee k'a jñiñi ñeje ngeje ni b'ĪB'Ī ra mbori yo kjuanzakiji ra mimi o zakī, nuni joo ri b'ĪB'Ī, nuk'o soo pje k'o ri tsjaa, o texetjo b'ĪB'Ī, na soo ri b'ĪB'Ī dyakjo ra tsjapi na s'oo, nu soo ja ri teets'eje na joo neje ja ra jmamĪ ra ngari o zakī yo tee, pjiri ndeze ri jmamĪ ja ri tsjaaji ma ra ts'as'Ī, ja ri nuuji neje ja ri kjuatiji yo b'oo tee, ot'Ī ri mbaraji yo ndinxu, yo xutr'i, yo t'ii, yo kja mat'i, yo tee k'o dya nda jii na joo o zakī, yo tita, yo pedye pa pepji na jee, yo teetjo ñatjo jñaa neje yo tee k'o dyakjo tejme ra ñaniji.

Nzi ra kjaajonu, ra mamí k'o soo ra tsjaa yo arkete a Ts'ib'onrro neje yo arkete kaa k'a jñiñi municipio, nuk'o soo pje ri tsjaa, k'o ra tsjapi ra ot'i ri mbari mbo ra ts'as'ik'o, ra dyara, soo ra ñani, ra tsjapi ra kjuat'i yo b'ote, ngejek'ua soo ri tsjaa, ri ñakjaji ra zoniji yo pje nde ma arkete k'o ra ngaraji, nuk'o jmamí neje k'o b'epji yo ni ñ'eje ra tsjaa yo texe arkete.

Ni B'ib'i 2.- Nu mamí ja ri ngara na joo yo tee na soo ri m'ari nzi ra mamí k'a nu Nda ni mamí texetjo ja ri ngara na joo yo tee, nuk'o ni Ngejme ra Tsjaa yo Jñiñi k'a Xoñijomí, k'a ni nguat'i nu Jñiñi a B'onrro neje xo juns'i nuk'a Nrraxiskuama k'a Juns'i k'o ra Tsjaa yo Tee a B'onrro.

Texe k'o dya juns'i k'a k'a Ja ri ngara na joo yo tee na, ra tjod'i ja ri mbarpaji mbo ra soo ra tsjapi k'o juns'i k'a nu Nda mamí ja ri ngara na joo yo tee ma Ot'i ri ts'a'ijiji, ri Bapiji neje ri Chob'iji yo ni Tsjapiji na s'oo ma ra B'oo yo Tee neje ja ri Mboriji neje ri Nuuji yo tee Tee k'o Tsjapiji na S'oo, nuju Xixkuama k'a Juns'i k'o ni Tsjapi na S'oo a Ts'ib'onrro, nuk'a Xiskuama k'a Juns'i ja ni Tjoki k'o ni Tsjapi na S'oo a Ts'ib'onrro, nuk'a Xiskuama k'a Juns'i ja Soo ri B'ori na Joo yo Tee a Ts'ib'onrro, Nu Xiskuama k'a Juns'i ja ri Ngara na Joo yo Tee ma ra Mboriji yo Tee k'o Tsjapiji na S'oo nu a Ts'ib'onrro, Nuk'a Xiskuama k'a Juns'i ja ri Ngara na Joo yo Tee ma ra B'orpi yo Kjuanzaki yo Xut'i, yo T'ii neje yo Kja Mat'i a Ts'ib'onrro, Nuk'a Xiskuama k'a Juns'i ja ri Ngara na Joo yo Tee ma ra Jnuu Tee a Ts'ib'onrro neje Yo Jñiñi, Nuk'a Xiskuama k'a Juns'i ja ri Ngara na Joo yo Tee ma ra Tjori yo B'es'i k'a Jñiñi a Ts'ib'onrro, Nuk'a Xiskuama k'a Juns'i ja ri Ngara na Joo yo Tee ma ra Ot'i ri Mbari yo Tee ma ra Kueeji neje ma ra Tsjapi na S'oo ma Pjoxte yo Tee a Ts'ib'onrro, ma ja ri tsapiji yo kjuanzaki neje k'o ni ñ'eje ra tsjajik'o.

Ni B'ib'i 3.- Ma ra jnuu nu Mamí ra Ngara na Joo yo Tee na ra soo ri m'ari akjaba:

- I. Ja ri nuuji neje ja ri b'ori yo tee k'o tsjapiji na s'oo** Ri jnuu neje ri ñaniji yo tee k'o kjaapiji na s'oo: Texetjo k'o ni kjaa ra b'os'iji neje ri ñaniji yo tee k'o kjaapiji na s'oo, ndeze ma ra m'ari o ma ra ts'ib'i neje ma ta ra yepeji ra m'arpi o jmii nuk'a yo tee k'a jñiñi, nuk'o soo ra jichiji yo kjuanzaki neje ra soo ra dyat'a yo at'ate, ra m'ari ja ni b'ib'i, ra k'ospi paa ra uniji meryo nzi ra mboriji angezeji yo tee k'o kjaapiji na s'oo neje yo dyoji.
- II. Ja ri jnuu:** Ja ri t'ata: Texetjo k'o soo ra tsjaa yo arkete neje yo tee k'a jñiñi, mbo ra soo ra uniji yo tee k'o kjaapiji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- III. Xiskuama k'a juns'i ja ni tjoki k'o ni tsjapi na s'oo:** Nujna nu Xiskuama k'a juns'i ja ni Tjoki k'o kjaapiji na s'oo a Ts'ib'onrro.
- IV. Xiskuama k'a juns'i k'o ni tsjapi na s'oo:** Nuk'a Xiskuama k'a juns'i k'o ni tsjapi na s'oo a Ts'ib'onrro.
- V. Nuk'o ni ts'as'iji:** Texetjo yo b'epji k'o kjaa o dya kjaa yo arkete ma ra jue'm'e o ra kjuatiji ma ra b'oo yo tee.
- VI. Jmurite k'o nuu Yo Kjuanzaki Yo Tee:** Nu Jmurite k'o nuu Yo Kjuanzaki yo Tee a Ts'ib'onrro.
- VII. Jmurite a Ts'ib'onrro:** Nuk'i nu Jmurite a Ts'ib'onrro k'i ni ñ'eje ra Ot'i ri M'ari, Ra jnuu neje Ri kjuat'i ma B'oo yo tee neje ra B'ori neje Ri jnuu yo Tee k'o tsjapiji na s'oo a Ts'ib'onrro.
- VIII. Nrraxiskuama k'a Juns'i yo Kjuanzaki yo Tee a B'onrro:** Nujnu Nrraxiskuama k'a Juns'i k'o ra Tsjaa yo Tee a B'onrro.
- IX. Arkete s Ts'ib'onrro:** Nujnu Arkete a Ts'ib'onrro.
- X. Ni tsjapiji ra pepji na zezhi:** Texetjo k'o ja ni mimi yo tee k'o juns'i nuk'a Jñincho ni B'ib'i k'a nu K'a Juns'i k'a ni ngara na joo yo tee.
- XI. Nuk'o ni ñ'eje ra Nu na Joo yo Chu:** Nanu ni ñ'eje ra Nu na Joo k'a nu Joki yo Kjaapiji na s'oo a Ts'ib'onrro k'i ni ñ'eje ra mbari ma ra b'oo yo tee.
- XII. Nuk'o ni Bés'i:** Nujnu Nuk'o ni B'es'i ri B'ori neje ri Jnuu Yo tee k'a Tsjapiji na S'oo nzi ra M'ari ma ra B'oo yo Tee.
- XIII. Nuk'o ni Tsjaa ra Ngara na Joo yo Tee:** K'a nu ni Tsjaa ra Ngara na Joo yo Tee ma ra Ot'i ri M'ari, ra Bapiji neje ra B'ori neje ra Jnuu yo Tee k'o Tsjapiji na S'oo a Ts'ib'onrro.
- XIV. Nu Nda Xiskuama k'a ni Mamí ra Ngara na Joo yo Tee:** Na nu Nda Xiskuama k'a ni Mamí ra Ngara na Joo yo Tee ja ri Ot'i ri Ts'as'iji, ri Bapiji neje ra Chob'iji k'o Tsjapiji na S'oo yo Tee ma ra B'oo yo tee neje ra B'ori neje ra Jnuu yo Tee k'o Tsjapiji na S'oo.
- XV. Nu Xiskuama k'a Mamí ja ri Ngara na Joo yo Tee ma Ot'i ri Ts'as'iji:** Nu Xiskuama k'a ni Mamí ja ri Ngara na Joo yo Tee ma Ot'i ri Ts'as'iji ma ra Kueeji yo Tee neje ma ra Tsjapiji na S'oo, nuk'a ni Pjoxte yo Tee a Ts'ib'onrro.
- XVI. Yo tee k'o soo pje nde ri tsjapiji:** Nujna yo tee k'o pjende ni tsjaa, jande jñiñi ni ñ'eje, pje ma kjee pes'i, kjo ngeje b'ejña o ngeje b'ezo, kjo juu meryo, pje ma s'jori pes'i, kjo ndunte b'ejña, po ngejextjo mo tsjapiji na s'oo mo mbooji yo tee, k'o ni chu, o ni nuuji na ii, kjo ni ñ'eje n'año jñiñi, kjo zante o juu na joo o pjeñe, kjo ngeje tee k'o dya juu na joo zaki, kjo sipare o siñ'echje o dyaja k'o ja nde ni kjaa, k'o ri ndepi yo tee k'o ra tsjaa na s'oo ma ra b'oo yo tee.

- XVII. Ra Ot'i ri ts'as'iji:** Texe k'o soo ra tsjaa yo tee neje k'o ni ñ'eje ra tsjaa yo arkete, ra ts'as'iji dya ra tsjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee, pa dya xi ra tsjajik'o, ra m'ari neje ra nuuji ja dya xi ri tsjaaji na s'oo nuk'a jmií yo tee neje nzakja ma ra b'ints'eje k'a ngumi.
- XVIII. Ngumi k'a Jokiji yo Chuu:** Trangumi k'a Jokiji neje ni Ts'ab'iji yo Chuu a Ts'ib'onro.
- XIX. B'epji tee k'o ni tsjaji a Ts'ib'onro:** Nanu B'epji k'o ni Tsjaji a Ts'ib'onro ma Ot'i ri Ts'as'iji, ri Jnuuji, ri Kjuatiji neje ri Chob'iji yo B'oo yo Tee neje ri B'ori neje ri Jnuu yo Tee k'o Tsjapiji na S'oo.
- XX. B'epji tee k'o ni tsjaji a B'onro:** Nanu B'epji tee k'o ni Tsjaji a B'onro ma Ot'i ri Ts'as'iji, ri Bapiji neje ri Chob'iji k'o kjaji na s'oo ma ra B'oo yo tee neje ra B'ori neje ra Jnuu yo Tee k'o Tsjapiji na S'oo.
- XXI. Nuk'i ni Mbepji:** Nuk'i Texetjo ni Mbepji nu Arkete.
- XXII. B'oo yo Tee:** Texetjo k'o kjaa o dya kjaa nats'eje o na punkji tee ma ra pench'iji, ra dyonpiji, ra nduns'iji, ra potiji, ra ngejmeji, ra uniji, ra ndee o ra xipiji ra oxí naja o na punkji tee, mbo ra tsjapiji ra pepji na zezhi, nzi ra kjatjonu yo jmimiji na s'oo nzakja k'o juns'i k'a nu Nda ni Mamí ra Ngara na Joo yo Tee.
- XXIII. Kanri tee k'o soo pje nde ri tsjapiji:** Ja ni b'ib'i nu tee k'o kjapiji na s'oo, ni ñ'eje nats'eje o ngeje na punkji ni nzariji, soo ri ñ'eje ra tsjaa k'i nu tee k'i dyapje pes'i b'epji, k'i ot'iji ra ndixiji nujnu tee k'i kjaa na s'oo.
- a). Ja ni menzumi, kjee k'o pes'i, kjo b'ejña o b'ezo, kjo ñ'imeryo.
 - b). Pje ma sjoñ pes'i, kjo mi ndunte mo tsjapiji na s'oo mo b'oo, kjo t'ee o mo dya joo ba jñandiji ma dyab'e mi pooji o neje k'o dyaja kjaji na s'oo.
 - c). Ja je jñiñi bi ñ'eje.
 - d). Kjo dyapje juu na joo o zakí o dya pes'i na joo o pjeñe.
 - e). Kjo ngeje mejñiñi nuk'a ñaatjoji jñaatjo.
 - f). Kjo sii pjende ma pareje o siñ'echje.
 - g). Kjo dyab'e kjaa o pjeñe, po kja ni ts'ike o dyab'e panri kjo ra soo ra tsjapiji na s'oo.
 - h). Kjo xi ja nde ni kjaa nu tee k'o soo ra tsjapiji na s'oo.
- XXIV. Pjons'iji jñaa k'o dya joo:** Pa soo ri ñ'eje k'o ra tsjaji nzi ra mamí ra ngara na joo yo tee, neje pje nde ndametjo o dya ndametjo ri tsjaji na s'oo, ma ra b'oo yo tee.
- XXV. Pjons'iji jñaa b'echjine:** Pa soo ni ñ'eje ri tsjaji nu Ley na, soo ra mamiji ngeje b'echjine ma dya ra tsjapi na joo, ma mi ñ'eje k'o pjons'iji o dya pjons'iji, ma ra soo ra pench'iji o ra jichiji yo tee ma ra tsjapiji ra pepji na zezhi, o ma ra xipiji ra tsjaji na s'oo, ma ra b'oo yo tee.
- XXVI. Nuk'o ni sijipi ra chakuaji:** Nuk'o ni Zon'iji yo Jmuriite a Ts'ib'onro k'o ni ñ'eje ra tsjaa texe yo arkete.

Ni yeje b'epji
Nujyo texe k'o mamí ja ri tsjaji

Ni B'ib'i 4.- Ngeje nujyo texe k'o jmamí ja ri tsjaji ma ra tjandi neje ma ra zooji nu Ley na, nzo nuyo dyaja k'o juns'i k'a nu Nda Xiskuama k'a ni Mamí ja ri Ngara na Joo yo Tee, nzakja yo:

- I. Jnuu na joo o jmimí yotee:** Ni m'ari akjanu na, nuna ni mubi yo tee k'o ni ñ'eje ra ngejek'o, zo dya ri m'ari ja ni mimi, kjo ngeje b'ezo o b'ejña, pje ma tee ngeje o ja ni mimi nu xoñijomí, k'o kjapi ra tsjaa k'o xipji nu m'ib'i, neje ra mamí k'o ra tsjats'eje, mbo ra mimits'e neje ra mimi na joo k'o dyakjo ra zopji, ra xipji nu Arkete a B'onro, ra mborí neje ra nuuji na joo, ma dya ra tsjajik'o ngeje nee ra mamí kjapiji na s'oo o jmimí yo tee neje yo kjuanzakí k'o pjoñiji.
- II. Jnuu na joo yo kjuanzakí yo tee:** Nee ra mamí ke yo arkete a Ts'ib'onro neje yo kaa municipio, nuk'ua soo ra tsjaji, ni ñ'eje ra nuuji ra mbes'i yo kjuanzakí yo tee nzi ra jñus'i k'a nu Nrraxiskuama k'a Juns'i k'o ra Tsjaa na Joo yo Tee a B'onro neje yo Xiskuama k'a Ngejme ra Tsjaaji yo Jñiñi k'a Xoñijomí, k'o ndee neje o xaxi nu Arkete Jñiñi a B'onro, ngejek'ua ni ñ'eje ja nde ri zogi yo jñaa, ra nuuji na joo, ra mbor'iji neje ra tsjapi ra mbariji, nzi ra mimi yo tee k'a xoñijomí, nuk'a ni ngejmeji, nuk'a dya ra chajaji neje ri maa na joo. Ngejek'ua, soo ot'i ri mbaraji mbo ra ts'as'iji, ra ma jyod'i t'oni, ra s'ad'i neje ra yepe ra jyokiji k'o tsjapiji na s'oo, nzi ra mamí nu Mamí ra Ngara na Joo yo Tee na, nzi ra kjatjonu ra jyod'iji ja ra tsjaji mbo ra yepe ra nuuji yo tee k'o tsjapiji na s'oo mo b'oo yo tee ma mii soji na joo nujyo kjuanzakí.
- III. Nu k'ab'iji na joo jñaa neje nzi texetjoji:** Ngeje yo nzi ra kjaa kjuanzakí k'i pes'i nu tee k'i kjapiji na s'oo mo ra mbos'iji ra jyokiji yo b'epji, nuk'a soo ra dyataji neje nuk'a ra bapiji yo dya nuu na joo yo kjuanzakí neje nuba joo ba jmimí tee.

- IV. Dyakjo ra jnuu na s'oo:** Ni ñ'eye ra tsjaa yo Arkete a Ts'ib'onrrro neje yo tee kaa k'a jñiñi municipio, ngeje k'o ni ñ'eye ra tsjaak'o, ra nuuji kjo pes'i yo kjuanzak'i yo tee nzi ra mam'i nu Ley na, k'a ni ñ'eye yo tee kjapiji na s'oo ma ra b'oo yo tee, nzo dya ri panraji ja ni menzumiji, ja je jñiñi a B'onrrro ni ñ'eyeji, kjo ngeje b'ejña o b'ezo, ja nzi kjee pes'iji, kjo zodyeji, pje kjaaji k'a jñiñi, kjo zanteji, ja ba nitsjimi poji, pje mam'iji, ja ni mimi nu xoñijom'i, kjo ya chjintiji o pje nde kjaaji, k'o ni tsjapiji na s'oo nu jmimi yo tee neje k'o ni kuarpiji yo kjuanzak'i k'o soo pje nde ra tsjaa yo tee.
- V. Pjoxteji yo Tee:** Ngeje ni ñ'eye nu Arkete Jñiñi a B'onrrro neje k'o yo tee ra pjoxteji ma ra zoniji ra xos'iji yo xiskuama neje yo b'epji, k'o ni tsjaa ra nuuji nu Ley na, ngeje k'o ra tsjapiji na ngara na joo yo tee neje ra jñiñi meryo pa idya xi tsaji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- VI. Nuk'o nda ni nee yo t'ii:** Ni ñ'eye ra m'ari akjanu yo na punkji b'epji neje ya ri tsjapiji ma ra nuuji na joo k'o ra tsjapi nde ra teeji na kjuani.
- VII. Dya m'ari kjee k'o pes'i yo t'ii:** Ma dya ra soo ra m'ari o ma dya panraji kjo kja ts'ikeji, ma tjee yo xiskuama k'o ni m'ari neje ma dya pes'i nu xiskuama k'o xosp'i nu at'ate, akjanu dya pje ra m'ari na jook'o.
- VIII. Ra sjipji dyapje xi ra tsjapiji na s'oo:** Ngeje ni ñ'eye nu Arkete k'a Jñiñi a B'onrrro neje texetjo k'o pepji ko yo tee, k'o ni ñ'eye ra tsjaji, ra nuuji pje soo ra tsjaji pa idya xi ra tjezi yo tee k'o tsjapiji na s'oo xi ra yepetjo ra tsjapiji.

Yeje ni tjuns'i

Nuk'o ni tsjaaji numa ra b'oo yo tee

Ni ot'i b'epji

Yo arkete k'o ni ñ'eye ra tsjaak'o

Ni B'ib'i 5.- Texetjo k'o ni ñ'eye ra tsjaaji juns'i nuk'a Jmam'i ra Ngara na Joo yo Tee na, ngeje ni ñ'eye ra tsjaa nu Arkete a Ts'ib'onrrro, ngejextjo angeze ni ñ'eye ra tsjaa o ngeje yo arkete k'o pjos'i, nzakja Nuk'i ni Mbepji nda Arkete o nuk'a Ngum'i k'a Jokiji yo Chuuj k'o ri tsjaak'o, xo nzakjatjo nu Ngum'i k'a ni Jnuu yo Tee k'o Kjapiji na S'oo a Ts'ib'onrrro neje k'i Ni ñ'eye ra Nuuj na Joo yo Chuuj, Nuk'i ni Mbepji ra Nuuj o B'ori yo Tee, Nuk'i ni Mbepji ra Nuuj na Joo Zak'i yo Tee, Nuk'i ni Mbepji ra Nuuj Tjichi Sjori yo Tee, Nuk'i ni Mbepji ra Nuuj yo B'epji yo Tee, Nuk'i ni Mbepji ra Nuuj yo Nzhod'i Pedyo yo Tee, Nuk'i ni Mbepji na Nuuj ja ri Nara ra Ngara na Joo yo Tee, Nuk'i ni Mbepji ra Nuuj Nzhod'i yo Nzhont'ezi, Jmuri Arkete k'o Nuuj ja ni Nara Texetjo yo Dyoji a Ts'ib'onrrro, Nuk'i ni Mbepji Jmuriite Arkete Nuuj o B'ori yo Tee a Ts'ib'onrrro, Nuk'i Jmuriite a Ts'ib'onrrro k'o Nuuj yo Nrinxu neje ja ri Ngara na Joo, Nuk'i Jmuriite a Ts'ib'onrrro k'i Nuuj yo kja Mat'i neje nu Jmuriite a Ts'ib'onrrro k'i Nuuj ja ni Nara o Jñiñi yo Tee Njatjo Jñatjo, nzi ra mam'i nu Mam'i ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 6.- Texetjo yo mbepji k'o pjos'i nu Arkete a Ts'ib'onrrro, nu Arkete k'i Joki yo Chuuj a Ts'ib'onrrro, nu Jmuriite k'i Nuuj yo Kjuanzak'i yo Tee a Ts'ib'onrrro neje texetjo yo arkete k'o kaa k'a jñiñi, k'o ni ñ'eye ra tsjaji, nzi ra ch'uniji meryo, ni ñ'eye ra tsjapi ra m'ari neje ra tsjaji yo b'epji k'o ni ñ'eye ra tsjapi ra m'ari neje ra tsjaji, ra nuuji; neje ra jyod'i ja ri kuarpiji ma ra b'oo yo tee nuju a Ts'ib'onrrro, ngejek'ua ra nuuji neje ra mbos'i yo tee k'o tsjapiji na s'oo, yo jñandiji na s'oo neje yo ndextiyo k'o nuuj mo tsjaajik'o.

Texetjo yo ngum'i b'epji nu Arkete k'a Jñiñi a Ts'ib'onrrro, ndeze k'o ni ñ'eye ra tsjaa, soo ra mbos'i nu Arkete k'i Nuuj o Chuuj yo Tee ra ma jyodi ra m'ari nuju b'oo yo tee.

NI YEJE B'EPJI

Texetjo k'o ni ñ'eye ra Tsjaa yo Arkete

Ni B'ib'i 7.- Nuk'o ni ñ'eye ra tsjaa nu Arkete Jñiñi a Ts'ib'onrrro:

- I.** Ni ñ'eye ra b'ib'i nu Jmuriite a Ts'ib'onrrro neje ra zojni yo dyaja tee k'o pjos'i ma ra jmuriiji, k'o ra tsjaa nuk'i ni Mbepji na Joo yo Arkete.
- II.** Ra tsjaa ra m'ari neje texetjo yo b'epji nzi ra mam'i nu Mam'i ja ri Ngara na Joo yo Tee.
- III.** Ra jmuriiji neje ra tsjaji yo b'epji k'o pjoxteji ko yo dyaja jñiñi a B'onrrro, nzo dya ri meb'onrrroji, k'o kjapi ra soo ra potiji yo Jmam'i neje ra pjoxteji mbo ra soo ra tsjaji na joo, nzi ra mam'i nu Mam'i ja ri Ngara na Joo yo tee na.
- IV.** Ra ma xipjiji yo tee k'a jñiñi ke ra pjoxteji neje ra ot'i ri mam'iji ja ri tsjapiji yo jñaa k'o ja ri m'ari ra nuuji neje ra ts'as'iji nu b'oo yo tee.
- V.** Pje nde ri uniji yo tee k'o dya pje tejme nuk'o soo ra dyonpiji ma ra b'oo yo tee.
- VI.** Ra tsjapiji ra ot'i ri mbariji texetjo yo arkete ja ri jichi yo tee k'o pjos'i yo pje nde ma arkete k'a yo Mbepji Arkete, yo ni ñ'eye ma ra tsjaji nu Mam'i ra Ngara na Joo yo Tee na, k'o pjos'i kjapiji na s'oo, yo sad'iji neje yo ndextiyo k'o nuuj ma ra tsjaji na s'oo nu b'oo yo tee.

VII. Textetjo k'o dyaja k'o ni tsjaji ra ngaraji na joo yo tee neje textetjo k'o ra tsjapiji ra kjaa nu Mamĩ ja ri Ngara na yo Tee na.

Ni B'ib'i 8.- Ni ñ'eje ra tsjaa nuk'i ni Mbepji yo Arkete:

- I.** Ra jmutiji yo jñaa k'o ni m'ari mbo ra soo ra tsjaa o b'epji yo arkete ma ra soo ra tsjaji nu Jmamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na.
- II.** Textetjo k'o dyaja k'o ni tsjapi ra ngariji na joo yo tee mbo ra soo ra tsjaji nu Jmamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 9.- Ni ñ'eje ra tsjaa nu Ngumĩ k'a Jokiji yo Chuu, mbe ra xipji ra tsjaa Nuk'i ni Ñ'eje ra Nuũ na Joo yo Chuu:

- I.** Ra maa nzhooji k'o kjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee, nuk'ua ra pjorpiji na joo nu jmimi nu tee k'i pa koxte.
- II.** Nrrexema ra ngins'itjo ñ'anto zana ra ch'uniji nguenda textetjo k'o tsjaji ja ba kjuatiji nu b'oo yo tee.
- III.** Ra jmuriji ja ts'i bi m'ari nu b'oo yo tee nu a Ts'ib'onrro.
- IV.** Ot'i ra m'ari ja je ngejek'ua kanri neje kjo je ngeje yo tee k'o dya pje tejme nuk'a jñiñi a Ts'ib'onrro, k'o soo ra tsjapiji ra b'oo yo tee, mbo ra jyod'iji ja ri tsjapiji mba dya xi ra tsjajik'o.
- V.** Ra ngara yo tee k'o panri na punkji neje nuk'a na joo ri nuuji yo tee k'o soo ra tsjapiji na s'oo, angezeji neje yo ndextiyo ma b'oo yo tee, ni pepiji ko nu Jmurite k'i Nuũ yo Tee k'o Kjapiji na S'oo a Ts'ib'onrro.
- VI.** Ra ngara yo tee k'o panra na punkji ja ni b'oo yo tee.
- VII.** Nujyo ja ni b'oo yo tee ra ngans'iji nuk'a ni chjuu sibi internet, nuk'ua ja nde ri pjons'i nujnu Ngumĩ k'a ni Jyokiji yo Chuu, nuk'ua dya xo ra mbarpiji o tjuu kjo je pjons'i yo jñaa k'o.
- VIII.** Ra zojniji neje ra mboriji yo tee k'o soo ra tsjapiji na s'oo neje yo ndextiyo nu b'oo yo tee, ra nuuji textetjo pa dya xi ra yepe ra tsjapiji na s'oo.
- IX.** Ra ndeji neje ra dyoniji kjo je ngeje yo tee k'o ma nzho ja me a b'oo yo tee.
- X.** Ra jyod'iji ja ra kjaa ma b'oo yo tee neje ra b'os'i ja ri b'ori na joo neje ja ri d'adyo ri b'ib'i na joo o zaki neje o pjeñe.
- XI.** Ra b'oxte ko yo arkete a Jñiñi a B'onrro, nu a Ts'ib'onrro neje k'a jñiñi, k'a xo jnee ra jnuu neje ra ts'as'iji nuna s'oo b'oo yo tee.
- XII.** Yo xi dyaja ni jmimi na joo yo tee neje k'o ni b'ib'i ra tsjaji nu Jmamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 10.- Nuk'o ni ñ'eje ra tsjaa Nuk'i ni Mbepji ra B'ori yo Tee:

- I.** Ra jmuriji ra pepiji yo arkete k'a Jñiñi a B'onrro, nu a Ts'ib'onrro neje k'a jñiñi, ja ra nuuji ma ra ma koxte yo tee, neje ot'i ri mbaraji ja je ngejek'ua nuk'a mamiji na s'oo ra b'oo yo tee.
- II.** Ra jyod'iji pje ra tsjaji neje ja ot'i ri m'ari ma ra tsjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- III.** Ra nzhopiji k'a yo tee jñiñi yo b'ezhe nuk'i ri s'ojni yo tee k'a nu "066", neje nu ts'oxte dyakjo panri nu b'ezhe "089", k'o ra m'ari ma ra koxteji ma b'oo yo tee.
- IV.** Ra jyod'iji na joo pjeñe nuk'a ja ri tsjapiji po ra mbariji, ja ri pepiji pa ot'i ri m'ari ma ra b'oo yo tee pa xo ra soo ra kjuarpijik'o.
- V.** Ra jyod'iji ja ri jmuriji ra dyis'iji yo ngumĩ nuk'a panriji kjaji na s'oo b'oo yo tee, nzi ra mamĩ nu Jmamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na.
- VI.** Ra jyod'iji ja ri ndakaji ja ri m'ari yo nzhont'ezi k'a nara yo tee, pa soo ri m'ari ja ni tsjaji na s'oo ma ra b'oo yo te'e.
- VII.** Ra pepiji pa soo ra pjoxteji textetjo yo arkete a jñiñi a B'onrro, a Ts'ib'onrro neje k'a jñiñi, pa ra ts'as'iji neje ra kjuatiji yo kjaji na s'oo ma b'oo yo tee, nzi ra mamĩ nu Jmurite a B'onrro k'i Nuũ o B'ori yo Tee.
- VIII.** Ra jyokiji neje ra jyod'iji pje ra tsjaji ja ri b'ori neje ja ts'i ri jnuu yo tee k'o kjaa na s'oo neje yo ndextiyo k'o nuu ma ra tsjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- IX.** Ra ndeji neje ra tsjaji k'a yo jñiñi a Ts'ib'onrro, textetjo k'o ra tsaji mbo ra mboriji yo tee k'o ja nde ni ñ'eje, ra ts'as'iji pa dya xi ra tsjapiji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- X.** Ra tjoki neje ra tsjaji tjizhi pa ja ri joneji na joo yo tee k'o nuu yo tee k'o tsjapiji na s'oo, yo nuuji na s'oo neje yo ndextiyo k'o jñanda mo tsjaji na s'oo mo b'oo yo tee.
- XI.** Textetjo k'o dyaja k'o kjapi ra ngari na joo yo tee neje k'o soo ja ri nuuji nu Jmamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na.

Pa soo ra tsjaa na joo yo b'epji nujnu Nuk'i ni Mbepji ra B'ori yo Tee soo ra pjoxtebi ko nu Ngumi k'a Jokiji yo Chuu, k'o xo soo ra tsjaa Nuk'i ni N'eje ra Nuu na Joo yo Chuu; nzi ra kjatjonu xo soo ra uniji yo jmami k'o ni mbes'e k'a nu Ngumi k'a Jokiji yo Chuu, pa xo soo ra kjuarpji na joo yo b'oo tee.

Ni B'ib'i 11. - Yo b'epji k'o ni N'eje ra tsjaa Nuk'i ni Mbepji ra Nuu na Joo o Zaki yo Tee:

- I. Ra tjod'i ja ri nuuji neje ja ri mbariji na joo nu zaki neje o pjeñe yo tee k'o tsjapiji na s'oo, yo tee k'o tjandi na s'oo neje yo ndextiyo k'o jñandi mo tsjaaji na s'oo mo b'oo yo tee.
- II. Ra ndametjo ri tjichi yo mbepji tee k'o s'ipji ra nuu na joo yo tee yo panri na punkji k'o tsjapiji na s'oo k'o tjandi mo tsjaji na s'oo neje yo ndextiyo mo b'oo yo tee.
- III. Ra tsjanjaji yo mbepji tee k'o panri na punkji ja ri nuu yo tee k'o tsjapiji na s'oo, yo tee k'o tjandi mo tsjaji na s'oo neje yo ndextiyo mo b'oo yo tee.
- IV. Ra tsjaji nzina nzina yo ngumi k'a at'aji yo tee, ja ri uniji jmami, jnuu tee neje ra s'ipji yo arkete k'o ni N'eje ra mbari, ma mo tsjaji yo b'epji pes'i m'ari ma ja soo ra tsjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- V. Ra tjod'i ja ri b'ori neje ja ri tjandi, nzi ra b'ori nu zaki, k'o soo ra m'ari ja ni kjaa ma ra b'oo textetjo k'o pes'i k'a ngero, yo kjaa o zaki neje ts'i ri xipji Nuk'i ni N'eje ra Nuu na Joo yo Chuu, k'i soo ra tsjaa k'o textetjo yo soo ra m'ari.
- VI. Ra tsjapiji ra kjaa naja jnuu k'o soo ra mbariji na joo ma ra b'oo yo tee.
- VII. Yo xi dyaja k'o kjap ra ngariji na joo yo tee neje textetjo k'o soo ja ri m'ari nu Jmami ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 12. - Yo b'epji k'o ni N'eje ra tsjaa Nuk'i ni Mbepji ra Nuu o B'epji yo Tee:

- I. Ra ma nuuji, ndeze k'o ni N'eje ra tsjaji nzi ra mami nu Jmami ra Ngara na Joo yo Tee na, k'a ngumi k'a pepji neje k'a s'ipji ja soo ra pepji, ra ts'i ri mbariji neje na nuuji ja me ni mimi yo tee k'o soo ra tsjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee, nuna ra tsjaa neje ra mbari Nuk'i ni N'eje ra Nuu na Joo yo Chuu.
- II. Ra tsjapi ra m'ari yo kjuanzaki yo tee k'o pepji k'o soo ra tsjapiji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- III. Ra tsjaji yo b'epji k'o soo ra tsjapi ts'i ri m'ari, ra jnuu neje ra kjuarpi textetjo k'o soo ra tsjapi ra pepji na punkji yo tee.
- IV. Ra tsjaji, ndeze k'a ni N'eje ra tsjaji, k'o xaxi yo xiskuama mo zoniji ko yo tee k'o ni ngarits'aji, angezeji soo ra uni yo tjizhi m'ari neje yo b'epji k'o kjaa yo tee k'o tsjapiji na s'oo mo b'oo yo tee.
- V. Ra xori ji ja ni kjaa yo b'epji k'o dya joo k'o ni tsjapi ra tsjaa na s'oo mo b'oo yo tee.
- VI. Nuk'o xi dyaja k'o ni N'eje ra tsjapi ra ngari na joo yo tee neje textetjo k'o ni tsjapi ra tsjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee.

Ni B'ib'i 13. - Yo b'epji k'o ni N'eje ra tsjaa Nuk'i ni Mbepji ra Jichiji Sjori yo Tee:

- I. Ra tsjaa ra jichiji yo xonpiti ra ot'i ri m'ari, mbo ra ts'as'iji k'o kjapiji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- II. Ra jyod'iji ja nde ts'i ri xipji ji yo t'i k'o paa a sjori, nzi ra kjaa yo nii neje yo jyoo ja me a kjaa k'o kjapiji na s'oo ma ra b'oo yo tee neje ot'i ja ri ts'as'iji.
- III. Nuk'a textetjo k'a ngunxori, ra tjod'i ja ri ts'as'iji neje ja ot'i ri xipji ji yo kja ts'ixut'i, yo ts'it'i neje yo kja mat'i nuk'o na s'oo b'oo yo tee, ra jmuriji neje ra mbos'iji Nuk'i ni Mbepji ra B'ori yo Tee neje textetjo yo ni chjuu Nuk'i ni Mbepji ra Nuu o B'ori yo Tee k'a yo jñiñi.
- IV. Ra tsjapi ra yepetjo ri sajatjoji nuk'a ngunxori yo tee k'o tsjapiji na s'oo mo b'oo yo tee.
- V. Ra jmuriji neje ra pjoxteji textetjo yo arkete k'o ni N'eje ra ts'as'iji neje ra kjuarpiji nuk'o kjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee, mbo ra xipji ke angezeji po ngeje k'o soo ra tsjapiji na s'oo.
- VI. Neje xo dyaja k'o kjapi ra ngari na joo yo tee neje yo dyaja k'o ra tjod'i ja ri nuuji nu Jmami ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 14. - Yo b'epji k'o ni N'eje ra tsjaa Nuk'i ni Mbepji ra Nuu ja ni Nara na Joo yo Tee:

- I. Ra zoniji pje nde ma b'epji ra tsjaji mbo ja ri m'ari na joo yo jñiñi mbo ra ngaraji na joo yo tee k'o dyakjo tejme ra mbos'iji nzi ra mami nu Mami ra Ngara na Joo yo Tee na, mbo ra soo ja ri kjuarpiji textetjo k'o ra tsjapi na s'oo ma ra b'oo yo tee.

- II. Ri jmamĩ nuk'a Xiskuama k'a juns'i k'o ra tsjaa yo tee, texetjo yo b'epji ra tsjaji ja ri nara na joo yo tee k'o ni ñ'eje ra tsjaa nu k'i ni Mbepji yo Nda Arkete na.
- III. Ra tsjaji texetjo yo b'epji k'o ra tsjapi ra ngari na joo yo tee k'o dya pje tejme kjo ra mbos'iji nzi ra mamĩ k'a Jmamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na, ngejek'ua akjanu nde ts'ike ri juejme texetjo k'o soo ra tsjapiji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- IV. Texetjo k'o dyaja k'o jmamĩ ja ri ngari na joo yo tee nzi ra mamĩ nu Jmamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 15.- Yo b'epji k'o ni ñ'eje ra tsjaa Nuk'i ni Mbepji ra Nu Nzhod'i Pedyo yo Tee:

- I. Ra tjod'i pje ma b'epji ra tsjaji k'o soo ra xipjiji texetjo yo mbepji k'o nuu yo tee k'o ja nde n'año jñiñi ni ñ'eje nujnu a Ts'ib'onrro k'o kjaji ma ra b'oo yo tee.
- II. Texetjo yo arkete ra tsaji b'epji k'a ja nde ri ma nzhoopi pa ot'i ri m'ari ja me ra b'oo yo tee k'a nu jñiñi a Ts'ib'onrro, nuk'a sat'a na kjuani yo tee k'o ja nde n'año jñiñi ni ñ'ejeji, mbo ra ndaja yo tee k'o kjapi ra tsjaji chiñi.
- III. Ra jmuti ra dyis'iji k'a xiskuama texetjo yo tjuu yo tee k'o saja yo tee k'o ja nde n'año jñiñi ni ñ'ejeji, nuk'o soo ra dyoni texe yo arkete k'o ni ñ'eje ra ts'as'i neje ra kjuatiji yo ni b'oo yo tee.
- IV. Texetjo k'o dyaja jmamĩ ja ri ngari na joo yo tee neje texetjo k'o ni mamĩ nu Jmamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 16.- Yo b'epji k'o ni ñ'eje ra tsjaa Nuk'i ni Mbepji ra Nu Nzhod'i yo Nzhont'ez:

- I. Ra tjod'i pje ma b'epji ra soo ja ri tsjapiji ra nuuji k'a Jmamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na, nuk'a jñiñi neje k'a yo ñ'iji k'a nzhod'i yo nzhont'ez k'a nara yo tee, nuk'a ni ñ'eje ra ot'i ri tjandi neje ra m'ari k'a soo ja ri tsjaji na s'oo nzi ra mamĩ k'a Jmamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na.
- II. Nuk'a xi texetjo k'o dyaja k'o ni tsjapi ra ngari na joo yo tee neje texetjo k'o ni kjaa ra tsjaji, nzi ra mamĩ k'a Jmamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni b'ib'i 17.- Yo b'epji k'o ni ñ'eje ra tsjaa nu Jmurite yo kja Mat'i a Ts'ib'onrro:

- I. Texetjo yo b'epji k'o ni ñ'eje k'o ja nde ni nzhoopi ja ot'i ri m'ari yo pje kjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee, k'o ni ñ'eje ra mbari yo kja t'itjo a Ts'ib'onrro, nzi ra mamĩ k'a texetjo yo pje nde ri ñaaji.
- II. Ra sjijpi yo kja t'itjo texetjo k'o soo ja ri dyonpiji neje ja ot'i ri m'ari nzi ra mbedye nuk'a b'ee tee neje k'a internet, nuk'a soo ja ri dyonpiji yo tee k'o soo ra ndobi k'a ni b'oo yo tee.
- III. Ra jmamĩ texetjo yo b'epji k'o ni ñ'eje ra kjaa ma ra tsjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee, k'o ra mbori yo kja t'itjo, nzo ri ngejextjo k'o ni tsjaji na punkji chiñi, b'epji neje k'o ri tsjapi ra tsjaji na s'oo yo tee.
- IV. Ra jmamĩ neje ra pjoxte ra tsjaji o b'epji texetjo yo arkete yo jñiñi yo ni ñ'eje ra nuu yo kja t'itjo, k'o ra mbari neje ra nzhoopi nuk'o kjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- V. Nujyo xi teetjo k'o dyaja k'o ni tsjapi ra ngari na joo yo tee neje texetjo yo ni ñ'eje ra tsjaji nzi ra mamĩ nu Jmamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 18.- Yo b'epji nuk'o ni ñ'eje ra tsjaa Nuk'i Jmurite a Ts'ib'onrro k'i Nu yo Nrrinxu neje ja ri Ngaraji na Joo:

- I. Ra sajaji texetjo k'a b'epji yo tee k'o tsjapiji na s'oo mo b'oo yo tee k'o soo ra nuuji mbe to xi ra yepe ri sajatjoji k'a jñiñi kanri yo tee.
- II. Ra nzhipi ra nzhoopi texetjo yo b'epji neje ra nuuji yo tee k'o kjapiji na s'oo nuk'a texetjo k'a kaa yo arkete, mbo ra soo ra nuu yo tee k'o panri na punkji, nzi ra mamĩ k'a Mamia ra Ngara na Joo yo Tee na, neje k'a nu Nda Jmamĩ ja ri Ngara na Joo yo Tee.
- III. Ra mbos'iji ra nzhoopi neje ra tsjapi ra mbari yo kjuanzaki, ja ri nuuji yo b'epji neje ja ri b'ori yo tee k'o tsjapiji na s'oo, yo ndextiyo k'o jñanra mo tsjaji na s'oo mo b'oo yo tee.
- IV. Ra pjos'iji texetjo k'a b'epji k'o ra tsjaji ma ra jyonbiiji ja ra oxiji, neje texetjo k'o ja ri uniji t'oxi ra b'ori, ra kjuati neje ja ri nuuji yo tee k'o tsjapiji na s'oo mo b'oo yo tee neje ra tsjapiji ra mbori texetjo nujnu zaki neje xo ra b'os'i ra yepe ra jñiñi nu zezhi neje nu pjeñe.
- V. Texetjo k'o dyaja k'o ni tsjapi ra ngari na joo yo tee neje k'o ni ñ'eje ra tsjaji nzi ra mamĩ nu Jmamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 19.- Yo b'epji k'o ni ñ'eje ra tsjaa nu Jmurite k'i Nu u ja ri Nara na Joo Textetjo yo Teetjo Ñaatjo Jñaatjo a Ts'ib'onrro:

- I.** Ra tsjaa ra m'ari neje ot'i ri jnuu ja ni kjaa yo tee k'o soo ra tsjaa na s'oo ma ra b'oo yo tee, k'a yo jñiñi k'a kanri yo teetjo ñaatjo jñaa nunu a Ts'ib'onrro.
- II.** Ra jyokiji yo b'epji ja yepe ri sajatjoji k'a jñiñi yo teetjo ñaatjo jñaa textetjo yo tee k'o tsjapiji na s'oo mo b'oo yo tee.
- III.** Ra tsjaji ra jmuriji textetjo b'epji yo arkete pa soo ra uniji yo teetjo ñaatjo jñaa k'o tsjajiji na s'oo mo b'oo yo tee, ra ngeje ra xipiji k'a nu jñatjo nuk'a dyakjo ra ngejme a xitji.
- IV.** Ra pinbiji yo jñaa k'o jmami k'a jñangicha k'a yo jñaa yo tee ñaatjo jñaa a Ts'ib'onrro.
- V.** Textetjo k'o dyaja jmami ja ri ngari na joo yo tee neje textetjo k'o soo ja ri nuuji nu Jmami ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 20.- Yo b'epji k'o ni ñ'eje ra tsjaa nu Jmuri Arkete k'o Nu u ja ri Nara Textetjo yo Dyoji a Ts'ib'onrro:

- I.** Ra k'o kja ngins'i dyecha nzincho kjee, ra b'orpi textetjo k'o nepe ra jnutp'i k'a ngumi k'a ra t'uni ja ra ox'i k'o ni ñ'eje ra tsjaji, neje ma ra s'obi o dyakjo tejme kjo ra nuu, ra sajaji ra ma chezhi nzi ra mamí yo Jmami ra Ngara na Joo yo Tee k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o.
- II.** Ra b'os'i, ndeze k'o ni ñ'eje ra tsjaa, ko yo arkete k'o ni ñ'eje ra ot'i ri ts'as'i, ra jnuu neje ra kjuati k'o ni tsjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- III.** Ra chot'i kjo nde ni mbos'i pa ja ri tee yo xut'i, yo t'ii neje yo kja mat'i k'o tsjapiji na s'oo nzi ra kja yo ndextiyo k'o mbari mo b'oo yo tee.
- IV.** Ra tjod'i ja ot'i ri m'ari ja ga ni kjaa yo tee k'o poo tee, nza ni kjaa ma ra tsjapiji ra pepiji na zezhi yo kja ts'it'i, ra tsjaji mbechi, ra chjinti mbo ra pepjitjo, ra chezhetjo akjanu, nzi ra kja ra mbos'i Nuk'i ni Mbepji Jmurite Arkete k'o Nu u o B'ori yo Tee a Ts'ib'onrro.
- V.** Textetjo k'o dyaja k'o ni ñ'eje ra tsjapi ra ngara na joo yo tee neje k'o ni ñ'eje ja ri nuuji nu Jmami ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 21.- Yo b'epji k'o ni ñ'eje ra tsjaa Nuk'i ni Mbepji Jmurite Arkete k'o Nu u o B'ori yo Tee a Ts'ib'onrro, k'a b'ib'nu Ngumi k'a Ot'i ni M'ari k'o Kjai na S'oo:

- I.** Ra tjod'i ja ri ñatjoji yo pje nde ma arkete nzi ra kjaa k'a jñiñi a B'onrro neje a Ts'ib'onrro nzi ra jmami akjanu.
- II.** Ra t'ori k'o jmami k'o ni ñ'eje ra tsjaa yo arkete a Ts'ib'onrro neje texe yo arkete k'o ni ñ'eje ra mbari ma ra b'oo yo tee.
- III.** Ra ndixiji neje ra jmuriji yo b'epji k'o ra jyod'i ja ri m'ari na joo yo pjeñe yo ngunxori, pa soo ra tsjaji yo b'epji k'o ja ri ts'as'iji pa dya xi ra tsjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- IV.** Ra tjod'i pje ra ot'i ri tsjaji ra m'ari ja ni tsjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee, nuk'a jñiñi k'a nda soo kjaji na s'oo pa xo soo ra dyis'iji jñaa ja soo ri kjuatiji k'o kjaji na s'oo.
- V.** Textetjo yo dyaja k'o kjapi ra ngara na joo yo tee neje textetjo k'o soo ja ri jnuu na joo nu Jmami ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 22.- Yo b'epji k'o ni ñ'eje ra tsjaa nu Ngumi k'a ni Jnuu yo Tee k'o Tsjapiji na S'oo a Ts'ib'onrro:

- I.** Ra tsjaa ra nuuji yo tee k'o tsjapiji na s'oo ra tjichi na punkji ja me ni ngara na joo yo tee, ja ni b'ib'i neje xo ra tjichi ja ts'i ri b'orpi neje ja ri mbarpiji yo kjuanzaki yo tee.
- II.** Ra tsjaa ra mbos'i yo dyaja ngunxori k'o ni ñ'eje ra mamí yo kjuanzaki yo tee k'o tsjapiji na s'oo.
- III.** Ra ts'i ri ch'uni k'o ot'i bi b'ib'i nu tee k'o tsjapiji na s'oo.
- IV.** Ra tsaji sjiro ja ri m'ari o jmimi nu tee nuk'o dyoti yo arkete k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o.
- V.** Ra sjipji ja ni kjaa neje ra mbos'iji yo tee k'o tsjapiji na s'oo mo ndiñitjoji neje ma kjaji chiñi, ngekjek'ua soo ja ra tsjapi dya ra muti ra mboo, yo xanxi k'o ni mbes'e ma ra chiñiji neje ma dya nee ra tsapiji ra nduntetjo.
- VI.** Ra sjipji ja ri jnuu ma ra jyokiji yo chu.

- VII.** Ra m'ari yo tee k'o ni mbos'i yo dyojui neje yo tee k'a jñiñi mo jnuu yo tee k'o tsjapiji na s'oo.
- VIII.** Ra ma dyoriji o ra ma mbat'aji xiskuama k'a ngumí nuuji nu zaki neje nuk'a soo ra dyakaji.
- IX.** Textetjo k'o dyaja jmami k'o kjaپی ra ngari na joo yo tee neje textetjo k'o soo ja ri jnuu na joo nu Jmami ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 23.- Yo b'epji k'o ni ñ'eje ra tsjaa nu Arkete k'i Joki yo Chuú a Ts'ib'onrro:

- I.** Ra xonpiji neje ra tjichiji yo pjeñe k'o tee neje nuk'o soo ra ndametjo ra soo ra tsjaa na joo yo b'epji ma ra jyokiji yo jñaa ja ni b'oo yo tee.
- II.** Ra xipiji yo arkete k'o ts'ab'i joki jñaa, pje ra tsjapiji yo tee k'o poo yo tee, ndeze k'a ni b'ib'i nu distrito judicial k'a ni mbedye ra ts'ab'iji na.
- III.** Ra soo ra m'ari ma ra s'is'i nu tjoki jñaa, k'o ni tsjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee, angeze ni ñ'eje ra nuu nuyo tee k'o tsjapiji na s'oo, nzi ra mamí nu Jmami ra Ngara na Joo yo Tee na.
- IV.** Textetjo k'o dyaja jmami k'o kjaپی ra ngari na joo yo tee neje textetjo k'o soo ja ri jnuu na joo nu Jmami ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 24.- Yo b'epji k'o ni ñ'eje ra tsjaa nu Jmurite K'i Nuú yo Kjuanzaki yo Tee a Ts'ib'onrro:

- I.** Ra tjoki neje ra tsjaji yo b'epji k'o ra soo ri nuuji yo tee kjaپی na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- II.** Ra jmami pje ma b'epji ra tsjaji ma ra nuuji k'o ni ñ'eje ra tsjaa yo jñiñi k'a xoñijomí, nuk'a xo xaxi o ñidye neje o ngejme ra tsjaa nu jñiñi a B'onrro, nzi ra jñus'i k'a Jmami ra Ngara na Joo yo Tee k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o.
- III.** Ra soo ra jmuri yo b'epji textetjo yo arkete k'a jñiñi a B'onrro neje yo jñiñi, nzo xo yo tee k'o jmuritjoji nzi ra ngejextjo a B'onrro o ngeje yo jñiñi xoñijomí, nzi ra mamí yo Jmami ra Ngara na Joo yo Tee k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o.
- IV.** Ra dyotiji textetjo yo arkete k'o ni ñ'eje ra tsjaa nu Mamí ra Ngara na Joo yo Tee na, ra jyasma ra nzhooji yo b'epji k'o tsjaji ma ja ot'i ri m'ari, ja ri jnuu neje ja ri ts'as'iji nuk'o kjaپی na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- V.** Textetjo k'o dyaja jmami ra ngaraji na joo yo tee neje textetjo k'o soo ja ri jnuu na joo k'o mamí nu Jmami ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 25.- Yo b'epji k'o ni ñ'eje ra tsjaa yo arkete k'o kaa k'a jñiñi a Ts'ib'onrro:

- I.** Ra tjoki neje ra tsjaji yo b'epji k'o soo ra ot'i ri m'ari k'o kjaپی na s'oo ma ra b'oo yo tee k'a yo jñiñi.
- II.** Ra tjichi neje ra xonpiji textetjo yo mbepji k'o ni ñ'eje ra joo ra jnuu yo tee k'o tsjapiji na s'oo neje k'o jnuu na s'oo mo b'oo yo tee.
- III.** Ra b'ori neje ts'i ri jnuu na joo yo tee k'o tsjapiji na s'oo neje yo ndextiyo k'o nuu mo tsjaji b'oo yo tee, ta ngeje ma ra sjipji nuyo arkete k'o panri na punkji yo tee k'o ni tsjaa na s'oo.
- IV.** Ra tjod'i k'o na joo k'o soo ra tsjapi ra m'ari neje ja ra ot'i ri m'ari ma ra b'oo yo tee, ma ra ch'uniji sjetsi ja joo ri pepji k'a ngumí pje nde b'oo, k'a soo ri tsjaji na s'oo nzakja yo ngumí k'a b'opareje, k'a xomitjo pepiji, yo k'a pje nde kjaپی, yo chomí o k'a pjende eñeji, yo ngumí k'a ni kjuansi o ngeroji, yo ngumí k'a oxiji, yo ngumí k'a xajaji, yo ngumí k'a pjñpa ni xajaji, yo ngumí k'a b'ojñoni, yo ngumí k'a siiji kafe Internet, neje textetjo k'o xi dyaja, nuk'o soo ri jnuu neje ri m'ari ja me ga pepiji, nzo o mamí o dya nzhooy yo tee k'a jñiñi, k'o soo ra sjipji nu Nuk'i ni ñ'eje ra Nuú na Joo yo Chuú ja soo ni b'oo yo tee.
- V.** Ra jmuri yo b'epji textetjo yo arkete a jñiñi a B'onrro neje a Ts'ib'onrro, k'o ot'i ri mbari, ri nuu neje ri kjuatiji k'o kjaپی na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- VI.** Textetjo k'o dyaja jmami ra ngari na joo yo tee k'o soo ja ri jnuu na joo k'o mamí nu Jmami ra Ngara na Joo yo Tee na.

Jñiñi ni tjuns'i

Textetjo yo jñaa soo ja ri m'ari, ja ri tsjaji neje ja ri tsjapiji ra ts'ont'i

B'epji nats'eje

Nuk'o ni tsjaji na s'oo neje yo ni ts'ont'i

Ni B'ib'i 26.- Nu Jmami ra Ngara na Joo yo Tee na kjaپی yeje ni b'ib'i a ts'ot'i a pñori ma ra tsjaji ra b'oo yo tee, ja ri ts'ont'i, pje ts'i ri tsjaji, nzi ra kjaa yo ja ri m'ari na joo, nzi ra jmami k'a YEJE NI TJUNSI, k'a nu Nda Jmami ja ri Ngara na Joo yo Tee, nzi ra ñ'eje ra tsjaji nzi ra mamí nu Jmami ra Ngara na Joo yo Tee na.

Nziyojo ni tjuns'i

Ja ri b'ori neje ja ri jnuu yo tee k'o tsjapiji na s'oo, yo tee k'o s'ad'i neje yo ndextiyo nuyo kjaa na s'oo ma ra b'oo yo tee.

Ot'i b'epji

Yo kjuanzaki yo tee k'o tsjapiji na s'oo, yo tee k'o s'ad'i neje yo ndextiyo ma ra jyokiji yo jñachuu neje ja ri b'oriji.

Ni B'ib'i 27.- Pa soo ri tsjaji nu Mamí ra Ngara na Joo yo Tee na, ngeje tee k'o tsjapiji na s'oo k'o zech'iji o ngeje ya ts'ike ro nduu mo tsjapiji na s'oo mo b'oo yo tee, o ngeje k'i nu tee k'o kjapiji na s'oo, o ngeje pje nde ma tee k'i soo ra tsjapiji na s'oo, ra dyeeji, ra zech'iji, o zirpiji o pjeñe, ra b'ezhi meryo, ra jñinbiji yo kjuanzaki ma ra tsjapiji na s'oo.

Nuk'o ot'i bi jmamí k'o ra soo ja ri m'ari, ra s'iri, ra ts'ot'i a pjori nuk'i nu tee k'o tsjaa na s'oo, o nujnu tee k'o mbos'i mo tsjaji na s'oo, kjo ngeje o dyoji nu tee k'o tsjaa o dyee neje nuk'i o tsjapiji o nuuji na s'oo.

Yo tee k'o jnuu na s'oo ra mbes'iji yo kjuanzaki nzakja yo tee k'o tsjapiji na s'oo.

Ni B'ib'i 28.- Ra tsjaa o jnuu ra s'oo, na yeje ri b'ib'i nu tee k'o tsjapiji na s'oo, k'o ni ñ'eje ra chezhi, nzi ra kja yo dyaja tee k'o pje ni kjabi nu tee k'o tsjapiji na s'oo neje k'o soo, o zoo k'o kanri ni ñ'eje ra soo ra tsjapiji na s'oo. Nzi ra kjaa:

- I. Yo t'ii o yo tijue nu tee k'o tsjapiji na s'oo.
- II. O suu o ngeje nu xijmi.
- III. Nu tee k'o pje nde zokuji nzi ra mamí yo arkete k'o joki jñaa mo tsjaji na s'oo, mo nduu nu tee k'o tsjapiji na s'oo.
- IV. Nu tee k'o mimibi ko nu tee k'o tsjapiji na s'oo mo ot'i ro zas'a yeje zana pa ro tsjapiji na s'oo.
- V. Nu tee k'o dyeeji mo ngich'i ro nuu nu tee k'o tsjapiji na s'oo o pa xo ro ts'as'i dyapje ro tsjapiji na s'oo.

Ni B'ib'i 29.- Ra soo ra tsjaa ndextiyo yo texitjo tee k'i ts'i ri nuu nzo dya ri nuu k'o panri k'o nee ra nuuji, k'i soo ra uní nguenda ngejek'ua ra s'oo ri m'ari nuk'o neeji ra m'ari nzo dya xo ri ñ'eje ra tsjaak'o.

Ni B'ib'i 30.- Pa ra soo ri jnuu na joo yo tee k'o tsjapiji na s'oo neje yo ndextiyo, yo arkete k'o ni ñ'eje ra tsjaa k'o soo ra tsaji:

- I. Ra jyod'iji ja ri mbari yo tee k'o kjapiji na s'oo neje yo tee k'o soo ra tsjapiji na s'oo.
- II. Ra tsjaji ra jñuns'iji xiskuama k'o ja ri mboriji neje ja je ot'i ri jnuu, ra jnuu ma ra tjoki yo jñangicha, nzi ja ri b'os'i ma ra s'is'i texitjo nu jñachuu, nujnu jñachuu tee neje jñachuu ja ri pepiji. Nuyo b'epji k'o ni ñ'eje ra tsjaa yo arkete nza ri jñus'i k'a nu Jmamí ra Ngara na Joo yo Tee na, nzo ri ngejets'e o ngeje ma ra jmurí yo arkete k'o panri na punkji k'a jmurite o ngeje k'a nats'eje, nuk'a soo ra kuarpi a xitji yo tee k'a jñiñi.
- III. Ra tjod'i ja ri jyokiji neje ja ri tsjaji yo d'adyo pjeñe ja ri b'ori ja ts'i ri jnuu yo tee k'o tsjapiji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- IV. Ra jnuu neje ra jyonbiji ja ra oxí ma ra yepe ra jyonbiji ra jnuu nu zakí neje ja ri yepe ri sajatoji k'a jñiñi, nzi ra kjaa k'a jak'ua ra b'ori na joo, nuk'a jnuu na joo yo kjuanzaki, k'o ja ri ñoní neje ja ri b'ori na joo nzi ra b'ib'its'e, nzakja yo xut'i, yo t'ii neje yo kja mat'i, yo dyakjo tejme, numa ra oxí k'a dyapje ra chot'i meryo, ngejek'ua ri b'orpi o zakí yo kja ts'it'iji.
- V. Ra tjod'i ja ri jyokiji neje ja ri tsjaji yo kja d'adyo b'epji pa ra jnuu na joo yo tee k'o tsjapiji na s'oo, negejek'ua ra yepe ra nutp'iji yo kjuanzaki.
- VI. Ra tsjaji ra t'is'i k'a xiskuama ja ri b'ori neje ja ri jnuu na joo yo tee k'o tsjapiji na s'oo, k'a soo ra porpiji nu jmii neje ja ri b'ib'i a B'ondo o k'a n'año jñiñi nuk'a xoñijomí.

Ni B'ib'i 31.- Ma na joo ri b'ori yo tee k'o tsjapiji na s'oo mo b'oo yo tee, ra kjaa, nzi ra jmamí k'a nu ni b'ib'i Dyote nuk'a Nrraxiskuama k'a Juns'i k'o ra Tsjaa ra Ngara na Joo yo Tee a B'onro, nuk'a Nda Jmamí ja ri Ngara na Joo yo Tee neje k'a texitjo k'o ni jñus'i k'a nu Mamí ra Ngara na Joo yo Tee na, texe ni ñ'eje ra tsjaji:

- I. Ra uníji na joo t'oxí, ra dyat'aji na joo neje ra tjichi na joo, xo ra soo ra tjichi neje ra tjonbi o b'epji, ta ngeje ma ya b'ib'i na joo ra yepe ri nutjoji na joo o zakí neje ri yepe ri sajatoji k'a jñiñi.
Nzo xo ri kjatjonu, ra jnuu na joo mba ja ri yepe ri sajatoji k'a jñiñi, nuk'a ra b'os'i ja ri b'ib'its'eje, nzi ra mamí k'a juns'i Nziyojo, k'a Ni B'i b'i Jñite, k'a nu Jmamí ra Ngara na Joo yo Tee na.
- II. Ra tjonbi ja ri jnuu na joo mba ja ri yepe ri nutjoji na joo o zakí, nuk'a o pjeñe neje o jmimi nuk'a jñiñi ngejek'o ni ñ'eje ra tsjaa yo arkete, k'a soo ra jmurí ko yo tee k'a jñiñi mbo ra tsjajik'o.

- III. Ra b'ib'i naja tee k'i ra mbos'i ra ngusp'i o j'naa yo tee, ma ngeje naja tee k'i menzumi k'a j'niñi yo tee ñaatjo j'naa k'o dya ñaaji j'hangicha o ngeje tee k'o sodyetjo.
- IV. Ra soo ra jichiji ra tjoki na joo yo j'nachuu yo tee k'o poji pa kanriji o pa pepji na jee, yo tee k'o tsjapiji na s'oo k'o ori ra tjichi, nuk'a xo soo ra ma nuu nu arkete k'i parpa k'a n'año j'niñi nu arkete a B'ondo.
- V. Texetjo k'o dyaja juns'i k'o ni ñ'eje ra mborpiji na joo nu zak'i, ra soo ri nzhontjo dyakjo ra zopji, nu b'ib'i na joo nu zak'i neje nu pjeñe, yo kjuanzaki, nu na joo ri b'ib'itjo nu jmimi, nzakja yo tee k'o soo pje nde ra tsjapiji na s'oo.

Ni B'ib'i 32.- Texetjo yo arkete k'o ni ñ'eje ra tsjaa k'o mam'i k'a nu Jmam'i ra Ngara na Joo yo Tee na, ra soo ra uniji yo tee k'o tsjapiji na s'oo neje yo ndextiyo, ra soo ra b'ori nzi ra mam'i nu Nda Mam'i ja ri Ngara na Joo yo Tee, k'a nu Xiskuama k'a Juns'i k'o ni Tsjaji na S'oo a Ts'ib'onro neje texetjo yo j'nachuu, nzi xo ri tjod'i ja ri jnuu na joo yo tee k'o tsjapiji na s'oo, yo ndextiyo neje yo dyaja kjuanzakiji:

- I. Ra soo ra jnuu na joo nzi ra mam'i yo kjuanzaki, ts'i ri jnuu nu j'nachuu, ra yepe ri ch'un'i yo kjuanzaki nzi ra mam'i k'a Mam'i ra Ngara na Joo yo Tee na, neje k'a nu Nda Mam'i ja ri Ngara na Joo yo Tee.
- II. Ra b'ib'i ra dyara nu j'nachuu, k'a n'año ri b'ib'i nuk'a b'ib'i nu tee k'i ni jyas'aji kjaa na s'oo.
- III. Ra soo ra uniji yo arkete yo jmam'i ja ni kjaa nu chuu.
- IV. Ra soo ra dyata yo arkete k'o panriji na punkji, k'o sipji ra b'os'i, k'a ra xipji ja ni kjaa nu j'nachuu, neje pje soo ra ch'un'i o ra b'os'i k'a yo kjuanzaki.
- V. Ra soo ra dyori ja ri b'ori na joo yo tee k'o tsjapiji na s'oo neje yo ndextiyo, ma ra tsjaji yo t'oni neje ma ra ndajaji ra s'iri yo tee k'o tsjaa na s'oo neje ra ndenbiji k'o pes'i pa soo ra ngont'i nuk'o tsjaa.
- VI. Ra soo ra un'i to xi na punkji nguenda, nzo dya ri m'ari k'a j'nachuu, k'a ni ñ'eje ra tsjaa nu arkete k'i ni b'ib'i ra mborpi texetjo k'o ni mbes'i angezeji.
- VII. Nzo ri texetjoji k'a s'is'i nu chuu, ra dyoriji nde n'año ri b'ib'ibi neje xo soo k'a j'nasibi neje ts'i ra kjaa yo kja ts'it'iji, xo nde n'año ri b'ib'ibi.
- VIII. Xo nde soo ra b'orpi texetjo nu jmimi neje dya xo soo ra uniji jmam'i k'o soo ra mbari nu tee k'o tsjapiji na s'oo neje yo ndextiyo mo b'oo yo tee.
- IX. Ra soo ts'i ri xakatjoji akjanu ma ra nuuji nu j'nachuu nuk'a o b'ib'i.
- X. Ra mbos'i nunu Arkete k'i Nuui o Chuu yo Tee neje ra un'i na joo nguenda ma ra kjaa j'nachuu.
- XI. Ra soo-ra mbari texetjo paa ja ni menzumi nu tee k'o tsjaa na s'oo o yo tee k'o mebi mo tsjaji na s'oo o nuyo ndextiyo.
- XII. Ra soo ra sipji ra ot'i ri mbari jangua ri tjezi ra mbes'e a pjori nu tee o yo tee k'o kuesp'iji mo tsjaji na s'oo neje ra soo ra b'ori angeze.
- XIII. Ra soo ts'i ri sipji neje ra b'ori, ma ra chiji nu tee o yo tee k'o tsjapi na s'oo ko yo ndextiyo.
- XIV. Ra soo ra sipji ot'i ri mbari ja ni kjaa nu j'nachuu, k'o soo ra mam'i nu Arkete k'i Nuui o Chuu yo Tee o nu ñante nu tee k'o tsjapiji na s'oo, nu kja ts'ikeji, ra soo ra mbos'i yo tee k'o panri na punkji ra tsjapi ra ot'i ri nzhoo.
- XV. Ra ndametjo ra sipji ja me ga kjaa nu j'nachuu neje ja soo ri mbes'e nuna.

Ni B'ib'i 33.- Ma texetjo nde naja ni tsjaji nu j'nachuu, yo arkete k'o nde ni ñ'eje ra ziri yo tee k'o tsjaa na s'oo, ra soo ra nuuji nu tee k'o tsjapiji na s'oo o ngeje yo ndextiyo ra soo ra nzhoo neje ra dyib'i na joo nguenda ja dya ri mbizhiji o dya ri suu ja ri b'orpiji nu zak'i angeze neje nuyo dyoji.

Nzi ra kjatjonu, ra tjod'i ja ri ts'as'iji texetjo k'o ni yepe ra tsjapiji na s'oo ma ra chjebi ra zonibi, ra jyod'iji ra t'iku'i yo jmii yo tee nuk'o tsjapiji na s'oo neje xo ra b'orpi nu jmimi angeze o neje yo dyoji, pa ra soo ra m'ari yo tjuu neje texetjo k'o pes'i dya soo ra m'ari.

Nuk'o soo ra tsjaji, nzo ri jmamitjo mbe dya ni ts'ab'iji neje ma nats'eje o ngeje chjani, nzi ra nee yo tee k'o tsjapiji na s'oo, nzakja ni kjaa neje ni b'ib'i kjaji na s'oo, nzi ra kjaa:

- I. Ra tjespi ra ñaa neje nuk'o dya panri dyapje ra nzhoo neje ra jnuu nzina nzina ri maa nu j'nachuu, nzi ra kjaa ma ra neeji, dya pje ra j'niñbiji yo kjuanzaki, ja ri kjaa nu j'nachuu, nu tee k'i o tsjaa na s'oo.

- II. Dya ra ts'as'iji ja ri mbes'e nu jñachuu neje ma ra tsjaji k'o kjaapiji sjipji ra ngont'i k'o tsjaa na s'oo.
- III. Ma ra mbes'e yo jñachuu ra tjod'i ja dya ri pñibiiji yo kjuanzaki o ra ngisp'iji nu jñaa, nuk'o ri nzhoos k'a nu Ts'ot'i nu Gesell.

Ni B'ib'i 34.- Yo tee k'o tsjapiji na s'oo neje yo ndextiyo ra b'os'i k'a jñachuu, ri t'at'a nu zak'i o nu pjeñe k'o ni ñeje ra tsjaji, nuk'o ni tsjaa nu Arkete a Ts'ib'onro, k'o soo ra b'os'i yo jmuriteji k'a jñiñi, nzi ra mam'i nu Jmam'i ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 35.- Ma ra ch'uniji k'o soo ri jnuu yo tee k'o tsjapiji na s'oo ra soo ra nuuji nzi ra nee po pjek'o tsjapiji o yo dyaja k'o ni kjaa ra soo ra tsjapiji na s'oo.

Ni Yeje B'epji

Nu xiskuama k'a juns'i ja ri b'ori na joo yo tee k'o tsjapiji na s'oo neje yo ndextiyo

Ni B'ib'i 36.- Nuk'a Ngumi Jokiji yo Chuu ra dyot'i b'os'i yo Arkete a B'onro k'o ja ri b'orpi o jmi neje ja ri yepe ri b'ib'i yo tee k'o tsjapiji na s'oo neje yo ndextiyo nzi ra mam'i nu Jmam'i ra Ngara na Joo yo Tee na, ma soo pjek'o ra tsjapiji na s'oo.

Ni Jñi B'epji

Nuk'i xipji Jmurite a Ts'ib'onro

Ni B'ib'i 37.- Nujnu Arkete a Ts'ib'onro ra tsjapi ra kjaa naja Nuk'o ni B'es'i a Ts'ib'onro ngejek'ua ra soo ot'i ri mbari, ra nuuji neje ra ts'ab'iji nuk'o ni tsjapiji na s'oo ma ra b'oo yo tee.

Nuk'o ni B'es'i a Ts'ib'onro ra kjaa nzi ra neje neje ja ri b'ib'i nzi ra jñus'i k'a nu Jmam'i k'o ra Tsjaji, nuk'a Nda Jmam'i ja ri Ngara na Joo yo Tee, nzi xo ri mam'i nu Jmam'i ra Ngara na Joo yo Tee na, neje ra b'ib'i nzi ra jmam'i k'o ni ñeje ra tsjaji nzakja k'o juns'i ka nu Ni B'ib'i 81 k'a nunu Ley General, nzo dya xo ri tsjaji nzakja k'o jñus'i V k'a Ni B'ib'i 81.

Nuk'o ni B'es'i a Ts'ib'onro ra soo ra s'od'iji nzi ra mam'i yo arkete k'o ts'i ri jnuu na joo, nzi ra mam'i ja ri tsjaji, k'o ra mam'i ja ri ch'uniji yo meryo.

Tsich'a ni Tjuns'i

Ja ni zoniji neje ja ni jmuriji yo tee k'a jñiñi

B'epji ni b'ib'i nats'eje

Ja ni jmur'i ra pepji yo tee k'a jñiñi

Ni B'ib'i 38.- Ma ra zoniji neje ma ra jmuriji yo tee k'a jñiñi a Ts'ib'onro, a B'onro neje yo n'año jñiñi k'a xoñjom'i soo ra pepji ma ra xos'iji yo b'epji nu xiskuama neje k'o b'epji k'o ra tsjajiba:

- I. Ra ts'as'iji neje ra kjuarpji yo b'oo tee.
- II. Ra soo ra nuuji neje ra b'ori yo tee k'o tsjapiji na s'oo neje k'o ndextiyo.
- III. Ra m'ari ja ni mimi yc tee k'o soo ra tsjaa na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- IV. Ra jmam'i, ra jyod'iji ja ri tsjaji neje ja ra mborpiji yo kjuanzaki yo tee k'o tsjapiji na s'oo neje yo ndextiyo k'o jñanra mo b'oo yo tee.
- V. Nuk'o dyaja jñaa k'o ni ñeje ra tsjaa nu Jmam'i ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ñ'anto ni Tjuns'i

Nuk'i ni chjuu Jmurite k'o Mam'i ja Ot'i ri Ts'as'iji, ri Nuuji, ri Kjuatiji neje ri Chob'iji ma ra B'oo yo Tee neje ra B'ori neje ra Jnuu yo Tee k'o Tsjapiji na S'oo.

Ot'i B'epji

Nuk'i ni chjuu Jmurite a Ts'ib'onro

Ni B'ib'i 39.- Nuk'i ni chjuu Jmurite a Ts'ib'onro ngeje k'i nda ni ñeje ra tsjaa yo b'epji k'o ra jyoki neje ra nuu texe yo b'epji k'o ni ñeje ra ot'i ri ts'as'iji, ra nuu neje ra kjuarpi k'o b'oo yo tee, ngejek'ua ni ñeje ra tsjaa:

- I. Ra jyod'i neje ra nuu texe yo b'epji k'o ni ñeje ra tsjaa nu Arkete a Ts'ib'onro k'o ni kjaa ra b'oo yo tee neje k'o ni ñeje ra tsjaji nzi ra mam'i nu Jmam'i ra Ngara na Joo yo Tee na.
- II. Ra ndixi neje ra nuu ja me ga jmur'i ra pepji yo arkete ma ra ot'i ri ts'as'i, ri nuu neje ri kjuarpji yo b'oo tee.
- III. Ra ndee neje ra mam'i pje na b'epji ra tsjaji, k'o ni mam'i ra tsjaa ma ra jmur'i yo tee k'a jñiñi.
- IV. Ra nuu neje ra ndaka ri jñandi yo xiskuama k'a juns'i yo b'epji nzi ra mam'i ni ñeje ra tsjaa nu Mam'i ra Ngara na Joo yo Tee na.

- V. Ra nuuji ja bi kjaa, ra uniji na joo nguenda k'a dyakjo pje ra mamĩ k'o ni ñ'eje ra tsjaa yo dyaja arkete, yo xiskuama k'a juns'i yo b'epji k'o ra tsjaji ma ra ts'as'iji, ra nuuji neje ra kjuarpiji yo ni b'oo tee.

Ni B'ib'i 40.- Nuk'i Jmurite a Ts'ib'onrro ra soo ra ngaraji ko yo arkete k'o pje nde ni ñ'eje ra pepiji:

- I. Nu Arkete a Ts'ib'onrro.
- II. Nu Texetjo ni Mbepji nu Arkete.
- III. Nuk'i ni Mbepji ra B'ori yo Tee.
- IV. Nuk'i ni Mbepji ra Nu Nzhod'i Pedyo yo Tee.
- V. Nuk'i ni Mbepji ra Nu na Joo yo Zakĩ yo Tee.
- VI. Nuk'i ni Mbepji ra Nu ja ri Nara ra Ngara na Joo yo Tee.
- VII. Nuk'i ni Mbepji ra Jichiji Sjori yo Tee.
- VIII. Nuk'i ni Mbepji ra Nu o Bepji yo Tee.
- IX. Nuk'i ni Mbepji ra Nu Nzhod'i yo Nzhont'ezĩ.
- X. Nu Arkete k'o Joki yo Chu a Ts'ib'onrro.
- XI. Nuk'i Pjons'i Jmami ja ri Ngara na Joo Yo Tee a Ts'ib'onrro.
- XII. Nu Jmurite yo kja Mat'i a Ts'ib'onrro.
- XIII. Nu Trangumĩ k'a Jok'iji neje ni Ts'ab'iji yo Chu a Ts'ib'onrro.
- XIV. Nu Jmurite k'o Nu yo Kjuanzakĩ yo Tee a Ts'ib'onrro.
- XV. Nu Ngumĩ Jmurite k'a ni Jnuu yo Tee k'o Tsjapiji na S'oo a Ts'ib'onrro.
- XVI. Nu Jmurĩ Arkete k'o Nu ja ni Nara Texetjo yo Dyoji a Ts'ib'onrro.
- XVII. Nu Jmurite a Ts'ib'onrro k'i Nu yo Nrrinxu neje ja ri Ngara na Joo yo Tee.
- XVIII. Nu Jmurite a Ts'ib'onrro k'i Nu ja ni Nara Texetjo yo Teetjo Ñaatjo Jñatjo a Ts'ib'onrro.
- XIX. Nu ni Mbepji Jmurite Arkete Nu o B'ori yo Tee a Ts'ib'onrro.
- XX. Nuyo ni Tsch'a Arkete k'a Jñiñi, k'a yo jñiñi k'o nda ni tsjaji na punkji k'o na s'oo ma ra b'oo yo tee.

Nzina nzina arkete k'o ni ñ'ens'ejĩ o ni ngamaji, ra b'ib'i naja k'i ri ñ'ens'ejĩ angeze k'i ra parpa ma dya ra b'ib'i angeze, ma iyo ra soo ra ñ'emeji naja k'i ra mbos'i k'i soo ra chjejuits'ebi neje soo ra tsjaa k'o kjaa nujnu nda arkete.

Ni B'ib'i 41.- Ra soo ra zojniji ma ra jmuriji ra pepji nu Jmurite a Ts'ib'onrro yo jmurĩ tee k'a jñiñi, yo ndambarĩ k'a ngumĩ k'a pjechiji na punkji o yo dyaja arkete, ma ra mamĩ akjanu k'o na punkji ni nzariji, yo tee k'o zojniji ra soo ra ñaaji, mbe dya ra soo ra uns'i o dyée ma ra zoniji.

Ni B'ib'i 42.- Nuk'a nu Jmurite a Ts'ib'onrro ra b'ib'i naja tee k'i ra ndaa a xo'ñ'iji neje ra ñ'eje naja nuk'i ni Mbepji na Joo Arkete k'i ra ngeje ri ndaa a xo'ñ'iji k'a nu Nuk'i Arkete ni Ñ'eje ra Nu na Joo yo Chu.

Ni Yeje B'epji

Yo b'epji k'o ni ñ'eje ra tsjaa nu Jmurite a Ts'ib'onrro

Ni B'ib'i 43.- Nuk'i Jmurite a Ts'ib'onrro ni ñ'eje ra tsjaa:

- I. Ra tsjoki neje ra pjons'i nuk'o Jmami k'o ri Tsjaji, ngejek'ua ra soo ra tsjaa yo b'epji k'o ni ñ'eje ra tsjaa.
- II. Ra jyoki nujnu B'epji k'o ni Tsjaji a Ts'ib'onrro k'o ni chjejuĩ nu B'epji Tee k'o ni Tsjaa yo Tee a B'onrro ra Ot'i ri Ts'as'iji, ri Jnuu neje ri Kjuatiji yo B'oo yo Tee.
- III. Ra ndixi ra tsjaa yo b'epji k'o ni ts'as'iji neje ri tjichi, nzi ra kjaa yo b'epji k'o ra tsjapi ra ts'as'i k'o kjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- IV. Ra jmurĩ o b'epiji yo arkete nzina nzina jñiñi a B'ondo, neje nu Distrito Federal, ko yo jñiñi, neje nu Nda Arkete a B'ondo, ngejek'ua ot'i ri mbariji, ra nuuji neje ra kjuarpiji yo ni b'oo yo tee.
- V. Ra zoniji, ra pjoxteji neje ra xaxiji yo pje nde ma arkete neje ra jyod'iji ja ri tsjaa o b'epji yo arkete k'a jñiñi a B'ondo neje nu Distrito Federal, akjanu nzi ra jmurĩ yo tee k'a jñiñi, k'a yo jñiñi a Bondo neje k'a n'año jñiñi

k'a xoñijomĩ, ma ra tsjaji yo b'epji k'a ndame ri nuuji yo tee k'o tsjapiji na s'oo nzi ra mamĩ k'a nu Nda Mamĩ ja ri Ngara na Joo Texetjo yo Tee, k'o ni ñ'eje ra mborpĩ nu nzhod'ĩ k'a dyakjo pje ra xipji k'a ja ni maa, ngejek'ua ra nuuji o ra mbos'iji ma ra nzhod'ĩ k'a jñiñi, nzi ra kjaa ma ra m'ari yo tee k'o tsjapiji na s'oo o yo tee k'o soo ra tsjapiji na s'oo, ra jyod'iji ja ri ts'as'iji dya xi ra tsjaji nuk'a ngumĩ k'a kjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee.

- VI.** Ra tsjapiji ra pepji neje ra mboxteji yo jmuritjaji akjanu yo tee neje ni jmurĩ tee k'a jñiñi, yo tee k'a jñiñi neje k'a yo nats'eje ma ra ot'ĩ ri ts'as'iji neje ra nuuji ma ra b'oo yo tee.
- VII.** Ra tsjaji b'epji k'a ja ri sipji yo tee k'a jñiñi k'o ni ñ'eje ma ra b'oo yo tee, k'o ja ri ts'as'iji neje ri kjuarpiji k'o tsjaji na s'oo o ra yepe ra tsjatjaji neje yo pje nde ni kjaa ma ra tsjaji na s'oo.
- VIII.** Ra tsjapi na kjuani pa ja ri sjori ra m'ari na punkji neje ri poriji yo pjeñe jmimi, k'o yo pje nde ma arkete a B'ondo o k'a n'año jñiñi k'a xoñijomĩ.
- IX.** Ra jyod'iji ja ri sipji yo mbepji k'a ngumĩ k'a oxĩ tee, k'a yo nzhont'ezi, k'a b'ojñoni, k'a b'opare, neje yo ngumĩ k'a pepji xomi, nzakja yo dyaja k'o soo ra tsjaji ma ra jyeziji yo jmimi k'a ni ñ'eje ma ra b'oo yo tee, pa soo ra sipji ja ot'ĩ ri m'ari.
- X.** Ra t'opji neje ra jmurĩ yo m'ari k'o pes'iji k'o ni ñ'eje ma ra tsjaji na s'oo nzi ra mamĩ nu Jmamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na, pa soo ra kjuarpiji yo ni b'oo yo tee.
Yo jmamĩ k'o soo ra mbes'iji neje k'o xo dya ni ñ'eje:
 - a)** Nu b'ezhe ja nzij yo tee k'o tsjapiji na s'oo, kjo ngeje b'ejña o ngeje b'ezo, kjo ya chjinti o dyab'e chjinti, yo kjee k'o pes'i, ja je ni menzumiji, ja ni tjichiji, ja ba tsjapiji na s'oo, ja ni moji, ja je jñiñi ni ñ'ejeji, ma ra soo ra kjaa n s'oo.
 - b)** Yo b'ezhe k'o ja ni moji neje ja ni nzhod'iji yo tee neje yo jmurĩ tee k'o kjaaji na s'oo k'a ni b'oo yo tee.
 - c)** Nuyo ja ni nzhod'itjaji a maba k'o ni ñ'eje ra tsjapiji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- XI.** Ra nuuji ja ri jnuuji neje yo b'os'ĩ ma ra yepe ra ngarxtjaji ko yo dyoji ko yo tee k'a jñiñi k'a tsjaji na s'oo mo b'oo yo tee.
- XII.** Ra tsjaa ra jmamĩ pa ra nzhoo k'o kjaji na s'oo nzi ra mamĩ k'a Jmamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na, ngejek'ua yo arkete ra soo ra mbari ra ndajaji ra s'iri neje ra juakiji yo jmurĩ tee k'o kjaa na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- XIII.** Ra tsjaji b'epji k'o jizhi k'o dya joo ri ts'ich'i k'a internet o k'a yo b'ee yo tee.
- XIV.** Ra tsjaji ja b'epji ja ri b'orpi k'o pes'i yo tee neje ra jnuu yo jmamĩ, k'a ri m'ari ja ni tjichi, ja ni m'ari kjo pes'ĩ meryo neje k'o dya ra soo ri b'ejñe yo ñinte neje k'o dya ra m'arpi yo tee.
- XV.** Ra ndaka neje ra jnuu ja ndametjo ri jnuu k'o juns'ĩ k'a xiskuama k'o kjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee.
- XVI.** Ra jnuu yo b'epji yo arkete neje yo b'epji ja ri nuuji, ja ri b'ori, ja yepetjo ri sajatjaji k'a jñiñi nuyo tee k'o tsjapiji na s'oo mo b'oo yo tee.
- XVII.** Tsje'm'a tsje'm'a ri ch'uniji nguenda ja bi pepiji neje k'o tsjaji nzakja k'o jñuns'ĩ k'a nu B'epji k'o ni Tsjaa yo a Ts'ib'onrro, k'o ra mbenpeji yo arkete numa ot'ĩ zani tsje'm'a tsje'm'a neje k'o ra jmamĩ na punkji.
- XVIII.** Ra tjod'ĩ ja ri tsjaji nu b'epji, ja ri nuuji, ja ri ngariji na joo neje yo pje nde ni kjaa, ngejek'ua ra ot'ĩ ri m'ari neje ra kjuarpiji yo b'oo tee.
- XIX.** Ra jmurĩ ra pepiji nde jñi nde jñi zani ngejek'ua k'o ni ñ'eje k'o mamiji ni ñ'eje ra tsjaji, yo b'epji k'o ndexetjo yo arkete k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o.
- XX.** Ra tjod'ĩ ja ri jñuns'iji neje ja ri nzhooji yo mbepji, yo meryo neje k'o ni tsjaji ma ra ot'ĩ ri m'ari, ri jnuu neje ri kjuarpiji yo b'oo tee.
- XXI.** Ra tjod'ĩ ra ja ri tsjapiji neje k'o ra mbes'e k'o juns'ĩ k'a xiskuama maa ra ts'as'iji k'o ni tsjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee, neje k'o soo ja ri m'ari k'o tsjaji.
- XXII.** Ra tjod'ĩ pje ri tsjaji ma ra jmurĩ ra tjichi na joo yo mbepji k'o pepiji k'a ja ni ts'as'iji neje ja ri kjuarpiji k'o b'oo yo tee.
- XXIII.** Ra jyod'iji pje ra jñuns'iji nuk'a B'epji k'o ni Tsjaa yo Tee a B'onrro ra Ot'ĩ ri Ts'as'iji, ri Jnuu, ri Kjuat'iji neje ri Chob'iji yo B'oo yo Tee neje ra soo ra b'ori neje ra jnuu yo tee k'o tsjapiji na s'oo.
- XXIV.** Ra jyod'iji pje xipiji k'o ni ñ'eje ra chjeui nuna Mamĩ ra Ngara na Joo yo Tee na, yo arkete k'o ni ngaraji k'a nu Jmurite a Ts'ib'onrro.
- XXV.** Texetjo k'o dyaja nzi ra mamĩ nu Nda Xiskuama k'a ni Mamĩ ra Ngara na Joo yo Tee neje k'o xi dyaja.

Ni B'ib'i 44.- Nu Jmurite a Ts'ib'onrro ra jyoki neje ra nuu ja ni kjaa ma ra nuuji neje ma ra b'ori yo tee k'o tsjapiji na s'oo neje yo ndextiyo nzi ra mam'i nu Nda Xiskuama k'a Mam'i ja ri Ngara na Joo yo Tee, ngejextjo k'o ra tsjaa yo arkete neje yo jñiñi k'a nu Ja ni Pepji yo Tee a Ts'ib'onrro, nuk'o ni ñ'eje ra nuu yo kjuanzaki k'o juns'i k'a Nziyo ni Tjuns'i k'a Jmami ra Ngara na Joo yo Tee na.

Ni B'ib'i 45.- Nunu Jmurite a Ts'ib'onrro ra jyod'i b'epji k'o ni ñ'eje ra tsjaa nu mboxte neje ja ot'i ri mbari yo tee k'a jñiñi nzi ra mamiji.

- I. Ra joneji yo tee k'a jñiñi, k'a ja me ri tsjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee, ja ni kjaa, pje ni mbes'e, pje ra tsjaji ma ra mborpji nzi ra kjaa yo kjuanzaki yo tee k'o tsjapiji na s'oo.
- II. Ra tsjaji b'epji k'o ni soo ra ts'as'i k'o ori ji ra kjaa ma ra b'oo yo tee.
- III. Ra tsjaa ra mamiji ja ri pepji yo tee ni ñ'eje ra nuu yo tee k'o tsjapiji na s'oo ma ra b'oo yo tee o ma ra dyonpiji yo tee k'o soo ra tsjapiji na s'oo.
- IV. Ra mamiji ja ni ngara yo tee k'o tsjapiji na s'oo mo b'oo yo tee, nzakja yo s'ech'i, nu pjeñe, nu s'iñ'echje, k'o soo ja ri mutiji ma ra chiñiji, nzi ra kjaa yo dyaja.
- V. Ra mbariji ja ri mborpji yo kjuanzaki neje yo jmii yo tee k'o tsjapiji na s'oo nzi ra mbedye k'a ni jmami yo pje nde kjaa ma dya ra nup'i ji na joo yo kjuanzaki, ma kjaji na s'oo. Dya nuuji nu jmami ngeje ni ñ'eje yo tee k'o kjaa na s'oo neje k'o ni tsjaji ma ra kjaa na s'oo, nzi ra nee ra ts'as'iji neje dya ra tsjapi ra kjaak'o.

Yencho ni Tjuns'i

Nuk'o B'epji k'o ni Tsjaji a Ts'ib'onrro ja ni B'oo yo Tee

Ot'i B'epji

Nuk'o B'epji k'o ni Tsjaa yo Tee a Ts'ib'onrro

Ni B'ib'i 46.- Nujnu Jmurite a Ts'ib'onrro ra jyoki nu B'epji k'o ni Tsjaa yo Tee a Ts'ib'onrro, k'i ra tsjapi ra kjaa nuk'o B'epji nu Arkete a Ts'ib'onrro k'a juns'i k'o ni tsjaji na s'oo nzi ra mam'i nu Nda Mam'i ja ri Ngara na Joo yo Tee, k'o nee ra nuu nzakja:

- I. Ra jnuu ja ni tsjaji, pje ni mbes'e neje ja ni tsjaji na s'oo, nzi ra kjaa yo jmurite k'o sooji o ngeje k'o soo ra tsjapiji na s'oo.
- II. Yo b'e'pji k'o ni tsjaji neje ja ri tsjaa nu Arkete a Ts'ib'onrro ra jmuriji neje joo ri tsjaji, ra uniji b'epji k'o ra tsjaji neje yo arkete k'o ni ñ'eje ra ts'as'i, ra mbori, ra nuu neje ra ndajaji ra s'iri.
- III. Ra xos'iji neje ra dyis'iji k'a jeb'i texitjo k'o kjaji.
- IV. Ra jmuriji b'epji, ra nuu k'o ni ñ'eje ra tsjaa texitjo yo arkete.
- V. Ra tjuns'i yo ñ'iji k'a jyasma ja ri moji neje k'o b'epji k'o ni ñ'eje ra tsjaji.
- VI. Yo b'epji k'o soo ra tsjaa yo arkete k'o nuyo B'epji ja Ot'i ri Ts'as'iji, ri B'ori, ri Jnuu neje ri Kjuatiji.
- VII. Nuk'o neeji, ma ra jmuriji, ra nuuji ja ri tsjaji, ja ri poriji jmami ndeze k'a jñiñi, nu jñiñi aTs'ib'onrro, o k'a jñiñi a B'onrro.
- VIII. Yo b'epji k'o nu paa nu paa ri tjichi yo arkete, yo mbepji k'o pjos'iji nu Arkete a Ts'ib'onrro, nu Arkete k'i Joki yo Chu, nu Jmurite k'o Nuu yo Kjuanzaki yo Tee a Ts'ib'onrro neje yo arkete k'a jñiñi.

Ni B'ib'i 47.- Yo arkete k'o k'ab'i yo chu neje yo tee k'o soo ra ziri yo tee k'o kjaa na s'oo, ra uniji nguenda yo tee k'a jñiñi texitjo k'o tsjaji, k'o soo ra tsjapiji ra mbari nuk'o tsjaji o dya tsjaji, numa ri tee ri maa nu jñiñi Ts'ib'onrro o nu a B'onrro, k'o kjaji na s'oo nzi ra mam'i nu Nda Xiskuama k'a ni Mam'i ra Ngara na Joo yo Tee, pa soo ja ri ts'ab'iji yo jñachuu, ra nuuji neje ra kjuarpji.

Ni B'ib'i 48.- Ni ñ'eje ra tsjaa nu Jmurite a Ts'ib'onrro, ra mbari yo b'epji k'o kjuatiji o dya kjuatiji k'o soo ra ot'i ri m'ari, ra nuuji neje ra kjuarpji k'o kjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee, ra b'ori neje ri jnuu yo tee k'o tsjapiji na s'oo.

Nuk'o ra tsjaji paa nu paa, na nuuji yo b'epji k'o kjuatiji o dya ziri kjuatiji na joo.

Numa ya nuuji na joo yo arkete k'o ni ñ'eje ra tsjaak'o, negejek'ua ra yepe ra xos'iji pa ja ri pepjitjoji na joo.

Ni Yeje B'epji

Nuk'o B'epji ja Ot'i ri Ts'as'iji

Ni B'ib'i 49.- Yo arkete k'o ni ñ'eje ra tsjaa yo b'epji ra tsjaji texitjo neje ra jyod'iji ja ri tsjapiji pa soo ri ts'as'i k'o kjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee.

Ni B'ib'i 50.- Yo arkete k'o ni ñ'eje ra ts'ab'i chuu neje yo k'o pjonite ndame ra jyod'iji yo tee k'o jmam'i ya b'ezhi, yo tee k'o pjongiji k'a ngumi o dya sat'a k'a ngumi, ra soo ra sjipji texetjo yo arkete k'o ni ñ'eje ra ts'ab'iji chuu neje yo pjonite k'a jñiñi a B'onro o ngeje menzumi k'a n'año jñiñi na jee, ra ma nuuji nu Ngumi Jmurite a B'onro Nuuj yo Tee k'o ja nde ni Nzhod'iji neje Nuk'a ni Mbepji Nuuj ja ri ñakjaji nde N'año, ngejek'ua ra soo ra ts'as'iji dya ra pjongiji a B'onro nu tee k'i mamiji o b'ezhi.

Ni B'ib'i 51.- Dya ra soo ra pjongiji texetjo yo jmam'i k'o kjaji k'a jñiñi, ni xo soo ra ts'ont'iji yo jñaa k'o pjons'iji pa soo ra mbari texetjo yo tee, k'o pjons'iji jmam'i ja ri tsjaji chiñi yo tee neje k'o jizhiji ja ni tsjajik'o, k'o ni ñ'eje kjapi ra b'oo yo tee.

Ni Jñii B'epji

Nuk'o Jñiñi Ot'i ri Nuuji neje yo Tee Nda ni ñ'eje ra Tsjapiji na S'oo

Ni B'ib'i 52.- Yo arkete k'o ni ñ'eje ra tsjaa yo b'epjik'o, nzi ra nee nzina nzina jñiñi, soo ra tsjaji:

- I. Ra ts'i ri nuuji na joo yo jñiñi k'o jara na jee neje yo jmur'i jñiñi k'a kanra na punkji tee k'o ya m'ari ngeje tee soo ra tsjapiji na s'oo ma ra b'oo yo tee neje yo jñiñi k'a kjaji na s'oo na punkji.
- II. Ra tsjaa ra jyab'aji ngumi k'a ra tsjaa ra tee yo jñiñi, nuka ra jnuu ngeje dyaja ngumi k'a ndametjo ra b'os'i yo tee k'o kjapiji na s'oo neje nuk'a kjaji na s'oo na punkji.
- III. Ra uniji b'oxte nuyo jmurite k'o soo ni ñ'eje ra tsjapiji na s'oo.
- IV. Ra tsjaji b'epji k'o soo ra na'ta yo pjar'i yo tee k'a jñiñi k'o ra mbari texetjo na joo neje ra joneji yo tee k'a jñiñi k'o ra mbari texetjo ja ni kjaa ma tsaji na s'oo.
- V. Ra tsjaji b'epji k'o ni ñ'eje yo dyoji, k'o soo na joo ri nup'iji yo t'ii, yo t'ijue mo ra ts'as'iji nuk'o kjaji na s'oo.
- VI. Ra uniji k'o yepe ri m'ari yo jmurite k'o ni ñ'eje ra ts'as'i k'o kjaji na s'oo neje ra nuu, ra b'ori yo tee k'o kjapiji na s'oo yo tee neje yo dyoji.
- VII. Ra tsjapiji ra pepji yo jmur'i tee k'a jñiñi k'o ni ñ'eje ra ts'as'i k'o kjaji na s'oo, ra jnuu neje ra b'ori yo tee k'o kjapiji na s'oo neje yo dyoji, nzi ra b'os'i yo tee k'o pjost'i ra tee neje yo b'epji nzi ra mam'i nu Ni B'ib'i Jñii B'epji.
- VIII. Ra ch'uniji yepe ri m'ari yo tee k'o pepji ra ngins'i k'o ni nee ra tsjaji nzi ra mam'i nu Ni B'ib'i Jñii B'epji.
- IX. Ra tsjaji yo b'epji k'o kjapi ra soo ra tsjaji na joo neje ni ts'ot'i yo b'epji k'a ni ts'as'iji k'o kjaji na s'oo neje ri jnuu neje ri b'ori yo tee k'o kjapiji na s'oo neje yo dyoji.

Ni B'ib'i 53.- Nujnu Arkete a Ts'ib'onro, k'a ni mam'i nu Nda Mam'i ja Texetjo ri Ngara neje ni Nara na Joo yo Tee, ra tsjaji yo b'epji k'o kjapi ni tee yo jñiñi, k'a ri tsjaji yo b'epji, ra jnuu, ra b'ori yo jñon'i, nu zak'i, nu tjizhi neje texe k'o ni ñ'eje ra ts'as'i yo kjaji na s'oo pa dya nara k'o soo ra tsjapiji na s'oo ma ra b'oo yo tee.

Ni Nziyojo B'epji

Ja ri M'ari yo B'epji k'o Ot'i ri Ts'as'iji

Ni B'ib'i 54.- Yo arkete a Ts'ib'onro ndeze k'o ni ñ'eje ra tsjaji yo b'epji neje k'o ni ñ'eje ra ngins'i ra ts'as'i yo kjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee, k'o soo ra nuuji yo b'epji k'o ni ngins'iji.

Texetjo k'o ni jmam'i ra tsjaji ra mboriji yo tee k'a jñiñi neje nda ri jmam'i a mak'ua.

Ni B'ib'i 55.- Yo arkete a Ts'ib'onro neje yo arkete k'a jñiñi k'o ni ñ'eje ra ts'as'i k'o kjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee, neje ra jnuu, ra b'ori yo tee k'o tsjapiji na s'oo, ra paa nu paa ra jmuriji mbo ra nuuji neje ra potiji o pjeñeji k'a ja bi maa nu b'epji, ra mamiji k'o ra tsjaji neje ri ngejmeji yo b'epji k'o soo ri b'os'i yo ja ri kjuarpiji texetjok'o.

Ni Tsich'a B'epji

Ri Jnuu nuk'o Ngejme

Ni B'ib'i 56.- Nu Arkete a Ts'ib'onro ra mbos'i yo tsjaji yo b'epji nuk'a jñiñi k'a nda ni kjaa tjizhi k'o ni ts'as'i yo kjaji na s'oo ma ra b'oo yo tee, ma ra ot'i ri zoniji.

Ni B'ib'i 57.- Yo arkete, nzi ra kjaa texe yo jñiñi ma ra nuuji ja bi maa yo b'epji ma ra jizhiji ma ra nuuji k'o kjaji na s'oo, ra tsjaji yo b'epji k'o ja ri ts'as'iji k'o kjaji na s'oo, nzi ra mam'i nu Mam'i ra Ngara na Joo yo Tee na, mbo ra kjuarpiji k'o dya kjis'ijik'o ni ñ'eje ra tsjaji.

YO JÑAA K'O NI KJOBUTJO

NI B'IB'I NAJA.- Pjons'iji nu Xiskuama na, k'a jñaa ni chjuu "Xiskuama nu Arkete".

NI B'IB'I YEJE.- Nunu Xiskuama na, ra b'iri ra jnuu ma ra jyas'i paa mo pjons'iji k'a "Xiskuama nu Arkete".

NI B'ĪB'Ī JŊIL.- Nu Arkete a B'onrro ra tsjapī ra kjaa k'o ni b'ib'ī ra mbīri ra tsjaji, ra tsjapī ra pepji nu Jmurite a Ts'ib'onrro k'i Ot'i ri Ts'as'iji, ri Jnuu neje ri Kjuatiji nu B'oo yo Tee neje ra B'ori neje ra Jnuu yo Tee k'o Tsjapiji na S'oo a Ts'ib'onrro, k'o ra ngosp'iji paa, ra mbīri ra b'ezhe ndeze nu paa mo pjons'iji k'a nu Xiskuama na.

NI B'ĪB'Ī NZIYOJO.- Nu Jmurite a Ts'ib'onrro ra soo ra pjons'ī nu Xiskuama k'a Jmamī k'o ri Tsjaji, ma ra ngosp'iji nzinchte paa ma ya bi kjobi mo tsjapiji o b'ib'ī.

NI B'ĪB'Ī TSICH'A.- Ma ya tsjapiji o b'ib'ī nu Jmurite a Ts'ib'onrro, yo b'epji k' ra tsjaji nzi ra mamī nu Mamī ra Ngara na Joo yo Tee na, ni ű'eje ra tsjaa yo ngumī k'o ni tsjaji, to xi ri tsjaji nzi ra mamiji.

NI B'ĪB'Ī ű'ANTO.- Yo ngumī neje yo arkete ra tsjaji k'o ni ű'eje ta tsjatjoji pa xo soo ri tsjaji k'o ni mamī nu Mamī ra Ngara na Joo yo Tee na.

NI B'ĪB'Ī YENCHO.- Nuk'o ni jmamī k'a nu Xiskuama k'a Juns'ī k'o ni Tsjaji na S'oo, k'o ni tsjaji na s'oo nzi ra mamī nu Nda Mamī ja ri Ngara na Joo yo Tee, to xi ra soo ra tsjaji ta ngeje ma ra mbīri ra nuuji nu Mamī ra Ngara na Joo yo Tee na. Akjatjonu, yo jmamī to xi ri tsjapitjoji yo tee k'o ya sisp'iji na jñachuu o yo tee k'o ya ts'ot'i a pjori, k'o kjaji na s'oo neje k'o zib'iji po ngejextjo k'o ni b'ib'itjo akjanu.

NI B'ĪB'Ī JŊINCHO.- Yo ngumī neje yo arkete a Ts'ib'onrro neje yo arkete k'a jñiñi, k'o soo ra tsjaa ra nuu yo tee k'o tsjapiji na s'oo nzi ra jmamī k'a nu Nda Mamī ja ri Ngara na Joo yo Tee, ra soo ra mbīriji k'o ni t'ori ra ts'ich'ī meryo 2014 neje yo mbas'aji tsje'm'a tsje'm'a ra ngich'ī meryo, yo meryo k'o ni soo ra tsjaji yo b'epji ma ra ts'as'iji, ra nuuji neje ra kjuarpiji k'o kjaji na s'oo.

NI B'ĪB'Ī NZINCHO.- Ra juankjiji texe k'o ni jmamī chjejuittjobi o kja ts'ike k'o dya ri nee ra nuu nu Ley na.

Ra mbari nu Arkete a Ts'ib'onrro k'i ra tsjapi ra pjons'iji neje ra tsjaa ra nuu yo tee.

O ch'uniji k'a Tandangumī nu Arkete k'a Pjons'iji Jmamī ra Ngara na Joo yo Tee, nuk'a Jñiñi a Zimi nu Lerdo, k'a menzumī nu Ts'ib'onrro, mo yenchu paa nu nzincho zana nu kjee 2013.

Zaya Arkete.- Diputada Ana María Balderas Trejo.- Nuk'i ni Mbepji yo Arkete.- Diputado Marco Antonio Rodríguez Hurtado.- Diputado Fernando García Enríquez.- Diputado Sergio Mancilla Zayas, nuk'o xaxiji.

Ngejek'ua ri pejñe ra pjons'iji, ra ch'uniji, ra nuuji neje ra ts'i ri tsjaji.

Jñiñi a Zimi nu Lerdo, k'a Jñiñi a B'onrro, nu dyeche'a jñiñi paa nu nzincho

Zana nu kjee 2013.

NU ARKETE K'A JŊIŊI A TS'IB'ONRRO
DR. ERUVIEL ÁVILA VILLEGAS
(XAXI)

NU MBEPJI PJOS'Ī NU NDA ARKETE

MTRO. EFRÉN ROJAS DÁVILA
(XAXI)

PAA MO UNŊI SJETSI: 07 de noviembre de 2013.

PAA MO PJONS'ĪI: 13 de noviembre de 2013.

PAA MO CH'UNŊI: 13 de noviembre de 2013.

PAA NDEZE MO SOO RA NUUJI: Nunu Xiskuama ra soo na nuuji ndeze nu mo jyas'ī paa mo pjons'iji nuk'a "Xiskuama nu Arkete".

O PŊIŊI NU JŊANGICHA K'A NU JŊATJO:
XONPĪTE ESTEBAN BARTOLOMÉ SEGUNDO ROMERO

ERUVIEL AVILA VILLEGAS, Wami más ndyemandaru juiñe ñejoj Pts'indejets ndimorke ndietso ñe bet'a kitumboeyañje wiñe:

Leigt'e jo muñjit'e ñe mju juiñe Pts'indijets ndimorke:

TYUWEÑJE WIÑE ÑELNYO 159

**WIÑE H. "LVIII" MIMUT'AÑJE BENYE NGUBIERNU PTS'INDIJETS
NDOMOÑJE:**

MIMBLA ÑILNYO:- Kityu weñje mbla ñilnyo pa tyutyentje ñe bet'a, ki tyu etje, ki tyutyentje, jo ki tyutitiñje wami nduwijlye ñe bet'a jo mut'e ki tyu protyejeruñje wami tyupeñje xa pts'indijets jo mbore mañikjomoñje ñe mju:

**MBORE KI LYU AFPJE ÑE BET'A, KI TYU ETJE, KI TYU TYENTJE, JO KI TYUTITIÑJE WAMI NDUWIJLYE ÑE BET'A JO
MUT'E KI TYU PROTYEJERUÑJE WAMI TYUPEÑJE XA PTS'INDIJETS**

**Mbla ñilnyo
Wire ñilnyo ndimor mbore**

**Ñilnyo mbla
Mbore ndimor**

Mbla ñilnyo 1.- ndietso ñe bet'a ndityebi ki tyutyebiñje wiñe ñilnyo jo ki tyu mboeyañje tyemi ndimor por ki ndietsoñje nditefe ndyerechu pa tajliloñje, pat kjuendi pima, pa tlojlichjoly benye muñjitje ñe bet'a jo leigt'e ñilaa ndityebi ki tumor okua ki tal chjoly benye muñjitje ñe bet'a jo kityuje wami ndyemompy pa no talju benye leigt'e jo mborechy ndietsoñje ki tajlichjoñe mbore, ki tyu etje jeki mulaa bet'a ki tyu miñje mbla bet'a ya wetxu, ya ndo txu, ya ndo t'undy yu ya ndo xa mundyejndy ya wami tyujue tandy ya mbla me bet'a, ya mbla bet'a teta juiñe, ya pla kakjo, ya muñjit'e ñe bet'a mas ñe ndo probe.

Mborechy, kityukjobijeñje ñe mju benye Pts'ndijets ya ñeme bebaa, kada wela kityuñuñje ya ki tyu jeñje okua kitlolt'a ya okua kityukjobijeñje pa ki tyu afpje ndietso ñe bet'a benye ñuñjily ya ki tyu pomtje mbla bepe ki tyu pojley byenye pujñiily kjombo ndietso ñe bet'a ya ñe mju ndityefe ki tlojlye tejndy pa no tawawa talju benye pujñiily jo no tyupeñje ñe bet'a, kjombo ngubiernu ndina jo ndimorke ndetso ñe bet'a tumboeyañje wiñe ñilnyo pa lyutyentje muñjitje ñe bet'a

Mno ñilnyo 2.- wiñe ñilnyo ndityeby ki tyumor tyemi ndina ngubiernu, juiñe kakjo jo muñjitje ñe ñuñjily ndietso ñe beyendujaty kjombo-kjunteby ñejoj derechu benye ñejoj pkonstitución.

Ndietso temi muye juiñe jo tye lyundatje kityujepje benye ñelyo okua dimoñje ki lyu prebeñiruñje, ki tyu titiñje jo ki tyu tachje wami nduwijlye ñe bet'a jo ki tyu protyejeruñje wami tyupeñje, kjombo muyee wiñe nkudigu benye ngibiernu Pts'indijets okua ki tyu kjobijeñje pa ñe beyendujaty, mut'e muye mbla nley wami ndyu ajpje ñe bet'a, mulaa nley wami ndyu protyejeruñje ñe bet'a, muye ñelol derechu ñe ndo txu, ñe ndo t'undy, jo ñe ndomundyejndy mimuchjoñje juiñe mbindujaty, mut'e ndetso ñe bebaa muye pimby mbinyujaty ndyetso juiñe kakjo jo ki tyu afpje pa taltachy wami ndyu pjeñje ñe txu, pa no tyu peñje, ya pa no tyu wijlye, ya ke ndetsokjo kjunteby ñejoj derechu jo mjuñjity ñelnyo okua ndimorke tawawa kitloimbaby ya tlole ñe txu, ya ñe ndo t'undy jo tatwawa ki tyu wijlye.

Pjiu ñilnyo 3.- ndyetsokjo kjumboeya:

- I. Ki tyu tyentje jo ki tyu etje wami ndyupeñje:** Ndyetsokjo kjue muw jo lyu protejeruñje mbla bet'a xa jeki lyujeñje waa, jo ki lyu iñje tyu jechje ñilaa xanda ki tapndoky pitoo jo ki lyu tyentje ñe mju pa ki tyu ñuu ya ki tyujee mbla beenda, leigt'e kityumor ya mulyiloo, ya mutyenzo, ya ndityeby ntyumi pa leigt'e jo pa wel familia.
- II. Lyujeñje:** Lyujeñje ya ñe mju ndyu tyentje ñe bet'a wami ndyusufirir ya wami ndyupeñje ya tyu poepliñje pito pa tajlyinwe jo no tyu pupiañje.
- III. Okua ki tyu kjobijeñje:** Muye mbla nley juiñe Pts'indijets para ndietsokjo.
- IV. Tyemi ndimorke ñe mju:** Pa ndietsokjo kjuentyeby mbla ñilnyo okua ndimor okua kjue be kumpurtaru.
- V. Kjue mbaby.** Kakjo kjumboeya okua kitakjo tachy pa lyupojlye ñe bepe bet'a kajo ya muñjity ñe bet'a ki tyu tyejndikjo.
- VI. Ñejoj derechu:** Juiñe Pts'indijets muyee mbla oficina okua ndyu refenduruñje ndietso ñe bet'a.
- VII. Muye mbla kuseju:** Mut'e muye mbla oficina okua ndyu bajlye kuseju pa tyu prebeñiruñje okua kitakjotachy ñe bepe bet'a jo ndyu iñje jo ki tyutyentje wami tyupeñje.

- VIII. Ñejoj Inyo:** Kakjo mut'e kjuentyeby mbla ñilnyo okua ndimo okua kjujebe kumpurtaru ndietsokjo.
- IX. Ngubirnu:** Ndina kjuellijo ndietsokjo jo kjuje respektaru muñitje ñe bet'a.
- X. Mut'a jo mut'a:** Ngobiernu ndina ke jeki talt'a mbla wepio kjuje respektaru ora pa taltsely nk'uchy no mbi talt'a.
- XI. Njustisia:** Pts'indijets ndityeby mbla pijie okua ndyumbajlda njustisia ñe bet'a jo kita ajtli temi tyujeñje ñe bet'a ya tyu peñje ñe bet'a.
- XII. Ntyumi:** Ndimorke ndityeby ntumi pa tyutyentje wami tyupeñje pa tieendy.
- XIII. Nley.** Muye mbla nley pa tyuprebeñiruñje tyenda ndimor ngubiernu benye ñe bepe bet'a juiñe jo Pts'indejets.
- XIV. Ndetso nley.** Ndina ke kjuje tyityi ñe bet'a wami ndyupeñje ñe bet'a jo lyupojlye juiñe jo lyu protyejeruñje wami tyupeñje pa tajlyilo.
- XV. Muye mbla nley temi ndyu prebeniru ñe bet'a.** Muye mbla nley temi ndyuprebeñiruñje ñe bet'a pa no talkejlye pa no tyuwijlye ñe bet'a kjombor ndina ke kjuje lichjoly juiñe kakjo.
- XVI. Tjopchy ñe bet'a.** Ndietsokjo ñe bet'a tatyendityefor ya pla kakjo, ya wendyu ya wetxu ya wembli ya t'akuao ya ndyejity ya ndyepondilnyo ndietsokjo ñe bet'a ndyusufriñruñje, ndyekejlye, tyetyutyunjañuñje, jui jui mandinje, mulyiloñje ya t'akuao, mulyindiñje ya mbi okua mikjoloñje no ki tyuechje wami ndyupeñje ñe bet'a pa tyuwijlye mupla nlugar.
- XVII. Kjuje afpy.** kjombor kjuje afpye nditsokjo jo lyuiñje ñe ñuts'enda pa tyumiñje wami ndupeñje ñe bet'a jo mborechy no lyuechje tuwilye ya tyupojlye ñe bet'a juiñe kakjo, kjuje ajpye, kjuje loly pa no wa taljuuñje mbi mborechy ñe bepe bet'a.
- XVIII. Prokuraduria.** Muye mbla ñijiee okua ndyumbalndañje njustisia ñe bet'a.
- XIX. Mbla programa juiñe kakjo.** Muye mbla nprograma juiñe kakjo pa lyu prebeñiruñje ñe bet'a jo kjuje etje temi ndina ngubiernu pa notyuwijñlye ñe bet'a.
- XX. Ndyetsokjo ñe beyendujaty.** Kjuje ety ndietsokjo temi ndimoñje ñe mju pa no tyupeñje ñe bet'a kjuje tyejndy ndietsokjo kjuje tjia jo kjuelinzopy pa no taltapoñje be bet'a.
- XXI. Bewe.** Temi tyuwe wine ñilnyo.
- XXII. Ndyuwijlye ñe bet'a.** Wami ndyupeñje ñe bet'a ndyuwilye mupla nlugar, ndyupupiañje pa taltsitje, tyuñiñje ñkaru, ndumbalye mupla bet'a, ya ndyutitiñje benye mbla ñitjo, muñitje ñe bet'a ya tyupupiañje pa talt'añje lyukja ya pa tlembuñje mut'e ñe bepe porke tyuxoñje muñitje jo wireñje mborechy lojlyemby ñe bepe.
- XXIII. Ñe bet'a ñe ndo tjopchy:** kada wela ndityeby ñitoñje jo jeki tyetyutyefor ntyumi muñitje ñe bet'a ndyupipañje pa tlole ndetso peru mas mujojlye ñe bet'a pa tyumabalndañje mas ntumi jo mborechy lojndyemby ñe bepe bet'a.
- a) Okua mu chjoly, opinkjenye ndityeby, wetxu ya wendyu, ndyiteby ntyumi ya t'akuao.
 - b) Ndipondilnyo, tyu wembliñje jeki tyu eñje ñe wendyu, tyu pjeñje, ya tyetyutyulyiñjuñje ñe bet'a jo ndyu sufriru benye temi tyu pasaru.
 - c) Juiñe pitoo ya t'akuao.
 - d) Mulyiloo, mut'ienzo ya mulyindy.
 - e) Okua pitoo, okua muchjoly, muyee pjiemanjaky ya pla kakjo ñejoj lyichu.
 - f) Mu tsinda ya mu tsuti nsigarru.
 - g) Mulyiyee, ya mulyilo lje ya me bet'a ya xa bet'a, dimboeya temi ndixaly leigt'e ya wa ndyupipia pa talpe.
 - h) Lyilyjee okua mu kjolo bet'a pa no tyupupiañje jo pa no talpe.
- XXIV. Jeki ñe bet'a munyumnañje.** Jeki mbla bet'a munyumna ñe mju kityutiti pa ki tle kuu benye tyemi tyujor jo ki tyu popliñje ya njamor tyemi ndimor ya tyuwily ñe bet'a ya okua tyujafor por ki tyuñuñje mañinyee ñe bet'a.
- XXV. Jeki tyetnjamo tyemi ndimor.** Jeki ñe bet'a ndimoñje ke tyuñuñje mbla bepe jo tyetñjamo; ki tyu ajtliñje ya njamor tyemi ndimor ya ki t'akuao ki tyumiñje jo ki tyuajtliñje okua tyuñu wire bepe ya ndityefor pa tuwilye ñe bet'a ya ki tyu ajtliñje okua tyujafor leigt'e, ñe bet'a ndityeby ki tle kuu jo jeki munyuna jo tyetnjamo temi ndimor ki tyu titiñje por benyumna.
- XXVI. Mborechy ki tyu kjobijeñje.** Ndietsokjo ñe mju mimut'añje benye nkuseju ndityby ki tyujeñje temi ndimor ngubiernu.

Mno ñilnyo Tyemi ndimor

Nguno ñilnyo 4.- Ndietyebi ki tyujeñje ñe mju mborechy okua ndyukjomor ñelnyo pa tajlinwe jo kjuelyiloo ndietsokjo.

- I. Kilyu respektaruñje ndietsokjo ñe bet'a.** Ndietsokjo kjuentyeby ñejoj ndyerechu por ki milndakjeby bet'a, moxmi tatyte kjuenteby, peru kjuenloo juiñe mundyu, jo ndyu baftikjo ñe txu ya ñe wendyu kada wela ndimboeya temi ndina, okua kitlachjoly, aja kitle jiamty, jo ki tyu respektaru muñitje ñe bet'a jo ndetso temi ndityeby leigt'e jo muñitje pa tajlyichjoñje jo pa tlojlyetjiya.
- II. Kjuje respektaruñje ndietsokjo.** Ndietsokjo ñe mju ndityeby ki tyu respektaruñje ñe bet'a jo ki tyu tyentje jeki tyu solisitaruñje, ndietsokjo ñe bet'a ndityefor ndyerechu pa tyumbalje ñelyo jo leigt'eñje kitlopondy okua milndañje kjombor ki tyu tyentje ndietsokjo ñe bet'a ya nditefor ntyumi ya t'akuao, kjombor ñe mju musloñje pa ndyetso ñe bet'a jo ki tyu prebeñiruñje pa no wa tyupupiañje kjombor ndietsokjo iwalinwe tawawa mas pima ke mulaa.

- III. Muye njunstisia pa ndyetsokjo.** Ndietsokjo kunjtyeby ñejoj dyerechu mas wami ndyu k'imoñje por ki ndityeby ki tlemompy pa ki tyu etje ñe mju ya ñe ñuts'enda.
- IV. Lyu tyuñjañuñje ñe bet'a.** Ndietsokjo ñe bet'a pla kakjo, muye ñe wendyu, ñe txu ñe ndo t'undy ya ñendo txu, kesabe ya mulyiloñje ya t'akua, ya mulyindiñje ya ndiyefentumi ya t'akua, kesabe okua mukjoloñje kjombo ngubiernu no ki tyuechje wami ndyupeñje ñe bet'a pa tyuwijlye mupla nlugar, ndietsokjo kunjtyeby ñejoj ndyerechu kjue tjiya.
- V. Ndietsokjo mipla kjuenlo.** Ndietsokjo ñe mjuu bebaa ya pijie juiñe kakjo ndityeby ki tyu respektareñje wiñe ñilyo ndieto temi ndimox wiñe nley jo muñjitje ñe bet'a ndityeby ki tyutyeyndikjo pa no tawawa ki taljuu pa tyumiñje ñe bet'a jo ki tyuwijlye mupla nlugar mut'e ñe mju kityutejdikjo jo ndietsokjo kjo mipla kjuenlo.
- VI. Kjue tjiya ñe ndo t'uwa.** Ndietsokjo jue t'a pa lyujeñje ñe ndo t'uwa, pa tajlyichjoñje jo pa tajlitioñje jo pa tyutyefe mbla ñitjo, okua kitajlitioñje benye wemda jo wemñii kjue joñje ñe bet'a wangui tyutyeydikjo pa no tyu peñje ñejoj t'uwa.
- VII. Jeki tyetatndye ñe t'uwa.** Jeki ñendo t'uwa tyetyutyebly bla ñilnyo okua ndimox opinkjenye ndityeby, mbla beenda kityuñu jo leigt'e ki tyumox opinkjenye ndityeby ndo t'uwa.
- VIII. No lyupupiañje ne bet'a.** Ngubiernu jo muñjitje ñe mjuu no ki tyupupiañje ñe bet'a wangui tyutyentje, kjombo tawawa tyukufepa tajly poely wami ndyu refenderuñje.

Temi ndimox mulaa ñilnyoo
Temi ndimox ñilnyo jeki ndyupeñje ñe bet'a

Mbla ñilnyo
Ñje mjuu

Kuit'a ñilnyo 5. Jeki mbolojlye emby ñe mju benye wiñe nley, tyemi ndimox ñe mju Pts'indijets ñe mju mimut'añje benye mprokuraduria, jo wire instituto okua ndyu atenderuñje wami tyue peñje jo ñe ñuts'enda wami ndyupeñje wiñe ndelityu, jo ñe beenda, ñe be umtinda, puye lolt'a, pujoñje ñe bepaxaly, ndietsokjo ñe bet'a wami mut'añje pa ñejoj familia, pa tyutyentje ñe txu, pa ñe mundyeyndy pa ñejoj lyichu pla kakjo kesintiende ndyetsokjo mipla kjuenlo ndimox ki tyuehdikjo pa lyutentje wami tyupeñje.

Mblandojo ñilnyo 6.- Ndietsokjo ñe mjuu ndietsokjo kityutyeyndikjo ndimox ñe ñuts'enda, jo njunstisia juiñe Pts'indijets, jo mut'e muye ñe mjuu okua ndimox ki tyu respektaruñje ndietsokjo ñe bet'a juiñe mbidyujaty, ndimox ke ndietsokjo ndiyefentumi pa tyujeñje ya pa tyuojlye wami ki tumbakjo njunstisia kjombo tyu weñje wiñe ñilnyo pa tyutyentje ñe bet'a, ki tyu etje, ki tyu tyentje, ko ki tyutitiñje wami nduwijlye ñe bet'a jo mut'e ki tyu protejeruñje wami tyupeñje xa Pts'indijets jo mbore mañikjomoñje ñe mju.

Ndietsokjo ñe mjuu temi kunjtyebi juiñe, ya bebaa ya pt'uchjee ndityeby ki tyutyeyndikjo pa tyu joñje wami tyu peñje jo pa tyumiñje wami tyujee ndelityu.

Mnoo ñilnyo
Tyemikjityuñje ñe mjuu

Mñiendojo 7.- Temi ki tyujeñje ñe mjuu.

- I.** Kjue wempts jo lyunzopje ñe bet'a pa kjuendyemoty benye temi kjunchjaly.
- II.** Kjuemoty ndyetsokjo ñe mju pa lyutyemty ñe bet'a tyemindiajtikjo benye wiñe nley pa lyutyentje jeki tyu ukuparuñje.
- III.** Kuemoty pa lyulinzopje tyemi kjue iji benye ñe bepe jo ndietsokjo kjue yee benye ñe betyeyndy juiñe kakjo ya mupla nlugar pa lyupondiñje tyemindinañje ñe bet'a jo mbore lyutyentje ñe bet'a.
- IV.** Ñe mju ki tyu nzopje ñe bet'a pa kityu iñje oku kityukjobiñje ya okua ki tyu prebeñiruñje ne bet'a pa nolojlye jechy jeki tyu ñuñje mbla bet'a tyeta jui pitoo kjombo ndyu umtje okuakitlojlye yee.
- V.** Ki tyu prebeñiruñje ndietsokjo ñe bet'a mas wami tyatyetyutyefe pa no wa tyupeñje ya no tyupupiañje pa no tyu wijlye mupla nlugar.
- VI.** Ki tyu kapasitaruñje ya ki tyuprebeñiruñje ndietsokjo ñe mju pa tyupontje tyemi ndimox wiñe nley jo mborechy kityutyentje ñe bet'a wami nduajtliñje wiñe serbisio, ya wami tyupeñje kityu areglaruñje pa tajlimboely wami ndina tyutyentje, jo bepe ki tyu titiñje pijie por pebe.
- VII.** Jo muñjity tame juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Mñiengunoo 8.- Ki tyujee ñe mjuu

- I. Ki tyujøpliñje ñelnyo temindimoñje ñe mju pa tyu kapiñje wiñe nley jo ndityeby ku tyu jeñje okua mañinmoñje.
- II. Jo ndyetso temi ndimøñelyo pa tyu jeñje wiñe nley.

Mblatilajt'a 9.- Juiñe kitalta ñe mju mimut'añe benye prokuradiria.

- I. Ñe bet'a ndityebi ki tyu mjindañje ñe bet'a wami ndupeñje ñe bet'a pa no tyuwijlye mupla nlyugar jo mborechy ki lyu tyentje ñe bet'a.
- II. Kada pipnombo ñe mju ndityeby ki tyu ijikjo okua tyu kjobijeñje pa tyupøjlye juiñe ñe bepe.
- III. Kjuenzopy pa kjuembo-eya okua kilyukjobijeñe pa no tyupeñje ñe bet'a juiñe pukjonchjo.
- IV. Kjue jee ya kjue ñuu okua muchjoñe ñe bet'a mas ndo probe pa no tyu peñje jo lyu tyentje ndietsokjo.
- V. Kjue joly ñe bet'a wami ndyemboeyañje wiñe nley pa tyutyentje wami dyu okuparuñje ya wami ndukejlye ya tyupeñje, jo muñjitye ñe bet'a wami tyujeñje ke wireñje tyupeñje pa tlojlyemjinda benye wumju jo ndityebi ku tyu øtje.
- VI. Lyujolye ñe bet'a wami ndimboeyañje benye ñe bet'a wami tyupeñje.
- VII. Kjue wee benye internet pa lyumoñje ya lyu mjindañje wami ndyupeñje ñe bet'a, wiñe ki tyujee ñe mju benye nprokuradiria jo wiñe ki tyue seguiru nkasu jo benye kach no tawawa kityumboeya wa tyumjinda.
- VIII. Ñe mju ki tyu resibiruñje ñe bet'a pa ki tyu atenderuñje jo ki tyu protyejeruñje wami tyupeñje jo ki tyuñjuñje muñjitye ñe bet'a pa tyumoñje ya leigt'e tyupeñje jo ki tyu ajtliñje okua pito ya okua muchjo pa tapndoky pito.
- IX. Ki tyu resibiruñje ya ki tyu ajtliñje ñe bet'a wa ndu mjinda benye ñe bepe bet'a.
- X. Ki tyu jeñje mbla ñitjo okua kityumbachje ñe bet'a pla mbla ñitjo tndye okua kityumbajlye mbla nkama, mbo kitlolsinzi, kitlol oxy, jo ki tyuñuñje mbla beenda jo no wa kityumboeya okua muloo wire bet'a xanda ki tajlyilo ya tajlingue.
- XI. Ndietso ñemju mbidujaty, pts'indijets, ñe bebaa, ndityeby ki tlojlyemoty pa ki tyuñuñje okua ki tukjobijeñje pa taltachy ñe bepe bet'a.
- XII. Jo muñjity tyetyuweñje juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlyugar pa tajlingue wiñe nley.

Mbajt'a 10.- Wiñe ndu kuresponderu wami ndyu afpikjo.

- I. Ndietso ñe mju ndityebiñje kitlojlyenzopy benye mbidujaty, pts'indijets jo ñe bebaa, pa tyu øtje ya tyutyentje wami ndyu solisitaruñje ya wami ndyu mjindañje ñe bepe bet'a, ndityebi ki tyu inbetigaruñje pa tyuprebeñiruñje okua tyujeñje ñe bet'a mbombolajñii ki tyu miñje wami dyuwijlye ñe bet'a kjombo muye mbla comisio.
- II. Kjombo ñe mju kitlojlyenzopy pa tyu jeñje jo ki tyu prebeñiruñje pa tyutachje ñe bepe bet'a wire nkomisio.
- III. Ndietso ñe bet'a ndityefe ki tyumboeyañje mjity ñe numeru pa tlolye mbo jeki tyujeñje ñe bepe "066" ya o "089" wiñe tawawa ki tyu ajtli tyendaljiu jo ki tyu øtje temi mañinmoñje ñe bet'a benye ñe bepe bet'a.
- IV. Kitlojlyenzopy pa tyujeñje okua kityukjobijeñje pake tawawa tyu mjindañje jeki tyujøjlye ñe ñuts'enda jo mborechy ki tyu miñje ne bepe bet'a.
- V. Kityumbatje ñe ñuñjily pa ber okua mas ndyupeñje ñe bet'a jo ki tyu prebeñiruñje mbore ndimøwiñe nley.
- VI. Ki tyujeñje mas ñe karru pikikjundaty ñe bet'a pa ber ya mundatje ñe bepe bet'a, jo ya ki tyu ñuñje ki lyumjindañje benye eire nkomisio.
- VII. Ndietso ñemju mbidujaty, pts'indijets, jo ñe bebaa, ndityeby ki tlojlyemoty pa tyuñuñje okua ki tukjobijeñje pa taltachy wire ñe bepe bet'a, kitlolt'a benye ñe ñut'senda pa tyumiñje ñe bepe jo ki tyutitiñje benye mbla ñijie ya okua kityumoñje.
- VIII. Mut'e kityujeñje mñjityenda pa tyuproñoñeruñje okua kityuprotyejeruñje ne bet'a wangui tyupeñje pa tyujeñje ñe beenda pa tyu asistiruñje mbla komisio.
- IX. Ki tyujeñje ya ki tyuñjuejñe, pimbi ndetso ps'indijets, okua ki tyu kjobijeñje pa ki tyuprotyejeruñje ne bet'a wami tyetajiñe pitoñje jo mborechy kityutachje ñe bepe bet'a.
- X. Jo mula mbuelta ki tyu kapasitaruñje ñe bet'a wami ndyutyentje ñe bet'a pa no tuwijlye mula mbuelta, ya wa tyumiñje ya ea tyujee tyumiñje mbla bet'a.
- XI. Jo muñjity tyetyuweñje juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlyugar pa tajlingue wiñe nley.

Pa tyulyibitáñje wiñe ñilnyo wire wami nduafpje ñe bet'a ñe un tsénda, ki tlenzopje leigt'eñje jo wire kimijiu mprokuaraduria benye wire fiskalia wami ndimboeya benye ñe bepe bet'a; lakjuno kitlojlyenzopy pa tyujeñje okua kitolt'a, pa tyutachje wami ndyupeje ya ndyuwijlye ñe bet'a.

Mblajt'a muts'i laa 11.- Tyemi tyutyukaru ñe beendaa.

- I. Leigt'eñje ndityeby ki tyu jeñje ñe beii okua ndyekumpurtaruñje ya ndinañje ñe tyeyendy ya ndinañje mulaa nkosa.
- II. Kjombo kityuxoñje pa tlejitye ñe beendaa jo mborechy ki tyutyentje ñe beii wami tyupeñje ya tyu wijlyeo.
- III. Ndietso ñe kliñika ndina we mju ndityefeñe beenda pa tyutyentje ñe beii wami tyupeñje.
- IV. Ndieto ñe kliñika kityu ijikjo okua ki tyu tyejndikjo benye ñelnyo pa kjue jity, jo lyumjindañje ya ki lyujeñje tyetyulaa tyemindumbakjo ya tyetyumboeyañje benye ñe pebe bet'a.
- V. Kjue lolyi ya kjue jee ya muliloñje ñe beenda ya ndyuwijlye ñe mboety, ya anma, ya ñendañje ñe bet'a ya pimañje ya t'akuao, jo lyu ijiñje ñe ñuts'enda pa talmbofby wire jo ki tyu inbestigaruñje ya muliloñje ya t'akuao.
- VI. Kjue joly wami ndutyenjndikjo benye ñe bepe bet'a.
- VII. Jo muñjity tyemi tyetmanzo juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Mblajt'a muts'i no 12.- Wami mut'añje

- I. Leigt'eñje mut'e ki tyujeñje okua mut'añje ñe bet'a, oku ki tyu xoñje pa tyu prebeñiruñje jo no tloipo ñe bet'a ya no tyupeñje jeki lyu jeñje mbla bet'a tyumi mula bet'a ñi kjue mjinda benye ñe mju pa tlojoly jo wa ki tyu refendyeru, ya wa kityutejndy.
- II. Ndietso ñe bet'a ndityefeñe ya kjuntyeby ñejojderechu kjombo no lyujechje pa mulaa bet'a tyu pe.
- III. Lyuñuñje ya lyu etje tyen ndimo we patro benye ñejoj pt'a, jo kjue jee pa no wa tyu obligarukjo pa kjuent'a muñjity tiempu.
- IV. Kjue apuraru pa lyundatje ya lyuweñje ñelnyo benye ñelolt'a wami tyu peñje pa talt'añje jo mborechy tyu wiñje ñelwa.
- V. Kjue jity ya kjue ajtlia benye ñejoj t'a jo lyujeñje ya muye wangi tyupeñje ñe bet'a ya t'akuao.
- VI. Jo muñjity tyemi tyetmanzo juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Mblant'a muts'i jui 13.- Ñe be umtinda

- I. Mut'e ñe beumtinda ndityeby ki tyumboeyañje benye ñe bepe bet'a pa ki tyu prebeniruñje mut'e ñendo t'uwa jo ñe tatli.
- II. Jo leigt'eñje ndityebi ki tyu prebeñiruñje ñe ndo t'uwa, ñe tali jo ñe nantli benye ñe bepe bet'a pa tlolafpje ndietsoñje.
- III. Ndietso ñe pskuela ndityeby ki tyu prebeñiruñje ñe ndo t'awa, ñe ndo t'undy jo ñe ndo mundayejndy benye ñe bepe bet'a jo ki tyu endiñje ñe ñuts'enda patlolañje ñe ndo t'uwa ñe tatli jo ñe nantli.
- IV. Jeki tyupeñje mbla ndo t'uwa, ñe be umtinda ndityeby ki tyu resiburu mulambuelta pa tlejity mla mbuelta.
- V. Ñe be umtinda ndityeby ki tyu prebeñiru ñe ndo t'uwa jo ndityeby ki tyu mjinda yaki tyuje mbla bepe.
- VI. Jo muñjity tyemi tyetmanzo juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Mblajt'a muts'i nguno 14.- Wiñe ki tyu korresponderu wami mantje ñe bet'a.

- I. Ki lyujeñje mbla ñilnyo okua lyundatje okua lyukjobijeñje njustisia benye ñe bepe bet'a jo okua lyutyentje mas wami ndyu sufriru ndimoñje ñe mju benye wiñe nley, jo mborechy ki lyutachje ñe bet'a tyemi tyetatnja para muñjitye ñe bet'a.
- II. Kjue ximnda benye mbla ñilnyo tyemi ndyumbakjo muñjietje ñe bet'a pa lyumboeyañjeby ndietsokjo.
- III. Ki lyujeñje mbla ñilnyo okua lyundatje okua lyukjobijeñje pa tajlichjoñe ñe bet'a ya wangui tyu nesesitaru wiñe nley, pa no tawawa tleju benye leigt'eñje jo tyu respektaruñje okua muchjoñje jo kjue afpy pa no tawawa tyupeñje.
- IV. Jo muñjity tyemi tyetmanzo juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Pjiu ndye kuit'a 15.- Wiñe ki tyu tyukaru ñe be paxaly

- I. Mut'e ñe bet'a wami mut'añe benye ñe karru ya ndupojlye ñe bet'a pa tlojlye paxaly ndiktyebi ki tyuiñje benye ñe bet'a wami ndyupañje ñe bet'a pa tlojlyeafpy leigt'eñje.
- II. Mut'e ndityeby ki tyu prebeñiruñje ñe bet'a ndietso ñe bebaa pa no tyujuñje ñe bepe jo ñe ndye paxaly mulyiloñje.
- III. Ki tyu jeñje mbla ñilnyo pa wami ndyut'añje benye ñe be paxaly jo wire ki tyu ajtliñje ñe mju pa tlojlye afpy ñe be paxaly.
- IV. Jo muñjity tyemi tyetmanzo juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Mblajt'a muts'i landojo 16.- Wiñe tyutyukaru ñe karru

- I. Ki tyujeñje mbla ñilnyo okua ki tyundatje okua ki tyu kjobijeñje ya oku ki tloindiñje ñe karru, jo mut'e ki tyujeñje ya mundatje ñe bepe bet'a pa tyumiñje ñe mju jo tyutitiñje pijie.
- II. Jo muñjity tyemi tyetmanzo juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Mblajt'a muts'i mñedojo 17.- Wiñe kityuje wire instituto mimut'a benye ñe mundyejndy.

- I. Wiñeñje kitlolt'a ya ki tyujeñje mbla kampaña benye ndyelitu wami mu wijlye ñe bet'a, jo mismu leigt'eñje ki tyu ijñje muñjity ñe mundyejndy juiñe kakjo jo ki tyupojlye ya ntelevisio ya mradiu.
- II. Kityu ijñje muñjity ñe mundyejndy tyemi ndupasaruñje, kjombo kitlolt'a pa tyu prebeñiruñje jeki ndyu usaruñje wire ñe telefonu ya mbla komputadora patlojlyeafpy mismu leigt'eñje jo no wa tyupupiañje jo mborechy tyu peñje.
- III. Ki tyujeñje mbla programa jo muñjity nkosa benye ñe bepe bet'a jo mborechy tyunzopje ñe mundyejndy ya ñe ndo mjunda pa no wa tyu pupiañje ya wa peñje jo tyuwijlye benye muñjity ñe wendyu ya ñe txu.
- IV. Kjombo ñe bebaa nditeby ki tyu moñje ñendo txu ya ñe ndo t'undy ndityeby ki tyumjindañje ya ki tyu jeñje ñe bepe bet'a.
- V. Jo muñjity tyemi tyetmanzo juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Mblajt'a muts'i mñengunjo 18.- Wiñe ki tyu tyukaru para ñe txu:

- I. Ki tyu tyentje ñe txu wami tyupeñje pa tajlyilo jo mula mbuelta ndityeby ki tapndoky pito.
- II. Ki tyu ñuñje jo kityu tyentje ñe txu wami tyupeñje pito ñe txu, ñe mju, ñe beenda, jo muñjitje ñe txu wami ndimboeyañje benye ñe bepe, jo mborechy kitlonlyeje wiñe nley pa ndietso ñe txu.
- III. Ndietso ñe txu ya ñendo mjunda ndityeby ki tyumboeyañje ñelol derechu jo okua kityukjobieñje pa tyutyentje muñjitje ñe txu.
- IV. Ñe txu kityujeñje mbla ñitjo tndye pa mbombo tyu oxo muñjitje ñe txu, ki tal oxo mbo jo ki tyu protyejeruñje benye ñe bepe jo mbombolajñii xi ki tyu wiñje xanda ki tal ebia ya tañii ñutiily jo mborechy ki tapndoky pito.
- V. Jo muñjity tyemi tyetmanzo juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Mblat'a muts'i mblatilajt'a 19.- Wiñe ki tyutyukaru wami ndipondy benye ñejoj lyichu mimuchjoñje juiñe pts'indijets.

- I. Leigt'eñje kiltaximndañje benye wiñe nley jo pa ndietso ñe bet'a mimuchoñje jiñe pa tyumboeyañje ke muye ñe bepe bet'a, jo ndietso ñejoj lichyu ki tyuweñje wiñe nley benye ñelol bemo.
- II. Jo mut'e kityujeñje mjity ñe programa pa ñe bet'a wami tyupeñje pa tapndokje mula mbuelta pitoñje jo mborechy ki tyu tyentje.
- III. Jo ki tyu jeñje mjitje ñe mju pa tyutyentje ñejoj lyichu wami tyu peñje jo ki tyuñuñje okua ndyukjomoty ya pjiemanjaky ya ñelol bemo pa tyutyentje leigt'eñje.
- IV. Jo wiñe nley ki tyuweñje benye ñelol bemo pa ndietso ñejoj lyichu mimuchjoñje juiñe pts'indijets.
- V. Jo muñjity tyemi tyetmanzo juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Mblojnda 20.- Wiñe ki tyu tyukaru wami ndyeafpje ñejoj familia.

- I. Kitlojlyeafpy jo ki tyu ñuñje ñe ndo txu ya ñe ndo t'undy je ki tawawa ñel familia kesabe xi ya mbla mbo ya bla kjenye tyetyutyumboeyañje pe ru ki tyu tyentje, wiñe ñe ndo t'uwa munda tyetyujotse mblajt'a muts'i mñengunjo nkjenye kjombo kitpumbañje pa mbla ñitjo okua ki tal oxo jo mut'e ki tyu wiñje, jo jeki tyu jechje ya tyujafewenda jo wemñii, leigt'eñje ki tyu tioñje pla ñelwa mborechy ndimo wiñe nley pa ndietso ñe ndo t'uwa.
- II. Leigt'eñje kitlojlyemoty benye muñjitje ñe mju pa ki tyu prebeñiruñje, jo ki tyu tyentje jo mborechy ki tloltachy wami mupeñje ñe bet'a.

- III. Ki tyujolye wami tyutyentje pa tyuyoñje ñe ndo txu, ñe ndo t'undy jo ñe ndo mundayeindy wami tyujafñilañje por ñe bepe bet'a.
- IV. Ki tyu jeñje mjitje ñe kampaña pa tyu prebeñiruñje ñe bet'a jo mborechy ki tyujeñje ya ndipontje mbla bet'a mupe bet'a, ya ndyuwujlye ñe ndo t'uwa, ya ndukufə pa tlolt'a, ya ñe txu mbi mut'a jo tyetyupopchj, ya wa ndityeby mbla ndo xawa tyeta leigt'e lmachy.
- V. Jo muñjity tyemi tyetmanzo juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Mblojnda muts'i la 21.- Wiñe ki tyutyukaru ñe ñuts'enda wami tyu etenderu ñe delityu.

- I. Wiñe kitlojlye nzopje leigt'eñje jo ñe me ñuts'enda pa tyujeñe ñe bepe bet'a.
- II. Ki tyu ajtliñje ñe mjue ñimjietje ñijie wami ndye enkargaru benye wiñe ndelyitu jo mborechy ki tyu prebeñiruñje pa taltachy ñe bepe bet'a.
- III. Ki tyu inbestigaruñje wami ndyupeñje ñe bet'a jo ki tyu ukupareñje miñjitje ñe bet'a, pa tyujeñje mjitje ñe kampaña jo mborechy ki takjotachy ñe bepe bet'a moxmi mjo.
- IV. Ki tyu ajtliñje ñe bet'a pa tyu ñuñje wami ndyupeñje ñe bet'a benye ñe bebaa jo mborechy ki tyu ñuñje okua ki takjotachy ñe be pe bet'a.
- V. Jo muñjity tyemi tyetmanzo juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Mblojnda muts'i no 22.- Wiñe ki tyu tyukaru wami nduje ñe bet'a wami tyupeñje

- I. Leigt'eñje kityuñuñje wami tyupeñje pa tyumbajlye njustisia, jo tyutyentje mbla beenda jo ki tyu pratyejeruñje jo ki tyumbajlye ñelol derachu.
- II. Ki tyumoñje ñelalderechu ñe bet'a wami tyupeñje pa tajlyilo.
- III. Ki tyumbajlye ñe tyeyendy jeki wire bet'a muaaky ya mu tiily.
- IV. Ki tyuñuñje mbla beenda ya mulyilo ya t'akuao, leigt'e kityumo.
- V. Ki tyutyentje ñe beenda wire wetxu wami tyu eñje ñe wendyu pa tajlyilo jo ki tyuñjuñje ya tatyembeli tyumi ya ndityeby por ki tyueñje, jo mut'e kityujeñje ya wembli ya t'akuao.
- VI. Jeki tyuyatse pjimji ki tyutyentje jeki tyu ajtliñje ñe mju.
- VII. Kityuñuñje wami ndyutjendy ya ndyiteby ñel familia ya wa ndyutyeyindy.
- VIII. Kjue ajtli benye ñe beenda ñe tyeyendy pa tle endy wetxu ya wendyu ya wangui tyupeñje pa tajlyilo.
- IX. Jo muñjity tyemi tyetmanzo juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Mblojnda muts'i jiu 23.- Wiñe ki tyu tyukaru njusticia mimuchjo juiñe ñe ndujaty.

- I. Ki tyu xoñje ñe nuts'enda pa tlojlyejity jo mborechy ki tyumboeyañje akua kitakjot'añje jeki tyumiñje ñe bepe bet'a jo okua ki tyutataruñje mborechy kityujeñje njustisia ñe ñits'enda.
- II. Lyu iñje ñe mju wangui ndifoya benye ñe bepe, temi tyumoñje ñe mju benye wami tyupeñje ñe bet'a, jo okua ki tyutitiñje.
- III. Ñe mju ki tyu miñje jo ki tyutitiñje wami ndyupe ñe bet'a, jo ki tyutyenjdy wami tyupeñje jo ki tyu refendyeruñje mborechy ndyukjomə wiñe nley.
- IV. Jo muñjity tyemi tyetmanzo juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Mblojnda muts'i ngunjoo 24.- Wiñe ki tyu tyukaru wami ndyurefendyerukjo.

- I. Ki tyujeñje mjity ñe programa okua ki tyu atenderuñje wami tyupeñje ñe bepe bet'a.
- II. Ki lyujeñje mñji tyenda pake wiñe nlye ki tyu kumpliruñje ñe mju jiuñe xa ndetso mbijutay.
- III. Kjue yee ya kjue moty ndietsokjo kakjo jo ñe mju, ñe bebaa, pts'indijets, mbindujaty pa lyutatchje ñe bepe bet'a kjuenloo mipla ndietsokjo jo mborechy kilyupojlye ñe bepe bet'a.
- IV. Kjue ajty ñe mju ya wami ndipontje wiñe pa tyukumpliruñje wiñe nley, jo mut'e kjue ajty pa tyuxikjo tyenda ndixajlye pa tyutachje ñe bepe bet'a.
- V. Jo muñjity tyemi tyetmanzo juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Mblojnda muts'i kuit'a 25.- Wiñe ki tyu tyukaru ñe bebaa mi musloñje pinbi mbindujaty.

- I. Kada mba kitkjue joly tyemi ndu kumbeñirukjo pa tyutachje wandyuwujye ñe bet'a pimbi ñejoj pujñiily.
- II. Ñe bepondiñyo ya wami mant'añje pimbi ñe pijie ki tyuxoñje pa tlojlyejity jo wiñeñje ki tyu tyentje wami tyupeñje pa tajlyilo.
- III. Ki tyu protyejeruñje jo ki tyu jeñje wami tyupeñje, ya wangui ndimo tyupeñje xanda ki tyu ety ñe mju tyenda tyu pasaru leigt'e pa tyutyenjdy.
- IV. Ñe mju ki tyu jeñje tyemi ndu kombeñirukjo jo mbore ki tyu prebeñiruñje ñe bet'a jo mborechy no lojlye jechy pa tyumiñje ñe bepe bet'a, kjombo kityumbajlye mbla lasesia, pa tyu jechje talmbofa mbla ntienda ya tyenda ndyiwily ñe memaa, pla okua nditsiñje ñe bet'a, ya okua mu joñje ñe beta, ya okua mu ñefe ñe txu, okua muye nferia, ya okua mu ejñje ñe t'undy, ya okua mu oxe ñe bet'a, pyutejiñje, okua mutzintze, ya okua muye ñe komputadora jo muñjity, jo mborechy ki tyu bisitaruñje jeki mbla bet'a tyeta pima muloo.
- V. Ndietsañje ki tlojlyemoty jo ki tyu iññje ñe mju ya juiñe ya ñe me bindujaty pa ke tyu prebeñiruñje, ki tyu jeñje jo ki tyu tatchje wami ndyupeñje ñe bet'a.
- VI. Jo muñjity tyemi tyetmanzo juiñe ñilnyo ki tyu kapiñje mupla nlugar pa tajlingue wiñe nley.

Pjiuu ñilnyo

Ki tyunyajtje jo ki tyu iñje ñe bet'a okua ki tyu kjobijeñje jeki tyutitiñje ñe bepe bet'a

Ñilnyo mimbla

Ndimo okua ki tyutitiñje ñe bepe bet'a

Mblojnda muts'i landojo 26.- Wiñe nley ndimo okua ki tyu kjobijeñje jeki mulaa bet'a tyuepe mbla bet'a, muye nkastigu, jo ki tyu inbestigaruñje tyenda ndimo wiñe nley, jo mborechy ki tyu kjobijeñje pa taltachje ñe be pe bet'a jo mborechy ndimo wiñe nley.

Nguno ñilnyo

Wa tyu protyejeru jo wa ki tyujee ya wa tyutyenjdy wami tyupeñje ñe bepe bet'a

Mbla ñilnyo

Ñelol derechu wami tyupeñje jo jeki tyuñuñje ñe mju jo akua ki tyu protyejeruñje je ki tyu ajtliñje temi ndyu pasaru

Mblojnda muts'i mñendojo 27.- Pa wiñe nley, wami tyu miñje ñe bepe, leigt'e ki tyu mjinda benye pijie ki tle kuu jo ki tyumo temi tyuje bepe ya tyutyily ya tyupje ya tyu ijlye liegt'e ki tyumo ya tyu mjinda wami tyumi benye ñe mju, ya mula bet'a ya ki tyu miñje mut'e kitlemjinda por ki tyutijlye jeki tyumiñje ñe bepe kjombo tyetyulilo mu yaaky, munze, ndyui ñiwi ya tyupo ntyumi jeki tyumiñje ñe bepe.

Ndyetso tyemi tyu pasaru ndityebi ki tyumo benye ñe mju pa ke bepe tyutitiñje jo ki tyumo ya ñila tyumi ya ndityebi ñel kumpaña.

Wami tyupeñje ki tyu etje ñe mju jo ki respektaruñje temi ndimo benye lbepe

Mblonda muts'i mñengunjoo 28.- wami tyupeñje kitle mjinda, jo ñej familia ki tyurefenderuñje, mut'e wami ndumbajlye ntumi ya kants'i ya mula bet'a wami muchjonwe ya ndetso mimuchjoñje pito ya wami ndyu sufriru temi tyupasaru leigt'e:

- I. Ñet'awa ya ndo txu ya ndo t'undy.
- II. Weltxu, ya welnye.
- III. Ya wami tyujechy ñel ja, yal tumi, jeki tandyu wangui tyupeñje.
- IV. Ya mula bet'a wami muchjonwe xa mno kjenye antes de ke tyu peñje.
- V. Mut'e ki tyutyentje wami ndyu sufriru jeki tyuje tyumiñje welwa, wel tuma, ya mula wel familia.

Mblojda muts'i mblatljajt'a 29.- Ki tyuxofmapañje mbla bet'a wami tyuje ya tyñu jeki tyumiñje mbla bet'a ndityebi ki tyumo tyemi tyuje, ya ki t'akua ki tyu titiñje mut'e por benyumna ki tle kuu jo kityumo tyenda ndimboella benye ñe bepe bet'a.

Pjiu ndyelajt'a/mbandojo ndyekuit'a 30.- Ki tyu tyentje pima wami tyupeñje ñe mju kjombo ki tyu kjobijeñje wiñe nley.

- I. Ki tyu ñuñje okua ki tyu kjobijeñje pa tyutyentje wami tyupeñje.
- II. Ki tyu protyejeruñje jo ki tyu tyentje jeki tyuñuñje ñe mju jo ngoxy mut'e kityumbajlye ya ki tyutyentje benye mbla beyee pa tyu refendyeru okua ndimoñje ñe mju. Ndetso wiñe programa kityujeñje mbi okua ndukjomoñje ñe mju ya wa ndipondy benye ñe bepe bet'a jo ndietso kitlojlyemu pa taltejndy wa tyupeñje.

- III. Ki tyu protyejeruñje wami tyupentje benye mbla komisio ndipondy benye ñe bepe jo ki tyu tyentje wami tyepeñje.
- IV. Ki tyu protyejeruñje kitpumbañje benye mbla ñitjo okua ki tleendy, kityuñuñje ñe beenda xanda ki tyumi nfursa mula mbuelta ki tleendy jo muñjitje ñe bet'a ki tyu tyentje ki tyu respektaruñje, ki tyumbajlye nkats'i jo ki tyu tyentje pa tajliloñje ki tyu ajtliñje ya milyiloñje, jo jeki ñendo t'uwa ñendo txu ya ñendo t'undyu ya ñe ndo mundyejdy jeki tawawa tyutyefe; ndityeby kitpumbañje moxmi leigt'e tyetutnañje por kimborechy ki tyu protyejeruñje.
- V. Ki tyujeñje mñjity ñelnyo jo lityujolye ñe bemopa tyutyentje benye ñelolderechu pa ndetso tyemi ndusufriu.
- VI. Ki tyujeñje mñjity ñe programa okua tyuchoptse okua ki tyu protyejeruñje wami tyupeñje jo ki tyumeñje ñelol ndumejiu jo okua muchjoñje ya pimbi mbindujaty ya mupla nlugar.

Pjiu ndyelajt'a muts'i la 31.- wiñe ñilnyo ndimo'ke ki tyuprotyejeruñje ñe bet'a wami tyupeñje jo tyuchoptse benye mblojda ñilnyo benye Konstitusion Ñendujaty, jo wiñe nley mborechy kitamboely jo ndimo:

- I. Kjue mbaly ñitjo pima jo kjueendy jo kjue xo pa mamba pskuela, mborechy ki tlejity jo jeki mbo'tyutachy ki tyu joly okua kitalt'a xanda ki tleendy pima jo mbore kitapndoky mula mbuelta pito.

Mborechy ki tyumbajlye tyenda ndina jo mbore kitapndoky pito jo mula mbuelta ki tyumi pluju pa tajlichjoly wiñe ndimo'mbla ñilnyo IV, benye 30 tyuweñje wiñe nley.
- II. Ki tyu tyentje benye ñe beenda jo ki tyuñuñje ya mulyilo ya t'akuao, xanda kitleendy jo jeky beenda mbo'ndimo'ke mbo'tleendy ndityebiki tapndoky pito.
- III. Ki tyuxofpapiñje mbla be yee ya mbla bewe pa tyu eptina tyenda ndimo'yaki tyujue tayee pjiemañjaky ya ndunzopy mula bemopa ya tyeta ndetso ndityeby.
- IV. Ki tyu inñikjo okua kilyu kjobijeñje keji tyetajuiñe pakjueto, jo ki tyunzopje mbla beye pa tyutyendikjo ya mbla wemju.
- V. Jo ndyetso tyemi kunjtyeby kjue afpy jo mborechy ñejoj kuerpu ndyetsokjo kjuetjiya jo kjuelyilo pa no tumi mbeii mita mbla mita muia, mita ñe bet'a ñendo tjopchy mut'e kjue afpy ndietsokjo.

Pjiu ndyelajt'a muts'i no 32.- Ndietso ñe mju ndityeby ki tyu respektaruñje wiñe nley, jo ki tyu jeñje temi tyutyukaru kada mbla, peru ndietsoñje ki tyu atenderuñje wami ndimboeyañje tyupeñje ya tyuwijlye peru dietsoñje ki tyutyentje kjombo tyujeñje wiñe nley jo ndimo' okua ki tyu kjobijeñje ndietso ñe mju benye wiñe nley jo ndimo' okua ki tyu kjobijeñje pa tyutyentje wami tyupeñje kjombo'milngue mborechy:

- I. Ki tyu atenderuñje, ndetso jia ñe bet'a jo ki tyu respektaruñje mbi okua mukjolo jo ndityebi ki tyuje we mju pa tyuje njustisia, jo ki tyu respektaru ñelol derechu tyemi ndimo'wiñe nley.
- II. Kit mamba jeki ñe mju tyuxofmapiñje jo ki tyuyajtsi piñji wami tyupe.
- III. Ki tyumbaldañje informasion jeki tyu ajtli we mju.
- IV. Ki tyu ety tyemi ndimoñje ñe mju temi mañinye lkasu jo ki tyu iji okua kityukjobije'pa tamboely pima jo ki tyu iji temi ndityeby nderechu jo tyenda ndyupo pa tajlymboely jo no wa tyupupia.
- V. Ki tyu solyisitaruñje pijie jo jeky mbo'tatnjo mbo'ki tyutyeby prekausio okua kitle komputaru wami tyupe, leigt'e ki tyu ajtliñe jo ndityeby ki tyutyemty ñe mju okua ki tyu pasaru jo ki tmamñinye wami tyuje jeki tyupeñje leigt'e jo mborechy tkitle refendyeru.
- VI. Ki tyu iji we mju okua jo oya ora ya omjonye ki tyupe we bepe bet'a pa talnwe benye ñilnyo jo we mju ndityebi ki tyumbachy temi tyu iji.
- VII. Ki tyu ajtli we mju jeky tyu yajtsi pimji bepe kada wela ndityeby ki tyu ajtliñje mupla nlugar jo ki tyu okuparuñje ntelevisio, ya mula kosa pa tyujeñje, jo jeki ndolaja mut'e kada wela ndityeby ki tyu ajtliñje.
- VIII. Ndetso ntiempu jeki tyu ajtliñje ki tyu protyejeruñje wami ndi ajtliñje jo no tawawa kitleju mbi leigt'e jo we mju kityumboeyañje temi tyu iji jo mborechy no ki tyu jee mula mbuelata pebe.
- IX. Jeki mbo'tyutachy ndyetso tyemi tyu iji we mju ki tyumbajlye mbla nkopia benye wire ñilnyo.

- X. Wire pijie nministeriu kityuñely ñe prueba benye lojlye yajts'i pimji.
- XI. Ki tyupoendy okua takjoñii wire bepe pa ke leigt'e tlesely.
- XII. Ngoxy ki tyu iñje ya tyujechje ya tyutyitiñje wami tyuje ndañu jo mut'e kityu iñje ya ki tyumbajlye okua takjoñii leigt'e pa no tyuje mula mbuelta bepe.
- XIII. Ki tyu iñje mut'e ya ki tyu protyejeruñje jeki lyepongui lbepe jo leigt'e tyenda ki tyuxaly ya okua takjoñii.
- XIV. Ndyityeby ku tyumbaldañje ñe prueba antes de ke tuxofapiñje pijie jo mbore ki tyu ajtli benye nministeriu wami ndyu tyejndy, yaki ndo laja ndo t'uwa tyepañje jo we mju ndina ke mula we mju ya beenda ndyu tyenjdy pa ke leigt'e ki tyumo-tyenda ndu nesesitaru ndo t'uwa jo xa jeki mbo- tatnjo ntiempu ke ndo t'uwa talyee ñilaa ki tyumo-tyenda tyu pasaru peru ya ki tyujue tayee ñilaa jo lye tily pa talye benye ñe mju ki tyu tyejdy mula we mju.
- XV. Ki tyu iñje tyemi ndupasaru benye temi tyu ajtliñje ñe mju jo kitpumbañje mbla historia benyelkasu jo ndyetso kityundatje.

Pjiu ndyelajt'a muts'i jiu 33.- Jeki mbo- lojlye wempts ndetso ñelnyo benye leigt'e ñe mju ki tyu xofmapiñje wami tyupeñje pa ki tyu ajtliñje tyenda tyu pasaru kityumo- benye ñe mju jo leigt'eñje ki tyu proyejeruñje jeki tyu ajtliñje jo notyutyechje.

Jo mbore, ki tyu prebeñiruñje jo jeki tyu ajtliñje no ki tyujechje ñilaa pa no tyutyily jeki tyu ajtliñje temi tyupasaru, ki tyu ajtliñje mbi leigt'e jo tawawa ki tleju- pa no wa tyupoendy mbi wel familia ki tyumboeya jo mita ñeloljui tawawa kityumboeya pa no tutyily ya pa no tyutyechje.

Mbore kityukjobijeñje, primeru ki tyu iñjik'o oku ki tyukjobijeñje jo ya okua mañiñi wire prosesu, jo aber tyenda kitna mborechy ki tyu kjobijeñje ki tyu ñuñje, ya mulyilo bet'a kityuseguiruñje ya ki t'akua aber tyenda ndimoñje:

- I. Ki tyu permityiruñje aber tyenda ndimoñje wami ndupeñje ñe bet'a jo ki tyu otje pa aber tyenda ndimoñje pa ki tyu tyentje wami tyu peñje ya aber okua takjooje ya okua takjotachy.
- II. Ki tyuetje jo no ki tyu jechje tlematy tyendandimoñje ñe mju benye wami ndyemjinda para tyutititñje ya tyupopchy ltiempu ya tyu eendy aber okua kityukjobije:
- III. Jeki tyu ajtliñje lamnonwe ñelolbem- no ki tapimañje jo ñijiñje mut'e no ki tleñuñje ki tyu choptse mbla ñilnyo.

Pjiu ndyelajt'a muts'i ngunjoo 34.- Wami tyupeñje, ki tyumbajlye xi ñe xiweti ya nkats'i ya tyenda ndina, mut'e kityumbajlye mbla beyee, jo mbla beenda jo ñe tyeyendy tyemi tyu okuparu, wine ki tyumbajlye ngubiernu juiñe Pts'indijets, jo ki tyutyentje muñjitje ñe bet'a ndityef- ntumi, ya muñjitje ndimo- wiñe nley.

Pjiu ndyelajt'a muts'i kuit'a 35.- Jeki tyumbajlye ñe tyeyendi ya tyutyentje wami tyupeñje, ki tyumbajlye tyemi ndina jo kityu ñu mbla beenda pa ber tyenda ndityeby ya tyenda ndyusufriro ya mulyilo ya t'akua.

Mulaa ñilnyo
Wiñe ñilnyo pa wami ndyutyentje wami tyupeñje

Pjiu ndyelajt'a muts'i landojo 36.- Wire pijie ndye mejiu mprokuaraduria ki tyu ajtli ñe mju mbidyujaty ki tyumeñje temi ñeloljui jo mula ñitjo wami tyupeñje patajlyiloñje ya mulyichjoñje jo mbore ki tyu afpje wami tyupeñje.

Pjiu ñilnyo
Ndityebi ntumi

Pjiu ndyelajt'a muts'i mñendojo 37.- Ngubiernu benye pts'indijets ki tyutyeb y mbla mpi okua kityumbachy ntumi jo mbore ki tyu prebeñiru, jo ki tyu atenderu jo ki tyutachje wami ndyupeñje ñe bet'a.

Wire ntumi ki tyu ukuparuñje jeky tyu ajtliñje ñe mju, jo ki tyujeñje ober okua mjoxy ndityeby jo wine ndietso ñe mju ki tlojlyenwe de akuerdu jo ki tyu choptse benye mbla ñilnyo ndyujuiñe 81 benye wiñe nley, jo mut'e kityujeñje benye munjitje ñe ñilnyo V jo mborechy ki takjonwe.

Wiñe ntumi ndityeby ngubiernu no mimborechy kitakjoñii primeru ki tyuñuñje ñilnyo, jo ngoxy ki tyuñiñje ki tyumoñje okua takjoñii, pa no tlepo jo kada ke tyumiñje ntumi kityumboeyañje okua tyuchjoptse ya wa tyumbajlye ntumi ya okua takjoñii wire ntumi.

Kuit'a ñilyo
Wiñe tyutyukaru wami ndye orgañisaruñje

Mbi mbla nilnyo
Okua ndyu participaruñje ñe bet'a

Pjiu ndyelajt'a muts'i mñengunjo 38.- Jeki lojlye moty ya lojlyembats ñe bet'a wami ndinañje tloltachy ñe be pe bet'a ki tyu organisaruñje ñe programa benye.

- I. Ki tyu prebeñiruñje jo ki tloltachy ñe be pe bet'a.
- II. Ki tyu protyejeruñje jo ki tyutyentje wami tyupeñje ya wa tyumiñje jo wa tyuñu.
- III. Ki tyujeñje ñe bet'a ya mulyindiñje ya t'akua, jo mborechy ki tyumiñje wami ndupeñje ñe bet'a jo ki tyu ajtliñje ya ndyuwijlye ñe bet'a.
- IV. Kyityu moñje ndietso ñe bet'a, pa tlojlyeafpy benye ñe bepe bet'a jo mutye si wa ndifoya ki tyu mjindañje.
- V. Jo muñjity temi ndimowuñe ñilnyo.

Ñinyo mbalndojo
Wami ndyu prebeñiruñje, jo ki tyu atyenderuñje jo kitloltachy benye ñe bepe bet'a jo ki tyutyentje wami tyupeñje

Mbla ñilnyo
Benye kuseju juiñe kakjo

Pjiu ndyelajt'a musts'i mblatilajt'a 39.- Wiñe kuseju juiñe kakjo, kitloltwe ñelnyo jo kitpumba mjity ñe aksio benye ñelnyo jo mborechy ki tyu atyenderuñje jo kitloltachy benye ñe bepe bet'a jo ki tyutyentje wami tyupeñje jo kitloltmoty muñjity ñe bet'a.

- I. Ki tyu jeñje mñity ñe ley pa tyutyentje wami tyupeñje mborechy ndimowuñe nley.
- II. Ndietso ñe mju kitlolt'a iwalingue jo mborechy ki tyu prebeñiruñje jo kitloltachy benye ñe bepe bet'a jo ki tyutyentje wami tyupeñje.
- III. Ki tyu etje temi ndimoñje muñjity ñe bet'a benye ñe bepe bet'a.
- IV. Ki tyujeñje ñe programa pa ke ndietso ñe mju mimuchjoñje mbindyujaty tlolt'a beye wiñe nley.
- V. Kada wela kityumox okua tyukjobije pa taltachje ñe bepe bet'a jo ki tyumbaldeñe nkuenta benye temi tyujeñje ya okua lolyentje ñe bet'a tyenda tyujeñje ya okua tyu prebeñiruñje ya tloltachy benye ñe bepe bet'a.

Ngunjo ndyelajt'a 40.- Wiñe kuseju ki tyu ukuparu wiñe ñe mju pa tyutyentje:

- I. Ñe mju juiñe kakjo
- II. Meru ngubiernu
- III. Wami dyu afpikjo
- IV. Ñe be paxaly
- V. Ñe beenda

- VI.** Wami ndyujeñje ñe bet'a
- VII.** Ñe be umtinda
- VIII.** Wami mu t'añje
- IX.** Ñe karu
- X.** Wami ndyuje njustisia
- XI.** Piki ndyumbakjo njustisia
- XII.** Wami ndyujeñje ñe mundayejdy
- XIII.** Pijie okua ndumbakjo njustisia
- XIV.** Piki ndyurespektaruñje ñejoj ndyerechu
- XV.** Wami ndyuñuñje jeki ndyupeñe ñe bet'a
- XVI.** Wami ndyeafpy ñejoj familia
- XVII.** Kuseju mimut'añje ñe txu
- XVIII.** Wami ndyipondy benye ñejoj lyuchu
- XIX.** Wami ndyuafpikjo ñe ñuts'enda
- XX.** Jo lolkuit'a ñe bebaa wami ndityefemas ñe bepe bet'a.

Kada bet'a mimut'a benye ngubiernu ndityebi lbetyejdy, jo nakjuno ndityebi ki tyu respektaruñje ndietso ñe bet'a jo wiñe ki tyutyebymnismu dyerechu pla presipal jo lakjuno ndityeby ki tyut'añje iwalingue.

Ngunjo ndyelajt'a muts'i la 41.- Wire kuseju ki tyu inbitaruñje ndietso temi ndifoyañje benye ñe bepe bet'a pa tlojlyemoty, jo ndietsoñje kityutyefewñelol bemox; paki tyutyentje wami tyupeñje jo ndietsoñje jeki lojlyenzopy, wami tyu inbitaruñje ki tlemotje, puru ki tyuejtje jo no ki tyu tyenmpje benye kuseju.

Ngunjo ndyelajt'a muts'i no 42.- Benye wire kusueju ki tyu nyajty mbla wemju jo leigt'e ki tyutyebymbla be we jo wire ki tyutyebymbla fiscalia pa tyutyentje ñe bet'a

Mno ñilnyo
Tyenda kityu xali wire kuseju

Ngunjo ndyelajt'a muts'i jiu 43.- wire kuseju ki tyu je ya ki tyu xali wiñe:

- I.** Ki tyumoxjo ki tyuje mbla ñinyo okua ki tyumox; okua ki tyuljobije ya okua pa ki tyu kumpliruñje tyemi lojlyemoty benye ñe bepe bet'a.
- II.** Ki tyu jeñje mñjity ñe programa pimbi mbindujaty benye wiñe programa jo mborechy ki tyu prebeñiruñje, jo ki tyu atyenderuñje wami mu peñje ñe bet'a jo mborechy ki tyu miñje.
- III.** Mbore ki tyu yanjtje pa ki preveñiruñje jo ki tyu umtje ñe bet'a, jo mborechy ki tyu jeñje pa ki tyu prebeñiruñje pa no tyuwijlye ñe bet'a.
- IV.** Ki tyut'añje ndietso ñe mju mimut'añje juiñje jo mbindujaty, jo mut'e ki tyu ijiñje ñe bebaa jo ngubiernu, jo mborechy ki tyu prebeñiruñje jo ki tyu atyenderuñje wami mu peñje ñe bet'a jo mborechy ki tlol tachje.

- V.** Ndietso ñe mju ki tlolt'añje jo ki tyu jeñje ñenlyo jo mborechy ki tlolt'añje ndietso ñe mju mi muchjoñje juiñe ya mupla nlugar jo mut'e mimuchjo mbindyujaty, jo muñjitje ñe mju wami mimuchjoñje mbindyujaty ya mupla nlugar, ndyeso temi ndifoyañje benye ñe bepe bet'a pa tyutyentje wami tyupeñje jo ki tyu kaptse wiñe nley, jo mbore ki tyu mbachje, jo ki tyu ñuñje oku tpumbañje, jo mborechy ki tyu jeñje okua ya oja kitapndoky okua miñda, jo mborechy ki tyu jeñje ya ñila miñdoky ya tyupatiepi mulaa bet'a, jo mbore ki tyu jeñje ya muwily ñe bet'a ya t'akuao.
- VI.** Ki tyu ijñje ñe mju ke ndietsoñje ñe bet'a ki tyu participaruñje pa tlojlye afpy benye ñe bepe bet'a, ngbiernu, ñe asosiasio, ndietso ñe mju ndietso ñe bet'a pa lyu prebeñiruñje jo pa lyujeñje wami mu wijlye ya wami mu peñje ñe bet'a.
- VII.** Ki tyu promoberuñje mjity ñe kampaña pa ndietso ñe bet'a mimuchjoñje juiñe jo mborechy ki tu iñje benye ñe bepe bet'a, jo okua ki tyu prebeñiruñje ya okua ki tyu tatchje ñe bepe jo ki tyumboeyañje okua mu kjot'añje ñe bepe jo mborechy ki lojlye apfpy ndietsoñje.
- VIII.** Ki tlojlye jity mñjity ñe be umtinda pa tlojlye moty benye ñe bepe bet'a, jo mborechy ki tyu iñje ñe mju mimusloñje jiuñe ya mupla nlugar ki tyumboeyañje tyenda ki tyu jeñje benye ñe bepe.
- IX.** Ki tyujeñje mñjity ñelnyo jo ki tyumbajlye puoxe ñe bet'a, muñjitje ki tyumbajlye ñe karru, okua mutsintse ñe bet'a, muñjiñje ki tyumbajlye ñe bet'a okua muñefer jo muñjitje nlugar, jo ki tyu iñje ya ki tyujeñje ñe bepe ndityebi ki tyumoñje ñe mju ya ki t'akuao leigt'eñje mut'e yaki tyutiptiñje lñjupy, ki tyu moñje ñe mju ke mut'e ñe bepe.
- X.** Ki tyu ñuñje ñelnyo ñe mju benye ñe bepe bet'a jo mborechy ki tyuñuñje okua loignda ñe bet'a tyupeñje benye mbla mbo ya mbla kjenye jo mborechy kityu prebeñiruñje wiñe nley jo mborechy ki tyu prebeñiruñje jo ki tloltachy ñe bepe bet'a. Wiñe temi kjundemoty ndityebi ki tyumboeyañje ñe mju:
- a)** Okua loignda lojlyepo, ya wetxu ya wendyu, ya ñutyejiamty ya t'akuao, opinkjenye ndityeby, ya jui miñda ya t'akuao, okua lyekjopo, okua tyupupaiñje, kua miltapoo ya okua mimba jeki lojlyepo.
 - b)** Tyemindomoñje benye wami miltapo okua takjoñii jo okua tpumbañje wami tyupeñje tyuñjiñje pkarru ya tyundatje benye ñitsu mimupichy okua tyujuñje wami tyupeñje.
 - c)** Ndyetso tyemi kjumboeya benye ñe bepe bet'a ndityebi ki tyumboeyañje ñe mju jo ndietso ñe bet'a.
- XI.** Ki tyujeñje mñjity ñelnyo okua kityumo okua ki tyu tyentje wami tyupeñje jo ki tyu muñje mbulambuelta benye ñel familia jo mborechy kitapndoki pito.
- XII.** Ki tyu iñje ñe bet'a okua ki tyu kjobijeñje pa tyumjindañje benye ñe mju jeki tyu ñuñje wa tyupeñje ñe bet'a benye wiñe nley, jo mborechy ñe mju ki tyumiñje ñe bepe bet'a, ki tyu kufex jo ki tyu miñje jo mborechy ki tyutachje wami ndyupeñje ñe bet'a.
- XIII.** Ki tyu jeñje mjity ñe programa pa ñe betyejity pa tyuiñje okua tlojlyeafpy jeky tyu ukuparuñje ñe kumputadora pa no tyu peñje ya no wa tyupupiañje.
- XIV.** Ki tyu jeñje mñjity ñe programa okua ki tyi ijñje no tawawa ki tyu poendy temi ñelol jui ya no tawawa kityumboeya okua muchjoly, jo mut'e ki tyuijñje okua ndyu kjopeñje ñe bet'a no tyundaty ñiji mita leigt'e jo mita ñelwa pa no wa tyupupiañje.
- XV.** Ki tyujeñje jo ki tyu ñuñje tyemi ndu weñje benye pimbi ñelnyo pa ñe bepondilnyo, jo mbore no ki tyu jechje lolt'a ñe bepe bet'a.
- XVI.** Ki tyu seguiruñje temindimo ñe mju jo ñe programa pa tyu prebeñiruñje, jo tyu etje okua takjotachy ñe bepe bet'a, jo mborechy ki tyu etje, ki tyu protyejeruñje, jo ji tyutyentje wami tyu peñje pa tapndoky pito jeky tyujechye wami tyupe.
- XVII.** Ki tyu jeñje mbla ñilnyo okua kityumoñje tyenda tyujeñje benye ñe bepe bet'a jo tyenda tyuxajlye benye wiñe programa, jo ki tyu mbajlye ñe mju pts'indijets, kada kjenye benye eñeru jo ki tyu iñje ñe bet'a tyenda tyujeñje ñe mju benye ñe bepe bet'a.
- XVIII.** Ki tyu ñuñje okua ki tyu kjobijeñje benye ñelnyo, pa tyu tyentje wami tyupeñje jo mborechy ki tyu atyenderuñje jo ki tyu prebeñiruñje pa tloltachy wami ndyupeñje ñe bet'a.

- XIX.** Kada pjiu mboꝛ ñe mju kitlojlyewepts' pa tlojlyemoty okua tyu kumpliruñje tyemi tyu motje benye ñe bepe bet'a tyemi tyujeñje kada wela benye ñelol kargu.
- XX.** Ki tyu ñuñje okua ki tyu kjobijeñje pa tyutyefo ntyumi ya ñe bet'a wami dyu tyentje, jo mñjitye tyenda tyu okuparuñje jo mbore ki tyu prebeñiruñje jo ki tyu tyentje wami tyupeñje.
- XXI.** Mut'e ki tyu moñje okua ki tyu jobijeñje pa tlojlyemboly benye wiñe mprugrama jo mbore ki tyuprebeñiruñje pa no tlojlyepoo muñjity ñe bet'a, jo mbore ki tyu ñuñje okua loignda tyutyentje jo ki tyu iñje muñjity ñe bet'a.
- XXII.** Ki tyu prebeñiruñje, ki tyu xoñje pa tlojlyejity ndietso ñe mju pa tyuemboeyañje tyenda tyuxajlye benye ñe bepe bet'a jo ndietsoñje ki tyu prebeñiruñje ñe bet'a pa no lojlyejechy wami tyupupiañje jo no tyupeñje.
- XXIII.** Ki tyu juñje mjity ñe bemoꝛ benye wiñe prugrama mimuslo ndietso mbindyujaty pa tyu prebeñiruñje jo tyu tyentje jo ki tyu tachje ñe bepe bet'a jo ki tyu mbajlye mbla beenda wami tyu peñje pa tajlyilo.
- XXIV.** Ki tyu iñje ndietso ñe mju tyemindimoꝛ wiñe ley jo mut'e jo ki tyumboeyañje wami mut'añe benye wiñe kuseju pts'indijets.
- XXV.** Jo muñjity tyemi dichopts'e juiñje benye wiñe nley jo muñjity tyemi ndimoñje ñe mju.

Ngunjo ndyelajt'a muts'i ngunjoo 44.- Wiñe kuseju kityuje jo ki tyu ñu ndietso pa tajlyit'a jo tyutyentje wami tyupeñje jo tyu protyejeruñje wami tyupeñje, ya wami tyuje ya tyuñu tyupeñje mbla bet'a kjomboꝛ muslo wieñe nlye, ndietso ki tyu jeñje ñe mju ya wami mut'añje benye wiñe kuseju ya wami ndimboeya benye ñe pebe bet'a jo nditeso ñe bet'a ndityefo nderechu pa tyu etje ñe mju ya pa tyutyentje.

Ngunjo ndyelajt'a muts'i kuit'a 45.- Wiñe kuseju ki tyuje mñi tyenda pa tyutyentje wami tyupeñje jo ki tyu prebeñiruñje ndietso ñe bet'a jeki tyupeñje benye wiñe nley:

- I.** Ki tyu motje ñe bet'a, benye ñe bepe bet'a, temi ndyupasaru, tyelt'a tyumiñje, tyelt'a ndyuwilye ñe bet'a, okua ki tyutyentje jo ki tyumboeyañje ñelolderechu wami tyupeñje.
- II.** Ki tyu jeñje mñjityenda jo ñe prugrama pa ndietso ñe bet'a jo mbore tawawa ki tyu atreberu pa tyumiñje ñe bet'a pa tyuwilye ya pa tyupeñje ñe bet'a.
- III.** Ki tyujeñje mñity ñe kampaña pa tyu iñje ndietso ñe bet'a benye ñe bepe bet'a okua ndye kumpurtaruñje pa tyumiñje ñe bet'a jo mbore tyu wilye.
- IV.** Ki tyu iñje temi ndyusufriñje wami ndyupeñje ya wangui tyuwilye; tyupjeñje, tyu kelyiñje, tyumbajlye ñe bipy, ndyu kaptiñje mbei jeki tyu eñje ñe wendyu jo muñjity nkosa.
- V.** Ki tyu ñuñje okua ki tyu protyejeruñje ñelol dyerechu jo ki tyumbachje ñelol ndyumejiu wami tyupeñje benye ñe beyee, jo kejy tye tyumbachje ñelol dyerechu ki tyu keliñje. Jeki ñe beye tyumoñje mboꝛ tyumiñje ñe bepe bet'a ki tyumoñje tyenda ki tyuxajlye ya tyutitiñje ya okua ki tyukjobijeñje ñe mju benye ñe bepe bet'a.

Ñilnyo mñiendojo

Benye ñe mju okua ki tyu kjobijeñje benye ñe bepe bet'a

Mbla ñilnyo

We prugrama juiñe kakjo

Ngunjo ndyelajt'a muts'i mblandojo 46.- Wiñe kuseju ki tyu jeñje mjitye ñe programa juiñe kakjo, jo ki tyu moñje tyenda ki tyuxajlye benye Mbindujaty jeki tyu moñje wami tyupeñje ñe bepe bet'a mborechy ndimoꝛ wiñe nley:

- I.** Ki tyu ñuñje tyemi ndyupasaru, tyelt'a lyeje, tyelt'a tyupasaru mborechy jo ki tyu ñuñje tyelt'a tlembu bepe, jo mbore ki tyu ñuñje wami tyujeñje ndaño ya wa mas tatyetyuteby.
- II.** Mbomboꝛ lajnii ngubiernu ki tyu ñu ya ki tyujee wa mju ki tyu mbaly nkasu pa tyu tyentje jo mbore ndietsoñje ki tyu prebeñiruñje benye ñe bepe pa ndietso ñe bet'a, ki tyu tyentje, jo ki tyu tsiptje lkasu pa talñely akua takjoñii wire ñe bepe bet'a.

- III. Ki tyu jeñje mñjity ñelnyo pa tyuñuñje ya pa tyujeñje temi ndityefe:
- IV. Ndietso ñe mju kityumboeyañje ndietso benye ñe bepe bet'a jo ki tlol tyentje.
- V. Ki tyu ñuñje okua kitlolt'a, tyenda ki tyujeñje jo tyenda kityuxajlye kada wela.
- VI. Ki tyujeñje mjityenda jo ki tyu kumpliruñje tyemi lojlyenzopy, jo mborechy, ki tyu prebeñiruñje, jo ki tyu protyejeruñje, jo ki tyu tyentje wami ndina pa tloltachy ñe bepe bet'a.
- VII. Ki tyu ñuñje jo kityujolye okua kitlojlyenzopy ya okua ki tyu meeñje tyemi ndipontje benye ñe ñuñjily, ptsindijets jo mbindujaty.
- VIII. Ki tyu jeñje mjity ñe programa okua kitloljity ñe bet'a mimutañje benye ngubiernu pa tlojlye umty benye ñe bepe bet'a, kitmamabañje ñe bet'a ndietsoñje mimut'añje benye njusticia, tyemi ndu afpikjo, jo ndietso ñe bebaa mimuchjoñje juiñe pimbi mbindujaty.

Ngunjo ndyelajt'a muts'i mñendojo 47.- Ñe mju mimut'añje benye ngubiernu jo ñe ñuts'enda jo ki tyumoñje ndietso tyemi tyujeñje ñe bet'a, jo mborechy ki tyu ñuñje okua mañikjoñii benye tyemi tyujeñje benye mbindujaty juiñe kakjo benye ñe bepe bet'a jo mborechy ki tyu prebeñiruñje, ki tyu etje jo ki taltachje ñe bepe.

Ngunjo ndyelajt'a muts'i mñengunjo 48.- Ki tyu kurespundyeru wire kuseju juiñe kakjo, ki tyumex okua mañikjoñii wiñe mprugrama jo mborechy ki tyu prebeñiruñje jo ki tyu atendyeruñje jo ki tyutachje ñe bepe bet'a, jo ki tyutyentje jeki tyupeñje ñe bet'a.

Wiñe ki tyujeñje kasi ndyetso jia ya ndietso mbo:

Jo temi tyuñuñje ki tyu serbiru ñe mju jo mbombolajñii ki tyujeñje akua kitlolt'a pa tyutyentje ñe bet'a.

Mulaa ñilnyo

Benye ñe prugrama pa tyu prebeñiruñje

Ngunjo ndyelajt'a muts'i mblatilajt'a 49.- Ñe mju, kada wela dintyebiñje lkargu, ndistsoñje ki tlojlyenzopy jo ki tyu jeñje okua takjot'añje jo okua ki tyukjobijeñje ñelolt'a, jo mborechy ki tyu prebeñiruñje pa no tlepoñje ñe bet'a.

Kuit'a ndyelajt'a 50.- Ñe mju ki tyu jeñje njustisia ñe bet'a jo ki tyu chopts'e ñe ñut'senda, pa tyujolye ñe bet'a jeki tlojlyepo, ya jeki ya tyumox ke mbo lojlyepo ñe bet'a, ya ñendo t'uwa ya tawawa benye pitoñje, mborechy ki tyu nzopje ñe bet'a jo muñjitye ñe mju ñe ñuts'enda juiñe kakjo jo ts'indijets mut'e kityunzopje pujoñe ñe ñitsu mimupichje ya pujoñe ñe karru, jo mut'e muñjitye ñe mju pa notpumbañje ñe bet'a mepje pito jo pa no tyuechje tyupojlye juiñe mbindujaty.

Kuit'a ndyelajt'a muts'i la 51.- Tawawa ki tyupopchy mita mbla ntyumi pa tyujolye ñe bet'a jeki tlojlyepo, jo tawawa ki tyu poepliñje okua ndyuwijlye ñe bet'a pa tyu eñje ñe wendyu ya tyupojlye ñelol retratu ixpiñje jeki ñe ndo t'uwa.

Pjiu ñilnyo

Ki tyu ñuñje okua muchjoñe ñe bet'a ya ñe ndo probe ya t'akuao

Kuit'a ndyelajt'a muts'i no 52.- Ñe mju, kada wela ki tyu ñuñje temi ndityefe ñelol ñuñjily pa tyu jeñje mji tyenda benye ñelol bet'a.

- I. Ki tyu tyentje wire ñe ñuñjily jeki tyu ñuñje mas meptje muchjoñje jo mut'e ñe ñuñjily kityuñuñje ndityefe ñe bepe bet'a pa mimuchjoñje mbo ki tyu prebeñiruñje pa no tlepoñje ñe bet'a ya ñendo t'uwa tyuwijlye meptje pitoñje ya pa no tyu pojlye mupla nlugar.
- II. Ki tyujeñje mñjity ñe tjo, pa tyutyentje wami tyupeñje jo muñjity ñe tjo oki tyumbajlye animu pa tyumiñje nfuerza mula mpuelta jo tapndoky pito mas pima.
- III. Ki tyumbajlye mñjity ñe apuyu wangui tyuñeñje ndu okuparu jo ki tyu ajtliñje mjity ñelnyo.

- IV.** Ki tyu jeñje mñijity ñe kampaña pa tyutyentje ñe bet'a okua muchjoñje, ndietso ñe bet'a, ki tyuñuñje okua mu kjo choñje jo ki tyunzpje benye tyemindjeje ndietso ñe ñuñjily.
- V.** Ki tyu jeñje mñji tyenda pa ñel familia, jo mborechy ki tyu jeñje mas ñe ndo txu ya ñendo t'undy joki tyu prebeñiruñje pa no tlojlyepo.
- VI.** Kityumbajlye ntyumi wangui tyutyentje ñe bet'a jeki tlojlyepo jo mborechy ki tyu prebeñiruñje ñe bet'a, ki tyu øtje, jo ki tyu prutyejeryñje jo ki tyutyentje wami tyupeñje leigt'e jo ñel familia.
- VII.** Ki tyu nzopje ndietso ñe bet'a pa tyu prebeñiruñje benye ñe bepe bet'a jo ki tyu øtje, jo ki tyu protyejeruñje jo ki tyu sistiruñje jeki tyupeñje mut'e ki tyutyentje ñelol familia, mut'e ki tyu tyentje wangui tyutjendy wangui tyupeñje mbi tyenda ndimowíne ñilnyo.
- VIII.** Ki tyumbajlye mbla ñilnyo wire bet'a ki tyutyentje pa tyumiñje wami ndu bepeñje ñe bet'a ya wami ndyutjendy pa tletsilia ya tyumjinda benye ñe mju tyenda tyu pasaru.
- IX.** Ki tyujeñje mji tyenda pa tyumboeyanje ñe bet'a benye ñe bepe jo kityumoñje benye tengui tyumbajlye wangui tyupeñje jo ki tyu atyenderuñje, ki tyu protyejeruñje, jo ki tyu tyentje wangui tyu peñje leigt'e jo ñelol familia.

Kuit'a ndyelajt'a muts'i jiu 53.- We mju mimuslo ps'indijets, ki tyu jee mñjity ñe programa jo ki tyu iñje ndietso ñe ñuñjily tyenda ki tyu xaly benye ñe bepe, okua ki tyu tyejndy ñe bet'a, ki tyumbajlye nkats'i, ki tyu mbalda ñe beenda, ñe be umtinda, jo muñjity pa tyutyendy ñe bet'a mimuchjoñje meptje ya ndityefe ñe bepe pa tlolye tjiya ya pa tlojlye mɔɔ nditsoñje.

Nguno Ñilnyo

Temi ndixajlye ñe mju benye ñe Programa pa tyu Prebeñiruñje

Kuit'a ndyelajt'a muts'i ngunjo 54.- Ñe mju juiñe kakjo, kada wela ki tyu jee tyemi ndyifoya, jo ki tyu kats njustisia mbi tyemindimɔ, jo tyemi ndimɔ wire nley mbɔmbore ki tyu katse benye ñe bet'a jo mborechy ki tyu prebeñiruñje pa no tlepoñje ñe bet'a, wiñe ki tyu tyejndikjo pa lyujeñje akua mañiñi wiñe programa.

Ndyetso tyemi ndimɔjuiñe ndityeby ki tyumboeyañje ndietso ñe bet'a jo ki tyu poejlye benye mradiu.

Kuit'a ndyelajt'a muts'i kuit'a 55.- Ñe mju juiñe kakjo, psindijets jo benye ñe bebaa, ndityefe ki tyu prebeñiruñje benye ñe bepe bet'a, jo ki tyu tyentje wami tyupeñje, jo ñe mju kitle muñje xi kada mñinedojo jia ya kada mbɔ jo ki tlojlyemoty benye okua mañiñi wiñe programa, jo ki tlojlyenzopy pa aber okua ki tyu kjobijeñje pa tajlyit'añje benye ñe pebe bet'a ya okua ki tyu kufe ya tyu miñje ya tyupojlye.

Kuit'a ñilnyo

Okua ki tyutyentje wami milnwe

Kuit'a ndyelajt'a muts'i mbalndojo 56.- Ngubiernu mimuslo Pts'indijets ki tyu tyejndy wiñe programa benye ndietso ñe ñuñjily mimuchjoñje juiñe mbidujaty jo ki tyu prebeñiruñje benye ñe bepe bet'a jo mbombolajñii ki tyu nzopje ndietso ñe mju pa tlojlyenzopy benye ñe bepe.

Kuit'a ndyelajt'a muts'i mñendojo 57.- Ñe mju, ki tyu ñuñje temi ndinañje ya temi ndityefe kada ñuñjily ya ki tyu ñuñje ndityefe ñe bepe ndityebi ki tyu tyentje, ya ñe ndo probe mñut'e ki tyu tyentje pa no tlepoñje ñe bet'a mimuchjoñje mbombɔ jo ki tyu iñje okua ki tyu kjobijeñje, ki tyu jeñje mji tyenda pa tyu iñje tyemi ndimɔ wiñe nley, jo mbore ki tyutachje tyemi ndityefe ya temi tyetyutnañje pimbi ñuñjily.

TYEMINDIMOWÍNE

MBLA ÑILNYO.- Wiñe ñilnyo ki tyu puepliñje benye mbla ñilnyo benye "Ngubiernu Pts'indijets"

MNO ÑILNYO.- Wiñe ñilnyo kitleju benye mula jia jeki tyuñja øtje ñe mju jo ki tyu weñje benye mbla ñilnyo "Ki tyupueplyi ngubiernu pts'indijets"

PJIU ÑILNYO.- Ñe mju mimuchjoñje pts'indijets ki tyu mbaliñje ndetso pa tyuchofe onguityunañje tloft'a wire kuseju jo mbore ki tyu prebeñiruñje jo ki tyu tyentje jo mbore ki tyutachje wami tyupeñje ñe bet'a jo ki tyu protyejeruñje jo ki tyumba ndañje ñe beenda wami tyupeñje pimbi mbindujaty, xi pipno mbo; ki tyu nyajty jeky tleju wiñe nley.

ÑILNYO NGUNO.- Wine kuseju benye kakjo, ki tyumbakjo mbla nreglamentu benye pjiu mbo; jeki mbo; ndimboeya okua kitajlo.

ÑILNYO KUIT'A.- Jeki mbo; milngue wiere kuseju juiñe kakjo, jo mbo; tyu iñje temi ki tyu jeñje benye muñjity ñe mju, jo wa ki tyutjendy ndietsoñje ki tlojlyenzopy pa tyu nyajtje ki tyu weñje ñilnyo okua ki tyu chofe temi tlojlyemoty ya temi ki tyu jeñje benye ñe bepe bet'a jo ki tyumboeyañje temi ndimo; wiñe nley jo temi ndimo; ngubiernu.

ÑILNYO MBLANDOJO.- Ndietso temi ndyutyentje ñe mju, kitmambañje jeki tyunzopje ñe mju, pa tyu kumpliruñje temi ndimo; wiñe nley.

ÑILNYO MÑIENDOJO.- Ndyetso tyemi ndimo; wire ñilnyo ljuí ñe Kudigo penal chinye muslo, benye wiñe nley, ki tyu aplikaruñje ndietso temi ndimo; xa jeky tañju; wiñe nley, jo ki tyu aplikaruñje ndietso ñe bet'a wami tyu miñje jeki tyupeñje ñe bet'a ya aber tyendimoñje ñe mju benye tyemi tyujeñje ya aber okua kityukjobijeñje ya tyu titiñje ya okua.

ÑILNYO MÑIENGUNO.- Ndietso ñe mju mimut'añje benye ngubiernu ndityebi ki tyu jeñje mbi okua ndyukjom; wuñe ñilnyo pa tyutyentje wami tyupeñje jo ki tleju; ndyetso nkjenye 2014, jo ngoxy ki tyu ñuñje ya ki tyutsity ntumi ki tyu siguirirñje ya ki t'akua ki tyu jeñe muñjity ñe programa pa tyu prebeñiruñje jo ki tyutyentje wami ndyupeñje jo mborechy ki tyutachje wami mupeñje ñe bet'a.

ÑILNYO MBLATILAJT'A.- Ndimofñje ki tyu jeñje wiñe nley mbi okua ndyukjom; ngubiernu pa kjuelyilo ndietsokjo.

Wiñe ndimo; ngubiernu ke ndietsoñje kityuemboeyañje tyemindimo; juiñe jo ki tyu kumpliruñje.

Wiñe tyujeñje benye pijie Pts'indijets Lyerdu, mimuchjoñje muñjitje ñe be yendujaty, wiñe jia mñiendodojo jia benye mbo; nodiembre wiñe kjenye 2013.- we presidente ma: Ana Maria Balderas Trejo.- jo lbewe ljuí we Markus Antonio Rodriguez Hurtado.- jo mut'e we Fernando García Enríquez.- mut'e muloo mulaa weyee ljuí Sergio Marcilla Zayas.- Jo tyemiñeltsoky.

Tyu mandarú, tyupeopliñje wiñe ñilnyo, pa tyupontje ñe bet'a jo ndimo; ngubiernu mbore ki tyu kjobijeñje.

Ts'indijets' Lyerdu, Mbindujaty 13 de nodiembre de 2013.

NDIMO; WIÑE NGUBIERNU PTS'INDIJETS MBINDUJATY

WE MJU LJIU.

DR. ERUVIEL AVILA VILLEGAS
(LYITSOKI LYIÑUYE).

JO LBWEWE

LJIU. BEUMTINDA EFREN ROJAS DAVILA.
(LYITSOKI LYIÑUYE).

TYUJEÑJE WIÑE ÑILNYO:

07 de nodiembre de 2013

JO TYUNJAETJE

13 de nodiembre de 2013

TYU POEPLIÑJE ÑILNYO

13 de nodiembre de 2013

KI TYU; JUÑJE:

Wiñe ñilnyo tyuna ety mula jia jeky tyu jeñje wiñe ñilnyo benye mbla "Ñilnyo tyupoepli ngubiermu"

TYEWE WIÑE ÑILNYO BENYE PJIEKAKJO
BEUMTINDA MA: ELPIDIA REYNOSO GONZÁLEZ